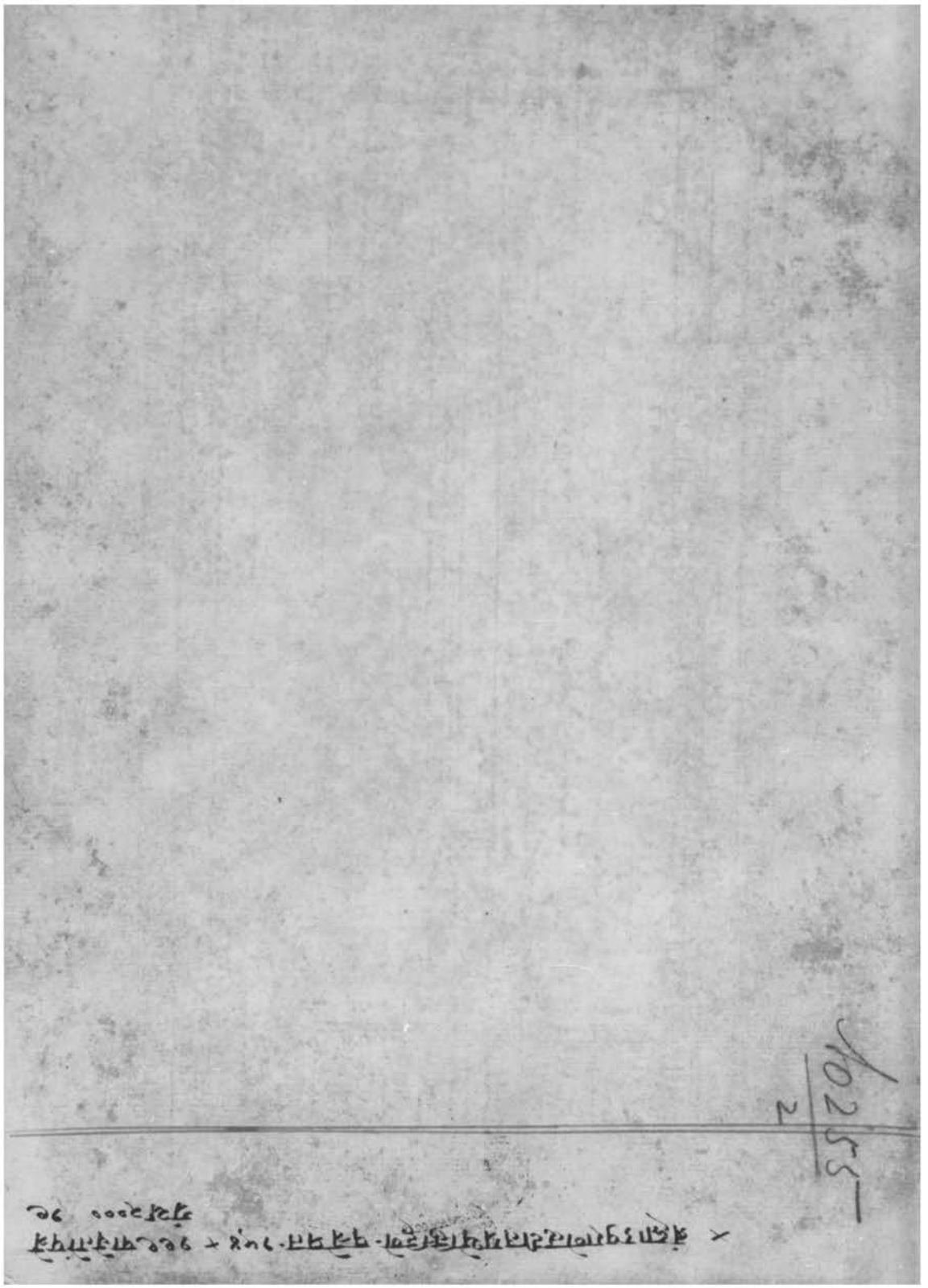

॥ श्रीवसिष्ठउ० स्वयंत्वमेत्यराजानंपूनमागधवंदिनः॥ प्रबोधयितुमेवाद्यजगरुचेर्निशात्यये॥ १॥ वीणावेणुर
वोन्मिश्रकलतालततानुगं॥ समस्तेश्रुतिरुश्राव्यप्रशस्तमधुरस्वरं॥ २॥ स्निग्धकंठासुविस्पष्टमूर्छनाग्राम
संस्थितं॥ जगुर्गेयंमनोहारीतारमंद्रलयान्वितं॥ ३॥ ऊचुश्चतंमहात्मानंराजानंसुखमागधाः॥ स्वयंतंविधि
धावाचः प्रबोधयिषवःपुनः॥ ४॥ पश्यायमस्तमभ्येतिराजेंद्रेंदुःपरान्वितः॥ विवर्धमानयानूनंतवचक्रां
बुजश्रिया॥ ५॥ द्रष्टुंत्वाननांयोनंसमुत्कइवाधुना॥ तमांसिभिंदनादित्यः संप्राप्रोद्यदयोविभोः॥ ६॥
राजंनखिलशीतांशुवंद्यामोक्षिशिखामणे॥ निंद्रापाकंमहाबुध्येप्रतिबुध्यस्वसांप्रतं॥ ७॥ इतितेषांवचःश्रु
त्वन्नबुध्यतमहीपतिः॥ क्षीराब्धौशेषशयनाद्यथापंकजलोचनः॥ ८॥ विनिद्रात्तः समुत्थायकर्मनेत्यकमा
दरात्॥ चकारावहितः सम्यक्कृत्तपारिक्रमशेषतः॥ ९॥ देवतामभिवंद्यसद्विप्रस्वर्गंधभूषणः॥ कृत्वादू
र्वांजनादर्शमांगल्यालंभनानिच॥ १०॥ दत्वादानानिवार्थिभ्योनत्वागोब्राह्मणान्ऋषिः॥ निष्क्रम्यचपुरा
तस्माद्रुपतल्लेचभास्करं॥ तावत्समाययुःसर्वेमंत्रिसामंतनायकाः॥ रचितांजलयोराजन्नेमुश्चमुनिस
त्तमं॥ १२॥ ततःस्तुतिःपरिश्रुतःसमुपेत्यतपोनिधौ॥ ननामपार्थोरुतस्यकिरीटनार्कवर्चसा॥ १३॥ आशी
र्भिरभिनंद्याथराजानंमुनिपुंगवः॥ प्रश्रयावनतंसाम्नासमुवाचस्मतामिति॥ १४॥ तमासीनंनरपतिंमहर्षिः प्रीतमानसः॥ उवाचराजनीत्युक्तासुखेनतवकेन्वपा॥ अस्माकमेवराजेंद्रवनेवन्येनजीवतां॥ ग्राम्यं
मृगसधर्माणांयेनकेनापिवर्तितुं॥ १६॥ अरण्येनागराणांतुस्थितिरत्यंतदुःसहा॥ अनभ्यस्तादृराजेंद्र
नतुसर्वादृदुष्करं॥ १७॥ वनवासपरिक्लेशभवान्यंत्सानुगोशकृत्॥ आप्तस्तुभवतोनूनंसागोरवसमुन
तिः॥ १८॥ इत्युक्तस्तेनमुनिनासराजाप्रीतिपूर्वकं॥ प्रदूसंनिचतंभूयोवचनंप्रत्युभाषत॥ ब्रह्मन्कृमिन
याज्ञयादृष्टस्तेयादृशोमहान्॥ अस्माभिःमोहमायेनविस्मितंसकलंजगत॥ २०॥ भवत्प्रभावसंजातवि
भवोहतचेतसः॥ इतोनगंतुमिछंतिसैनिकानोमहामुने॥ २१॥ तादृशानांजगतिदृप्रभावंरूपसंपदि भो

भिश्रियंतेसर्वदानंअचिंत्यंब्रह्मवर्चसं॥ २२॥ नैवचित्रंतवविभोदाक्षोतिनपशोभवान्॥ ध्रुवंकर्तुहिलोकानां
मचरुद्राग्निनर्यक्रमात॥ २३॥ सदृष्टास्तेतपःसिधिःमहतालोकपूजिता॥ गमिष्यामिपुरोब्रह्मन्ननुजानातुमांभ
वान्॥ २४॥ वसिष्ठउ०॥ इत्युक्तःस्तेनसमुनिःकार्तवीर्येणसादरं॥ संभावयित्वानितरांतथेतिप्रत्यभाषत॥ २५॥
मुनिनासमनुज्ञातोविनिक्रम्यतदाश्रमात॥ मेन्येःपरिवृतःसर्वैःसंप्रतस्थेपुरांप्रति॥ २६॥ सराजाश्चितया
मासमनसापथिपार्थिवः॥ अद्भुतपसःसिधिर्लोकविस्मयदायिनी॥ यथालब्धेहरीधेनुःसर्वकामदुघावरा
॥ किंमेसकलराज्येनयोगक्षेमावाप्यतत्पराः॥ २८॥ गोरत्नभूतापृथ्वेयेनमुनिवरःस्थिता॥ अनयोत्पादितानूनं
संपत्स्वर्गसदामपि॥ २९॥ नूनंमेदृमाप्यकंपरत्रैलोक्यपूजितं॥ अस्याधेनोरहंमन्येफलानाप्तेतिपोडश॥ ३०
इत्येवंचिंतयानंतंपश्चात्रभ्येत्यपार्थिवः॥ चेदृगुत्तमब्रवान्मंत्रीकृतांजलिपुटस्तदा॥ किमर्थंराजशार्दूलपुरीप्र
तिगमिष्यति॥ क्षितेननश्चराज्येनपूर्यंवाकिंफलंतव॥ ३२॥ गोरत्नभूतान्नृपतेर्यावद्वेनुर्नचाल्यते॥ वर्ततेनार्ध
मपितेराज्यंश्रेयंतवप्रभो॥ ३३॥ अन्यच्चदृष्टमाश्चर्यंमयाराजन्श्रुणुष्वतत्॥ भवानीज्ञाततोज्ञानीमतोज्ञाश्च
तथास्त्रियः॥ ३४॥ प्रासादाविविधाकारा धनंवादृष्टसंक्षयं॥ धनोत्तस्याक्षणेनैवविलीनंपश्यतोसम॥ ३५॥
तत्तपोननमेवासीद्दानंराजसत्तम॥ एवंप्रभावासायस्यतस्याकुंदुर्लभंभवेत॥ तस्माद्रत्नमहंसत्वेनस्वीकर्तु
व्याहुगोरत्नयां॥ यादृतेतुमतंकर्तुंमाख्येयमनुजोविभिः॥ ३७॥ राजोवाच॥ एवमेवाहमप्येनांनजानामीत्य
सांप्रतं॥ ब्रह्मस्वतापहर्तव्यमितिमेशंकतेमनः॥ ३८॥ एवंब्रुवंनराजानमिदमाहपुरोहितः॥ गर्गोमुनिम
तांश्रेष्ठोगर्हयंनिवभूपते॥ ब्रह्मस्वंनापहर्तव्यंआपद्यपिकथंचन॥ ब्रह्मस्वसदृशंलोकेकुर्जरंनेहविद्य
ते॥ ४०॥ विषहत्युपयोक्तारंशस्त्रमेकंहतत्रयः॥ कुरुसमूलंदहतिब्रह्मस्वारणिपावकः॥ ४१॥ अनिर्णयं
मिरंलोकेब्रह्मस्वंदुर्जरंविषं॥ पुत्रपौत्रांतकंलोकेविषाकंकटुपार्थिव॥ ४२॥ ऐश्वर्यमूढंहृमनःप्रभूणामस
दात्मना॥ कंनामासत्रकुरुतेनैश्वर्यंहृब्रह्मलोभितं॥ ४३॥ वरान्यरत्नामृतेकोन्यःविनादानान्नृपोत्तमं॥ आदा

Digitized with financial assistance from the
Government of Maharashtra
on 11 June, 2017

नोचितयानोद्विजश्लाघेभिवांछति॥ ५४॥ ईदृशस्त्वंमहाबाहोकर्मसज्जननिंदितं॥ माकृथास्त्वंधिलोकेषुपशोरिव
क्रतव॥ ५५॥ वेत्तिवेदनिज्ञानस्त्वंवदान्यानांमहीभुजां॥ यशांसिकर्मणातेनसांप्रतंमाध्यनाशय॥ अहोनुजीवि
नःकिंचितभर्तारंव्यसनार्णवे॥ तत्यजसदसन्मुद्धामज्जपत्यनयोन्मुखा॥ ५७॥ श्रियाहिकुर्वन्पुरुषस्यचेत्यविचेत
न॥ तन्मातातुप्रसूतिश्चराजासद्योविषीदति॥ ५८॥ अज्ञातमुनयोमंत्रीराज्ञानमुनयोबुधो॥ आत्मनासहदुर्बुद्धि
र्कोहनोस्विमज्जयेत॥ तस्मात्वंराजशार्दूलमूढस्यनयवर्त्मनि॥ मत्तमन्यस्यदुर्बुद्धेर्नानुवर्तितुमर्हसि॥ ५९॥ एवं
हिवदतस्तस्यस्वामिश्रेयस्करंवचः॥ आक्षिप्यमंत्रीराजानमिदंभूयोह्यभाषत॥ ५१॥ ब्राह्मणोयंसज्ञातीयहि
तमेवसमीक्षते॥ मदंतीराज्यकार्याणिहिनेर्तुंनशक्यते॥ ५२॥ राज्ञैवराज्यकार्याणिवेद्यातिस्वमनीषया॥ वि
नोवेभोजनादानेकार्यंवेत्तिनवेदति॥ ५३॥ ब्राह्मणानावमंतव्यावेदनीयश्चनित्यशः॥ प्रतिग्राह्यणीयश्चनाधि
क्षेपाक्षितंक्वचित॥ तस्मात्सीदत्यतोधेनुंप्रयाहिवपुरंनृप॥ नोचेद्राज्यंपरित्यज्यगच्छस्वतपसेवनं॥ ५५॥ क्षमाव
तंब्राह्मणानांहेतुःक्षत्रस्यपार्थिव॥ प्रसह्यहरणेवापिनाधमरतेभविष्यति॥ ५६॥ प्रसह्यहरणेदोषंयाहिसंप
श्यसेनृप॥ दत्वामूल्यंगवाश्वाद्यमृषेर्धेनुःप्रगृह्यतां॥ स्वीकर्तव्याहिसाधेनुर्याचितःसंप्रदास्यति॥ अथवागोहि
रण्याद्यंयदन्यदभिवांछितं॥ ५८॥ संगृह्यविप्रोविपुलंधेनुंतांप्रतिदास्यति॥ अनुपेक्ष्यंमहद्बलंराज्ञांवेभूतिमिच्छ
ता॥ ५९॥ इतिमेवर्ततेबुद्धिकथंवा मन्यतेभवान॥ राजोवाच॥ गत्वात्वमेवतांविप्रंप्रसाद्यचविशेषतः॥ ६०॥ इत्ता
चाभीप्सितंतेतस्मैतांगामानयमत्रिक॥ वसिष्ठउ०॥ एवमुक्तास्ततोराज्ञासमंत्रीविधिचोदिता॥ ६१॥ निरत्यप्रय
योद्विजमदग्नेरथाश्रमं॥ गतेतुनृपतौतस्मिन्नृतब्राह्मणसंयुतः॥ ६२॥ समीक्षनयनार्थायरामोपिप्रय
योवनं॥ ततःसमंत्रीसबलःसमासाद्यतदाश्रमं॥ प्रणम्यमुनिशार्दूलंइदंवचनमब्रवीत॥ चंद्रगुप्तउ०॥ ब्रह्मन्प
तिनाहंतेराज्ञानुभविरत्नभाक्॥ ६४॥ रत्नभूताचधेनुःसाभवेद्रागेश्रीश्चतत्समाः॥ तस्माद्रत्नंसुवर्णंवामूल्यमु
क्तायथोचित्त॥ ६५॥ आदायगोरत्नभूतांधेनुमंदातुमर्हसि॥ जमदग्निरु०॥ होमधेनुरियंमह्यंनदातव्याहि

कस्यचित॥ ६६॥ राजाचदान्यःसकथंब्रह्मस्वमभिवांछति॥ मंत्र्युवाच॥ रत्नभोक्तेनरपतिर्धेनुंतेप्रतिकांक्षति
गचायुतेनतस्मात्वंतस्मैतांदातुमर्हसि॥ जमदग्निरु०॥ क्रयविक्रययोर्नाहंकर्ताजातुकथंचन॥ ६८॥ हविर्धानी
त्वमेतस्माद्भीत्सदेदातुमिच्छसा॥ मंत्र्युवाच॥ राजार्धेनाथवाब्रह्मन्नसकृत्केनापिभूभृतः॥ ६९॥ देहिधेनुंमिमांमे
कांतत्तश्रेयोभविष्यति॥ जमदग्निरु०॥ जीवन्नाहंतुदास्यामिबालवत्स्याविदुर्मते॥ ७०॥ गुरुणायाचितंकांतंव
चसान्यपतेपुनः॥ मंत्र्युवाच॥ तमेवत्वेच्छयाराज्ञेदेहिधेनुमुहूर्त्तया॥ ७१॥ यथाबालेमृतायांतस्यांत्वंकिंक
रिष्यसि॥ जमदग्निरु०॥ दातादिज्ञानांनृपतिःसंपद्यंत्याद्धरिष्यति॥ ७२॥ विप्रोहंकिंकरिष्यामिस्वेच्छावित्तर
णंविना॥ वसिष्ठउ०॥ इत्येवमुक्तःसंक्रुद्धःसमंत्रिपापचेतनः॥ प्रसह्यतांसोरेभेमुनेरत्नस्यपयस्विनीं॥ ७३
॥ ॥ इतिश्रीब्रह्मोउपुराणेमध्यमभागेऽष्टषष्टितमोध्यायः॥ ६८॥ ॥ वसिष्ठउ०॥ जमदग्निस्ततोभूयस्त
मुवाचरुषान्वितः॥ ब्रह्मस्वंनावहर्तव्यंपुरुषेणविजानता॥ १॥ प्रसह्यगांमेहरतोराजसस्यतुदुर्मतेः॥ आयुर्जीनेप
रिक्षीणंनसतेहंकरिष्यति॥ २॥ बलादिच्छसियत्तेतत्नशक्येकथंचन॥ स्वयंवायादिसायुक्तेहिनश्यत्युसपार्
थिवः॥ दानेविनापहरणंब्राह्मणानांतपस्विनां॥ गतायुर्योर्जुनादन्यःकोन्विच्छतिजिजीविषुः॥ ४॥ वसिष्ठउ०
इत्युक्तस्तेनसंक्रुद्धःसमंत्रीकालचोदितः॥ बध्वातांगांदृढैःपाशैर्वेचकर्षबलान्वितः॥ ५॥ जमदग्निरथक्रो
धात्भार्गवक्रमंप्रचोदितः॥ रुरोधतंयथाशक्तिर्विकर्षंतंपयस्विनीं॥ ६॥ जीवंनप्रतिमोक्ष्यामिगामेनामित्य
मर्षितः॥ जग्राहसहदंकंठेबाहुभ्यांतामहामुनिः॥ ७॥ ततःक्रोधपरीतात्मावेद्रगुस्तांनिबर्हणः॥ उत्सा
रयध्वमित्येनमादिदेशससैनिकान॥ ८॥ वसिष्ठउ० अप्रधृष्यंतमंत्र्योक्तमृषिंराजाकिंकराः॥ भर्त्रातयो
प्रसह्येनंपरिवव्रुःसमंततः॥ ९॥ दंडैःकृपाभिश्मगर्जांविजघ्नतश्चमुष्टिभिः॥ तेसमुत्सारयन्धेनोःसद्
रतरमतिक्रांत॥ १०॥ सतदाहन्यमानोपिन्यधितःक्षमयान्वितः॥ नचकुधेक्रोधनलंसतांहिपरमंधनं॥ ११
सतत्रक्तःस्वतपसासंहर्तुमपिरभितुं॥ जगत्सर्वंक्षयंतस्याचिंतयन्नप्रचुकुधे॥ १२॥ सपूर्वंक्रोधनोत्यर्थमात

र्थैप्रसादितः॥ रामेणाकुंठतोनित्यंशांतएवमहातपाः॥१३॥ सदह्यमानः सूभरंशंचूर्णितांगास्थिबंधनः॥ निश्चवा
तमहातेजाधरण्यांगतचेतनः॥१४॥ तस्मिन्मुनौनिपतितेसदारात्माविशंकितः॥ किंकरानाहराच्छीघ्रंधेनोरान
यनेचलान॥१५॥ ततःसवत्सांतांधेनुंबध्वापाशैर्दृढैर्नरैः॥ कशाभिरभिहन्यंतः चक्रुश्चानिताउया॥१६
आरुह्यमाणाबहुभिः कशाभिर्गुरुरपि॥ हन्यमानाभृशंतैश्चचक्रुधेचपयस्विनी॥१७॥ व्यथितातिक
शापातैः क्रोधेनमरुतान्विताः॥ आरुह्यपाशानहृदानात्मानममोचयत॥ विमुक्तपाशबंधासासर्वतोभि
रुताच्चलैः॥ हुंकारवंप्रकुर्वाणसर्वतोघ्नपतद्रुषा॥१९॥ विषाणखुरवुच्छाग्रैरभिहन्यसमंततः॥ राजामंत्रिव
लंसर्वेव्यद्रावयदमर्षिता॥२०॥ विद्राव्यकिंकरात्सर्वानंतरेवपयस्विनी॥ पश्यतांसर्वभूतानांगगनंप्रत्य
पद्यत॥२१॥ ततस्तेभग्नसंकल्पाः संभग्नक्षत्रवित्रहाः॥ प्रसह्यबध्वातद्वत्संजग्मुरेवतिनिर्घृणाः॥२२॥पय
स्विनीविनावत्संरुदंतीत्वाकिंकरैः सह॥ सपाषाणस्तरसारुद्धः संनिधिंसमुपागमत॥२३॥ गतासमीपंस्वपतेः
प्रणम्यासेप्रशंसरुत्॥ तद्दुःखंतमशेषेणव्याचचक्षेसमाध्वसः॥२४॥ ॥इतिश्रीब्रह्मोरपुराणेउमामहे
श्वरसंवादेमध्यमभागेअर्जुनोपाख्यानेएकोनसप्ततितमोध्यायः॥ ६९॥ ॥श्रीवसिष्ठउ॥ श्रुत्वैतन्स
कलंराजाजगत्स्रष्टावधाद्विधिं॥ ऊहिरन्वेताःसूभरांश्चिंतयामासनेकधा॥१॥ अहोमेसन्नशंसस्यलोकयोर
भयोरपि॥ ब्रह्मस्वहरणेवोढातद्रूप्याचातिगर्हिता॥२॥ अहोनाश्रोषमस्याहंब्राह्मणस्यविजानतः॥ व
चनंतर्हिताज्ञांवाविमृद्यात्मागतत्रयः॥३॥ इतिसंचिंत्यपत्रेचहृदयेनविदूयता॥ स्वपुरंप्रतिचक्रामसबल
ःसानुगस्ततः॥४॥ पुरेव्रजतिगतेराज्ञितस्मिन्सपरिवारके॥ आश्रमात्मरुसाराजनविनिश्चसरेणुका॥५॥
अथसक्षतसर्वांगरुधिरेणपरिप्लुतं॥ निश्चेष्टंपतितंभूमौददर्शपतिमात्मनः॥६॥ ततःसाविह्वलंम
त्वाभर्तारंगतचेतनं॥ अन्वारुहतेवाग्निनामूर्छितान्यपतद्भुवि॥७॥ चिरादिवपुनर्भूमेरुत्थायातीवदुः
खिताः॥ पतितोत्थायसाभूयः स्वरंरुरोदह॥८॥ विरुक्तापत्रसात्यर्थंधरणीधूलिधूसरः॥ अश्रु

पूर्णमुखीदीनापतिताशोकसागरे॥९॥ हानार्थंप्रियधर्मस्यदक्षिण्यामृतसागरा॥ ह्याधिगत्यंतशांतत्वनेवकांक्षन
महृद्गा॥१०॥ आसनाद्भृशंक्रांतःसहसाव्यसनार्णवे॥ क्षित्वानाथामगाधेद्रांकप्रयातोसिमानद॥११॥ सतांसम
पदेमेत्रसुखितांदुःखयासह॥ असिपत्रत्वमेकाकीतत्रमानेतुमर्हसि॥१२॥ दृष्ट्वात्वामीदृशीवस्थामखिराहृदयंम
म॥ नदीर्यतेमहाभागकथिनाःखलुयोषितः॥ इत्येवंविलपंतीसारुदंतीचमुहुर्मुहुः॥ चुक्रोशरामरामेतिभृ
शंदुःखपरिप्लुता॥१४॥ तावद्रामोपिसवनात्समिद्भारसमन्वितः॥ अकृतव्रह्मसयुक्तः स्वाश्रमामन्यवर्तत॥
१५॥आगछंनेयसंसीतांमित्तानिबहूनिशः॥ पश्यन्मुहुर्मुहुर्हृदयस्तूर्णंप्रायाश्रमंविभुः॥ तमायांतमभिप्रेक्ष्य
रुदतीसाभृशंपुरा॥ नचीभूतेवशोकेनप्राहदुःखेनकापुनः॥१७॥ रामस्यपुरतोगछन्भर्तृव्यसनपीडिता॥
उभाभ्यामपिहस्ताभ्यांमुहुरंसमताडयत॥ मार्गाविदितवृत्तांतः सम्यग्रामोपिमातरं॥ कुररीमिवशोकार्तां दृ
ष्ट्वादुःखमुपेयिवान॥१९॥ धैर्यभारोपिमेधाचीदुःखशोकपरिप्लुतः॥ नेत्राभ्यामश्रुपूर्णाभ्यांतस्थौभूमावध
ोमुखः॥२०॥ततथागतमालोक्यरामंप्राहकृतांजलिः॥ किमिदंभद्रंशशाईदृनेतत्तेष्युपपद्यते॥२१॥ नत्वा
दृशंमहाभागभृशंशोचंतिकुत्रचित॥ धृतिमंतोमहांतस्तुदुःखंकुर्वंतिमद्विधे॥२२॥ शोकःसर्वेंद्रियाणां
हिपरिशोषप्रदायकः॥ त्यजशोकंमदाद्वोद्यनतत्पात्रंभवादृशः॥२३॥ एहिकामुष्यकार्याणांनूनमेकंनरो
धकः॥ शोकस्तस्यावकाशंतंकथंहृदिनियच्छसि॥ तत्वंधैर्यधनोभूत्वापरिसांत्वममातरं॥ रुदंतीनव
वेधव्यशंकापरिप्लुतचेतनां॥२५॥ नेदागमनमस्तीहव्यतीक्रांतस्यवस्तुनः॥ तस्मादेतांतमखिलंत्यक्त्वाकृत्यं
विचिंतय॥२६॥ इत्येवंसांत्वमानस्यतेनदुःखसमन्वितः॥ रामःसंस्तंभयामासस्वनेवात्मानमात्मना॥
दुःखशोकपरीतांहिरेणुकांरुदन्मुहुः॥ त्रिःसप्तकृत्वोहस्ताभ्यामुरंसमताडयत॥२८॥ तावद्रुदंतिकंरा
मःसमभेत्याश्रुलोचनाः॥ रुदंतीमरुमेचेतिसांत्वयामासमातरं॥२९॥ उपावाचातुयनेदुःखात्भर्तृशोकप
रीतया॥ त्रिःसप्तकृत्वोयादृदंत्वयावक्षः समाहृतं॥३०॥तावत्सव्यमृतस्मात्क्षत्रजातमशेषतः॥ हनि

ध्येभविसर्वत्रसत्यमेतन्ब्रवीमिते॥३२॥तस्मात्वंशोकमुत्सृज्यधैर्यमातिष्ठसांप्रतं॥नात्रचेन्नमायातमतिक्रांतस्य
वस्तुन॥इत्युक्तारेणकांतेनभर्त्रादुःखान्वितापथी॥शुक्राधैर्यंततोमालंब्यतथेतिप्रत्यभाषत॥३३॥ततोरामोमहा
आदुःखितःसहसोद्दरेः॥अग्नेःसत्कर्तुमारेभेदहनंराजन्यथाविधिः॥३४॥भर्त्रेशोकपरीतांगीरेणुकापिदृढव्रता॥
पुत्रान्सर्वान्समाहूयइदंवचनमब्रवीत॥३५॥ रेणकोवाच॥अहंवःपितरंपुत्राःस्वर्गतंपुण्यशालिनं॥अनुगंतुमि
च्छामितन्मेनुज्ञातुमर्हथ॥३६॥असह्यदुःखंवैधव्यंसहमानाकथंपुनः॥भर्त्राविरहितातेनप्रवर्तिष्येविनिंदि
तः॥तस्मादनुगमिष्यामिभर्तारंहृदितेमम॥यथातेनप्रवर्त्तिष्येयशस्वापिसहानिशं॥३८॥इत्युक्तामितमेवाग्नि
संप्रविश्यचिताद्दिव॥भर्तारंमभविष्यामिपितृलोकप्रियातिथिः॥३९॥अनुवादमतेतत्वभवद्भिस्तत्वकर्म
णा॥प्रतिभूयनवक्तव्यायदमत्प्रियमिच्छया॥४०॥इत्येवमुक्त्वावचनंरेणकादृढनिश्चया॥अग्निंप्रविश्यभर्तो
रमनुगंतुमनोदधे॥४१॥एतस्मिन्नेवकालेतुरेणुकांततपोसहः॥समाभाव्यातिगंभीरावागुवाचाशरीरिणी॥
हेरेणुकेसुतनयोगीरंमवद्दितावचः॥माकार्षीःसाहसंभद्रेप्रवेक्ष्यामिप्रियंतव॥४३॥साहसेनेचकर्तव्यः
केनाप्यात्महितेषिणा॥नमर्तव्यंतयासर्वाजीवनभद्राणिपश्यता॥४४॥तस्माद्धैर्यधनाभूत्वाभवत्वंकाल
कांक्षिणी॥निमित्तमंतरीकृत्यकिंचिद्देवशुचिस्मिते॥अचिरेणैवभर्तातेभविष्यतिसचेतनः॥उत्पंनजीविते
नत्वंकामंप्राप्स्यसिशोभने॥४६॥भावित्रीचिरात्रायबहुकल्याणभाजनं॥ ॥वसिष्ठउ०॥इतीतद्वचनंप
श्रुत्वाधृतिमालंब्यरेणुका॥४७॥तद्वाक्यगौरवाद्धैर्यंवरपुत्रनयाश्रिते॥ततोनीत्वापितुर्देहमाश्रमाभ्यंत
रेमुने॥४८॥शापयित्वानिवासेतुपरितःसमुपाविशत॥तेषांतत्रोपविष्टानांमन्नद्दस्तात्मचेतसां॥४९॥नि
मित्तानिशुभान्यासन्ननेकानिमहांतिच॥तेनतोकिंचिदास्वस्तचेतसेमुनिपुंगवा॥५०॥निषेदुःसहितामा
त्राकांक्षितोजीवितंपितुः॥एतस्मिन्नंतरेराजन्भृगुवंशधरोमुनिः॥५१॥विधेर्वशेनमतिमांस्तत्रागच्छद्य
दृच्छया॥अथर्वणोनिधिःसाक्षात्वेदवेदांगपारगः॥५२॥ सर्वशास्त्रार्थवित्प्राज्ञः सकृत्सुरवंदितः॥

मतसंज्ञोविनीविद्यायोवेदमुनिदुर्लभं॥५३॥यमाहूतात्मधेदेवैरुशापयदहनवान॥शस्त्रमोक्षनसंयेनरा
ज्योराज्यफलप्रदं॥५४॥प्राणानमनुजावंतिसर्वेघापीदृपार्थिवाः॥मतश्चाश्रमयःसाधप्रविष्टोतन्महामुनिः॥५५
दृदर्शतत्रवस्त्रस्तानसर्वा- इतिश्रीब्रह्मोत्तरपुराणेश्वतुर्दशाः॥ ॥जमदग्निरु० अत्रैहत्याहिंभूतरुवं
तातदोषोपशांतये॥प्रायश्चित्ततत्तत्वंद्यावक्तुमर्हसि॥१॥इत्युक्तःप्राहपितरंरामोमतिममांवरः॥प्रा
यश्चित्तंतुतद्योग्यंत्वमेवार्हतुमर्हसि॥२॥जमदग्निरु०॥व्रतैश्चनियमैश्चैवकर्षयंदेहमात्मनः॥शाकमूल
फलाहारोद्वादशाब्दंतपश्चर॥३॥ ॥वसिष्ठउ०॥इत्युक्तःप्रणिपत्येनंमातरंचभृगूद्वहः॥प्रययौतपसे
राजननुज्ञातप्रणसंयुतः॥४॥सगत्वापर्वतवरंमहेंद्रमरिकर्शनः॥कृत्वाश्रमपदंतस्मिन्नतपस्तेपेसुदुश्चरं॥
॥५॥व्रतेस्नपानदुःख--परिप्लुतान॥अथतेतुभृगुंदृष्ट्वावंद्यस्यपितरंमुदा॥६॥उत्थायाश्रुमुखादुश्चापि
सत्कृत्यपरमासनं॥सचासीभिस्तुतान्सर्वानभिनंद्यमहामुनिः॥७॥पप्रच्छकिमिदंब्रूतंतत्सर्वंतेन्यवेदय
न्॥तच्छ्रुत्वासभृगुःश्रीघ्रंजलमादायमंत्रवित॥८॥संज्ञाविन्याविद्ययातांसिषेचप्रोक्षरन्निदं॥सद्यस्यतप
सोवीर्यंममाविशुभमस्तिच॥९॥तेनासोजीवयनशीघ्रंप्रसुप्तइवचोत्थितः॥एवमुक्तेशुभेवाक्येभृगुणा
साधुकारिणा॥१०॥समुत्तस्थावथार्चीकःसाक्षाद्भृगुरिवापरः॥दृष्ट्वातत्रस्थितंविद्वंभृगुवंशस्यपितामहं
११॥ननामभक्त्यान्पतेकृतांजलिरुवाचह॥जमदग्निरु०॥धन्योहंकृतकृत्योहंसकुलंजीवितंचमे॥१२॥म
त्पशोचरणेनतपसासुरनमस्कृतो॥भगवानकिंकरोम्यद्यशुश्रूषांतवमानद॥१३॥पुनीह्यात्मकुलंस्वस्यच
रणांबुकणैर्विभो॥इत्युक्तासहसानाप्यरामेणार्घंमुदान्वितः॥भगवानकिंकृतंतेनराज्ञादुष्टेनपातकं॥यस्या
स्तिथ्यद्दिकृतवानअद्दसम्याविधानतः॥१५॥साधुबुध्यासदृष्ट्वात्माकिंचेकारमहामते॥ ॥वसिष्ठउवाच॥
एवंसएषोमातमानंभृगुः सर्वविदीश्वरः॥चिरंध्यात्वासमालोच्यकारणंप्राहभूपते॥१६॥भृगुरुवाच॥श्रु
णुतातमहाभागवीजमस्याद्दुकर्मणः॥येनवैकृतवान्न्यायंसर्वत्रस्यतवानघ॥१७॥ग्रामःपुरावसिष्ठेनना

म्नार्थसमहीपतिः॥ द्विजापराधतोमूढवीर्यतोवंनाशिष्यते॥१८॥ तत्कथंवचनंतस्यभविष्यत्यन्यथामुने॥ अयं
रामोमहावीर्यप्रसह्यनरपुंगवं॥१९॥ हनिष्यतिमहाबाहुप्रतिज्ञांकृतान्पुरा॥ यस्माद्गुरुःप्रतिहतंत्वयामा
तर्ममाग्रतः॥ एकविंशतिवारंहिभस्मादुःखपरीतया॥ त्रिःसप्तकृत्वोनिःक्षत्रंकरिष्येपृथिवीमिमां॥२१॥ श्रुतो
यंबार्यमाणोपित्रापित्रानिरंतरं॥ भावितोर्थस्यचबलात्करिष्यत्येवमानद॥२२॥ सतराजामहाभागोद्रु
ह्यंतापर्युपासिता॥ दत्तात्रेयाद्वरंरंशालब्धयोधोमहामतिः॥२३॥ साक्षाद्भोगमहात्मानंचतुर्धापातकंभ
वेत॥ एवमुक्तोमहाराजसभृगुर्ब्रह्मणःसुतः॥२४॥ यथागतंययौविद्वान्भविष्यंकालपर्ययात॥ ॥इति
श्रीब्रह्मांडपुराणेउमामहेश्वरसंवादेमध्यमभागेभार्गवचरित्रेसप्ततितमोध्यायः॥ ७०॥ ॥ ॥
सगरउ॰॥ ब्रह्मपुत्रमहाभागवरभार्गवचेष्टितं॥ यच्चकारमहावीर्योराजन्कुद्धोहृकर्मणा॥१॥ वसिष्ठउ॰
गतेतस्मिन्महाभागेभृगोपित्परायणः॥ रामःप्राचाचसंकुद्धोमुंचतश्वासान्मुहुर्मुहुः॥२॥ पराशरउ॰
अहोपश्यत्वमूढत्वंराज्ञोह्युत्पथगामिनः॥ कार्तवीर्यस्ययोविद्वांश्चक्रेब्रह्मपदोद्यमं॥३॥ देवोदुर्बलवन्मन्येयत
प्रभावाक्षरोगिणः॥ शुभंवाप्यशुभंसर्वेप्रकुर्वंतिविमोहिताः॥४॥ श्रुण्वंतुऋषयःसर्वेप्रतिज्ञाक्रियतेमया॥का
र्तवीर्योनिहत्याज्ञोपितुर्वैरेप्रसाधये॥५॥ यदिराजासकैरःसर्वैरिंद्राद्यैर्दानवैस्तथा॥ रक्षिष्यतेतथाप्येनं
संहरिष्यामिनान्यथा॥६॥ एवमुक्तंसमाकर्ण्यरामेणसमहात्मना॥ जमदग्निरुवाचेदंपुत्रंसाधुसभाषणं
॥७॥ जमदग्निरु॰॥ श्रुणुरामप्रवक्ष्यामिसतांधर्मंसनातनं॥ यश्रुत्वामानवाः सर्वेज्ञायंतेधर्मकारिणः॥
॥८॥ साधवोयेमहाभागासंसारान्मोक्षकांक्षिणः॥ नकस्मोचितप्रकुर्व्यंतिनिंदितास्तारिताअपि॥९॥
क्षमापनामहाभागयेचदातास्तपस्विनः॥ तेषांचैवाक्षयालोकाः सततंसाधुकारिणां॥१०॥ यस्तुदुष्टेसु
दंडंचैवंचसाधुचतादृतः॥ नचक्षोभमवाप्नोतिसमसाधुःपरिकीर्त्यते॥११॥ ताडयेताडयंतेयोनचसाधुः
समापभाक्॥ क्षमयाहीणतांप्राप्तःसाधवोब्रह्मणावयं॥१२॥ नरनाथवधेतातपातकंसमहद्भवेत्॥ तस्मा

न्निवारयेत्वाद्यक्षमांकुरुतपश्चरन्॥१३॥ वसिष्ठउ॰ एवंपित्रासमादिष्टंविज्ञायनरपंरुन॥ रामःप्रोवाचपितरंक्ष
माशीलमरिंदमः॥१४॥ परशुरामउ॰॥ श्रुणुतातमहाप्राज्ञविज्ञप्तिंममसांप्रतं॥ भवताऽमडदृष्टः साधूनां
क्रमहात्मनां॥ क्षमाःसाधुजनेषुगुरुधीश्वरभावनैः॥ कर्तव्योदुष्टजनेषुनक्षमाःसुखदाभवेत॥१६॥ तस्मा
दस्यवधःकार्यःकार्तवीर्यस्यवैमया॥ इत्थंतांमाननीयाद्यसाधयेवैरमात्मनः॥१७॥ जमदग्निरु॰॥ श्रुण
राममहाभागवचोममसमाहितः॥ करिष्यसियथाभावितथात्वंवान्यथाभवेत॥१८॥ इतोव्रजंतंब्रह्माणं
एछतांनहिनाहितं॥ सयद्दृष्यतिविभुस्तत्कर्तानात्रसंशयः॥१९॥ वसिष्ठउ॰॥ एवमुक्तःसपितरंनमस्कृत्य
महामतिः॥ जगामब्रह्मणोलोकंमागम्यप्राकृतैर्जनैः॥२०॥ दृष्ट्वाब्रह्मणोलोकंशांतकुंभविनिर्मितं॥ स्वर्ण
प्राकारसंयुक्तंमणिस्तंभैर्विभूषितं॥२१॥ तत्रापश्यत्समासीनंब्रह्माणमपितोजसं॥ रत्नासिंहासनेरम्येरत्नभू
षणभूषितं॥२२॥ सिद्धैश्चैवमुनीश्चैववेष्टितंध्यानतत्परैः॥ विद्याधराणांनृत्यंचपश्यंतंसस्मितंमुदा॥२३
तपसोफलदातारंकर्तारंजगतांविभुं॥ परिपूर्णतमंब्रह्मध्यायंतंयतमानसं॥२४॥ गुह्ययोगंप्रवीन्वंतंभक्त
देवेषुसंततं॥ दृष्ट्वातमव्ययंभक्त्याप्रणनामभृगुद्रुहं॥२५॥ सदृष्ट्वावंदितंरामंमाशीर्भिरभिनंद्यच॥ पप्रच्छ
कुशलंवत्सकथमागमनंकथा॥२६॥ संपृष्टोविधिनारामः प्रोवाचाखिलमादितः॥ श्रुत्वातः कार्तवीर्यस्यपितुःस्व
स्यमहात्मनः॥ तच्छ्रुत्वासकलंब्रह्माविज्ञातार्थोपिमानदः॥ उवाचरामंधर्मिष्ठंपरिणामसुखावहं॥२८॥ प्र
तिज्ञाऽर्द्धभवत्सयोभवानकृतवानरुषा॥ सृष्टिरेषाभगवतः संभवेतकृपयावटो॥२९॥ जगत्स्थंमयात
तसंक्षोभेततद्वत्तया॥ तन्नात्रकारणंचैवप्रतिज्ञाभवताकृता॥३०॥ त्रिःसप्तरुत्वोमहीभूपांकर्तुमच्छसिमे
दिनीं॥ एकस्यराज्ञोदोषेणपितुःपरिभवेनच॥३१॥ ब्रह्मक्षत्रियविट्शूद्रैः सृष्टिरेषासनातनी॥ आविर्भूता
तिरोभूत्वाहरेरेवपुनःपुनः॥३२॥ अत्यर्थात्प्रतिशोतुभावित्राप्राकृतेनच॥ यद्यायासेनसेकार्यासिद्धिर्भ
वितुमर्हति॥३३॥ स्त्रियःक्लीबंप्रयास्यंतिशिवस्यास्तामवाग्रहः॥ एथिव्यावद्दवोभूपाः संतिसंकुलकंकराः॥विने

वासांमहेशस्यकोवातान्हंतुमीश्वरः॥ बिभ्रतःकवचान्यंगेशक्तांश्चापिदुरासदः॥ ३५॥ उपायंकुरुयत्नेनजयर्वाज्ञं
शुभावहं॥ उपायेतुसमारब्धेसर्वेसिध्यंत्युपक्रमाः॥ ३६॥श्रीवत्समंवेंकवचंगरुडवत्समुरुद्गतं॥ दुर्लंघ्यंवैस्म
वंसेजःशिवशक्तिंविजेष्यति॥ ३७॥ त्रैलोक्यविजयंनामकवचंपरमाद्भुतं॥ यथाकथंचिद्विज्ञाप्यशंकरंकभट्ट
रंभं॥ ३८॥ प्रसंनःसगुणेरुद्रंयदुपांडुरानवत्सलं॥ दिव्यंपाशुपतंचापिदास्यतेवनसंशयः॥ ३९॥ ॥इतिश्री
ब्रह्मोउपुराणेवायुप्रोक्तेमध्यमभागेभार्गवचरित्रेएकसप्ततितमोध्यायः॥ ७१॥ ॥वसिष्ठउ॥ ब्रह्मणा
वचनंश्रुत्वासप्रणम्यजगद्गुरुं॥ प्रसंनचेताःसभ्रशंशिचरुकेंद्रजगामह॥ १॥ लक्षयोजनमूर्ध्वेचन्नलोकाः
द्विरुक्षणं॥ अथनिर्यचनीयंचयोगिगम्यंपरात्परं॥ २॥ वेकुंठोदक्षिणेयस्मात्गोरीलोकश्चवामतः॥ यद्दक्षेध्रुवलो
कश्चसर्वलोकपरंतपः॥ ३॥ नवोवीर्यगतीरामःशिवलोकंददर्शच॥ उपमानेनरहितंनानाकौतुकसंयुतं॥ ४॥ वसनि
यत्रयोगींद्राःसिद्धाःपाशुपताःशुभाः॥ कोटिकल्पतपःपुण्याःशांतानिर्मत्सराजनाः॥ ५॥ पारिजातमुरेरैंद्रैः
शोभितंकामधेनुभिः॥ योगेनयोगिनासर्वंलक्षयांशंकरेणहि॥ ६॥ त्रिलिंगनागुरुणाचमेनहृत्वाविश्वकर्मणा
॥ सरोवरशतैर्दिव्यैपद्मरागविराजितैः॥ ७॥ शोभितंचातिरम्यंचसंयुक्तंमणिवेदिभिः॥ सुवर्णरत्नरचित
प्रकारेणसमावृतं॥ ८॥ अत्यूर्ध्वमेरवस्यार्द्धेखंडेक्षीरनिभंवरं॥ चतुर्द्वारसमायुक्तंशोभितंमंदिरैःशुभैः॥
॥ ९॥ रत्नसोपानयुक्तैश्चरत्नस्तंभकवाटकैः॥ नानाचित्रविचित्रैश्चशोभितैःसुमनोहरैः॥ १०॥तन्मध्यभा
वनेरम्येसिंहद्वारोपशोभिते॥ ददर्शरामोधर्मात्माविचित्रमिवसंगतः॥ ११॥ तत्रस्थितोद्वारपालोददर्शाति
भयंकरः॥ महाकरालदंतास्योविकृतारक्तलोचनः॥ १२॥ दंष्ट्राग्रोद्भूतकिरणमहाचक्रपरश्वधः॥ बिभ्रतिभू
षितांगेचव्याघ्रचर्मांबरंवरं॥ त्रिशूलपट्टिशधरोज्वलंतोब्रह्मतेजसा॥ तोदृष्ट्वामनसाभीतःकिंचिद्दूरविं
नीतवान्॥ १४॥ नमस्करोमिवामीशंशंकरंद्रष्टुमागतः॥ ईश्वराज्ञांसमादायमामथात्तुमर्हथ॥ १५॥ तोतु
तद्वचनंश्रुत्वागृहीत्वाज्ञांशिवस्यच॥ प्रवेशमाज्ञांददतुश्चवानुचरोचतः॥ १६॥ सतद्दत्तामनुज्ञाप्यप्रविवेशांतरं

मुदा॥ तत्रातिरम्यांसिद्धौघैःसमाकीर्णांसभांद्विजः॥ १७॥ दृष्ट्वाविस्मयमापेदेस्फुरंधवकुलाविभो॥ तत्रापश्य
च्छिवंशांताग्निनेत्रंचंद्रशेखरं॥ १८॥ त्रिशूलशोभितकरंव्याघ्रचर्मांबरंवरं॥ विभूतिभूषितांगंचनागयज्ञोपवी
तिनं॥ १९॥ आत्मारामंपूर्णकामंकोटिसूर्यसमप्रभं॥ पंचाननंदशभुजंभक्तानुग्रहविग्रहं॥ २०॥ योगासनंप्र
योन्वंतंसिद्धैभ्यस्तर्कमुद्रया॥ स्तूयमानंचयोगींद्रैःप्रमथैःप्रमदैर्मुदा॥ भैरवैर्योगिनीभिश्चनंदिरुद्रगणेस्तथा॥ मूर्धानंनामतंदृष्ट्वारामःपरमयामुदा॥ २२॥ वामभागेकार्तिकेयंदक्षिणेचगणेश्वरं॥ नंदीश्वरंमहाका
लंवीरभद्रंचतत्पुरः॥ २३॥ क्रोडंदुर्गांगृहीतभुजांदृष्ट्वानत्वातथाग्रतः॥ स्तोतुंप्रचक्रमेविद्वान्गिरागद्गदयाविभुं॥
॥ २४॥ नमस्येशिवमीशानंविभुंव्यापकमव्ययं॥ भुजंगभूषणंवीरंनरकपालस्रगुज्ज्वलं॥ २५॥ योविभुः सर्वलो
कानांसृष्टिस्थितिविनाशकृत्॥ ब्रह्मादिरूपधृग्ज्ञेयस्तत्तद्वेदरूपार्णवं॥ २६॥ वेदाननाज्ञायास्तोतुंभवाञ्जनस
गोचरं॥ ज्ञानबुद्धेरथंचनिष्कारंनाम्यहं॥ २७॥ शक्राद्यःसुरगणाऋषयोमनवोसुराः॥ नयंविदुर्यथात
त्वेतंनमामिपरात्परं॥ २८॥ यस्यांशांशेनसृज्यंतेलोकाःसर्वेचराचराः॥ लीयंतेत्रपुनर्यस्मिन्तंनमामिजगन्म
यं॥ २९॥ यस्यैसंकोपसंभूतोदहतेखिलं॥ सोर्ध्वलोकंसपातालंतंनमामिहरंपरं॥ ३०॥ एथिवीजलवन्ही
रनभोयज्ञेंदुभास्करः॥ मूर्तयोष्टौजगत्पूज्यास्तंयज्ञंप्रणमाम्यहं॥ ३१॥ यःकालरूपोजगदादिकर्तावाताद्यथ
गृह्यधरोजगन्मयं॥ हूतापुनारुद्रवपुःस्वयंतंतंकालरूपंहरणंप्रपद्ये॥ ३२॥ इत्येवमुक्तारततुभार्गवोमु
दापापतंतस्यांहिसमीपआतुरः॥ ३३॥ क्षाम्यतंवामकरेणकालयादक्षंपधान्मूर्ध्निकरंकृपार्णवः॥ ३३॥ आ
र्गाभिरेनंद्य--- सादरंनिवेशयामासगणेशपूर्वतः॥ ३४॥ वाचमाभाष्यचाप्युमांकृपार्द्रदृष्ट्याखिलंकाम
पूरकः॥ ३५॥ शिव उ॥ कुलंवदोकस्यकुलेप्रसूतःकिंकार्यमुद्दिश्यभवानिहागतः॥ विनिर्भयंहंतवभक्ति
भावतःप्रीतःप्रदास्यामिवरोमनोगतं॥ ३६॥ इत्येवमुक्तःसभृगुर्निजात्मनाहरेणविश्वार्तिहरेणसादरं॥ पुनश्च
नत्वाविबुधाधिपतिंगरुत्मासमुद्रसमुद्वान्वसतरं॥ ३७॥ ॥परशुराम उ॥ भर्गोस्वामिन्कुलेजातोऽहमद्यनिसुतो
विभो॥ रामोनामजगद्वंद्यत्वामहंशरणंगतः॥ ३८॥ येकार्यार्थंमहानाथतवसांनिध्यमागतः॥ तंप्रसाधय

MEMORIAL
OF HAU DAJI

विश्वेश्वरांछितंकाममेवमे॥३९॥ मृगयामासगतस्यापिकार्तवीर्यस्यभूपतेः॥ आतिथ्यंकृतवांदेवजमदग्निःपि
तामम॥३९॥ राजातंसबलंकोभात्पातयामासमंदधीः॥ साधेनुस्तंमृतंदृष्ट्वागवांलोकंजगामह॥४०॥ रा
ज्ञानशोचन्मरणंपितुर्ममनिरागसः॥ जगामस्वपुरंपश्चान्माताभेप्रारुदद्भृशं॥४१॥ तज्ज्ञात्वालोकंकृतज्ञोभ्य
गुर्नत्प्रपितामहः॥ आजगाममहादेवस्तदभ्यागतोवनान॥ मयासहसुदुःखार्तानभ्रातॄन्मात्रासहैवमे॥
सांत्वयित्वासमंत्रज्ञोजीवयित्वापितरंमम॥४३॥ अनागतेभृगोर्मातुर्दुःखनाहंप्रकोपितः॥ प्रतिज्ञांकृतवान्देवसं
क्षयन्मातरंसकं॥४४॥ त्रिःसप्तकृत्वोयदुरक्षत्रियंमातरात्मनः॥ ॥वसिष्ठउ॥ इत्येवंतद्वचः श्रुत्वादृष्ट्वादुर्गो
मुखंहरः॥४५॥ बभूवानग्रवदनश्चिंतयानक्षणंतदा॥ एतस्मिंनंतरेदुर्गाविस्मिताप्राहमद्भुतं॥४६॥ उवाच
चमहाराजभार्गवंवरसाधकं॥ तपसिन्द्विजपुत्रश्रेष्ठानिर्भयांकर्तुमिछसि॥४७॥ त्रिःसप्तकृत्वःक्रोधेनसाहसंत्ये
महाबलः॥ हंतुमिछसिनिःक्षत्रंसहस्रार्जुनमीश्वरं॥ श्रीमंगलंलक्ष्मायेनरावणोपिनिराकृतः॥ तस्मेप्रदत्तंद
त्तेनश्रीहरेःकवचंपुरा॥४९॥ ब्राह्मिरव्यर्थवीर्यांचितंकथंहंतुमिछसि॥ शंकरंकरुणासिंधुःकर्तुचाप्यन्यथाविभुः
॥५०॥ नचान्यः शंकरात्पुत्रतत्कार्यंकर्तुमीश्वरः॥ अथदेव्याअनुमतिंप्राप्यशंभूदयार्णवः॥५१॥ अभयंदादुदया
वाचाब्रह्मदग्निसुतंविभुः॥ ॥शिवउ॥ अहंभवतिविप्रत्वंममलोकेभूयोमहांचापिकरिष्यसि॥ ५२॥
हत्युक्त्वांशंकरस्तस्मैददौमंत्रंसुदुर्लभं॥ त्रैलोक्यविजयेनामकवचंपरमाद्भुतं॥५३॥ नागपाशंपशुपतंब्रह्मां
स्त्रांचसुदुर्लभं॥ नारायणास्त्रमाग्नेयंवायव्यंवारुणंतथा॥ ५४॥ गांधर्वंगारुडंचैवब्रह्मणास्त्रंमहाद्भुतं॥ग
दांखड्गंचपरशुंशूलंदंडमनुत्तमं॥५५॥ ब्रह्मास्त्रंसर्वमाममखिलंप्रदृष्टःसंबभूवह॥ नमस्कृत्यशिवंशांतंदुर्गा
लकंदंगणेश्वरं॥५६॥ परिक्रम्ययथौरामः पुष्करंतीर्थमुत्तमं॥ सिद्धंकृत्वाशिवोक्तंमंत्रंकवचंचमुत्तमं॥ ५७॥
साधयामासनिखिलंस्वकार्यंभृगुनंदनः॥ निहत्यकार्तवीर्यंतं ससैन्यंसकुलंमुदा॥ ५९॥ विनिवृत्तोयदुप्रा
णान्पितुःस्वस्यभृगूद्वहः॥ ६०॥ ॥ इतिश्रीब्रह्मांडपुराणेवायुप्रोक्तेमध्यमभागेभार्गवचरित्रेऽष्टत्रिंशत्तमोध्यायः॥

॥ ॥सगरउ॥ श्रुतंसर्वंमुनिश्रेष्ठकीर्त्यमानंत्वयाविभो॥ कवचंवदसर्वत्रैलोक्यविजयप्रदं॥१॥ वसिष्ठउ॥
शृणुवत्सप्रवक्ष्यामिकवचंपरमाद्भुतं॥ मंत्रंचसिद्धिदंशस्त्रसाधकानांसुखावहं॥२॥ गोपीजनपदस्यांतेव
क्षुभाग्यसमुच्चरेत्॥ स्वाहांतोयंमहामंत्रोदशार्णोमुक्तिभक्तिदः॥ ३॥ सप्तत्रिंशत्स्वयंकृष्णःपंक्तिश्छंदउदा
हृतं॥ देवताकृष्णउद्दिष्टोविनियोगोरिवत्कासये॥ ४॥ त्रैलोक्यविजयस्याप्यकवचस्यप्रजापतिः॥ ऋषिश्छं
दश्चजगतीदेवोरामेश्वरःस्वयं॥ ५॥ त्रैलोक्यविजयप्राप्तौविनियोगःप्रकीर्तितः॥ प्रणवोमेशिरःपातुश्री
कृष्णायनमःसदा॥ ६॥ पायाल्लोकपालंकृष्णायस्वाहेतिसततंमम॥ कृष्णेतिपातुनेत्रेमेकृष्णस्वाहेतितारकं॥
हृत्येनमइत्येषभूलतांपातुमेसदा॥ ॐगोविंदायस्वाहेतिनासिकांपातुसंततं॥ ८॥ गोपालायतथागंडंपातु
मेसततंमतु॥ क्लींकृष्णायनमःकर्णौपातुकृत्यतरुर्मम॥ ९॥ श्रीकृष्णायनमःपातुनित्यंमेधरयुग्मकं॥ ॐगो
पीशायस्वाहेतिदंतपंक्तिंममावतु॥ १०॥ श्रीकृष्णेतिरहस्यंमेपातुनेत्राक्षरोमतुः॥ ईश्रीकृष्णायस्वाहेतिजिह्वां
चिबुकंपातुमेसदा॥ ११॥ रामेश्वरायस्वाहेतितालुकंपातुमेसदा॥ राधिकेशायस्वाहेतिकंठंमेपातुसर्वदा॥
॥१२॥ नमोगोपीगतेशायश्रीवामेपातुसर्वदा॥ ईंगोपेशायस्वाहेतिस्कंधौपातुसदाममं॥ १३॥ नमःकि
शोरवेषायस्वाहाएषंममावतु॥ ऽदरंपातुमेनित्यंमुकुंदायनमोमतु॥ १४॥ ह्रींश्रींक्लींकृष्णायस्वाहाकरोपा
तुसदाममं॥ ईंविष्णवेनमःस्वाहाबाहुयुग्मंममावतु॥ १५॥ ईंह्रींभगवतेस्वाहानखपंक्तिंममावतु॥ नमोना
रायणायेतिनखरंध्रंममावतु॥ १६॥ ह्रींश्रीपद्मनाभायनाभिंपातुसदाममं॥ ईंसर्वेशायस्वाहेतिकेशान्म
मसदावतु॥ १७॥ नमःकृष्णायस्वाहेतिब्रह्मरंध्रंसदावतु॥ ईंमाधवायस्वाहेतिभालंमेसर्वदावतु॥ १८॥
ईंह्रींश्रीरविकेशायकटिंममसदावतु॥ नमोगोपीजनेशायऊरूपातुसदाममं॥ १९॥ ईंनमोदैत्यनाशाय
स्वाहेत्यवतुजानुनी॥ यशोदानंदनायेतिनमोंताजंघमेवतु॥ २०॥ रासारंभप्रियायेतिस्वाहांतोह्रीममावतु
॥ ॐराधाप्रियायस्वाहेतिसकलांगानिमेवतु॥ २१॥ परिपूर्णनमःकृष्णःप्राच्यांमेसर्वदावतु॥ स्वयंगोलोकनाथा
यमाग्नेयांदक्षिरक्षतु॥ २२॥ पूर्णब्रह्मस्वरूपश्चदक्षिणेमांसदावतु॥ नैर्ऋत्यांपातुमांकृष्णपश्चिमेपातु

मांदूरिः॥२३॥ गोविंदः पातुवायव्यां मुत्तरेरसिकेश्वरः॥ ईशान्यांमेसदापातुरुंदावनविहारकृत्॥२४॥ रुंदाप्राणेश्वरः श्रीवत्सपातुमामूर्ध्वदेशतः॥ सर्वेचमाधवेभ्यः पातुबलिध्वस्तोमहाबलः॥२५॥ ज्वलेरुक्मचांतरिक्षेनृसिंहपातुमांसदा॥ स्वप्नेजागरणेचैवपातुमांमाधवःस्वयं॥२६॥ सर्वांतरात्मानिर्लेपः पातुमांसर्वतोविभुः॥इतितेकथितंभूपसर्वपापविनाशनं॥२७॥ त्रैलोक्यविजयंनामकवचंपरमद्भुतं॥ ममाश्रुतंशिवमुखात्प्रवक्ष्यंतवकस्यचित्॥२८॥ गुरुमभ्यर्च्यविधिवत्कवचंधारयेत्तुयः॥ कंठेवादक्षिणेबाहौसोपिविष्णुर्नसंशयः॥२९॥ससाधकोवमेध्यतत्रचाग्नेरमंडिते॥ यादिस्यात्सिद्धकवचोजीवन्मुक्तोनसंशयः॥३०॥निश्चितंकोटिवर्षाणांपूजायाःफलमाप्नुयात्॥ राजसूयसहस्राणिवाजपेयशतानिच॥३१॥ महादानानियान्येवभुक्त्वापिप्रदक्षिणा॥त्रैलोक्यविजयस्यास्यकलांनार्हंतिषोडशीं॥३२॥ व्रतोपवासनियमाः स्वाध्यायाध्ययनंतथा॥ स्नानंचसर्वतीर्थेषुनास्यहेतिकलामपि॥३३॥ सिद्धत्वममरत्वंचदास्यत्येवरराधिप॥ यादिस्यात्सिद्धकवचः सर्वेप्राप्नोतिनिश्चितं॥३४॥ सःभवेत्सिद्धकवचोदनुजक्षत्रपेतुयः॥ योभवेत्सिद्धकवचोविजयीसभवेध्रुवं॥३५॥ राज्यंदेयंशिरोदेयंप्राणदेयास्वभूपते॥एतत्तुकवचंवत्सनदेयंमकुटेपच॥३६॥ मयाप्रकाशितंयत्तेएतेषांत्राणकारणात्॥ममाज्ञाकारणाच्चैवतद्विधिकुरुभास्कर॥३७॥ इदंश्रुत्वातुकवचंचक्रवर्तीभवान्भवः॥३८॥ ॥इतिश्रीब्रह्मोंडपुराणेमध्यमभागेभार्गवचरित्रेत्रिसप्ततितमोध्यायः॥ ॥७३॥ ॥सगरउवाच॥ ब्रह्मपुत्रमहाभागमहाभागमहामुनेयद्गुह्यतमं॥ यदिदंकवचंमह्यंप्रकाशितमनामयं॥१॥ ओर्वेणानुग्रहीतादंशुतास्त्रोयदनुग्रहात्॥भवतःकृपापात्रंज्ञातोहंमधुनाविभो॥२॥ रामेणभार्गवेंद्रेणकार्तवीर्योन्यपोगुरुः॥ यथासमाधितोवीरस्तन्मेविस्तरतोवद॥३॥ कृपापात्रंमदंतस्यराज्ञोरामःक्षयस्यच॥ऊभौतेसमरेवीरौज्ञातुंदाक्ष्यंतवेगुरौ॥४॥ ॥वसिष्ठउ॥ शृणुराजन्प्रवक्ष्यामिचरितंपापनाशनं॥ कार्तवीर्यस्यभूपस्यरामस्यचमहात्मनः॥५॥ सरामःकवचंलब्ध्वा मंत्रंचैवगुरोर्मुखात्॥ चकारसाधनंतस्यभक्त्यापरमयायुतः॥ भूमिशय्यात्रिषवणंस्नानसंध्या

परायणः॥ उपवासपुष्करेगज्जनशतवर्षमतंद्रितः॥७॥ समित्पुष्पकुशादीनिद्रव्याण्यादायदुंदुभेगो॥ आनीयकानाद्रुषभयछेत्तागतव्रताः॥ समतेध्यानसंयुक्तोरामोमतिमतांवरः॥ आराधयामासविभुंकृष्णंकल्मषनाशनं॥९॥ तस्यैवंयतमानस्यरामस्यजगतीपते॥ गतंवर्षशतंतत्रध्यानयुक्तस्यनित्यदा॥१०॥ एकदातुमहाराजरामःस्नातुंगतोमहान्॥ मध्यमंपुष्करंतत्रददर्शाश्चर्यमुत्तमं॥११॥ मृगएकःसमायातोमृग्यायुक्तःपलायितः॥ व्याधस्यमृगयांप्राप्तोधर्मतप्तोतिपीडितः॥१२॥ पिपासितोमहाभागज्वलयानसमुत्सुकः॥ रामस्यपश्यतस्तत्रसरसस्तटमागतः॥ पश्चान्मृगीसमायाताभीतासाचकितेक्षणा॥ ऊभौतौपिबतस्तत्रजलंशंकितमानसौ॥१४॥ तावत्समागतोव्याधोबाणपाणिर्धनुर्धरः॥ सदृष्वातत्रसंविष्टोरामंभार्गवनंदनं॥१५॥ अरुतव्रणसंयुक्तंस्थेदूरकृतेक्षणः॥ सचिंतयामासतदाशंकितोभृगुनंदनः॥१६॥ अयंरामोमहावीरोदुष्टानामंतकारकः॥कथमेतस्यहन्मेतोपश्यतोमृगयाविनौ॥१७॥ इतिचिंतासमाविष्टोव्याधोराजन्यमत्तमः॥ तंछेत्तंत्रेवरामस्यभयात्संकुलमानसः॥ रामस्तुतोमृगींदृष्वापिबंतींसमयंजलं॥ तर्कयामाससमेधावीकिमत्रभयकारणं॥१९॥ नेयंव्याघ्रसेनादेवनचव्याधोहिदृश्यते॥ केनेतोकारणेनाद्यशंकितोचकितेक्षणौ॥२०॥ अथवाभृगुजाद्यैर्हन्यतेस्मार्गजाकृतेक्षणा॥ येनेतोजलपाणेपीपश्यतेचकितेक्षणौ॥२१॥ नेतावत्कारणंचान्यत्किंतुवैरंभयात्तुरौ॥ कस्येतस्मिन्नसर्वोगोकंपयुक्तोयतस्तिमौ॥२२॥ एवंसंचिंत्यमतिमानसस्रोमध्यमपुष्करे॥ शिष्येणसंयुतोरामोयावतोचापिसंस्थितौ॥ पीत्वाजलंततस्तौतुदृष्वछायाममारुतौ॥ रामंदृष्वामहात्मानंकथांतोचक्रतुर्मुदा॥२४॥ भृगुरुवाच॥ कांतचान्नेवतिष्ठावोयावद्रामोन्नसंस्थितः॥ अस्यवीरस्यसांनिध्येभयंनेवावयोर्भवेत्॥२५॥ अत्राप्युत्थाप्यचैनंमाधोत्थावयोःप्रहरिष्यति॥ दृष्मात्रेहिमुनिनाभस्मभूतोभविष्यति॥२६॥ इत्युक्तेवचनेमृग्यारामदर्शनतुष्टया॥ मृगश्चोवाचहर्षेणसमाविष्टःप्रियास्वकं॥२७॥ एवमेवमहाभागेयद्ब्रवीषिभामिनी॥ज्ञानेनमपिरामस्यप्रभावंसुमहात्मनः॥२८॥ योयंसदृश्यतेचास्यपार्श्वेदिव्यःकृतव्रणः॥ सचानेन

नमस्तुभागस्नातोत्थाप्रभयातुरः॥२९॥ अयंरामोमहाभागेज्ञमग्निसुतोनुजः॥ चिनरंकार्तवीर्येणदृष्ट्वाचैव
तिरस्कृतं॥३०॥चकारातितरांक्रुद्धःप्रतिज्ञांन्यपघातिनीं॥तत्पूर्तिकामोस्वगमनत्रस्तलोकपुरंस्वयं॥३१॥ सत्रस्त
दृष्टयश्चैनंगिरिकूटंव्रजेतिह॥तस्यतद्वांसमाज्ञायगामाक्षोनिरसंनिधिं॥३२॥प्रोवाचाखिलरत्नांतंराज
श्चाप्यात्मनःपितुः॥ सरुषापातुमर्हादेवःसभाज्यभृगुनंदनं॥३३॥ दशोक्षस्यसमंत्रमभेधंकवचंतथा॥
स्तोत्रंपाशुपतंचास्त्रमन्यास्त्रग्रामसंचय॥विसर्जयामासमुदादत्वाशैलमंत्रसाधनं॥तस्तोमात्रगतिभद्रं
मंत्रसाधनतत्परः॥३५॥नित्यंजपतिधर्मात्माकृष्णस्यकवचंकथीः॥शतवर्षाणिचाप्यस्यगतानिसुमहात्मनः
॥ मंत्रसाधनतोभद्रेनचतत्सिद्धिमेतिह॥अत्रास्तिकारणंभक्तिसाचवैष्णविधामता॥३७॥उत्तमामध्यमाचै
वकनिष्ठातरुक्षणे॥शिवस्यनारदस्यापिशुकस्यचमहात्मनः॥३८॥ अंबरीषस्यराजर्षेरंतिदेवस्यमारुते
ः॥बलिर्बिभीषणस्यापिप्रह्लादस्यमहात्मनः॥३९॥ उत्तमाभक्तिरेवास्तिगोपीनामुद्धवस्यच॥वसिष्ठादिमुनी
शानांमन्वादीनांशुभेक्षणे॥४०॥ मध्यमाभक्तिरेवास्तिप्राकृतान्यज्ञनेषुसा॥मध्यभक्तिरयंरामोनित्यंयम
पराश्रणः॥४१॥ सेवनेगोपिकाधीनांतेनसिद्धिंनचागतः॥ वसिष्ठउ०॥इत्युक्तावीरनंकांतंसाम्रगीद्दृष्टमान
सा॥४२॥पुनःपप्रछभक्तेषुलक्षणंप्रेमदायकं॥ मृग्युवाच॥ साधुकांतमहाभागबत्सलोकेकिकंप्रिय॥४३
॥दृष्टानंतवकथंसंजातंतद्वंधुना॥ मृग्युवा०॥शृणुविप्रेमहाभागेज्ञानंपुण्येनजायते॥तत्पुण्यमघसं
ज्ञातंभार्गवस्यास्यदर्शनात्॥४५॥ पुण्यात्माभार्गवश्चायंकृष्णभक्तोजितेंद्रियः॥ गुरुशुश्रूषकोनित्यंनि
त्यंनैमित्तिकादरः॥४५॥ अतोस्यदर्शनाज्ज्ञातंज्ञानंमेवैवभामिनि॥त्रैलोक्यस्थितसत्वानांशुभाशुभनिद
र्शकं॥४६॥अत्रैवविदितेमेभूद्रामस्यास्यमहात्मनः॥ चरितंपुण्यदंचैवपापघ्नंश्रुणुतामिदं॥४७॥य
श्चकरिष्यतेचैवतदधिज्ञानमोक्षणं॥योत्तमाभक्तिराख्याताताविनानैवसिध्यति॥४८॥ कवचंमंत्रस
हितंह्यपिवर्षायुतायुतैः॥ यंयंभागंवोभद्रेह्यगरुयानुग्रदंलभेत॥४९॥ कृष्णप्रेमामृतंनामस्तोत्रमु

त्तमभक्तिदं॥तात्कालिकंभव्यतेसिद्धंमंत्रस्यकवचस्यच॥५०॥ समुनिर्ज्ञाततत्वार्थः सानुकंपोभयप्रदः॥उपदेक्ष्य
तिचैवैनंतत्वज्ञानंमहावरं॥५१॥श्रीकृष्णचरितंसर्वंनामभिर्ग्रथितंयतः॥ कृष्णप्रेमामृतस्तोत्रात्तास्यते
स्यमहामतिः॥ ततः संसिद्धकवचोराजानंहैहयाधिपं॥हत्वासपुत्रामात्यंचसमृद्धंहृद्धलवाहनं॥५३॥त्रिःस
प्तकृत्वोनिर्भूपांकरिष्यत्यवनिंसत्ये॥ वसिष्ठउ०॥एवमुक्त्वामृगोराजन्विरराममृगीततः॥आत्मनोमृगभा
वस्यकारणंस्मृतवांश्चहृः॥५५॥ ॥ इतिश्रीब्रह्मांडपुराणेमध्यमभागेभार्गवचरित्रेचतुःसप्ततितमोध्या
यः॥ ७४॥ ॥ ७॥ सगरउ०॥ मुनेपरमतत्वज्ञध्यानज्ञानार्थकोविद॥ भगवद्भक्तिसंलीनमानसानुग्रहंकु
रुतः॥१॥ त्वत्तोमविमहाभाग यतःश्रुतिसत्कथा॥श्रुत्वामृगमुखात्सर्वंभार्गवस्यविचेष्टितं॥२॥ भूतंभव
द्भविष्यंचनारायणकथान्वितं॥ पुनःपप्रछकृष्णार्थंतन्मेवदसविस्तरं॥३॥ वसिष्ठउ०॥ शृणुराजन्यवस्थामि
मृगस्यचरितंमहत्॥यथादृष्टंतयासर्वंवर्णयामाससत्वरित्॥४॥श्रुत्वातुचरितंतस्यभार्गवस्यमहात्मनः॥भू
यःपप्रछतंकांतंज्ञातंतत्वार्थममादरात्॥५॥ मृग्युवा०॥ साधुसाधुमहाभागकृतार्थस्तेनसंशयः॥ यदस्यदर्शनो
तेथज्ञातंज्ञानमतींद्रियं॥६॥अथातश्चात्मनः सर्वममाचिवदकारणं॥ कर्मणायेनसंप्राप्तावाचांनिरजनीप्रभो
॥७॥इतिवाक्यंसमाकर्ण्यप्रियायाः समृगस्वयं॥ वर्णयामासचरितंमृग्याश्चैवात्मनस्तदा॥८॥ मृगउ०॥शृणु
प्रियेमहाभागेयथावांमृगतांगतौ॥ संसारेस्मिन्महाभागेभावोस्यभवकारणं॥९॥जीवस्यसदसद्घाद्विकर्मण्या
मागतः स्मृतिं॥ पुराद्रविडदेशेतुनानाऋद्धिसमाकुले॥१०॥ ब्राह्मणानांकुलेचाद्यजातः कौडिन्यगोत्रिणं॥पितामे
त्रिवरतोभून्नानाशास्त्रविशारदः॥११॥तस्यपुत्राश्चयंज्ञाताश्चत्वारोद्विजसत्तमाः॥ ऽयंशोणोनुजस्तस्यध
र्मस्यानुजयःपृथुः॥१२॥चतुर्थोहंप्रियेज्ञातोभूरिरित्याभिविश्रुतः॥ उपनीयक्रमात्सर्वान्पित्रेवरतोमहायशा॥
वेदानध्यापयामाससांगाश्चसहेरंबकान्॥चत्वारोवयसर्वेचवेदाध्ययनतत्परः॥१४॥ गुरुशुश्रूषणेयुक्ताज्ञाततत्वज्ञपरायणा॥ गत्वारण्यंकुलान्यंबुसमित्कुशमहोन्वहं॥१५॥आनीयपित्रेदत्वाथकर्मोध्ययनमेवहि॥

एकदानुशयंसर्वेसंग्रामाःपर्वतंवने॥१६॥ ओंद्रुंनामस्तोकाक्षीकृतमाक्षतरोहितं॥ सर्वेस्नात्वामहानद्यामुषसीप्रीत
मानसाः॥१७॥ दत्तार्घ्याःकृतजप्याश्चसमारुह्यानगोत्तमं॥ मृगैस्तमालैःप्रियकैःवनसेकोविदारकैः॥१८॥ सर
लार्जुनपूगैश्चसर्जूरनारिकेरकैः॥ जंबूभिःसदकारैश्चकट्फलैर्द्रुतिद्रुमैः॥१९॥ अन्येर्नानाविधैर्वृक्षैःपरार्थ
प्रतिपादकैः॥ स्निग्धच्छायैःसमाहृष्टनानापक्षिनिनादितैः॥२०॥ शार्दूलद्वारभिर्भल्लैर्गोऽर्कैर्मृगनाभिभिः॥ गजेंद्रै
सरभाद्यैश्चसेवितंकंदरागतैः॥ मल्लिकापाटलाकुंदकर्णिकारकदंबकैः॥ सुगंधिभिर्वृतंचान्यैर्वातोद्धूतपरागिभिः
२२॥ नानामणिगणाकीर्णनीलपीतसितारुणैः॥ शृंगैःसमुद्भिन्नतंचव्योमकेतुकसंयुतं॥२३॥ अत्युच्चपातध्व
निभिर्निर्झरैःकंदरोद्गतैः॥ गर्जंतमिवसंसक्तंव्याघ्रद्यैर्मृगपक्षिभिः॥२४॥ तत्रानिकेतुकाहृष्टहृष्योभ्रालरायय
॥ नस्मरामात्मनात्मानंविमुक्ताश्चपरस्परं॥२५॥ एतस्मिन्नंतरेचैकामृगीस्नागात्यपाश्रिता॥ निर्झरापातनिष्ठ्यूतसिपातुका
माजलंप्रिये॥२६॥ तस्मात्पिबंत्यास्तुजलंशार्दूलोतिभयंकरः॥ तत्रप्राप्तोयहस्तोजगद्गंतांभयावहः॥२७॥ अदूर
तस्यहरिणंपश्यन्भयेनप्रबलायितः॥ अत्युच्चंचप्राणप्राप्तोमृतश्चेनांमनस्मरन्॥ सास्मृत्वातंमृगीजातामृगस्त्वादमनुः
स्मरन्॥ ज्ञातोभद्रेनजानेवैकृगताभ्रातरोयज्ञा॥२९॥ एतन्मेस्मृतिमापन्नंचरितंतवचात्मनः॥ भूतंभविष्यंचतथाश्रुण
भद्रेवदाम्यहं॥३०॥ दूरंवाप्यसेसरोनाम्नाधोदूरस्थितोभवत्॥ रामस्यास्यभयान्नोपिभक्षितोहरिणाधुना॥३१॥ प्रा
णात्यत्वाविधानेनस्वर्गलोकंगमिष्यति॥ भावाभ्यांतुजलंपीतंमध्यमेपुष्करेतिह॥ संदृष्टोभार्गवश्चायंसाक्षाद्विष्णु
स्वरूपधृक्॥ तेनानेकभवोत्पन्नंपातकंन्मेनशमागतं॥३३॥ अगस्त्यदर्शनंलब्ध्वाश्रुत्वालोकंगतिप्रदं॥ गमिष्यावःशुभा
ल्लोकानयेषुगत्वानशोचति॥३४॥ वसिष्ठ३०॥ इत्येवमुक्तासमृगप्रियायेप्रियदर्शिनः॥ विरराम्रसंनात्मापश्यन्राम
मनातुरः॥३५॥ भार्गवःश्रुतवांश्चेमंमृगोक्तंशिष्यसंयुतं॥ विस्मितोभूच्चराजेंद्रगंतुकामतिरुत्थाय॥ अकृतव्रणसं
युक्तोह्यगस्त्यस्याश्रमंप्रति॥ स्नात्वानित्यक्रियांकृत्वाप्रतस्थेहर्षितोभृशं॥३७॥ रामेणगच्छतामार्गेदृष्ट्वाधोमृतस्त
दा॥ संदृष्यसंप्रसारेणविस्मितेनमहात्मना॥३८॥ अध्यर्धयोजनंगत्वाकनिष्ठंपुष्करंप्रति॥ स्नात्वामध्याह्नकेसंध्या

वकारातिमुद्वहितः॥३९॥ हितंतदात्मनःप्रोक्तंमृगेणसविचारयन्॥ तावत्तत्रसंलग्नंमृगयुग्ममुपागतं॥४०॥पु
ष्करेतुजलंपीत्वाभिषिच्यात्मतनुंजलैः॥ पश्यतोभार्गवस्यागाद्दृगरुग्यात्रमसन्मुखं॥ रामेपिसंध्यांनिर्वर्त्यकुंभजस्या
श्रमंययौ॥ वियद्गतंपुष्करंतुपश्यंतोमहात्मनः॥४१॥ विप्रोःपद्मानिनागानांकुंडंसमर्षिसंस्तुतं॥ गत्वोपस्पृश्यभु
ज्यंभोजगामागस्त्यसंश्रयं॥४२॥ यत्रब्रह्मसुतारात्रन्समापीतासरस्वती॥ तत्संपूरयितुंकुंडान्अग्निहोत्रस्यवैविधे॥४३॥ तत्रतीरेशुभंपुण्यनानामुनिनिषेवितं॥ ददर्शमहदाश्चर्यंभार्गवःकुंभजाश्रमं॥ मृगैःसिंहैःमहद्गतैःसे
वितंशांतमानसैः॥ कुंजरैरर्जुनैर्नीलैःपारिभद्रध्वजैर्द्रुमैः॥४५॥ खदिरासनखर्जूरैःसंकुलंबदरीद्रुमैः॥ तत्रप्रवि
श्यवैरामोह्यकृतव्रणसंयुतः॥४६॥ ददर्शमुनिमासीनंकुंभजंशांतमानसं॥ स्तिमितोदसरःप्रख्यंध्यायंतंब्रह्मशा
श्वतं॥४७॥ कोश्यांशृष्यांमार्गकृतिवसंतंपल्वलोदरे॥ ननामचमहाराजस्वाभिधानंसमुच्चरन्॥४८॥ रामोस्मिज्ञ
मदग्न्योर्हंभवंतंद्रष्टुमागतः॥ तद्विद्धिप्रणिपातेननमस्तेलोकभावन॥ इत्युक्तवंतेरामंतुउन्मील्यनयनेमुनिः॥
दृष्ट्वास्वागतमुच्चार्यतस्मायासनमादिशत्॥५०॥ मधुपर्कंसमानीयाभ्यर्च्यमुनिपुंगवः॥ दृष्ट्वापप्रच्छकुशलं
तपसश्चकुलस्यच॥ सदृष्टस्तेनवैरामोयथोद्भवमुवाचह॥ भवत्संदर्शनादद्यकुशलंममसर्वगं॥५२॥ किंत्वेकं
संशयंजातंछिंधिसवचनान्मम॥ मृगश्चैकोमयादृष्टोमध्यमेपुष्करेविभो॥५३॥ तेनोक्तमखिलंस्वतंममभृ
तमनागतं॥ तच्छ्रुत्वाविस्मयोविष्टोभग्वच्छरणमागतः॥ पाहिमांकृपयानाथसाधयैतंमहामनुं॥ शिवेन दृ
ष्टंकवचंतमसाधयतोगुरो॥५५॥ कस्मस्यसमतीतंतुसाधितेदृग्रलं॥ नचासिद्धिमवाप्नोहंतन्मेब्रूहिकृपयाविभो॥५६॥ वसिष्ठ३०॥ एवंप्रश्नंसमाकर्ण्यरामस्यस्युमहात्मनः॥ क्षणंध्यात्वामहाराजन्मृगोक्तंतानवान्हृद्य
॥५७॥ मृगश्चापिसमायातंमृगयासहनिद्राश्रमे॥ श्रोतुंकस्मामतंस्तोत्रंसर्वंतत्कारणंमुनिः॥ विचार्यश्वासवर्ण
मासभार्गवंस्ववचोमृतैः॥५८॥ ॥इतिश्रीब्रह्मोत्तरपुराणेमध्यमभागेभार्गवचरित्रे७५अध्यायः॥ ॥
वसिष्ठ३०॥ अथगत्वासवैसर्वैकारणंप्रीतमानसः॥ उवाचभार्गवंरामंमगस्त्यकुंभसंभवः॥१॥ अगस्त्य३०॥

श्रृणुरामस्य भागकथयामिहितंतव॥ मंत्रस्यसिद्धियेतत्वंश्रीघ्रमेवसमाप्नुयाः॥२॥ भक्तेसुलक्षणंज्ञात्वात्रिविधा
यामहामते॥ योयंतेतनरस्यासिसिद्धिर्भवतिसत्वरं॥३॥ एकदाहमनुःश्रीमानंतदर्शनकांक्षया॥ पातालंनगरंजग्मु
: शोभितंपरयासुदा॥४॥ तत्रदृष्टामहाभागमयासिद्धसमंततः॥ मनकाद्यानारदाश्वगौतमोत्तावलिःकृतुः॥५॥
ऋभुर्हंसोरुणिश्चैवबाल्मिकीशक्तिरासुरिः॥ एतेन्येचमहासिद्धाकात्यायनमुखाद्विजाः॥ उपासंतउपासीनाज्ञाना
र्थंफणिनायकं॥ तंनमस्कृत्यनागेंद्रंमहासिद्धैर्महात्मभिः॥७॥ उपविष्टकथाकाले श्रुत्वानोवैस्मवोमुदा॥ येयंभू
मिर्महाभागभूतधात्रीस्वरूपिणी॥ निविष्टापुरतस्तस्याश्रुत्वंतीनाःकथाःसदा॥ यद्यत्पृच्छतिसाभूमिशेषंसाक्षान्
महाधरं॥९॥ श्रुत्वंतिऋषयःसर्वेतत्रस्थातद्नुग्रहात॥ मयातत्रश्रुतंवत्ससूक्ष्मप्रेमामृतंशुभं॥ लोकेतन्नप्रवक्ष्यामि
यस्यार्थेत्वमिहागतः॥ वाराहाद्यवतारणांचरितंपापनाशनं॥११॥ सुखदंमोक्षदंचैवज्ञानविज्ञानकारणं॥श्रुत्वा
सर्वंधरावत्सप्रहृष्टांतंधराधरं॥१२॥ उवाचप्रणताभूत्वाज्ञात्वंसूक्ष्मविचेष्टितं॥ ॥ धरण्युवाच॥ अलंकृतंज्ञान
पुंसंमपिनंदव्रजौकसां॥१३॥ तस्यदेवस्यसूक्ष्मस्यलोकानुग्रहधारिणः॥ नामयोपाधियुक्तानिनूतनामा
न्यनेकशः॥१४॥ तेषुनामानिमुख्यानिश्रोतुकामाचिरादहं॥ तदानिब्रूहिनामानिवासुदेवस्यवासुके॥१५॥ ततः
परतरंपुण्यंत्रिषुलोकेषुविद्यते॥ शेषउ०॥ वसुंधरेवरारोहेशृणुनामसहस्रकं॥१६॥ सर्वमंगलमूर्धन्यंम
णिमाद्यष्टसिद्धिदं॥ महापातककोटिघ्नंसर्वतीर्थफलप्रदं॥१७॥ समस्तजपयज्ञानांफलदंपापनाशनं॥श्रु
णुदेविप्रवक्ष्यामिनाम्नामष्टोत्तरंशतं॥ सहस्रनाम्नांपुण्यानांनिराकृत्यासुयत्फलं॥ एकावृत्यानुसूक्ष्मस्यनामे
कंतत्प्रयच्छति॥१९॥ तस्मात्पुण्यतरंचैतत्लोकेपातकनाशनं॥ नाम्नामष्टोत्तरशतस्यहि॥ मेधऋषिप्रियेछंदोनु
ष्टुपदेवतातुयोगः॥ सूक्ष्मप्रियावदः॥२०॥ ॐश्रीसूक्ष्मःकमलानाथोवासुदेवसनातनः॥ वसुदेवात्मजःपु
ण्यश्लोकोमानुषविग्रहः॥२१॥श्रीवत्सकौस्तुभधरोयशोदावत्सलोहरिः॥ चतुर्भुजातचक्रासिगदाशंखाद्यु
धः॥२२॥ देवकीनंदनःश्रीशोनंदगोपप्रियात्मजः॥ यमुनावेगसंहारिबलभद्रप्रियानुजः॥२३॥ पूतनाजी

वितहरःशकटासुरभंजनः॥ नंदव्रजजनानंदीसच्चिदानंदविग्रहः॥२४॥ नवनीतविलिप्तांगोनवनीतनटोनघः॥
नवनीतस्यमाहारीमुचुकुंदप्रसादकृत्॥२५॥ षोडशस्त्रीसहस्रेशस्त्रिभंगीमधुराकृतिः॥ शुकवाक्यामृताब्धीदु
ग्धवेदोगोविंदोदामोदरःपतिः॥२६॥ वत्सपालनसंचारीधेनुकासुरमर्दनः॥ तृणीकृततृणावर्तोयमलार्जुनभंजनः॥
उत्तालतालभेत्तात्मतालध्वजसमाकृतिः॥ गोपगोपीश्वरोयोगीसूर्यकोटिसमप्रभः॥२८॥ दुष्टारिष्टपरंज्यो
तिर्यादवेंद्रोयदूद्वहः॥ वनमालीपीतवासापारिजातापहारकः॥२९॥ गोवर्धनाचलोद्धर्तागोपालःसर्वपाल
कः॥ अजोनिरंजनःकामजनकःकंजलोचनः॥३०॥ मधुहामथुरानाथोद्वारकानायकोबली॥ वृंदावनांतसंचा
रीतुलसीदामभूषणः॥३१॥ स्यमंतकमणेर्हर्तानरनारायणात्मकः॥ कुब्जाकृष्णांबरधरोमायापुरुषपूरुषः॥
मुष्टिकासुरचाणूरमल्लयुद्धविशारदः॥ संसारवैरिकंसारीमुरारिनरकांतकः॥३३॥ अनादिब्रह्मचारीचकृष्णायस
नकर्षकः॥ त्रिशूपालशिरश्छेत्तादुर्योधनकुलांतकृत्॥३४॥ विदुराक्रूरवरदोविश्वरूपपरेश्वरः॥ सत्यवाक्सत्य
संकल्पसत्यभामारतोजयी॥३५॥ सुभद्रापूर्वजोविष्णुर्भीष्ममुक्तिप्रदायकः॥ जगद्गुरुर्जगन्नाथोवेणुवादविं
शारदः॥३६॥ वृषभासुरविध्वंसीबकारिर्वृणिवाद्धृत॥ युधिष्ठिरप्रतिष्ठातावर्हिबर्हावतंसकः॥३७॥ पार्थसा
रथिरस्यक्लेशनाशनगीतामृतमहोदधिः॥ कालीयफणिमाणिक्यरंजितश्रीपदांबुजः॥३८॥ दामोदरोयज्ञभोक्तादा
नवेंद्रोविनाशनः॥ नारायणःपरब्रह्मपन्नगाशनवाहनः॥३९॥ जलक्रीडासमासक्तगोपीवस्त्रापहारकः॥पु
ण्यश्लोकस्तीर्थपादोवेदवेद्योदयानिधिः॥४०॥ सर्वतीर्थात्मकः सर्वग्रहरूपीपरात्परः॥ इत्येवंसूक्ष्मदेवस्यनाम्ना
मष्टोत्तरंशतं॥ ४१॥ सूक्ष्मेनसूक्ष्मभक्तेनश्रुत्वागीतामृतंपुरा॥ स्तोत्रंसूक्ष्मप्रियकरंततस्तान्मयाश्रुतं॥ ४२॥सू
क्ष्मप्रेमामृतंनामपरमानंददायकं॥ अत्युपद्रवदुःखघ्नंपरमायुष्यवर्धनं॥४३॥ दानव्रततपस्तीर्थयत्कृतंतिदुस्त
रम्॥ पठतांश्रृण्वतांचैतत्कोटिकोटिगुणंभवेत्॥ पुत्रप्रदमपुत्राणांमगतीनांगतिप्रदं॥ धनापहृद्दरिद्राणां
नृपेक्षूनांजयावहं॥४५॥ त्रिशूलांगोकुलानांचपुष्टिदंपुष्टिवर्धनं॥ बालरोगग्रहादीनांशमनंदुष्टनाशकं॥ ४६

अंतेब्रह्मस्मरेणेदंभयतापत्रयापहं॥ आसिद्धेसाधकंभद्रेज्ञयादिकरतात्मना॥४७॥ कृत्स्नायश्चादवेंद्रायज्ञानमुद्रायया
गिने॥ नाथायरुक्मिणीशायनमोवेदांतवेदिने॥४८॥ इममंत्रंमहादेवीजपंनेवादिवानिशं॥ सर्वत्रह्यनुग्रहभाक्
सर्वप्रियतमोभवेत्॥४९॥ पुत्रपौत्रैःपरिवृतःसर्वसिद्धिसमृद्धिमान्॥ निषेव्यभोगनंतेपिकृष्णसायुज्यमाप्नुया
त्॥५०॥ ॥अगस्त्यउ०॥ एतावदुक्त्वाभगवाननंतोमूर्तिस्थसंकर्षणसंज्ञितोविभो॥ धराधरोलंजनताधरायेनि
र्दिश्यभूयोविरराममानद॥५१॥ ततस्तसर्वेमनकादयोयेसमाहितास्तत्परितःकथाद्दता॥ आनंदपूर्णेबुनिधौ
निमग्नाःसभाजयामासुरहोश्वरंतं॥५२॥ ऋषयईचुः॥ नमोनमस्तेखिलविश्वभावनप्रपंनभक्तार्तिहराव्ययात्म
न्॥ धराधरायाखिलपार्णवायशेषायविश्वप्रभवेनमस्ते॥५३॥ कृत्स्नामृतंनःपरिपायितंविभोविधूतपापाभव
तारुतावयं॥ भवाद्दशाहोतरपालयोविभोसमुद्धरंत्येवनिजंगन्दिसतंनात्॥५४॥ एवंनमस्कृत्यफणीद्रपादयोर्मनो
निधायारिलकामपूरयोः॥ प्रदक्षिणीकृत्यधराधरास्थितोसर्वोवयंस्वावसथानुपागताः॥५५॥ इतीतेभि
हितंरामःस्रोत्रंप्रेमामृताभिधं॥ कृत्स्नस्यपरिपूर्णस्यदृधकांतस्यासिद्धदं॥ इदंराममहाभागस्रोत्रंपरमदुर्लभं
॥५७॥ श्रुतंसाक्षाद्भगवतः शेषात्कथयतःकथा॥ यावंतिमंत्रतंत्राणिस्रोत्राणिकवचानिच॥५८॥ त्रैलोक्येता
निसर्वाणिसिध्यंतेवास्यशीलता॥ वसिष्ठउ०॥ एवमुक्तामहाराजकृत्स्नप्रेमामृतंस्तवं॥५९॥ यावद्भरत्सोत्तमु
निस्तावत्तत्सर्वानमागतं॥ चतुर्भिरद्भुतैःसिद्धैःकामरूपैर्मनोजवैः॥६०॥ अनुपातमथोत्थुत्यस्त्रीपुंसोदूरिणो
तरा॥ अगस्त्यचरणेनत्वासमारुरुहुर्मुदा॥६१॥ दिव्यदेहधरोभूत्वाशंखचक्रासिचिह्नितो॥ गतोन्यंवेश्मवं
लोकंसर्वदेवनमस्कृतं॥६२॥ पश्यतांसर्वभूतानांभार्गवागस्त्ययोस्तथा॥६३॥ ॥ इतिश्रीब्रह्मांडपुराणे
मध्यमभागेभार्गवचरित्रे॥७६॥ अध्यायः॥ ॥७॥ वसिष्ठउ०॥ दृष्ट्वापरशुरामस्तुतदाश्चर्यंमहाद्भुतं॥
जगादसर्वस्तांतंमगयोस्तुयथाश्रुतं॥१॥ तच्छ्रुत्वाभगवान्साक्षादगस्त्यकुंभसंभवः॥ मोदमानउवाचेदं भा
र्गवंपुरतस्थितं॥२॥ अगस्त्यउ०॥ श्रृणुरामममहाभागकार्याकार्यविशारद॥ हितंयदभिपद्येततत्कुरु

ASIATIC SOCIETY MEMORIAL

ष्वसमाहितः॥३॥ इतोविदूरेकमहत्सरोनंविस्मोःसदुर्लभं॥ यदानिपत्रद्दश्यंतेन्यस्तानिसुमहात्मना॥४॥ यत्रगंगा
समुद्भूतावामनस्यमहात्मनः॥ यद्दायात्कामतोलोकात्याद्धेस्कंधविनिग्रहे॥५॥ तत्रगत्वास्तवंचेदंमासमेकमन
न्यधीः॥ पठस्वनियमेनेवनियतोनियतात्मनः॥६॥ यत्तयाकवचंपूर्वमन्यस्तांसिद्धिमिछता॥ मुनीनांनियहा
र्थायतज्ञतेसिधिदंभवेत्॥७॥ वसिष्ठउ०॥ एवमुक्त्वागस्तेनरामःस्तोत्रंनिबद्धवान्॥ नमस्कृत्यमुनींशंतंनिर्ज
गामश्रमाद्बहिः॥ पुनस्तेनैवमार्गेणसंप्राप्यसरलंत्वरं॥ यत्रोत्तरान्यदन्यासान्निर्गतास्तर्णदीनृप॥९॥ तत्रप्रवा
हंकृत्वासावकृतब्रह्मसंयुतः॥ समंभसनरत्नाढ्यंकृत्स्नप्रेमामृताभिधं॥१०॥ नित्यंव्रजयनेतस्यस्रोत्रंतुष्टो
भवद्धरिः॥ जगामदर्शनंतस्यग्रामदग्न्यस्यभूपते॥११॥ चतुर्भुजोहरिर्यत्रसाक्षात्तरुस्मःकमलेक्षणः॥ किरी
टेनार्कवर्णेनकुंडलाभ्यांवराजितः॥१२॥ कौस्तुभोद्भासिनोरस्कः पीतवासाघनप्रभः॥ मुखंवादनपरः साक्षा
न्मोहनरूपधृक्॥ तंदृष्वासहसोत्थायजामदग्न्योमुदान्वितः॥ प्रणम्यदंडवद्भूमौतुष्टावप्रियनोविभुं॥१४॥ ॥
परशुरामउ०॥ नमोनमःकारणविग्रहायप्रपंनबालायसुरार्तिहारिणे॥ ब्रह्मेशविष्वेंद्रमुखस्तुनायनमोस्तु
नित्यंपरमेश्वराय॥१५॥ यंवेदवादैर्विविधप्रकारैर्निर्णेतुमीशानमुखानशक्ताः॥ नत्वामनिर्देश्यमजंपुराणं
मनंतमाद्यंभवमेस्यापरः॥१६॥ यस्तेकरीशेनिजयाछितप्रदाधत्तेतनुर्लोकविहाररक्षणे॥ नानाविधादेवमनु
ष्यतिर्यगपादःसुभृमेर्भरवारणाय॥१७॥ नत्वामदंभक्तजनानुरक्तंविरक्तमन्यंतमयोद्दशद्दिषु॥ स्वयंसमक्षं
व्यभिचारदुष्टचित्तास्वपिप्रेमनिबद्धमानसं॥१८॥ यंवैप्रपंनाअसुराःसुरानरास्तिर्यग्योनयोपि
हि॥ गताःस्वरूपंनिखिलंविहायतेदेदृश्यत्वार्थममत्वमाश्वरंतं॥१९॥ देवदेवंभक्ततामभगप्सितप्रदंनिरी
हंगुणवर्जितंच॥ अचिंत्यमव्यक्तमघौघनाशनंप्राप्तोस्मिनंप्रेमनिधानमंदरात्॥२०॥ तेयंत्रितापैर्विवि
धैःस्वदेहमन्येतुयदोर्विचेतयंतं॥ स्वप्नेपतिरूपमलोकमंविभोपश्यंतिनेवार्थनिबद्धवाग्नाः॥२१॥
येवेत्वदीयंचरणंभवाअमन्निर्विस्मचित्ताविधिवत्सरंति॥ नतेतिभक्त्याथसमर्चयंतिवैपरस्परंसंसदि

वर्णयंति॥२२॥ तेनैकत्नमोरुवपंकभेदनप्रसक्तचित्ताभवतोन्हिपत्रे॥तिरंतिचान्यानपितारयंतिभवौषधंनाममु
धानवेश॥२३॥अतःप्रभोकामनिबद्धचित्तोभवंतमार्यांविविधप्रयत्नैः॥आराधयेनाथभवानभित्तःकिंतेऽविज्ञा
प्यमिहास्तिलोके॥२४॥ ॥वसिष्ठउ०॥इत्येवंवज्रमदग्निंतुसक्तंतंप्रणतंपुरः॥उवाचागाधयावाचामोहयन्निवमा
यया॥२५॥श्रीकृष्णउ०॥हंतरामममभागसिद्धंतेकार्यमुत्तमं॥कवचस्यमवस्यापिप्रभेदास्यधारय॥२६॥ह
त्वातंकार्तवीर्यंहिराजानंदत्तमानसं॥साधयित्वापितुर्वैरंकुरुनक्षत्रियांमहीं॥२७॥ममचक्रावनारोहैकार्तवीर्यो
धरातले॥हतकार्योद्विजश्रेष्ठतंसमापयमानद॥२८॥अद्यप्रभृतिलोकेस्मिन्नशावशेनमेभवान्॥चरिष्यतिय
थाकालंकर्तादूतास्वयंप्रभुः॥२९॥चतुर्विंशेयुगेचत्मन्वेतार्यांरघुवंशज॥रामोनामभविष्यामिचतुर्थ्यंहिसना
तनः॥३०॥कौरव्यानंदजनकोराजादशरथादहं॥तदाकौशिकयज्ञेतुसाधयित्वासलक्षणः॥गमिष्यामिमहाभा
गजनकस्यपुरेमहत्॥तत्रेशचापंभंक्त्वापरिणीयविदेहजां॥३२॥तदाव्यास्यन्त्रयोध्यानेहरिष्येतेजउल्बणं॥
वसिष्ठउ०॥रुक्मएवंसमादिश्यजामदग्न्यंतपोनिधिं॥३३॥पश्यंतंतंदधेतत्रसमस्यसुमहात्मनः॥ ॥इतिश्री
ब्रह्मांडपुराणेमध्यमभागेभार्गवचरित्रे॥७७॥अध्यायः॥ ॥वसिष्ठउवाच॥अंतर्धानंगतेरुक्मेरामरुक्म
कमहाद्युतिः॥समुद्रिक्तमथात्मानंमेनेरुक्मानुभावतः॥१॥अरुतव्रणसंयुक्तःप्रदीप्ताग्निरिवज्वलन्॥समा
यातोभार्गवोसौपुरीमाहिष्मतींप्रति॥२॥यत्रयातहरापुण्यानर्मदासरितांवरा॥पुनातिदर्शनादेवप्राणिनः पा
पनोह्यपि॥पुराययत्रहरेणापिनिविष्टेनमहात्मना॥त्रिपुरस्यविनाशायरुतोयत्नोमहीपते॥४॥तत्राकंवर्ण्यते
पुण्यंरुद्राणांदेवरूपिणा॥सदृष्ट्वानर्मदांभूपभार्गवः कुलनंदनः॥नमश्चकारसंप्रीतःशत्रुसाधनतत्परः॥नमो
स्तुनर्मदेतुभ्यंहरदेहसमुद्भवे॥६॥क्षिप्रंनाशयशत्रून्मेवरदाभवशोभने॥इत्येवंसनमस्कृत्यनर्मदांपापनाशि
नीं॥हृतप्रस्थापयामासकार्तवीर्यार्जुनंप्रति॥हृतराज्ञालयावाच्यायद्दृष्टंवच्मितेनघ॥८॥नसंदेहस्तयाकार्यो
हृतः क्वापिनबध्यते॥यद्रुतंतुसमाश्रित्यजामदग्निर्मुनिंनृप॥९॥तिरस्तंकृतवान्मूढतत्पुत्रोयोद्धुमागतः॥ज्ञ॥

ग्रंनिर्गछमंदात्मनयुद्धंरामायदेहितत॥भार्गवंतंसमासाद्यगछल्लोकांतरंत्वरा॥इत्येवमुक्तराज्ञानंश्रुत्वातस्य
वचस्तथा॥शीघ्रमागछभद्रंतेविलंबोनेहशस्यते॥तेनैवमुक्तोदूतस्तुगतोहैहयभूपतिं॥१२॥रामोदृष्टंतत्सक
लंश्रावयामाससंसदि॥सराज्ञात्रेयभक्तस्तुमहाबलपराक्रमः॥१३॥चुक्रोधश्रुत्वावाच्यंतदूतराजमहावहन्
॥ ॥कार्तवीर्यउ०॥मयाभुजबलेनैवदत्तदत्तेममेदिनी॥१४॥क्षत्रियाप्रसह्यभूपालान्वधानायनिर्जरपुरं॥तद्भूलंम
पिवर्तेनयुद्धंह्यस्येतवार्थना॥१५॥इत्युक्त्वाविससर्जास्यदूतंहैहयभूपतिः॥सेनाध्यक्षंसमाहूयप्रोवाचवदतां
वर॥१६॥सज्जंकुरुमहाभागसैन्यंमेवीरसंमतः॥योत्स्यतेरामेणभृगुणाविलंबोमाभवत्विति॥१७॥एवमुक्तोमहा
वीरःसेनाध्यक्षःप्रतापवान्॥सैन्यंसज्जंविधायाशुचतुरंगंन्यवेदयत्॥१८॥सैन्यंसज्जंसमाकर्ण्यकार्तवी
र्योन्नृपोमुदा॥सुनोपनीतंस्वरथमारुरोहविशांपते॥१९॥तस्यराज्ञःसमंतातुसामंतामरुकेश्वराः॥अनेकाक्षौ
हिणीयुक्ताःपरिवार्योपतस्थिरे॥२०॥नगारशुंकोशस्त्रात्रहयस्यंदनयत्नपः॥असंख्याताःमहाराजसैन्येसा
गरसंनिभे॥२१॥दृश्यंतेतत्रभूपालानानावेशसमुद्भवाः॥महावीरामहाकायानानायुद्धविशारदाः॥२२
नानाशस्त्रास्त्रकुशलानानावाहनतान्नृपाः॥नानालंकारसंयुक्तामत्तदानविभूषिताः॥२३॥महामात्र
कृतोद्देशभानिनामाध्यनेकशः॥नानाजातिसमुत्पन्नाहयावपवनरंहसः॥२४॥प्लवंतोभांतिभूपालमाहि
भिःकृतनिश्चयाः॥स्यंदनानिसुदीर्घाणिज्वलनार्कयुतानिच॥२५॥चक्रनिर्घोषयुक्तानिप्रावृषेमेघोपमा
निच॥यद्रास्त्रपरमुराज्यंतेसद्रुचर्मधरान्नृप॥२६॥अहंपूर्वमहंपूर्वामित्यहंपूर्विकान्विता॥यद्रामश्चलितंसै
न्यंकार्तवीर्यार्जुनस्यवै॥तद्राप्रच्छादितंव्योमरजस्याचादृशोदृशा॥नानावाद्यनिर्घोषैर्हयानांहेषितेस्व
था॥२८॥गजानांबृंहितैराजन्व्याप्तंगगनमंडलं॥मार्गेदृशार्हराजेंद्रोविपरीतानिभूपते॥२९॥शकुनानिर
णेतस्यमृत्युरोत्पादकानिच॥मुक्तकेशांछिन्ननासांरुदंतीचादिवंवरां॥३०॥रुक्मवस्त्रपरीधानांवनितासद्द
र्शहृ॥कुचेलंपतितंभग्ननग्नंकाषायवाससं॥३१॥अंगहीनंदृष्ट्वासोनरेंद्रःखितमानसं॥गीर्धंध्वज्र

राकं शल्यं रिक्तकुंभं सरीसृपं॥ ३२॥ कार्पासं कङ्कपेलकंकवर्णं चालिखंउनं॥ सदक्षिणेश्वगात्रंच कुर्वंतंभैरवंरवं॥ ३३॥ रोगिणंपूतिसंचैव एवंचश्येनभल्लकैः॥ दृष्ट्वाविप्रययौयोद्धुं कालपाशगतोहगत॥ नर्मदोत्तरतीरस्थो ह्यरुतज्ञणसंयुतः॥ वटछायासमासीनोरामोवश्यदृपागतं॥ ३५॥ कार्तवीर्यंनृपवरं शतकोटिन्यषान्वितं॥ सदृष्ट्वा क्षोहिणीयुक्तं हृष्टोबभूवह॥ अद्यमेसिध्दिमायांतं कार्यवीरसमोहृतं॥ यदृच्छयागोचरंजातः कार्तवीर्योनृपाधमः॥ ३७॥ इत्येवमुक्त्वोत्थाय ध्रुत्वापरशुमायुधं॥ यज्ञंभर्तारंनाशयासिंहःक्रुद्धोयथातथा॥ ३८॥ दृष्ट्वास मुद्यतंरामंसेनिकानांवधायच॥ चकंवीरभटांसर्वान्यथारिवनरारिणं॥ ३९॥ सयत्रपत्रानिलंरूसंभग्नश्चिन्न पशेषेणयुतः॥ परश्वधंततस्तस्छिन्नभुजोरुकंधरानागाह्यासुरनरानिवेतुः॥ ४०॥ यथागजेंद्रोमदयुक्तसमं ततोनीलंवनमर्दयतिप्रधावन॥ तथापिरामोपिमनोनिलोज्ञाविमर्दयास्यसनपश्यसेनां॥ ४१॥ दृष्ट्वानमिथंप्र हरंतमोजसारामंरणेशस्त्रभृतांवरिष्ठं॥ उद्यम्यचापंमहदाहितोरयं सज्जंचकल्पाकिलमत्सराजः॥ ४२॥ आ रुष्यबाणानतलोग्यतेजसः समाकिरन्भार्गवमाससाद॥ दृष्ट्वातमायांतमथोमहात्मारामोगृहीत्वाधनुषंमहो ग्रं॥ ४३॥ वायव्यशस्त्रंविधुरेरयास्तुतोनिवारयन्मंगलबाणवर्षं॥ सचापिराजातिबलोमनस्वीससर्जरामापाशु पर्वतास्त्रं॥ ४४॥ नशंभतेनास्त्रबलंनदेखवायव्यमिद्धास्त्रविधानदक्षः॥ रामोपितत्पातिबलंविदित्वातंमत्स्यराजं विविधास्त्रपूगैः॥ ४५॥ क्रितमाजोप्रसभंमुमोचनारायणास्त्रंविधिमंत्रयुक्तं॥ नारायणास्त्रंभृगुणाप्रयुक्तं रामेणराजन्नरपतेर्वधाय॥ ४६॥ दिशस्तुसर्वाः सभृशंहतेजसाप्रज्ज्वलुर्मत्स्यपतिश्चकंपे॥ रामस्तुतस्याथ विलक्ष्यकंपंबाणैश्चतुर्भिर्निजघानवाहान्॥ ४७॥ शरेणचैकेनध्वजंमहात्माचिछेदचापंचशरद्वयेन॥ बा णेनचैकेनप्रसह्यसारथिंनिपात्यभूमौरथमार्दपात्रिभिः॥ त्यक्तारथंभूमिगतंचमंगलंपुरस्वधेनाभुजघा नमूर्धनि॥ एभिन्नवीर्योरुधिरंवमन्मुहुर्मुहुर्मंछमवाप्यथममाचरक्षणात्॥ ४९॥ तत्सैन्यमस्त्रेणचसंप्रदग्ध विनाशमायादथभस्मसात्क्षणात्॥ ५०॥ तस्मिन्निपतितेराज्ञायुद्धायाश्चविशारदः॥ राजेंद्रान्प्रेरयामास

कार्तवीर्योमहाबलः॥ ५१॥ हृहृहूहूःसोमदत्तोविदर्भोपिथतमेश्वरः॥ निषधाधिपतिश्चैवमगधाधिपतिस्तथा ॥ ५२॥ आययुःसमरेयोद्धुं भार्गवेंद्रेणभूपते॥ वर्षंतशरजालानिनानायुद्धविशारदाः॥ वीराभिमानिनःस र्वेदृढयस्त्रायतास्त्रा॥ पिनाकहस्तःसभृगुःज्वलद्ग्निशिखोपमः॥ ५५॥ क्षिप्तेनागपाशंचअभिमंत्रशरोत्त मं॥ तदस्त्रंभार्गवेंद्रेणक्षिप्तेसंग्राममूर्धनि॥ चकर्तगारुडास्त्रेणसोमदत्तोमहाबलः॥ ततःक्रुधोमहाभागोराम मस्त्रंविदारुणं॥ ५६॥ रुद्रदत्तेनभृत्येनसोमदत्तंजघानह॥ हृहूहूंस्त्वगदयाविदर्भमाक्षिनातथा॥ ५७॥ मोथि तंमुद्गरेणैवशस्त्रानिनिषधाधिपं॥ मागधेचरणाघातैर्वशस्त्रजालेनसेनिकान्॥ ५८॥ निहत्यानिखिलांसेनांस हाराग्निसमोरणे॥ दृष्ट्वाचकार्तवीर्यंचन्नामदग्न्योमहाबलः॥ दृष्ट्वातंयोधमायांतंराजानोन्यंमहारथाः॥ का र्तवीर्यविधानज्ञाः एष्टेनृत्वाचहैहयं॥ ६०॥ रामेणयुयुधंश्चैवदुर्जयंतश्चसोहृदं॥ कन्याकुब्जाश्चनृपतयो राष्ट्रावंतयस्तथा॥ ६२॥ चक्रुश्चशरजालानिरामस्यचसमंततः॥ शरजालंहतंतेषांरामःसंग्राममूर्धनि॥ ६३ नमाद्दश्यतराजेंद्रतध्वसत्यहतव्रणः॥ मस्मारामचरितंयदुक्तंहरिणनवै॥ कुशलंभार्गवेंद्रस्य याचमानोहरिं हरं॥ एतस्मिन्नेवकालेतु रामःशस्त्रास्त्रकोविदः॥ ६५॥ विधूयशरजालानिवायव्यास्त्रेणमंत्रवित्॥ उद्यतं घ्नद्रणेकांक्षीनीहारादिवभास्करः॥ ६५॥ त्रिरात्रंसमरेरामस्तैःसार्धंययुधेबली॥ द्वादशाक्षौहिणीस्तत्रोच्चि दलघुविक्रमः॥ ६६॥ रंभास्तंभवनंयद्वत्परश्वधवरायुधः॥ सर्वास्तान्भूपवर्गांश्चतदीयाश्चमहाचमूः॥ दृष्ट्वाविनिहतांस्तेनरामेणसुमहात्मनः॥ आजगाममहावीर्यःसकंद्रःसूर्यवंरराजः॥ ६८॥ लक्ष्यराजन्यसं युक्तःसप्ताक्षौहिणिसंयुतः॥ तत्रानेकंमहावीरागर्जंतस्तोयदाइव॥ ६९॥ कंपयंतोभुवंराजन्युयुधुर्भार्गवेणच॥ तैःप्रयुक्तानिशस्त्राणिमहास्त्राणिचभूपते॥ ७०॥ क्षणेननाशयामासभार्गवेंद्रप्रतापवान्॥ गृहीत्वा परशुंदृप्तंकालांतकयमोपमं॥ कालयन्सकलंसेनांचिछेदभृगुनंदनः॥ कर्षकस्यथाक्षेत्रेपक्वधान्यंतथा तृणं॥ ७२॥ निःशेषपतितंराज्ञेणतथारामेणतत्कृतं॥ लक्ष्यराजन्यसैन्यंतदृष्ट्वारामेणदीरितं॥ ७३॥ सु

चंद्रः पृथिवीपालोयुयुधे संगरेनघ॥ तावुभौतत्र संक्रुद्धौ नानाशस्त्रास्त्रकोविदौ॥ ६४॥ युयुधातेमहावीर्यौ
नीलोत्पलसमप्रभौ॥ रामोस्मैयानि शस्त्राणिचिक्षेपास्त्राणिचाविदत्॥ ६५॥ तानिसर्वाणिचिच्छेदसुचंद्रोयुद्धपं
डितः॥ ततःक्रुद्धोरणेरामःसुचंद्रपृथिवीश्वरं॥ ६६॥ कृतप्रतिकृताभिज्ञंज्ञातोपस्त्र्यंबकार्यथ॥ नारायणास्त्रवि
न्यासेसंदधेस्वनिशातितं॥ ६७॥ तदस्त्रंद्युतसूर्याभंदृष्ट्वासंरामेणधीमता॥ दृष्ट्वातीर्यरथान्सद्यःसुचंद्रःप्रणनाम
ह॥ सर्वास्त्रभृज्जयंतेनचापिनारायणाविनिर्मितं॥ तमेतंप्रणतंत्यक्त्वापपौनारायणांतकं॥ ६९॥ विस्मितोत दारामः
समेरुशृंगसन्निभः॥ दृष्ट्वाव्यर्थंमहास्त्रंतद्रूपंचास्यंकिलोक्यच॥ ७०॥ रामःशक्तिंचमुसलंतोमरंपट्टिशंतथा॥
गदांचपरशुंकोपाच्चिक्षेपनरपमूर्धनि॥ ७१॥ तयाहतानिसर्वाणिसुचंद्रोलीलयैवहि॥ चिक्षेपशक्तिंचस्फुलन्नरा
मोन्मूलपतयेयशः॥ ७२॥ बभूवपुष्पमालाचतच्छूलंनृपतेर्गले॥ दृष्ट्वार्तिंचपरांरुद्रस्यभद्रकालीजगत्प्रसूः॥ ७३॥ वदं
तींमुंडमालांचविकटाट्टाट्टभैरवं॥ सिंहस्कंधांत्रिनेत्रांचत्रिशूलवरधारिणीं॥ ७४॥ दृष्ट्वाविद्यांमहास्त्रास्त्रंनमस्कृ
त्यसमेऽतत॥ ॥रामउ॥ नमोस्तुतेशंकरवल्लभायेजगत्सवित्र्येसमलंकृतायै॥ ७५॥नानाविभूषाभिरिभारि
गायेप्रपंनपालायकृतादमायै॥ दक्षप्रसूत्यैधिमवद्भवायैमहेश्वरार्धांगसमाश्रितायै॥ ७६॥ कालेपकालानां
थकालधरायैभक्तप्रियायैभुवनाधिपायै॥ नाराभिधाद्योद्गितत्परायैगणेश्वरराधितपादुकायै॥ ७७॥
परात्परायैपरमेष्ठिदायैतापत्रयोन्मूलनचिंतनायै॥ जगद्धितायारुतपुरंतपायैबालाद्रिकायैत्रिपुराधिपायै॥
समस्तविद्यासुविलासदायैजगज्जनन्यैनिहितोद्धितायै॥ वकाननायैबहुसौख्यदायैविश्वस्तनानासुरदानवा
यै॥ ७९॥ वराभयालंकृतदोर्लतायैसमस्तगीर्वाणनमस्कृतायै॥ पीतांबरायैपवनाशुगायैशुभप्रदायैत्रिव
संस्कृतायै॥ ८०॥ नागारिगायैनवखंडपायैनीलालकाभांगलसत्प्रभायै॥ लघुक्रमायैलसिताभिधायैले
खाधिपायैलवणाकरायै॥ ८१॥ रक्तप्रभायैरुचिरांबरायैनमोनमस्तेपरतःपुरस्तात्॥ पार्श्वाधरोर्ध्वंचनमो
नमस्तेसदाचसर्वत्रनमोनमस्ते॥ ८२॥ स्खलंतंपिप्रहायेप्रसीददेवित्थंमयप्रतिज्ञापुराकृतांपालयभद्रकालि॥

तमेवमुक्त्वाचपितात्वमेवजगन्मयस्यापिनमोनमस्ते॥ ८३॥ ॥वासिष्ठउ॥ एवंस्तुतातदादेवीभद्रकालीतपस्विनी॥ उ
वाचभार्गवंप्रीतावरदाननृतोत्सवा॥ ८४॥ ॥भद्रकाल्युवाच॥ वत्सरामममभागप्रीतोस्मितवसांप्रतं॥ वरंवर
यमत्तोयस्त्वयाचाभ्यर्थितोहृदि॥ ८५॥ रामउ॥ मातर्यदिवरोदेयस्त्वयामेभक्तवत्सले॥ तत्सुचंद्रजयेयुद्धे त
वानुग्रहभाजनं॥ ८६॥ इतोभिहितंदेविकुरुप्रीतेनचेतसे॥ येनकेनाप्युपायेनजगन्मातर्नमोस्तुते॥ ८७॥ ॥
भद्रकाल्युवाच॥ आग्नेयास्त्रेणराजेंद्रसुचंद्रेनयमद्रुहं॥ ममातिप्रियमद्येवपार्थसोमेभवत्वय॥ ८८॥ वासिष्ठउ॥
इत्युक्तमाकर्ण्यसभार्गवेंद्रोदेव्याप्रियंकर्तमथोद्यतोभूत्॥ प्राणांनियम्याचमनंचकृत्वासुचंद्रमादृश्यचतत्समा
दधे॥ ८९॥ अस्त्रेप्रयुक्तेनृपतेर्वधायरामेणराजन्प्रसभेतदद्यात्॥ दृष्ट्वाचपुर्भूतमयंतदीयंननायलोकंपर
देवतायाः॥ ९०॥ ततस्तरामेणकृतप्रणामासाभद्रकालीजगदादिकर्त्री॥ अंतर्दधेभूस्थजामदग्न्यस्तसुथो
रणेभूपवधाभिकांक्षी॥ ९१॥ ॥इतिश्रीब्रह्मांडपुराणेमध्यभागेभार्गवचरित्रे ७९॥ अध्यायः
८० ॥ वासिष्ठउ॥ राजेंद्राणांशिरोमणेतत्रपुत्रःपुष्करोक्षरुतरामंयोद्धुमथागतः॥ १॥ सरथस्तोम
हावीर्यःसर्वशस्त्रास्त्रकोविदः॥ अभिवाक्ष्यरणेत्युग्रंरामकालांतकोपमं॥ २॥ चकारज्यारजालेचभार्गवेंद्रस्यस
र्वतः॥ मुहूर्तंजामदग्न्यापिबाणैःसंछादितोभवत्॥ ३॥ ततोनक्रम्यसहसाभार्गवेंद्रोमहाबलः॥ ज्यारवंधा
न्महाराजसमुद्रेक्षतसर्वतः॥ ४॥ दृष्ट्वातंपुष्करक्षंतुसुचंद्रतनयंतदा॥ क्रोधमाहारयामासदिधक्षन्निवपावक
ः॥ सक्रोधेनसमाविष्टोवारुणंममवासृजत्॥ ततोमेघाःसमुत्पेनागर्जंतोभैरवान्रवान्॥ ६॥ वरुषुर्जलधा
राभिःप्लावयंतोधरांनृप॥ पुष्करक्षोमहावीर्योमाहेयास्त्रमवासृजत्॥ ७॥ तेनतेदुर्दिनंनीताःसद्यएव
बलाहकाः॥ अथरामोभद्रकाल्यैप्राह्लंतत्राभिसंदधे॥ ८॥ पुष्करक्षोपितेनैवविचकर्षमहाचलः॥ प्रा
ह्लस्तोप्याहतंदृष्ट्वादंशहतावोरगः॥ ९॥ घोरंपरशुमादायनिःश्वसंस्तममधावत्॥ रामस्यधावनस्तत्रपु
ष्करक्षोधनुर्धरः॥ १०॥ संदधेपंचविंशत्यानतीक्ष्णास्यानुरगानिव॥ एकैकेनचबाणेनहृदिनीर्भेभुजद्वये॥

शिखायांचक्रमाविध्यातस्तंभग्नामातुरं॥ सचैवंपातितोरामः पुष्कराक्षेण संयुगे॥१२॥ क्षणंस्थित्वाभृगोर्धा
वन्यरथंमूर्ध्नियातयत॥ शिखामारभ्यपाणिनंपुष्कराक्षंदिधाकरोत्॥१३॥पतितेसकलेभूमौतत्कालंपश्यतां
नृणां॥ आश्चर्यंसुमहज्जातदिविचैवदिवौकसां॥१४॥विप्रार्यरामसंक्रुधानपुष्कराक्षेमहाबले॥ तस्मैत्यमहतं
क्रुद्धःपावकोविपिनंयथा॥१५॥पपातरथावतिभार्गवेंद्रमतोनिरीक्ष्याःप्रहरन्यरश्वधं॥ ततस्ततोवाजिरथे
नमानवाग्निकृतगात्राःशतशोनिपेतुः॥१६॥रामेणतत्रातिबलेनसंगरेनिहन्यमानास्वपरश्वधेन॥ हतात
मातस्त्विनिजल्पमानाभस्मीबभूवुःमुविचूर्णितारत्नदा॥१७॥मुहूर्तमात्रेणचभार्गवेणतत्पुष्कराक्षस्यबलंसम
ग्रं॥अनेकराजन्यकुलंहतेश्वरंहतंतथाक्षौहिणकंभशातुरं॥१८॥पतितेपुष्कराक्षेनुकार्तवीर्यार्जुनःस्वयं॥
आजगाममहावीर्यःसुवर्णरथमास्थितः॥१९॥नानाशस्त्रसमाकीर्णनानारत्नपरिच्छदं॥दृष्ट्वानल्वप्रमाणंच
शतवाजियुतंनृपः॥२०॥युयोतोदुसदृक्षेणनानायुद्धधरेणच॥ क्षणोस्वर्कोकुमारोस्यनरेहतेसुकृतंयथा॥
२१॥पुत्रास्तस्यमहावीर्याःशतयुद्धविशारदाः॥ सेनाःसंप्रहृतंतत्रुसंग्रामेपितुराज्ञया॥२२॥कार्तवीर्यस्तुबल
वान्रामंदृष्ट्वारणाजिरे॥ कालांतकयमाप्रख्यंयोद्धुंसमुपचक्रमे॥२३॥दृक्षेपंचशतंबाणानवामेपंचशतं
धनुः॥ जघ्नेदृभार्गवेंद्रस्यसमरेजेतुमुद्यतः॥ बाणवर्षंचकारोथरामस्योपरिभूपतेः॥ यथाबलाहकोवी
रपर्वतोपरिवर्षति॥२५॥बाणवर्षेणसेनातोसन्हतोभृगुनंदनः॥ जघ्नेदृस्वधनुर्दृव्यंबाणवर्षंतथाकरो
त्॥२६॥तावुभौरणसंदृक्षौतदाभार्गवदृक्षयोः॥ चक्रतुर्युद्धमतुलंतुमुलंलोमहर्षणं॥ ब्रह्मास्त्रंचसुभृशा
लःसंदधेरणमूर्धनि॥ बोधयभार्गवेंद्रस्यसर्वशस्त्रास्त्रधृग्बली॥२८॥ रामोपिवायुपस्पृश्यब्राह्मंयन्त्रा
ह्वायसंदधे॥ ततोव्योम्निमहासक्रेदृधाप्यस्त्रेणनराधिप॥२९॥ दृष्टानेजगत्त्रांतेतेनसाज्वलनार्कवत्॥
त्रयोलोकाःसपातालादृष्ट्वातन्महदद्भुतं॥३०॥ज्वलदस्त्रयुगंतत्रामेनिरेसोपसंयमं॥ रामस्तदावीक्ष्यजगं
त्प्रणाशंजगतांनिवासोक्रमथास्मरत्तदा॥ रक्षाविधौयादृमथास्यसंयमोनिवारणीयःपरमास्त्रधारिणां॥३१

इतिश्रवस्यप्रभरग्रतेजानेत्रद्वयेनाथतदस्त्रयुग्मं॥ पीतानिरामंजगदाकुलंप्रतक्षेक्षणंध्यानगतोमहात्मा॥३२
ध्यानप्रभावेणतनस्तुतस्यब्रह्मास्त्रयुग्मंविगतप्रभावं॥ पपातभूमौसहसाथतक्षणंसर्वेजगन्त्रासमुपाजगाम
॥३३॥ सज्ञामदत्त्वामहतांमहीयानस्तुतश्चापालयतांनृणां॥ विभुस्तथापीहनिजंप्रभावंगोपायितुंलोकविधिंच
कार॥ धनुर्धरःशूरतमःसहस्रानसदग्रणीःसंसदितथ्यवक्ता॥ कुलाकुलेषुकृतप्रश्रयस्त्रोविद्याकृशास्त्रेषुबुधो
विधिज्ञः॥३५॥ एवंस्तुतोकेप्रथयन्सभावंसर्वाणिरक्षांसिकरोमिनित्यं॥ सर्वेतुलोकाविदितास्तुतेनरामेणराजन्यव
धूरतेन॥३६॥एवंसरामःप्रथितप्रभावःप्रशामयित्वातुतदस्त्रयुग्मं॥पुनःप्रहर्तोनधनंप्रकर्तुंरणांगणेदृक्षयु
वेंद्रकेतोः॥३७॥तूणीस्ततःपत्रियुगंगृहीत्वापुंखेनिधायाथधनुर्व्यकाषीत्॥प्राकृष्यकर्णंनृपकर्णयुग्मंचकर्तचूड़ा
मणिदृर्तकामः॥३८॥सहस्रकर्णोन्नृपतिर्महात्माविनिर्जिताशेषजगत्प्रवीरः॥ मैनेनिजंवीर्यमिहप्रणष्टंरामेणः
भृमीत्रानिरस्तात्मा॥३९॥क्षणंधराधीश्रुतनुर्विवर्णागतानुभावान्नृपतेर्बभूव॥ लेख्येवसञ्चित्रकर्मयुक्ताः
सुदीनचित्तस्यविलक्ष्यतेंग॥४०॥ ततःसराजामनजवीर्यवैभवंसमस्तलोकाधिकृतंप्रयातं॥विचिंतिपोलक्ष्यः
जयादिलक्ष्मंशोचन्निवासीत्सज्ञयाभिकांक्षी॥४१॥ दृष्ट्वोपमन्मौलितलोचनंनरेंद्रनंदनमाद्यकुलप्रदीपं॥य
स्यःप्रभावानुगृहीतओजसानिश्चक्रारात्रिलोकपालकान्॥४२॥ यदास्यदृद्वेषमहानुभावोदत्तप्रयातोनहिदृष्टनंतदा॥ खिन्नोतिमात्रधरणीपतितस्तदापुनःपुनर्ध्यानपथंजगाम॥ संध्यायमानोपितचाजगामदृक्षो
मनोगोचरमस्यराजन्॥ तपस्विनोदंतनमस्यसाधोरतागसोदुष्कृतिकारिणोविभुः॥४४॥एवंयदावेत्तन
योमहात्मादृष्टोनचध्यानपथेनरेण॥ तदातिदुःखेनविदूयमानःशोकेनमोहेनयतोबभूव॥४५॥तेशो
कमग्नंनृपतिंमहात्मारामोजगादाकिमुचित्तदृर्शा॥ माशोकेभावंनृपतेप्रयाहिनेवानुशोचंतिमहानुभा
वाः॥४६॥ यस्तेवरायाभवमादिसर्गेसएवचादृतवसादनाय॥ समागतस्तंभवधीरचित्तसंग्रामकालेनवि
षादचर्चा॥४७॥ सर्वेदिलोकाःस्वकृतंभुनक्तिशुभाशुभेदैवकृतेविपाके॥ अन्योन्यकोप्यस्यशुभाशुभस्यवि

पर्थयं कर्तुमलंनरेशः॥ ४८॥ यन्मेकृपुण्यंबहुबह्वजन्मसंचितंतेनेहदत्तस्यवराहृयाचे॥ ज्ञातोभवानयदुकुलस्य
कृत्स्नंप्रभुंस्वत्वमिहार्तितस्य॥ ४९॥ गुरुर्विमत्वापकृतस्त्वयामेयत्तत्तः कर्णनिकृंतनंते॥ कृतंमयापश्यदृतंमो
ज्ञमाचूरामणिंमामपहृत्यनेयशः॥ ५०॥ इत्येवमुक्त्वासभृगुर्महात्मानियोज्यबाणंचविरुष्यचापं॥ चिक्षेपरा
मंतुलयाचनिघ्नंरामंमुपाजगाम॥ ५१॥ तद्वीक्ष्यकर्मास्यमुनेः कृतस्यसचार्जुनोदूरयचंद्रार्धतीं
॥ समुद्यतोभूत्पुनरप्युदायुधस्तंस्तुमाज्ञोद्विजमान्यशत्रुं॥ ५२॥ शूलऋष्टिगदाचक्रखड्गपट्टीशतोमरैः॥ ना
नाप्रहरणैश्चान्यैराजघानद्विजन्मनं॥ सरामोत्साधवेनैवसंप्रक्षिप्तान्यनेनच॥ शूलादीनिचकर्तांशुमध्यएवनिजा
शुगैः॥ ५४॥ सराजाशायुधस्त्यक्तसर्वास्त्रोग्रेयमुत्तमं॥ अस्त्रंरामोवारुणेनशमयंमाससत्वरं॥ ५५॥ गांधर्वोविद
धेराजावायव्येनाहनद्विभुं॥ नानास्त्रंगारुडेनापिरामश्चिच्छेदभूपते॥ दत्तेनदत्तंयच्छूलंभव्यर्थंमंत्रपूर्वकं॥
जघानरामंरेराजाभार्गवस्यवधायच॥ ५७॥ तच्छूलेनप्रहारेणव्यथितोभार्गवस्तदा॥ मूर्छामवापराजेंद्रपश्चा
त्तत्वद्गरिंस्मरन्॥ ५८॥ पतितेभार्गवेतत्रसर्वेदेवाभयाकुलाः॥ समाजग्मुःपुरस्कृत्यब्रह्मविष्णुमहेश्वरान्॥ भृ
गुंकरुणमहात्मानीसाक्षान्मृत्युंजयःप्रभुः॥ भार्गवंजीवयामाससजीवन्यासविद्यया॥ ६०॥ रामस्तुचेतनांप्रा
प्यंददर्शपुरतःस्थितान्॥ प्रणनामचरामेंद्रभक्त्याब्रह्मादिकांस्तुतान्॥ ६१॥ तेस्तुताभार्गवेंद्रेणसद्योदर्शा
नमागताः॥ सरामोवायुपस्पृश्यजजापकवचंततः॥ ६२॥ उत्थितश्चसंरब्धोनिर्दहन्निवचक्षुषा॥ स्मृत्वापा
शुपतंचास्त्रंजघानदत्तंसभार्गवः॥ सघमासंदृतवारंतंकार्तवीर्यंमहाबलं॥ सराजादत्तभल्लुचिस्रोश्चकं
सुदर्शनं॥ ६४॥ प्रविशोभस्मसज्जातंतन्नारीरंस्याद्भुतंदृश॥ ॥ इतिश्रीब्रह्मांडपुराणेमध्यमभागेभार्गवच
रितेकार्तवीर्यवधः८० ध्यायः॥ ७ वसिष्ठउ०॥ दृष्ट्वापितुर्वधंघोरंतत्पुत्रास्तेभृतंतरा॥ वारयाञ्च
रमयुग्रंभार्गवंस्वबलैःपृथक्॥ १॥ एकैकाक्षौहिणीयुक्तःसर्वेतेयुद्धदुर्मदाः॥ संग्रामंतुमुलंचक्रुःसंरब्ध
स्तुपितुर्वधात्॥ २॥ रामस्तुदृष्ट्वातत्पुत्राश्चरानरणविशारदान्॥ परस्वधंसमादायययुधेतेश्वसागरे॥ ३॥

तांसेनांभगवान्रामः शताक्षौहिणिसंमितां॥ निजघानत्वरायुक्तोमुहूर्तेठ्यमात्रतः॥ ४॥ निःशेषितंस्वसैन्यंतु
क्रुद्धारेणेबलीत्कया॥ दृष्ट्वारामेणतेसर्वेययुधुर्वीर्यशंसनाः॥ ५॥ नानाविधानिरूप्याणिप्रहरंतोमहौजसः
॥ परितोमंडलंचक्रुर्भार्गवस्यमहात्मनः॥ अथरामोपिबलवांस्तेषांमंडलमध्यगः॥ विरेजेभगवान्साक्षा
द्यथानाभिस्तचक्रगः॥ ७॥ तद्युद्धंबालोवीरराजरामशतंपुनस्तेपरितोभ्रमंतः॥ रेजुश्चगोपीगणमध्यसं
स्थःकृष्णोयथाताःपरितोभ्रमंत्यः॥ ८॥ तदातुसर्वेबृहिणप्रधानाःसमागताःस्वस्वविमानसंस्थाः॥ स मा
क्रिरंनंस्वमाल्यवर्षैःसमंततोरामसमीनवीर्यं॥ ९॥ यःशूलपाताद्दुरभिष्टतध्वनिर्दुष्कर्णभीदेवमस्त्रजाः
सर्वे॥ तापत्रिकृत्येचसरक्षतानिभांतापत्रयघ्नंनसदंतपोताः॥ १०॥ केदंतशस्त्रैःक्षतविग्रहांगागायंतियद्वा
त्रिकृगीतविद्या॥ एवंप्रहरंतंनरपंयुद्धमंडलेपश्यंतिरेवाभ्रगाविस्मिताश्चाः॥ ११॥ ततस्तुरामोवनिपालपुत्रान्
क्षिप्रंसुराजोवविधास्त्रपूगैः॥ अथकृत्तकारातिबलास्तुमंदाद्विछेदपंक्तिंप्रभुरातचापः॥ १२॥ एकैकमस्त्रान्वि
जघान्विराजनशातंतदर्पंचततःपलायिताः॥ शूरोरुषास्योरुषसूरसेनोजयध्वजाषीविभिन्नधैर्याः॥ महाभ
यानाथपरासचेत्ताद्विमाद्रिपादांतरकाननंच॥ अथगास्तेसुपरीत्यवोत्थानकोपिकासिद्दृढशेभशार्तः॥ १४॥
रामोपिहत्वानृपचक्रमाजौराज्ञःसमुपार्थमुपागतंच॥ समन्वितोसावकृतव्रणेनभ्रात्रोमुदागत्यचनर्मदार्या॥
१५॥ स्नात्वानित्यान्निवृत्तोसंपूज्यरुषंभध्वजं॥ प्रतस्थेदक्षुमुर्वीशाज्ञावैकेलासवासिनं॥ १६॥ गुरुंपत्नीमुमांवा
पिसुस्कंदविनायकौ॥ मनोपायोमहात्मासावकृतव्रणसंयुतः॥ कृतकार्योमुदायुक्तैकेलासमाप्यतत्क्षणं॥ य
द्दूर्शतत्रनगरीमहतीमलकाभिधां॥ नानामणिगणाकीर्णभवनैरुपशोभितां॥ नानारूपधरैर्यक्षैःशोभि
तांचित्रभूषणैः॥ १९॥ नानावृक्षसमाकीर्णवनैश्चोपवनैर्युतां॥ हार्दिकाभिःसदीर्घाभिस्तडागैश्चोपशोभि
तां॥ २०॥ सर्वतोप्याकुलांबाल्यांसीतपालकनेरया॥ तत्ररेवांगनास्नानमुक्तकुंकुमपिंजरं॥ तृषाविराद्वितांः
श्वाभःपिबंतिकरणोमुदा॥ यत्रसंगीतसंनादाश्रूयंतेतत्रतत्रहि॥ २२॥ गंधर्वैरप्सरोभिश्चसततंसहकारिता॥

तांदृष्ट्वाभार्गवोराजन्भृकुटीकरवस्तयुतः॥२३॥ ययौतदूर्ध्वंशिखरंयत्रसंवपरंस्थितः॥ ततोददर्शगंडैस्निग्धच्छा
यंमहावटं॥ तस्याधस्ताधगवामः मुसेव्यःसिद्धसंयुतः॥ ददर्शतत्रप्राकारंशतयोजनमंडलं॥२५॥ नानारत्ना
न्वितंरम्यंचतुर्द्वारंगसंयुतं॥ नद्दीश्वरंमहाकालंरक्षाक्षोविकटोदरं॥२६॥ पिंगलाक्षंविशालाक्षंविरूपाक्षंघ
टोदरं॥ मंदारेभरवंवाणंरुद्रभैरवमेवच॥२७॥ वीरकंवीरभद्रंचचंडभृंगिरिटिंमुखं॥ सिद्धद्वातथरद्वांश्चवि
द्याधरमहोरगान्॥२८॥ भूतप्रेतपिशाचांश्चयक्षाद्यानब्रह्मराक्षसान॥ वेतालान्दानवेंद्रांश्चयोगीद्राश्चजराधा
रान्॥२९॥ यक्षांकिंपुरुषांश्चैवत्रशक्तिनोयोगिनीतथा॥ दृष्ट्वातेद्योतयातत्रविघ्नेशनर्मदान्वितः॥३०॥ ददर्शतत्रभु
वनेगंदतांशिवमंदिरं॥ चतुर्थाईनवोत्तीर्णतत्रशागद्वारसंस्थितो॥ दृष्ट्वावामेकार्तिकेयंदक्षेचविनायकं॥ ननाम
भार्गवस्तोद्दशिवतुल्यपराक्रमं॥३२॥ पार्श्वद्वयवरास्तत्रक्षेत्रपालाश्चसंस्थिताः॥ रत्नसिंहासनस्थाश्चरत्नभूषण
भूषिताः॥33॥ भार्गवंप्रविशंतंतुदृष्ट्वाशिवमंदिरं॥ विनायकोमहागजःक्षणंतिष्ठत्युवाचह॥३४॥ निद्रितो
ऽसमयायुक्तोमहादेवोधुनातिच॥ ईश्वरस्तोत्रहीत्वाहंमंत्रागत्यक्षणंतरे॥३५॥ त्वयासार्धंप्रवक्ष्यामिभ्रातस्ति
ष्ठानसांप्रतं॥ विनायकवचश्चैवश्रुत्वाभार्गवमंदेन॥३६॥ प्रवक्तुमुपचक्रामगणेशंवरयान्वितः॥ ॥रामउ०
गत्वाह्यनःपुरंभ्रातःप्रणम्यजगदीश्वरं॥३७॥ पार्वतीचकरंगसंध्यायास्यामिनिजमंदिरं॥ कार्तवीर्यःमुचंद्र
श्चसपुत्रबलबांधवः॥ ३८॥ अन्येसप्तशताभूपाःकांबोजावप्लवाःशकाः॥ कन्यकुलाःकालशाःमत्स्यावंगा
मगधाबलाः॥ ३९॥ निर्भूताःसमरेसर्वेमयाशंभुप्रसादतः॥ तमिमंप्रणिपत्यैवयास्यामिस्वगृहंप्रति॥ ४०॥ इत्यु
क्काभार्गवस्तत्रतस्थौगणपतेःपुरः॥ प्रोवाचमधुरंवाक्यंभार्गवंसगणाधिपः॥ ४१॥ ॥विनायकउ० क्षणंति
ष्ठमहाभागदर्शनंतेभविष्यति॥ अद्यविघ्नेश्वरोभ्रातर्भवान्यासहवर्तते॥ ४२॥ स्त्रीपुंसोयुक्तयोसातमेदू
रासनसंस्थयोः॥ करोतिसुखभंगायानरकंसद्यजेध्रुवं॥ विशेषतस्तुचित्तरंगुरुवाभूपतिद्विज॥ रहस्यंसमुपा
सानेतपस्यादतिनिश्चय॥ ४४॥ कामतोकामतोवापिपश्येद्यः सुरतोत्सवं॥ स्त्रीविहीनेभवेत्तस्यध्रुवंसप्तसु

GURUDAS DAS MEMORIAL

जन्मसु॥ ४५॥ श्रोणिंवक्षस्थलंवक्त्रंयःपश्यतिपरस्त्रियाः॥ सानुर्वापिभगिन्योवादुहितुःसभराधमः॥ ४६॥
भार्गवउ०॥ अहोश्रुतमहत्पूर्वंकिंचनंतवचक्रतः॥ भ्रात्याविनिर्गतंयापिह्यस्यार्थमथचोद्यतं॥ ४७॥ कामिनां
सविकाराणांमनस्तस्मिन्निदर्शने॥ निर्विकारस्यचशिशोर्मदोषःकश्चिदेवहि॥ ४८॥ यास्यास्यंतःपुरंभ्रातस्तवकिं
लिखाम्यहं॥ यथादृष्टंकरिष्यामितत्रयत्नमथोचितं॥ ४९॥ तत्रैवमाताताीताश्चतथानामानिरूपिता॥ जगतांपि
तरोनोचपार्वतीपरमेश्वरौ॥ ५०॥ इत्युक्त्वाभार्गवोराजननत्वागंतुंसमुद्यतः॥ विनायकस्तदोक्षायवारयामाससत्व
रं॥ वाग्युद्धंचतयोरासीन्मिथोदूषितिवकर्षणं॥ दृष्ट्वास्फुरत्तसंभ्रांतोबोधयामासतोतदा॥ ५२॥ आदृभ्यां
दूरमभ्रुत्वरथागत्वारितोतथा॥ अथक्रुद्धोगणेशायःभार्गवःपरवीरहा॥ ५३॥ परशुंसमाधायसंप्र
हर्तुंसमुद्यतः॥ तंदृष्ट्वासगजाननाभृगुवरंक्रोधानक्षिपंतंस्वगस्यान्नाथंपरशुंतदानिजकरेणादृत्यवेगेन
तु॥ भूलोकंसकलंसकलंभुवःस्वरपितस्योर्ध्वमहर्जनंलोकंचापितपाथससमपरंवेकुंठमथानयत॥ ५५॥
तस्योर्ध्वंचविदर्शयनभृगुवरंगोलोकमीशन्मनोनिःपात्याधरलोकसमकमयंस्यंदर्शयामासच॥ इत्थंत्या
थततोदृगर्भसलिलेप्रक्षिप्तमात्रंतगभीतंप्राणपरीप्सुमानयदथोतत्रैवयत्नाक्षितः॥ ५५॥ ॥७॥ इतिश्री
ब्रह्मांडपुराणेमध्यमभागेभार्गवचरिते॥८२ अध्यायः॥ ॥ वसिष्ठउ०॥ एवंसंभाषितोरामोगणाधी
शेनभूपते॥ हर्षशोकसमाविष्टोविचित्यात्मपराभवं॥१॥ गणेशंचाभितोवाक्यानिर्विकारमचक्षितं॥ क्रोधा
विष्टोभ्रुवोभृत्वाप्राक्षिपत्त्वपरश्वधं॥२॥ गणेशस्तमिवाज्ञायाथपित्राद्तंपरश्वधं॥ अमोघंकर्तुकामस्तुधामे
तदथानगृहीतं॥3॥ मतुंडेनःकुठारेणाविछिन्नोभूरितोपतत॥ भुविशोणितसंदिग्धोवज्राहतइवाचलः॥ ४॥
दंतपातेनविश्वस्तासार्धद्वीपपराधरा॥ चकंपेपृथिवीपालालोकास्त्रासमुपागताः॥५॥ हाहाकारोमहानासी
दृषीणांदिविपश्यतां॥ कार्तिकेयाश्रयत्तत्रचक्रुश्चभृशमातुरः॥ ६॥ अथकोलाहलंश्रुत्वादंतपातध्वनिंतथा॥ पा
र्वतीशंकरोतत्रसमाजग्मतुराश्वरौ॥ ७॥ दूरेवपुरतोदृष्ट्वाकृत्तुंडेकदंतनं॥ पप्रच्छपार्वतीस्कंदंकिमेतदितिकारणं॥

सतुष्टुवुस्तदामात्रा सेनानीः सर्वमादृतः॥ २०॥ तांतंकथयामासमात्रेरामस्यशृण्वतः॥ ९॥ साश्रुवोदंतमखिलंजगतां जननीनृप॥ उवाचशंकरंदृष्ट्वापार्वतीप्राणनायकं॥ १०॥ पार्वत्युवाच॥ अयंतभार्गवःशंभोत्वय्यप्यःपुत्रसमोभवत ॥ युतोलब्ध्वापरंतेजोवरमेत्रैलोक्यजिद्विभो॥ ११॥ कार्तवीर्यार्जुनंसेव्याज्जितवानूर्जितंनृपं॥ स्वकार्यसाधयित्वातु प तातुभ्यंचदक्षिणा॥ यत्नेकृतस्यदृशनंकुठारेणन्यपातयत॥ अनेनैवकृतार्थस्त्वंभविष्यसिन संशयः॥ १३॥ त्वमि मंभार्गवंशंभोरक्षांतेवासिसत्तमं॥ तवकार्याणिसर्वाणिसाधयिष्यतिसद्गुरोः॥ १४॥ अहंनेवाव्रतिष्यामियत्व याविमनाविभो॥ पुत्राभ्यांसहितायास्यिपितुःस्वस्थानिकेतन॥ १५॥ संतोभुञ्जिष्यतेनयंसत्कुर्वत्यात्मपुत्रवत॥ भ वतातुरुतोनैवसत्कारोवत्सयासहि॥ १६॥ आत्मनस्तनयस्यास्यतोपास्यामिदुःखिता॥ वासिष्ठउ०॥ एतच्छ्रुत्वातु वचनंपार्वत्याभगवान्भवः॥ १७॥ नोवाचकिंचिद्वचनंसाकंवासाकंभूपते॥ समारमनसाकृष्णंप्रणतःकृष्णना शनं॥ १८॥ गोलोकनाथंगोपीशंनानाभूतयकोविदं॥ स्मृतमात्रोथभगवान्केशवःप्रणतार्तिहा॥ १९॥ आजगाम दयासिंधुर्भक्तवश्योखिलेश्वरः॥ मेघश्यामोविशदवद्नोल्लसत्केयूरहारोविधृतासामकरसदृशेकुंडलेसंदधान॥ वह्निपंडमणिग्रावरचितविभ्रद्दीप्तिमनास्वो गोपीनाथोगदितसुयशाःकौस्तुभोद्भासिवक्षाः॥ २०॥ राधयासहितः श्रीमान्श्रीदामाचापरावृतः॥ मुक्तसेज्ञांसिसर्वेषांस्वस्त्वात्मानवारिधिः॥ २१॥ अथैनमागतंदृष्ट्वाशिवःसंहृ ष्टमानसः॥ प्रणिपत्यथथान्यायंपूजयामासमागतं॥ २२॥ प्रवेश्यभ्यंतरंवेश्मराधयासहितंविभुं॥ रत्नसिंहास नेरम्येसादरंसन्यवेशयेत्॥ २३॥ अथतत्रगतादेवीपार्वतीतनयान्विता॥ तनामचरणान्प्रभवेः पुत्राभ्यांसहि तामुदा॥ २४॥ अथरामोपितत्रैवगत्वाप्रमितकंधरः॥ ॥श्रीकृष्ण उ०॥ अपिनगतंहितानेहितचंद्रमुखित मिमं जमद्ग्निसुतं॥ नयनिजहस्तसरोजसमर्पितमरसकंकमनंकृपणेभवभयहारिणी॥ २५॥ शंभुविहारिणीकृष्ण नाग्निकुंभिगतेतवचरणेपतिनेशततंकृताक्लिष्टमप्यवदेद्विवरं॥ २६॥श्रुणुदेविमहाभागेवेदोक्तंवचनंम म॥ यच्छ्रुत्वाहर्षितानूनंभविष्यतिनसंशयः॥ २७॥ विनायकस्तुभनयोमहात्मामहतांमहान्॥ यंकामःक्रोधउद्वेगो

भयंनाविशतेक्वा॥ २८॥ वेदस्मृतिपुराणेषुसंहितासुचभामिनि॥ नामान्यस्योपदिष्टानिसुपुण्यानिमहात्मभिः पातितानिप्रपञ्चेस्मिन्नारवक्त्राद्वहूनिच॥ प्रमथानांगणानांयेनानारूपामहाबलाः॥ ३०॥ तेषामीशस्तुयंयस्मात्गणेशस्तेनकीर्तितः॥ भूतानिचभविष्याणिवर्तमानानियानिच॥ ३१॥ ब्रह्मांडान्यखिलान्येवयस्मिन्लंबोदर ःसतु॥ यस्तिरोदेवयोगेनाङ्गेनसंयोज्यतंपुनः॥ ३२॥ गजस्यशिरसादेवितेनप्रोक्तोगजाननः॥ चतुर्थ्यामुदितश्चंद्रो दर्भिणाग्रसतआतुरः॥ ३३॥ अनेनविधृतोभालेभालचंद्रस्ततःस्मृतः॥ समःपुरासभिरुक्तमुनिभिःसंस्तयंगतः ३४॥ ज्ञातवेदाहीधितोभृग्वेनासोसूर्यकर्णकः॥ पुरादेवासुरेयुद्धेपूजितोदिवषट्कृणैः॥ ३५॥ विघ्नंनिचारयामास विघ्नानांसुरसत्तमः स्मृतः॥ अशापदेविरामेणकुठारेणनिपातित्व॥ ३६॥ दन्तंतंदेवतोभद्रेद्वैकदंतःसुतोमुनिः॥ भ विष्येत्यथपर्यायेब्रह्मणोहरवल्लभे॥ ३७॥ बक्रीभविष्यतुंडोसौदक्षतुंडस्ततोबुधैः॥ एवंतवास्यपुत्रस्यसंतिनामानि पार्वती॥ ३८॥ स्मरणात्यापहारीणिविघ्नकालानुगतान्यपि॥ अस्माच्चयोदशीकल्यानपूर्वस्मिन्दशमीभवेत॥ ३९ मयास्मैतुवरोदत्तःसर्वेद्यग्रपूजने॥ ज्ञातकर्मादिसंस्कारोगर्भाधानादिकेपिच॥ ४०॥ यात्रायांचरणेयोद्धो युद्धेदेवान्विनेशुभे॥ संकष्टेकाम्यसिध्यर्थेपूजयेद्विघ्नगजाननं॥ ४१॥ तस्यसर्वाणिकार्याणिसिध्यंतेवनसंशयः॥ ॥ वासिष्ठउ०॥ इत्युक्तेतुसमाकर्ण्यकृष्णेनसुमहात्मना॥ ४२॥ पार्वतीजगतांनाथाविस्मितासाच्छुभाननाः॥ यदानै वोत्तरंप्रादात्पार्वतीशिवसन्निधौ॥ ४३॥ तदाराधाग्रवीद्देवीशिवरूपासनातनी॥ श्रीराधाउ०॥ प्रकृतिःपुरुष श्चाभावन्योन्याश्रयविग्रहौ॥ ४४॥ द्विधाभिन्नोप्रकाशेनप्रपंचोस्मिन्यथातथा॥ तंचाहमावयोर्देवीभेदोनैवास्ति कश्चन॥ ४५॥ विस्मुरन्तमहंमेवास्मिशिवोद्विगुणतांगतौ॥ त्रिवस्यहृदयेविस्मुर्भवत्यारूपमास्थितः॥ ४६॥ म मरूपंसमास्थायविस्मोश्चहृदयेशिवः॥ एषरामोमहाभागोवैष्णवः श्रेयतांगतः॥ ४७॥ गणेशोयंस्त्रियःसाक्षा द्वैष्णवंतंसमाश्रितः॥ एतयोरावयोःप्रभोश्चाविभेदोनदृश्यते॥ ४८॥ एवमुक्तातुसाराधाक्रीडंकृत्वागजाननं॥ मूर्ध्न्यघ्राप्यचपस्पर्शस्वहस्तेनकपोलके॥ ४९॥ स्पृष्टमात्रेकपोलेतुक्षतंपूर्तिमुपागतं॥ पार्वतीसुप्रसंनाभूवनु

नीताश्चराधया॥५७॥ पादयोःपतितंरामंमुत्थाप्यनिजपाणिना॥ कोटिचकारसुप्रीतामूर्ध्नापाघ्रायपार्वती॥५८॥ एवं
तपोरतुसत्कारंदृष्ट्वारामगणेशयोः॥ रुद्रसंकरमुपाकृष्यस्वांकेप्रेम्णान्यवेशयत्॥५९॥ अथशंभुरपिप्रीतःश्रीराम
नमुपस्थितं॥ स्वोत्संगेस्थापयामासप्रेम्णासत्कृत्यमानदः॥६०॥ ॥इतिश्रीब्रह्मांडपुराणेमध्यमभागेभार्गवचरि
त्रे ८२ अध्यायः॥ ॥वसिष्ठउ०॥ एवंकथितेसतिधर्मचित्तेपुतिथेतस्मभूपते॥ भवान्युत्संगतोरामःसमुत्थाय
कृतांजलिः॥ १॥ तुष्टावप्रयताभूत्वानिर्विशेषविशेषवत्॥ अद्वयंद्वैतमापन्ननिर्गुणंसगुणात्मकं॥२॥ रामउ०॥
प्रकृतीविकृतीज्ञातेविश्वमेतद्विधाकृतं॥ ममकेयदनूभीतंवैभवंतत्प्रमाणतु॥३॥ अविदिततनुनामाभीष्टवस्तुक
धामाभवस्थभवभामापातुमोपूर्णकामा॥ प्रकटितगुणभानंकालसंख्याविधानं सकलभवनिधानंकीर्त्य
सेयत्प्रधानं॥४॥ तदिहहनिखिलनामःसंगभूवोक्षयातः कृतकृतकनिपातःपातुमामेयमातः॥ दनुजकुलवि
नाशीलोकखपातीविनाशीप्रमथकुलविकाशीसर्वविघाप्रकाशी॥५॥ प्रसभरचितकाशीभक्तदत्ताखिलाशीरव
नाविज्ञितपाशीमांसदाषण्मुखाशी॥ हरिनिकटनिवासीकृष्णसेवाविलासीप्रणतजननिभासीगोपकन्याप्रद्धा
सी॥६॥ हरकृतबहुमानोगोपिकेशोक्तानोविदितचक्रविधानोज्ञायतांकीर्तिहानो॥ प्रभुनियतमनायोनुन्नभ
क्तांतरायोहृतदुरितनिकायोतानदानापरायो॥७॥ सकलगुणगरिष्ठोराधिकांकेनिविष्टोममकृतमपराधं
क्षंतुमर्हत्यवार्धं॥ याराधाजगद्भद्रवल्लितिलयेष्वाराध्यतेयाजनैः ब्रह्मंवाध्यतीशचक्रविगलनप्रेमाप्लुता
स्वादनंरासेशीरसिकेश्वरीरमणहृन्निष्ठानिजामादितापनेत्रीसाधरिपातमामवननंराधेतियाकीर्त्यते॥९॥
यस्यागर्भसमुद्भवोह्यतिविघ्नस्यांशभूतोविराट्यंवाभ्यंतुरहोद्भवनविधिनेकांतोपदिष्टनवे॥ सृष्टंसर्व
मिदंचराचरमयंविश्वंचयद्रोमसुत्रदंनाउानिविभांततस्यजननीशश्वत्प्रसन्नास्तुसा॥१०॥ प्रेयान्यःसचरा
चरस्यजगतोव्याप्यावभुःसच्चिदानंदाब्धिप्रकटःस्तुतोविलसतिप्रेमांधपाराधया॥ कृष्णःपूर्णतमोममोपरि
रयाकृष्णातरःस्तात्सदायेनाहंसुकृतीभवामिचभवाम्यानंदलीनांतरः॥११॥ वसिष्ठउ०॥ स्तुत्वेवंजामदग्न्य

स्तुविरामंमहत्परः॥ विसातारिक्तचित्तार्थोहृष्टरोमाकृतार्थवत्॥१२॥ अथोवाचप्रसन्नात्माकृष्णःकमललोचनः॥
भार्गवंप्रणतंभक्त्याकृपापात्रंपुरस्थितं॥१३॥ कृष्णउ०॥ सिद्धोसिभार्गवेंद्रत्वंमयादत्तममसंनिधौ॥ अद्यप्रभृति
वत्साऽस्मिन्लोकेश्रेष्ठतमोभव॥१४॥ मयादत्तःतुभ्यंवरोपुराविष्णुपदाश्रमे॥ तत्सर्वंक्रमतोभाव्यंसमावह्लीत्यया
विभो॥१५॥ दृष्ट्वाविधेयादीनेयुःश्रेयउत्तममिच्छता॥ योगश्चसाधनोयोवैनृणांनियतुस्तथा॥ तत्समोना
स्तिलोकेऽस्मिन्पूजासाचवतेनच॥ ज्ञातेनयन्नामीवापीसर्वश्रेष्ठतमोभवान्॥१७॥ प्रथमंगत्वहमासाधविप्रोः
शुश्रूषणंकुरु॥ तपश्चरयथाकालंतेनसिद्धिःकरस्थिता॥१८॥ राधोत्संगात्समुत्थाप्यगणेशंराधिकेश्वरः॥ आ
लिंग्यगाढंरामेणमैत्रीतस्यचकारह॥१९॥ अथोभावपिसंप्रीतोतदारामारणेश्वरौ॥ कृष्णाज्ञयामहाभागोव
भूवतुरिंदम॥२०॥ एतस्मिन्नंतरेदेवीराधाकृष्णप्रियासती॥ उभाभ्यांचवरंप्रादात्प्रसन्नास्यामुदान्विता॥२१॥
राधोवाच॥ ॥ सर्वस्यजगतोबंधोदुराधर्षोप्रियावहो॥ मद्भक्तेष्वविशेषेणयत्कृतंभवतंकृतो॥२२॥ भवतोना
मचोच्चार्यंयत्कार्यंयःसमारभेत॥ सिद्धिंप्रयातुतत्सर्वंमत्प्रसादाद्विजस्यतु॥२३॥ अथोवाचजगन्माताभवानीभ
वबल्लभा॥ वत्सरामप्रसन्नास्तुभक्तंत्रंदेश्वर॥२४॥ तंब्रूहिमहाभागभयंत्यक्त्वाकरुस्थित॥ रामउवाच॥ जन्मांत
रसहस्रेषुयेषुयेषुव्रजाम्यहं॥२५॥ कृष्णयोर्भवयोर्भक्तोभविष्यसीतिहेहिमे॥ अंभेदेनत्वयाश्यामिकृष्णो
वापिभवेत्तथा॥२६॥ ॥ पार्वत्युवा०॥ एवमस्तुमहाभागभक्तोसिभवकृष्णयोः॥ चिरंजीविभवत्रतेप्रसा
दान्ममसुव्रत॥२७॥ अथोवाचंधराधीशःप्रसन्नस्तुमुमापतिः॥ प्रणतंभार्गवेंद्रंतंवरार्हंजगदीश्वर॥ २८॥
शिवउ०॥ रामभक्तोसिमेवत्सयतेस्तोत्रेणया॥ सभविष्यतिकात्स्न्येनसत्यमुक्तंनचान्यथा॥२९॥ अ
द्यप्रभृतिलोकेऽस्मिन्भवतोबलवत्तरः॥ नकोपिभवताबत्सतेजस्वीचभवत्परः॥३०॥ वसिष्ठउ०॥अथरु
द्रोमाप्यनुज्ञाप्यत्रिवंचनगनेशिनी॥ गोलोकंप्रययौयुक्तःश्रीराधाचाविराधया॥३१॥ अथरामोपिधर्मो
ज्ञभवानीचभवंतथा॥ संपूज्यचभवांश्चाथप्रदक्षिणमुपाक्रमत॥३२॥ गणेशंकार्तिकेयंचनत्वाऽछेवभूपते॥

अकृतव्रणसंयुक्तोनिश्चक्रामयदंतरात्॥३३॥ निष्क्रम्य माणेरामस्तुनदीश्वरमुखैर्गणैः॥ नमस्कृतोययौरा
जन्सुरूपेरयामुदा॥३४॥ ॥ इतिश्रीब्रह्मांडपुराणेमध्यमखंडेभार्गवचरित्रेऽयस्त्रिंशत्तमोध्यायः ८३
॥ ७॥ ॥ वसिष्ठउ॰ गजत्वेवंभगूनविज्ञानपश्यन्ननयद्गत्वदून॥ समाजगामधुमात्माकृतव्रणसमन्वितः॥
निरिक्ष्युःक्षत्रियाः सर्वेयत्रतत्रनिरीक्ष्यते॥ व्रजंतेभार्गवंमार्गेत्रोणंरक्षणतत्पराः॥२॥ अथाससादगर्जेंद्र
रामःस्वपितुराश्रमं॥शांतसत्वसमाकीर्णंवेदध्वनिनिनादितं॥३॥ यत्रसिंहामृगागावोनागामार्जारमूषकाः॥
समंचरंतिसंहृष्टभयंत्यक्त्वास्वकृतः॥४॥ यत्रधर्ममयीशय्यंस्वग्निहोत्रसमुद्भवं॥उन्नदंतिमयूराश्चनृत्यंति
चमहीपते॥यत्रसायंतनेकाले सूर्यस्याभिमुखंहुतैः॥ज्वलंज्वलीग्निषट्टिः क्रियतेभूर्जवल्कलः॥६॥ य
त्रांतेवासिभिर्नित्यंवेदशास्त्राणिसंहिताः॥अभ्यस्यंतेमुदायुक्तैर्ब्रह्मचर्यव्रतेस्थितैः॥७॥अथरामः प्रसन्ना
त्मापश्यंनाश्रमसंपदं॥प्रविवेशरथेनाजननकृतव्रणसंयुतः॥८॥जयशब्दनमःशब्दंप्रोज्चरद्भिर्द्विजात्मजैः॥
द्विजैश्चमकृतोरामः वरंहर्षमुपागतः॥९॥ आश्रमाभ्यंतरंतत्रप्रविश्यनिजगर्हणं॥ ददर्शपितरंरामोज्वलंत
मिवपावकं॥१०॥ साक्षाद्भृगुमिवासीनंनियम्यात्मानमव्ययं॥पपातचरणोपांतेस्वशीर्षालिंगितावनिः॥११
रामोहंतवदासोस्मिप्रोच्चरन्निति भूपते॥ जग्राहचरणौचापिविधिवत्सज्जनाग्रणीः॥१२॥ अथमातुश्चचर
णावभिवाद्यकृतांजलिः॥ उवाचप्रणतोवाक्यंतयोःसंहर्षकारणं॥१३॥ रामउ॰॥ पितुःस्तवप्रभावेनत
पसोतिदुरासदा॥ कार्तवीर्योहतोयुद्धेसपुत्रबलवाहनः॥१४॥यत्तेपराधंकृतवान्दुष्टमंत्रिप्रचोदितः॥ द
ग्धुकामोमयाहत्नः प्रसन्नामुनिपुंगव॥१५॥ भवंतंतुनमस्कृत्यगतोहंब्रह्मणांतिकं॥ तंनमस्कृत्यविधिवत्स्व
कार्यंप्रत्यवेदयं॥१६॥ समामुवाचभगवानश्रुत्वाचांतमादितः॥ प्रज्ञस्वकार्यसिध्यर्थंशिवलोकंसनात
नं॥१७॥श्रुत्वाहंतद्वचस्तातनमस्कृत्यपितामहौ॥ गतवानशिवलोकंवेदूरदर्शनकांक्षया॥१८॥प्रविश्य
तत्रभगवन्मुमयासहितःशिवः॥ नमस्कृतोमयादेवोयोचितार्थप्रदायकः॥१९॥ तदग्रेनिरवद्यःस्वीया

मा

वृत्तांतोविनिवेदितः॥ मयासर्वंसमाहूतधियासर्वश्रुतवानपि॥२०॥ श्रुत्वाविचार्यतत्सर्वंदेवेशःसंकृपान्वितः
त्रैलोक्यविजयंनामकवचंसर्वसिद्धिदं॥२१॥ तदुक्तानंनमस्कृत्यपुष्करंसमुपागतः॥ तत्रादृक्षंधार्यत्वात्तक
वचंदृष्टमानसः॥२२॥ कार्तवीर्यंनिहत्याजौशिवलोकंपुनर्गतः॥ तत्रतातमयादृष्टोदूरेस्कंदविनायकौ॥२३॥
तेनमस्कृत्यधर्मज्ञप्रवेष्टुंचौद्यतोभवं॥ समामीक्षेणगणयोर्विशंतंत्वरयान्वितः॥२४॥ वारयामाससहसा
नाद्भावसरवित्प्रभुः॥ममतेतस्मिंस्तत्रवादेयद्धंस्तकर्षणं॥२५॥ संतानंपरशंक्षेभुंमनोभद्गुनंदनः॥ सतंद्वा
रमसमुद्यमंधश्चोर्ध्वममेवच॥२६॥ कराणभ्रामयामासपुनश्चानीतवांस्ततः॥ तदृष्ट्वातत्कृतंतस्मिंसकुमारो
द्विमोचतः॥२७॥ ईतोनिपतितस्तस्यसतीदेवउपागतः॥ पार्वतीतत्रदृष्ट्वाभूत्तदाक्रुद्धःसमागतः॥२८॥ राध
यासहितस्तेनसानुनीतावरंददौ॥ मह्यंरुष्टोज्जगामाथतेनमेवीर्यधायच॥२९॥ ततःप्रणम्यदेवेशंपार्वती
परमेश्वरीं॥ आगतस्तवसंनिध्यमकृतव्रणसंयुतः॥३०॥ वसिष्ठउ॰॥ इत्युक्त्वाभार्गवोरामोविरामंचभूप
ते॥ जमदग्निरुवाचेदंरामंस्नेहनिबंधनं॥३१॥ जमदग्निरुवाच॥ क्षत्रहत्याभिभूतस्तत्तातदोषोपशांतये॥
प्रायश्चित्तंततस्तावद्यथावत्कर्तुमर्हसि॥३२॥ जमदग्निरुवाच॥ व्रतेश्चनियमैश्चैवकर्षयदेहमात्मनः॥ शाकमू
लफलाहारोद्वादशाब्दंतपश्चर॥३३॥ वसिष्ठउ॰॥ इत्युक्तःप्रणिपत्येनंमातरंचभृगूद्वहः॥ प्रययौतपसेराज
न्कृतव्रणसंयुतः॥ समागत्यापवर्तंवैरमेंद्रमरिकर्षणः॥ कृत्वाश्रमपदंतस्मिंस्तपस्तेपेसुदुस्तरं॥३५॥ व्रतैस्त
पोभिर्नियमैर्दधताराधनेरपि॥ निन्येचपर्याणिकेचिच्चितरामस्तस्मिन्महात्मनाः॥३६॥ ॥ इतिश्रीब्रह्मांड
पुराणेमध्यमखंडेसगरोपाख्यानेभार्गवचरित्रे ८४ अशीतितमोध्यायः॥ ॥ वसिष्ठउ॰॥ ततःकदाचिद्विपिनेच
तुरंगबलसन्वितः॥ मृगयामागमत्करःशरसेनादिभिःसह॥१॥ तेप्रविश्यमहारण्यंहत्वाबहुविधान्मृगान्
जग्मुरुत्पातमध्यान्हेसरितंनर्मदामनु॥२॥ तत्रस्नात्वापीतवारिनद्यागतश्रमाः॥ गछंतोदृदृशुर्मार्गे
जमदग्नेरथाश्रम॥३॥ दृष्ट्वाश्रमपदंरम्यंमुनीनामगछतःपथि॥ कस्येदमितिपप्रछुर्भार्गवंकर्मप्रचोदितः॥४॥

तेब्रोचुरतिसंतप्तास्तज्जमदग्निमहातपाः॥ वसत्यस्मिन्मृतोयस्यरामःशस्त्रभृतांवरः॥ ५॥ तच्छ्रुत्वाभीरभूतेशा
रामनामानुकीर्तनात्॥ क्रोधंत्रमत्वानन्दशंपूर्ववैरमनुस्मरन्॥ ६॥ अथतेब्रुवन्योन्यंपितृहंतुर्वधात्पितुः॥
वैरनिर्यातनंकिंचित्करिष्यामोदृशाधुना॥ ७॥ इत्युक्त्वारुदृहुस्तालंसंत्रविश्यतदाश्रमे॥ प्रजाद्वारेप्रयातेषु
मुनिवीरेषुसर्वतः॥ ८॥ तंहत्वास्यशिरोभूत्वानिषादाइवनिर्दयाः॥ प्रययुस्तेदुरात्मानःसवत्साःस्वपरीप्रति
॥९॥ पुत्रास्तस्यमहात्मानोदृष्ट्वासुपितरंहतं॥ परिवार्यमहाराजरुरुदुःशोककर्षिताः॥ १०॥ भर्तारंनिहतंभूमौ
पतितंवीक्ष्यरेणुका॥ पपातमूर्छितासद्योलतेवासनिताडिता॥ सास्वचेतसिसंमूर्छ्यशोकपावकदीपिताः॥ दुर
प्रनाष्टसंज्ञेवसद्यःप्राणैर्व्ययुज्यत॥ १२॥ अमात्कथात्यांतस्यांतुसंज्ञायांतुहृतेःपुनः॥ न्यपतन्मूर्छिताभूमौ
निमग्नाशोकसागरे॥ १३॥ ततस्तपोधनार्यान्येतत्रयोवनवासिनः॥ समेत्याश्वासयामासुरुरुदुःखासुता
न्मुने॥ १४॥ सांत्यमानामुनिगणैर्जामदग्न्यायथाविधिः॥ अधाक्षुर्वचसातेषांमृतोपित्रोःकलेवरे॥ १५॥
चक्रुरेवतदूर्ध्वंयत्कर्तव्यमनंतरं॥ पित्रोर्मरणदुःखेनपीड्यमानाश्चिरंनिशं॥ १६॥ ततःकालेगतेनामःसमानो
हृदशाबथो॥ निरुत्तःस्तपशःसंख्यासप्तरात्राश्रमंपितुः॥ १७॥ ॥इतिश्रीब्रह्मांडपुराणेमध्यमभागेसग
रोपाख्यानेभार्गववंशचरित्रेपंचाशत्तमोध्यायः ५०॥ ॥श्री॥ वसिष्ठ॥ सगरस्यापिशुश्रावमुनि
भ्यस्तत्वमादितः॥ राजपुत्रव्यवसितंपित्रोःस्वर्गतिमेवच॥ १॥ पितुस्तजीवहरणंक्रोशेहरणमेवच॥ तन्मृते
श्वमरणंश्रुत्वामानुश्यकेवलं॥ २॥ विललापमहाबाहुःदुःखशोकसमन्वितः॥ नमयाश्वासयामाससतुः
ल्यदुःखोरुतद्व्रणः॥ ३॥ हेतुभिःशास्त्रनिर्दिष्टैर्वीर्यसामर्थ्यसूचकैः॥ युक्तिलोकिकदृष्टांतैःसतंशोकंस्य
शामयत्॥ ४॥ सांत्वितस्तेनमेधावीधृतिमालंब्यभार्गवः॥ प्रययौसहितैःसख्याभ्रातृणांतुदिदृक्षया॥ ५॥
सतांदृष्ट्वाभियाघेनांदुःखितान्दुःखकर्षितः॥ शोकामर्षसुतस्नेहैश्चसंदीप्तेरिवचाग्नयः॥ ६॥ ततोस्यक्रमशोन्
क्रोधंस्मरतोनिधनंपितुः॥ बभूवसहसासर्वंःलोकसंहरणक्षमः॥ ७॥ मातरंचैवसंतप्तांपूर्वंप्रातिसत्यसंगरः॥

दृष्ट्वाचक्रेमहद्दुःखंसर्वक्षत्रवधोद्यतः॥ ८॥ क्षत्रबंधूनशेषेणहत्वातंदेहतोहृतेः॥ करिष्यतर्पणंवक्षोगतिनि
श्चित्यभार्गवः॥ ९॥ भ्रातॄणांचैवसर्वेषांआख्यायान्ममसोहृतं॥ प्रययौतदनुज्ञाताःकृत्वासंस्थापितक्रियां
॥ १०॥ अकृतव्रणसंयुक्तःप्राप्यमाहिष्मतींततः॥ तद्वाह्योपवनेस्थित्वासस्मारसमहोदरः॥ ततस्मेरथचापाद्यं
सदृसादृसमन्वितं॥ प्रेषयामाससंग्रामायसर्वसंदूननानिच॥ १२॥ सोपिरथमारुह्यसंनद्धःसशरंधनुः॥ गृही
त्वापूरयन्घंघरुदंतंचमामित्रजित॥ १३॥ ज्याघोषंचचकारोच्चैरीदृशंकथियन्निव॥ सदृशाहोथसारथ्यंचक्रेशार
थिनांवरः॥ १४॥ रथस्यशंखनादेनविधात्रोरमर्षणः॥ तस्याभून्नगरीसर्वासंक्षुब्धश्वनरद्विषा॥ १५॥
रामंत्वागतमाज्ञाय सर्वक्षत्रकुलांतकं॥ संक्षुब्धाश्चक्रुरोगंसंग्रामायनरयात्मजाः॥ १६॥ अथपंचरथःशूरः
शूरसेनारयोनृपः॥ रामेणयोद्धुसहितोराजभिश्चकुरुद्यमं॥ १७॥ चतुरंगबलंप्रेषयततस्तेक्षत्रियर्षभाः॥ राम
मासाद्यासक्तपतंगाइवपावकं॥ निवार्यतानपतयोरथेनैकेनभार्गव॥ युयुधेपार्थिवैःसर्वैःसमरोमि
तविक्रमः॥ १९॥ ततःपुनरभूद्युद्धंरामस्यसहराजभिः॥ जघानयत्रसंक्रुद्धोराजांसतमुदारधीः॥ २०॥ ततःसश्र
मंनादान्हत्वासबलवाहनान्॥ क्षणेनकृत्स्नयामाससक्षितौक्षत्रियंरणे॥ २१॥ ततस्तेभग्नसंकल्पाहस्वतेब
लवाहनाः॥ हतःक्षिप्रान्यपतयोदुद्रुवुःसर्वतोदिशं॥ २२॥ एवंविद्रुव्यसेन्यानिहत्वाजित्वाचसंयुगे॥ जघा
नशतशोराज्ञःशरांसच्छस्वतोरहः॥ ततःक्रोधपरीतात्मादग्धुकामाखिलापुरं॥ ह्रदेरयतभार्गवोब्रह्मकाल
ग्निसदृशंप्रभो॥ २४॥ ज्वालाकवलिताशेषपुरप्राकारमालिनं॥ पुरींसदृश्यधनरांसदृष्ट्वाहस्त्रावचक्रुः॥
२५॥ दह्यमानांपुरींदृष्ट्वाप्राणत्राणपरायणः॥ जीवनाशंसमानासकीतिदीनोभयातुरः॥ २६॥ अस्त्राग्निना
पुरींसर्वांदग्ध्वाहत्वावशात्रवान्॥ प्रायायानोखिलान्लोकान्साक्षात्कालइवांतकः॥ अकृतव्रणसंयुक्तःसदृसा
हनवाहितः॥ जघामरथघोषेणकंपयन्निवमेदिनीं॥ २९॥ विनिघ्नन्क्षत्रियान्सर्वान्संग्राम्यरथिवीत
कः॥ महेंद्राद्रेर्ययौरामोतपसेधृतमानसः॥ २९॥ तस्मिन्नब्दशतंचैवयावत्क्षत्रसमुद्भवं॥ प्रत्येत्यभूपः

सप्तकृत्वेवपृथिवीमकरोध्दतव्रतः॥ ३७॥ क्षत्रक्षयेचपृथिवीप्रभूपश्चतत्रमुत्पादितंदुष्टैः॥ निःक्षत्रायांपुनर्भूमौराज्ञः सतस्यैस
दृक्षद्रुः॥ ३८॥ वर्षेद्वयेनभूयोपिकृत्वानिःक्षत्रियांमहीं॥ षट्चतुष्टयवर्षांतंतपरलेपेपुनश्चसः॥ ३९॥ भू
योपिराजन्संवृद्धक्षत्रमुत्पादितंदुष्टैः॥ जघानभूमौनिःशेषं साक्षात्कालइवांतकः॥ ४०॥ कालेनतावता
भूयः समुत्पन्नंनरपात्ययं॥ निघ्नश्चचारपृथिवींवर्षद्वयमनारतं॥ अकरोन्मेणराजेंद्रस्मरणानिधनंपितुः॥ त्रिःस
प्तकृत्वेःपृथिवीतननिःक्षत्रियाकृताः॥ ४१॥ त्रिःसप्तकृत्वस्तन्मातायदुरःसमवाअयत॥ तावद्रामेणतस्मात्तु क्षत्र
मुत्पादितंभुवि॥ ४२॥ ॥ इतिश्रीब्रह्मांडपुराणेमध्यभागेभार्गवचरित्रेषड्विंशतितमोध्यायः॥ २६॥ ७
वसिष्ठउ०॥ ततोमृधेनविक्रांतारामामिततेजसा॥ षट्सप्तकृत्वद्वयराजीवग्रहीततवान्॥ १॥ ततोराजसहस्रा
णिगृहीत्वामुनिभिःसह॥ सप्तजग्मुर्महीतेजाःकुरुक्षेत्रंतपोमयं॥ २॥ सरस्तत्रपंचकंतत्रखनयित्वाभ्रगूद्वहः॥
मुखाच्चगादतीर्थानितानिचक्रेसमंततः॥ ३॥ जघानतत्रवैराजःशरीरप्रभवासृजा॥ सरांसितानिवैपंच पूरय
मासभार्गवः॥ स्नातातेषुयथान्यायंजमदग्न्यःप्रतापवान्॥ पितॄंस्तर्पयामासयथाशास्त्रमुदंद्वितः॥ ५॥
पितुःप्रेतस्यराजेंद्रश्राद्धादिकर्मसंयतः॥ ब्राह्मणैःसहमातुश्चतत्रचक्रेयथोदितं॥ ६॥एवंतीर्णप्रतिज्ञःसकुरु
क्षेत्रेतपोमयः॥ उवासातंद्रितःसम्यक्पितॄन्प्रजापरायणः॥ ७॥ ततःप्रभृत्यभूद्राजन्तीर्थानामुत्तमोत्तमं॥
विश्रुतंजामदग्न्येनकुरुक्षेत्रेतपोयमं॥ ८॥ स्यमंतपंचकमितिस्थानंत्रैलोक्यविश्रुतं॥ यत्रचक्रेभृगुश्रेष्ठपितॄणां
तृप्तिमक्षयं॥ ९॥ स्नानदानतपोहोमदृष्टभोजनतर्पणैः॥ भक्त्यापापहितास्तेनयत्रतेपितरोखिलाः॥ १०॥ अ
वाप्युरक्षयांतृप्तिंपितृलोकंचशाश्वतं॥ स्यमंतपंचकंनामतीर्थलोकेपरिश्रुतं॥ सर्वपापक्षयकरंमहापुण्यापहं
दृतं॥ मृत्योर्नायत्रपापानांमनागपि॥ नाविक्षानितु॥ १२॥ दूरादेवायपास्यंतिप्रवातेशुष्कपर्णवत॥ तत्क्षेत्रंचर्षी
गमनंमर्त्यानामसतामिह॥ १३॥ नरुभ्यतेमहाराजज्ञातुंजन्मशतैरपि॥ स्यमंतयत्रवैतीर्थंकुरुक्षेत्रेतिपावने॥ १४॥ यत्रस्नानंसर्वतीर्थैःस्नातोभवतिमानवः॥ कृतकृत्यस्ततोएमः सम्यक्पूर्णमनोरथः॥ १५॥ उवासत

अनियतः कंचित्कालमहामतिः॥ ततःसंवत्सरस्यांतेब्राह्मणैःसहितोवशी॥ १६॥ पितॄंश्चंद्रसानाथज्ञामदग्न्योगम
दृक्षः॥ ततोगत्वाततश्चाद्धंयथान्यायमकारयत्॥ १७॥ ब्राह्मणंतर्पयामासपितॄन्दृष्ट्वासतृप्तान्॥ श्रीवत्सवक्षं
स्थानंचंद्रवादमितिस्मृतं॥ १८॥ पितॄणांप्रीतिकरंश्रेष्ठंतादृग्लोकेनविद्यते॥ यत्राक्षयंतःस्वकुलंतेर्यथाशक्तिमनागपि
॥ १९॥ पितरःपिंडदानाद्यैःप्राप्स्यंतिगतिमक्षयं॥ पितॄन्दृष्ट्वतत्रायोतर्पितेषुद्विजातिषु॥ २०॥ दृष्ट्वाचविधि
वत्पिंडंपितृभक्तिसमन्वितः॥ ततःस्तुतिपरःसर्वैपितृलोकादुपागताः॥ २१॥ तंरुद्रंस्तुतवंतंपूजांतंजमदग्निषु
रोगमाः॥ अथतेप्रीतमनसाःसमेत्यभृगुनंदनं॥ २२॥ कृतस्तुतिपरःदृष्ट्वाभृत्वांतुरीक्षगाः॥ पितरऊचुः॥
महत्कर्मकृतंवीरभवतात्यैःसुदुष्करं॥ २३॥ अस्मान्नाप्नियथान्यायंसम्यक्कृतर्पितवानसि॥ अस्माकमक्ष
यांप्रीतिंतथाविस्तंनयछसि॥ २४॥ क्षत्रहन्यादितःकृत्वाकृतकर्माभवद्यतः॥ क्षेत्रस्यास्यप्रभावेनभक्तश्च
तपरःसुतं॥ २५॥प्राप्तास्मःस्मृतितःकिंतुनक्षेत्रेफलभागिनः॥ तस्मात्वंवीरदृष्ट्वादिपापंप्रशमनायहि॥ २६॥
प्रायश्चित्तंयथान्यायंकुरुधर्मंचशाश्वतं॥ वधाच्चविविवर्तस्वक्षत्रियाणामतःपरं॥ २७॥ पितृनंतेपराध्यंतेनस्व
तंत्रंयतोजगत॥ तन्निमित्तंतुमरणंपितृलोकेदितेपरा॥ २८॥ हंतुंकःसमर्थस्यात्कोरक्षितुमेवचा॥ निमि
त्तमात्रमवहेसर्वेसर्वस्यचेतसः॥ २९॥ ध्रुवंकर्मानुरूपंतेचेष्टंतेसर्वएवहि॥ कालानुरूपंचलवान्लोकेनात्रसं
शयः॥ ३०॥ बाधितुंभुविभूतानिभूतानांनाविधिंविना॥ शक्यंतेनत्वसर्वोपिपतः शस्त्रास्वकर्मरुत्॥ ३१॥ अत्र
प्रतिततोरोषंविमुच्यास्मत्प्रियंकुरु॥ ग्राममाशुहिभद्रंतेसह्यस्माकपरंबलं॥ ३२॥ ॥ वसिष्ठउ०॥ इत्युक्तोतदृ
षेःसर्वेपितरोभृगुनंदन॥ संवाप्यतद्वचःसर्वेप्रतिजग्राहुसादरं॥ ३३॥ अकृतव्रणसंयुक्तमुशनापरमंयायुत
॥ पप्रथोचतदारामःतस्मात्सिद्धवनाश्रमं॥ तस्मिन्नरुतोभृगुश्रेष्ठोब्राह्मणैःसहितोन्वय॥ तर्पयंश्चतसंक
ल्पोबभूवसमहामनाः॥ ३५॥ सरथंसहसाहूंचधनुःसंदूतनानिचं॥ पुनरागमसंकेतंकृत्वाप्रस्थापयत्तदा॥ ३६॥
ततःससर्वतीर्थेषुचक्रेस्नानमतंद्रितः॥ परीत्यपृथिवींसर्वांपितॄन्दृष्ट्वादृष्टकृत्॥ ३७॥ एवंक्रमेणपृथिवींत्रिवारं

भृगुनंदनः॥ पारिप्लवकामराजेंद्रलोकृत्यत्तमनुव्रतः॥३८॥ ततः सपर्वतश्रेष्ठंमहेंद्रंपुनरभ्यथ॥ जगामतपसेराजन्न
ब्राह्मणैरभिसंयुतः॥ सतस्मिन्चिरकालायशुनिसिद्धानिषेविते॥ निवासमात्मनोराजन्कल्पयामास धर्मवित्॥
५०॥ मुनयस्तेतपस्यंतंसर्वक्षेत्रनिवासिनः॥ द्रष्टुकामाः समाजग्मुर्नियताब्रह्मचारिनः॥ ५१॥ दृष्ट्वशुक्लंमुनिगणास्तं
पस्यासक्तमानसं॥ क्षात्रंकर्ममशेषेण दग्ध्वाशांतामिवानलं॥ ५२॥अथतानागतान्दृष्ट्वा मुनींद्रियांस्तपोमया
न्॥ अर्घ्यादिसमुदाचारैः पूजयामासभार्गवः॥५३॥ कृतकौशल्यसंप्रश्नंपूर्वकाः सुमनोहराः॥ तेषांतस्यचसंजज्ञा
कथा-पुण्यामनोहराः॥५४॥ ततस्तेषामनुमतेमुनीनांभावितात्मनां॥ हृयमेधंमहायज्ञमाहर्तुमुपचक्रमे॥ ५५॥
संभृत्यसर्वसंभारैस्तोर्वोधैः साहितोनृपः॥ विश्वामित्रभरद्वाजमार्कंडेयादिभिस्तथा॥ तेषांमतमनुमतेकृत्वाकश्य
पंगुरुमात्मनः॥ याज्यमेधंततोराजन्नेआज्ञारमहाक्रतुं॥५६॥ तस्याभूत्कश्यपोध्वर्युरुद्गातागौतमोमुनिः
विश्वामित्रोभवद्धोतारामस्यविदितात्मनः॥५७॥ ब्रह्मत्वमकरोत्तस्यमार्कंडेयोमहामुनिः॥ भरद्वाजाग्निवेश्या
द्यावेदवेदांगपारगः॥ मुनयश्चक्रुरन्यानिकर्माण्यन्यथाक्रमं॥ पुत्रैःशिष्यैः प्रशिष्यैश्चसहितोभगवान्भृ
गुः॥५८॥ सादस्यमकरोद्राजन्नन्यैश्चमुनिभिःसह॥ सर्तेः सहाखिलंकर्मसमाप्यभृगुपुंगवः॥५९॥ ब्रह्माणंपू
जयामासयथावत्गुरुणासह॥ अरुंधत्यायथान्यायंकन्यारूपवतींमही॥५०॥ पुरयामेशतेषांतांसमुद्वोवरमा
ह्निनां॥ आहूयभृगुशार्दूलसुशीलवनकाननां॥ कश्यपायदृशैसर्वांमतेतांशीलसुव्रतां॥ आत्मनःसनिवासा
र्थंतंरामः पर्वकृत्ययत॥५२॥ ततःप्रभृतिराजेंद्रसृजयामासशास्त्रतः॥ हिरण्यरत्नवस्त्राश्वगोगजान्महिभि
रुत्थाः॥५३॥ पुरासमाप्ययज्ञांतेतथाचावभृथाप्लुतः॥ चक्रेद्रव्यपरित्यागंतेषांमनुमतेतदा॥५४॥ दत्वाचसर्वं
भूतानांसमयंभृगुनंदनः॥ तत्रापिपर्वतवरेतपश्चर्तुसमारभत॥५५॥ ततस्तंसमनुज्ञायसदस्याऋत्विजस्तथा
॥ ययुर्यथागतंसर्वेमुनयः संशितव्रताः॥५६॥ एतेषुतेषुभगवन्कृतप्रणमसंयुतः॥ तपोमहत्समाख्यायतत्रै
वन्यवसत्सखी॥५७॥ काश्यपीतुततोभूमिर्जनेनाथासनेकशः॥ सर्वदुःखप्रशांत्यर्थमरीचानुमतेनतु॥५८॥

DR. SHAU DAJI MEMORIAL

तभद्रीपप्रतिष्ठार्थंव्रतंविस्मृतवोदितं॥ चत्वारधरणीसम्यक्दुःखेमुक्तभवच्चसः॥५९॥ इत्येवज्ञामरग
न्यस्यप्रादुर्भावउद्गतः॥ यस्मिन्श्रुतेनरःसर्वपातकैर्विप्रमुच्यते॥६०॥ प्रभावःकार्तवीर्यस्यलोकेप्राप्ततेजस
॥ प्रसंगात्कथितःसम्यक्नातिसंक्षेपविस्तरः॥ एवंप्रभावःसन्नृपः कार्तवीर्योभवद्गुरुः॥ नातदृशःपुमान्कश्चि
द्भूतोभूतोयथाश्रुतः॥६२॥ इत्यात्रेयाद्गुरुंवव्रेस्मृतिमुक्तमपूरुषात्॥ यत्पुरामोघमत्युग्रंरणरामेणघातितः॥
तस्यात्मंचमःपुत्रः प्रख्यातोयोजयध्वजः॥ पुत्रस्तस्यमहाबाहूरलातलंजघोभवन्नृप॥६४॥ अभूत्तस्यापिपुत्रा
णांशतमुत्तमधन्विनां॥ तालजंघाभिधंयेषांवीतिहोत्रोग्रतोभवत॥६५॥पुत्रैःसवीतिहोत्राद्यैर्हैहयाद्यैश्च
राजभिः॥ कालेमहांतमवसत्हिमाद्रिवनगह्वरे॥६६॥ यःपूर्वंरामबाणेनरक्तन्स्रोभितादितः॥ तालजंघो
पतद्भोमूर्छितोगाद्धरेरनः॥६७॥ दृष्ट्वावीतिहोत्रंतंद्रक्तन्स्रेवपरिप्लवं॥ रथमारोप्यवेगेनपालयेनप
रोभवत॥६८॥ तेतत्रन्यवसत्सर्वेहिमाद्रेभवपार्श्वतः॥ कृछ्रंमहांतमासाद्यशाकमूलफलाशनः॥ ततःशांते
गतेरामेतपस्यासक्तमानसे॥ तालजंघस्तुकौरव्यंसपुत्रःप्रत्यपद्यत॥७०॥ संनिवेश्यपुरीभूयःपूर्ववन्नृपसत्त
म॥ वृसंस्तदानिजंराज्यमवालयदरिंदमः॥ सपुत्रःसानुगबलःपूर्ववैरमनुस्मरन्॥ अभ्यायेयोमहाराजता
लजंघेपुरंतव॥७२॥ चतुरंगबलोपेतःकंपयंनिवमेदिनीं॥ रुरोधाभ्येत्यनगरीमयोध्यांसमहीपतिः॥
७३॥ ततोनिःक्रम्यनगरात्फल्गुतंत्रोपितोबिता॥ युयुधेतैर्नृपैःसर्वैर्दृढोवितरणोयथा॥७४॥निहतानें
कमातंगतुरंगरथसैनिकाः॥ रात्रुभिर्निर्जितोरुद्रुःपलायनपरोभवत्॥त्यक्तसनगरंराज्यंशकोग्रबलवा
हनं॥ अंतर्वत्न्याचतेमात्रासहितोवनमाविशत्॥ तत्रचोर्वाश्रमोपांतेनिवसन्चिराद्विजा॥ शोकक्रमर्षस
माविष्टोरुद्रंभावेनचस्वयं॥७७॥ विलोक्यमानोमात्रातेवाक्यगद्गदकंठया॥ अनाथइवराजेंद्रस्वर्गलोकं
मितोगतः॥७८॥ ततःस्नेहजननीराजन्दुःखशोकसमन्विता॥ चिंतामारोपयद्भर्तुरुदतीसांकुलेश्वरं॥७९॥
असनाप्यात्मदुःखेनभर्तुर्व्यसनकर्शिता॥ चकाराग्निप्रवेशायसद्दोमतिमात्मनः॥८०॥ और्वोरलदक्षिणं

श्रुत्वास्य यमेवमहामुनिः॥ निर्गत्यचाश्रमाच्चैवारयंनिदमब्रवीत्॥ ८१॥ नमर्तव्यंत्वयागत्वासांप्रतंजन्तुरेतय॥ पुत्र
क्लिष्टमतिर्वैषांप्रवरश्चक्रवर्तिनां॥ ८२॥ इतितद्वचनंश्रुत्वामातातवमनस्विनी॥ विरागमगतेस्तांतु मुनिस्वाश्रममानय
न्॥ ततःसासर्वदुःखानिनियम्यतनमुखांयुजं॥ दृष्ट्वाश्रमोपांतेतस्यैवन्यवसत्सुखं॥ ८४॥ मुनिर्वचरतः
कालेसत्वामोर्वाश्रमेतदा॥ ज्ञातकर्मादिकंसर्वं भवतः साकरोन्मुनिः॥ ८५॥ और्वाश्रमेविरुद्धश्चभवांस्तेनानुकंपि
तः॥ त्वयैवविदितं सर्वमतःपरमरिंदमः॥ ८६॥ एवंप्रभावोन्नपतिकार्तवीर्योतवद्रुचि॥ व्रतस्यास्यप्रभावेनसर्व
लोकेषुविश्रुतः॥ यद्रणेऽर्जितोयुद्धेवितानेवतमोविशत॥ तद्वृत्तंतमशेषेणमयातेसमुदीरितं॥ ८८॥ एतच्चस
र्वमाख्यातंव्रतानांमुत्तमंतव॥ समंव्रतंत्वलोकेषु सर्वलोकफलप्रदं॥ ८९॥ नह्यस्यरुनृपतेःपुरुषार्थचतुष्टये॥
भवत्यभीप्सितंकिंचित दुर्लभंभुवनत्रयं॥ ९०॥ संक्षेपेणमयाख्यानंव्रतंदैहयभूभुजः॥ जमदग्न्यस्यचमुने
किमन्यत्कथयामिते॥ ९१॥ ॥ ओमित्युवाच॥ ततःसगरोराजाकृतांजलिपुटोमुनिं॥ उवाचभगवन्नेतत्कर्तुमिच्छा
म्यहंव्रतं॥ ९२॥ सम्यक्कमुपदेशेनतत्रानुज्ञांप्रयच्छमे॥ कर्मणानेनविप्रर्षेकृतार्थोस्मिननसंशयः॥ इत्युक्तस्तेन
राज्ञातुतथेत्युक्त्वामहामुनिः॥ हर्षंहृद्यांसमोराजानंशास्त्रोक्तेनैववर्तता॥ ९४॥ सहाक्षितोवसिष्ठेनसगरोरा
ज्यसत्तमः॥ द्रव्याण्यानीयविधिवत्प्रचक्रेशुभव्रतं॥ ९५॥ पूजायित्वाजगन्नाथंविधिनातेनयाथिवः॥ समा
प्यचयथान्यायंप्रतुज्ञायगुरुंततः॥ ९६॥ प्रतिज्ञामकरोद्राजाव्रतमेतदनुत्तमं॥ आज्ञावानंधरिष्यामिय
त्नेनेतिमहामतिः॥ ९७॥ अथानुज्ञाप्यराजानंवसिष्ठोभगवानृषिः॥ संनिवर्त्यानुगंतंप्रजगामनिजाश्र
मं॥ ९८॥ ॥इत्यादिमहापुराणेब्रह्मांडखंडेमध्यमभागेसगरोपाख्यानेवसिष्ठप्रतिगमनोनामसप्ता
शीतितमोध्यायः॥ ८७॥ ॥ ओमित्युवाच॥ गतेतस्मिन्मुनिवरेसगरोराजसत्तमः॥ अयोध्यायामधि
वसनपालयामासमेदिनीं॥ १॥ सर्वसंपद्गुणोपेतः सर्वधर्मार्थतत्ववित्॥ ययौसेवसवाल्लोभात्कर्मणाद्रु
समतेः॥ तथापिनदिवाभुंक्तेशेतेवानिशमस्मरन्॥ सुदीर्घानश्वसित्पूरंमुद्विग्नहृदयोनिशं॥ ३॥श्रुत्वा
राज्ञास्वराज्यंनिजगुरुमवज्ञातपारिभिः संगृहीतंमात्रासार्धंप्रयातंवनमतिगहनंस्वर्गतंतंचतस्मिन्॥ शोकाविष्टं
सरोषंसकलरिपुकुलोच्छेदतोसत्प्रतिज्ञश्चक्रेसद्यःप्रतिपरिभवनंसोदुमिक्ष्वाकुवेश्याः॥ ४॥ सकृत्राचिन्महीपा
लःकृतकोतुकमंगलः॥ रिपुंजेतुमनश्चक्रेदृशश्वसकलाःक्रमात्॥ ५॥ अनेकरथसाहस्रैर्गजाश्वरथसेनकैः॥
सर्वतः संवृतोराजानिश्चक्रम्यपुरीभयात्॥ ६॥ वीरंहैहयंप्रतिरुंधिनिजबलनिवहैनोन्यतद्भूसुरंगैर्नानासत्वोर्मि
जालान कुलजलधिनिभेनाथषाडंगकेन॥ ७॥ मत्तेर्मातंगयूथैः सकुलगिरिकुलैर्नेवभूमंडलेनश्चेतछ
त्रध्वजाद्यैरपिशक्तिरकृताभ्राद्यखेनव साधंतस्याग्रेसरसैन्ययूथचरणप्रक्षुण्णशोल्लोचपक्षोदापूरितनि
म्नभागमवर्तीपालस्यसंख्यास्यतः॥ ९॥ प्रत्येकंचतुरंगसैन्यनिकरप्रक्षोदसंभूतभरेणप्रवृत्तिरुल्लंघसम
भवद्भूमिरुनत्रानिशं॥ १०॥ प्रसृतिरुद्यननिधामविरिपूणां दूराद्देवाभिसंसन्नरिनगरनिरीक्षेकमोभिर्ब
गोतेषांशोश्वाद्यपाल्पणमभिद्रुतप्राणिधेयंविधत्ता॥ ११॥ विज्ञप्तीपुर्दृशारक्षारक्षायस्याभिवास्य
ति॥ विषयेसत्पुरुस्यसद्यःप्रणतिमेष्यति॥ १२॥ विज्ञप्त्यन्पतीन सर्वानुक्त्वाचस्वपदानुगान्॥ संकेतगामि
नःकृश्चित्कृत्वाराज्येन्यवर्तत॥ १३॥ एवंसविस्तरन्दृष्ट्वादृशिणाभिमुखोन्नपः॥ स्मारन्पूर्वकृतंवैरंहैहयान
भ्यवर्तत॥ १४॥ ततस्तस्यन्पैःसार्धंसमग्ररथकुंजरैः॥ बभूवहैहयैर्वीरैः संग्रामोरोमहर्षणः॥ १५॥ राज्ञो
पत्रसहस्राणिसप्तलक्षाणिमहारथैः॥ निजघानमहाबाहुःसंकुद्धःकोसलेश्वरः॥ जित्वाहैहयभूपालान्भंक्त्वा
दृप्तान्ततःपुरी॥ चापहस्यभयेष्टे - -श्वर्यादृततविषः॥ १७॥ राज्ञोनाहतभर्यिष्याव्यद्रवंतेसमंततः॥ अभिद्रु
त्यनृपांस्तांस्तु द्रवमाणान्महीपतिः॥ १८॥ जघानसानुगान्मत्तः प्रजाःकुद्धइवांतकः॥ ततस्तान्प्रतिसंक्रोध
ः सागरः समरेरिहा॥ १९॥ मुमोचास्त्रंमहारौद्रंभार्गवंरिपुभीषणं॥ तत्तत्सदृशतिरोद्भिर्भुवनभयदप्रस्फ
रद्भार्गवास्त्रज्वालार्दृष्ट्वमानावशतनुतपस्तनयाः॥ सघएवाद्यस्त्राद्धतधूमाद्भपदत्तमामुष्टदृष्टिप्र
साराश्चेमूर्भिप्रष्टलोष्ठैर्द्रुतमरजोगूढगात्रामुहूर्तं॥ २१॥ आग्नेयास्त्रप्रतापप्रतिहतगतयोदृष्टमार्गा

समंतात्॥ भूपालानष्टसंघापरवशजनवोन्याकुलीभूतचिंताः भीताः संत्यक्तवस्त्रायुधकवचविभूषानुगा मुक्तकेश
॥२३॥ विस्मरोन्मत्तभावानभ्रशतरमनुकुर्वत्यग्रतः शत्रवानां॥ वित्तत्यद्दूयान्सर्वान्समरेसगरोबली॥ सं
ऋध्यसागराकारः कांबोजानभ्यवर्तत॥२४॥ नानावादित्रघोषाद्भुतपटहरवाकर्णनध्वस्तधैर्यसघः संत्यक्तरा
ज्यस्तबलपुरपुरंध्रीसमूहविमूढाः॥ कांबोजस्लालखंघाः शकयवनकिरातादयः साकमेतेभ्रमद्भूर्यस्त्रभीत्या
द्विग्राद्दिशिरयवोयस्यपूर्वापराधाः॥२६॥ भीतास्तस्यनरेश्वरस्यरिपवः केचित्प्रतापातलज्लालामुद्गूरणोविस्म
वसतेराज्यंचपुत्रादिभिः॥ द्रुतसैन्येः समभिद्रावनभवंसंप्राप्यतत्रापितेलोमित्यंसमुपागतागिरिगुहास
मोश्रितेनद्विषः॥२८॥ तालजंघान्हत्वाजोरहसाबलवाहनात्॥ क्रमेणनाशयामासतद्राज्यमरिक्षयंवयन
॥२९॥ ततोयवनकांबोजाः किरातादीननेकशः॥ निजघानरुषाविष्टः पल्हवान्पारदानपि॥३०॥ हन्यमानास्तत
सर्वेराजानस्तेनसंयुगे॥ दुद्रुवुः संघशोभूतोद्भ्रांतास्त्रासासमंततः॥३१॥ युष्माभिर्यस्यराज्यंबहुभिरपहृतस
स्यपुत्रोधुनास्तेहतंवः समतिसंप्रसभमुपगतोवैरनिर्यातनेषा॥ इत्युच्चैःश्रावयातायुधनिस्वनारितंवैरिभिर्भो
र्वीयंतत्रोविध्वंसितेजाः सगरनरपतिःस्मारयामासभूयः॥३३॥ तंदृष्ट्वाराजवर्यंसबलरिपुकुलप्रत्तयोयात
तदीक्षाभीताःस्त्रीबालवृद्धंशरणमभिययुःस्वासुसंरक्षणाय॥३४॥ इक्ष्वाकूणांवसिष्ठंकुलगुरुमभितः
सप्तराज्ञांकुलेषुप्रख्याताःसंप्रसूतान्नृपवररिपवः पारदापल्हवाद्याः॥३५॥ वसिष्ठमाश्रमंयांतंवसंतमृषि
भिर्वृतं॥ दृष्ट्वागम्याब्रुवन्सर्वेदूतांजलिपुटान्रुषाः॥३६॥ शरणंभवतोम्लेच्छनानार्तानामभयैषिणां॥ सगरा
ख्याभिनिर्दग्धशरीराणांमुमूर्षतां॥३७॥ सहत्यस्मानशेषेणवैरांतकरणेन्मुखे॥ तस्माद्भयाद्विनिर्भ्रांतावयंजी
वितकांक्षिणः॥३८॥ विभिन्नराज्यभोगार्द्धसदारापत्यबांधवाः॥ केवलंप्राणरक्षार्थंत्वांवयंशरणंगता॥३९॥
नह्यन्योरिपुमान्लोकेसाहसेनबलेनवा॥ यस्तंनिवर्तयितास्मान्पालयेन्मृतोभयात्॥४०॥ वसिष्ठोक्तास्तदा
वयंभूवंराज्ञांकुलगुरुर्यतः॥ तद्वाक्यपूर्वंजैनोदीवत्यभावश्चतादृशः॥४१॥ तेनायंसगरोप्यंधगुरुगौरवयंत्रि
त॥

भवंमद्देशंनान्यंतेवेलामिवमहोदधिः॥४२॥ वंनःकृत्वतामाताकोकानांचगुरुर्व्रते॥ तस्माद्दमान्महाभा
गपरित्रातुंतमर्हसि॥४३॥ जैमिनिरुवाच॥ इतितेषांवचःश्रुत्वावसिष्ठोभगवान्ऋषिः॥ स्वानीकैरकरोत्तासंसगरा
णंसमुपागतान्॥४४॥ दृष्ट्वास्त्रीबालभृत्यंस्वानहतशेषान्नृपान्वयान्॥ दृष्ट्वात्वतप्तोभगवान्सर्वभूतानुकंपक
ः॥चिरंनिरुप्यमनसातान्क्लीक्यचसादरं॥ उज्जीवनयशनैर्वाचामाभैष्टेतिमहामतिः॥४६॥ अथायवोमहाभा
गःकृपयापरयान्वितः॥ समयस्थापयामासराज्ञस्तान्जीवनार्थिनः॥४७॥ वेषान्यंतोपवंनंत्रपकुलविहितशे
षधर्मादयेतंकृत्वातेषांवसिष्ठःसमयमवनिमायात्प्रतिज्ञांनिशम्य॥४८॥ गत्वातंराजवर्यंस्वयमथभगवान्कोशो
तथित्वायथावत्सप्राणानामरीणामपगमनविधावभ्यनुज्ञांययाचे॥४९॥ सकोधोपिमहीपतिर्गुरुवचःसंभा
वयंस्तानरीनधर्मस्यस्वकुलोचितस्यचतथावेषस्यसंत्यागतः॥श्रौतस्मार्तविभिन्नकर्मनिरतानद्विजैश्चदूरोज्झिता
नसासत्केचरुमन्यजनमृतसमानेकृतः पार्थिवान्॥५०॥ अर्धमुंडानशकांश्चकृपल्हवान्श्मश्रुधारिणः॥
यवनान्विगतश्मश्रूनकांबोजाश्चिबुकान्वितान्॥५१॥ एवंविरूपानन्यांश्चचकारस्वकारस्वरूपयान्द्विजान्॥ वेदोक्त
कर्मनिर्मुक्तान्द्विजैश्चपरिवर्जितान्॥५२॥ कृत्वासंख्यासमयेजीवनस्तान्विसर्जयत्॥ ततस्तेरियवस्तस्यत्यक्त
स्वाचारलक्षणं॥५३॥ प्रात्यतांसमनुप्राप्ताः सर्वेवर्णाविनिर्दिताः॥ धिःकृताःसततंसर्वैर्नृसामिरयत्रया॥५४
क्रूराश्चसंघशोलोकेबभूवुर्मलजातयः॥ मुक्तास्तेनाथराज्ञाम्लेकृपवनकिरातादयः सद्यएत्यक्तस्वाचारवेषाग
र्हितेहनगुहाश्चाश्रयाः संबभूवुः॥ एषामंथाविसृष्टिः सततमचमनाज्ञातयोसन्मत्याव्रर्ततेदृष्टचेष्टाजग
तिनरपतेः पालयंतप्रतिज्ञां॥५६॥ ॥ इतिश्रीब्रह्मेमहापुराणेमध्यमभागेसगरोपाख्यानेसगरप्रतिज्ञापा
लनंनामाशीतितमोध्यायः॥८०॥ ॥ जैमिनिरुवाच॥ अथानुज्ञायसगरोवसिष्ठमृषिसत्तमं॥ बलेन
महतायुक्तोबर्बरर्भात्स्ववर्तत॥१॥ ततोविदर्भराडेत्यसस्वसृतांप्रीतिपूर्वकं॥ कोशिन्यास्यामनुयमामनुरूपं
न्यवेदयत॥२॥ सतस्यराज्ञशार्दूलोविधिवद्वह्निसाक्षिकं॥शुभेमुहूर्तेकोशिन्याःपाणिंजग्राहभूमिप॥३॥

स्तिलादिनानिकृतिन्वित्तरहेतस्यातिमत्कृतः॥ विदर्भराजासंमंथ्यातोगंतुंमचक्रमे॥ ४॥ अनुज्ञातस्ततस्तेनपरि
वृढेश्वमत्कृतः॥ निःक्रम्यतत्पुराद्वाश्रूरसेनानुपेयिवान॥ ५॥ संभावितस्ततश्चैवयादवैर्मोत्सोदरैः॥ धनो
घैरर्चितश्चैश्वमथुरायाविनिर्ययौ॥ ६॥ ध्वंससगरोराज्ञाविन्नित्यवसुधामिव॥ कैश्चसन्यान्सर्वोश्चकेसं
कैतगानपि॥ ततोनुमान्यनृपतीन्निजराज्यायसानुगः॥ अनुज्ञातेनपतिः समस्तानयाथिनः॥ ७॥ ततो
बलेनमहतासुधावारसमन्वितः॥ शनैरर्पाडयन्देशान्स्वराज्यमुपजग्मिवान॥ ८॥ संभाव्यमानश्चमुदा
रूपदाभिरनेकशः॥ नानाजनपदैरुत्थैर्मथोध्यांसमुपागमत्॥ ९॥ तदागमनमाज्ञायनागरः सकुलो
जनः॥ नगरंतामलंचक्रेमहोत्सवसमुत्सुकः॥ १०॥ ततःसानगरीसर्वाकृतकौतुकमंगलः॥ सिक्तसंमृष्टभूभागापू
र्णकुंभशताकुला॥ समुच्छ्रितध्वजशतायताकाभिरलंकृता॥ सर्वत्रागरुधूपाघ्राविचित्रकुसुमोज्वला॥ १२॥ सद्दल
तोरणोत्तुंगगोपुराद्यलंकृता॥ प्रसूनलाजवर्षैश्चस्वलंकृतमहीयथा॥ १४॥ महोत्सवसमायुक्ताप्रतिगेहमभूत्पु
री॥ संपूजिताशेषवास्तुदेवानागृहमालिनी॥ १५॥ दिक्चक्रजविनोराज्ञः संदर्शनमुदान्वितैः॥ पौरजानपदैर्हृष्टैः
सर्वतः समलंकृतः॥ १६॥ ततः प्रकृतयः सर्वेतथांतःपुरवासिनः॥ वरकांनाकदेवेशनगरीभिश्चसंवृताः॥ अभ्या
ययुः स्वतः सर्वेसर्वेचपुरवासिनः॥ संतेः समेत्यनृपतिर्लब्धाशीर्वादसत्क्रियः॥ १८॥ वधिरीकृतदिक्चक्रोजयश
ब्देनभूरिणा॥ नानावादित्रसंघोषमिश्रेणमधुरेणच॥ १९॥ सत्कृत्यनान्यथा योगंसहृतस्तैर्मुदान्वितैः॥ आनं
दयन्प्रजाः सर्वाःप्राविशद्वैपुरोत्तमं॥ २०॥ वेदघोषैः समंकुर्वन्ब्रह्मणैराभिनंदितः॥ संस्तूयमानः सुभटैःसू
तमागधबंदिभिः॥ २१॥ जयशब्दैश्चपुरतोनानाजनपदेरितैः॥ कलतालस्वनोन्मिश्रवीणावेणुततःस्वनैः॥
गायद्भिर्गायकजनैर्नृत्यद्भिर्गणिकाजनैः॥ अन्वीयमानोविलसत्श्वेतछत्रविराजितः॥ २३॥ विकीर्यमाणःप
रितः सत्कुजकुसुमाकरैः॥ पुरीमयोध्यामावेशनस्वपुरीमिववासवः॥ २४॥ दृष्ट्वापुतेनगंधेनब्राह्मणानांच
वर्मना॥ जगामसमधेनगरंगरुद्श्रीमदलंकृतं॥ २५॥ अवरुह्यततोयानात्भार्याभ्यांसहितोमुदा॥ प्रविवे

गुरुद्दंमातुरुश्चपुरुजनायुतं॥ २६॥ पूर्यैकलामुपारामस्यमातरंविनयान्वितं॥ तत्पादौसंस्पृशन्मूर्ध्नाप्रणाममक
रोत्तदा॥ २७॥ साभिनंद्यतनमाशीर्भिर्हर्षगद्गदयागिरा॥ ससंभ्रमंसमुत्थायपर्यस्वजननचात्मजं॥ २८॥ सहर्षबद्ध
भाशीर्भिरभ्यनंदद्दुभेसुखं॥ सतंसंभाव्यकथयातत्रस्थित्वाचिराद्दिवं॥ २९॥ अनुज्ञातस्तयाराज्ञानिश्चक्रामत
द्गृहात्॥ ततःसानुचरोराज्ञाश्वेतव्यजनवीजितः॥ स्फुरद्राजश्रीवश्रीमानसुभासमगमछनैः॥ सप्रविश्यसभांदि
व्यामनेकनृपसेवितां॥ ३३॥ नत्वागुरुजनंसर्वमाशीर्भिश्चाभिनंदितः॥ सिंहासनेशुभेदिव्येभद्रासनेनरेश्वरः
३२॥ संसेव्यमानश्चनृपैर्नानाजनपदेश्वरैः॥ नानाविधाःकथाःकुर्वन्सतत्रनृपसत्तमः॥ ३३॥ संपीयमाणः
कृतरागुवासमहर्बंधुभिः॥ प्रतिष्ठांपालयित्वेवंत्रिदिवेउक्तोनृपः॥ अन्वतिष्ठद्यथान्यायमर्थत्रयमुदारधी
ः॥ स्वप्रभावनिषेवेशेषैरिक्ष्वाकुवोधिपः॥ ३५॥ एकाकीत्रांशथिवीमन्वशाद्दासवोयथा॥ स्वयातिस्थापितःपूर्वं
परिभावममार्जितः॥ ३६॥ सयांप्रतिष्ठांमारुद्दासम्यकूपरिपूर्यच॥ समर्द्धोपाधिनगरग्रामायतनमालिनां॥ ३७
जित्वाद्यत्नशेषेणपालयामासमेदिनीं॥ एवंगछतिकालेचवसिष्ठोभगवानृषिः॥ ३८॥ अभ्याजगामनंभू
योद्रष्टुकामोनरेश्वरं॥ तमायांतमितिप्रेक्ष्यमुनिवर्यंससंभ्रमः॥ ३९॥ प्रत्युज्जगामार्घहस्तः सहितैस्तैर्नृपैर्नृ
पः॥ अर्घ्यपाद्यादिभिः सम्यक्पूजयित्वामहामतिः॥ ४०॥ प्रणाममकरोत्तस्मैगुरुभक्तिसमन्वितः॥ आशीर्भिर्वं
द्धयित्वातंवसिष्ठः सगरंतदा॥ ४१॥ आस्यतामितिहोवाचसहसर्वैर्नरेश्वरैः॥ उपाविशत्ततोराजाकांचनेप
रमासने॥ ४२॥ मुनिनासमनुज्ञातः सभार्यासहराज्ञभिः॥ आपवस्तुनृपश्रेष्ठमुपासीनमपत्करे॥ ४३॥ उवाच
श्रृण्वतांराज्ञांश्रुत्वेमंहृक्षरंवचः॥ वसिष्ठउ॥ कुशलंननुतेराजन्बांधवेष्वंतरेषुच॥ ४४॥ मंत्रिषुमात्यव
र्गेषुराज्येवासकुलेऽनघ॥ दिष्ट्याचावर्तितास्तेसर्वेसमग्रबलवाहनाः॥ ४५॥ अयत्नेनैवयुद्धेषुभवतारिपवोहताः॥
दिष्ट्यारूढप्रतिष्ठेनममसानयतावचः॥ ४६॥ अरयस्तुयत्नधर्मेणरुद्धयाधिनविसर्जिताः॥ तान्चित्तित्यनरान्ते
तुंपुनर्दिग्विजयेछया॥ ४७॥ गतस्यवाहनबलस्तमित्यश्रुणुवंचः॥ ज्ञातश्चिदिक्ष्वाकुंभूयःश्रुत्वातांनगराहितां॥

प्रीत्याद्दमागतोद्दष्ट्वामिद्दानिराज्ञसत्तम॥ ४८॥ जैमिनिरुवाच॥ वसिष्ठेनैवमुक्तस्तु सगरस्तालजंघतिं॥ कृतांजलिपुटो भूत्वाप्रत्युवाच महामुनिं॥ ४९॥ सगरउवाच॥ कृपालुर्ननु सर्वत्र महर्षेनात्रसंशयः॥ कल्याणाभिमुखाः सर्वे देवताश्च मुनेनिशं॥ ५०॥ भवान्ध्यायति कल्याणं मनसापश्यसंततं॥ तस्यमेकथमुत्सर्गाः संभवंतिमहामुने॥ ५१॥ भवतानुग्रहीतोस्मि कृतार्थश्चाधुनाकृतः॥ यन्मांद्रष्टुमिहायातः स्वयमेवभवान्गुरो॥ यन्मांद्दामाद्दभगवान्नविपश्चिन्नयाद्दकं॥ तत्तथानुस्थितंकिंनु सर्वंभवदनुग्रहात॥ ५३॥ भवत्प्रसादतः सर्वंमन्येप्राप्तंमहीक्षितां अन्यथासमकोन्वक्तुं शक्तोत्रत्रुंतथाविधान॥ ५४॥ अनल्पीकुरुतेल्पंयन्मेप्यवसितंभवान्॥ कृपालुत्वमपि प्रीत्यैस्यादगम्याधिरोपितुं॥ ५५॥ जमदग्निरुवाच॥ एवंसंभाषितंसम्यक्सगरेणमहामुनिः॥ अभ्यानुज्ञायतं भूयः प्रजगामनिजाश्रमं॥ ५६॥ वसिष्ठेतुगतेराजासगरःप्रीतमानसः॥ अयोध्यायामभिवसन्प्रशशासावनिंभुवं॥ ५७॥ भार्याभ्यांसमयाताभ्यांरूपशीलगुणादिभिः॥ बुभुजेविषयान्रम्यान्यथाकामंयथासुखं॥ ५८॥ सुमतिः केशिनीचोभेविकशद्वदनांबुजे॥ रूपेदार्ढ्यगुणोपेतेपीनवृत्तपयोधरे॥ ५९॥ नीलकुंचित केशाद्यसर्वाभरणभूषितं॥ सर्वलक्षणसंपन्नेनवयौवनगौरवे॥ ६०॥ प्रियेसन्विहितेतस्यानित्यंप्रियहितेरते॥ स्वाचारभावचेष्टाभिर्जह्नुस्तन्मनोनिशं॥ ६१॥ सचापिभरणोत्कर्षप्रतीतात्मामहीपतिः॥ रममाणोयथाकामंसद्दताभ्यांपुरेवशत्॥ ६२॥ अन्येषांभविराज्ञांतुराजशब्दोतयादभूत्॥ गुणेनचाभवत्तस्यसगरस्यमहात्मनः॥ ६३॥ कृत्योपि धर्मः सततंयथाभवतिमानसे॥ राज्ञस्तस्यार्थकामौतुनतथाविपुलावपि॥ ६४॥ अत्यध्यमानसोर्थंचिंभेजेधर्ममपीडयन्॥ तदर्थमेवराजेंद्रकामंचापिडयातयोः॥ ६५॥ ॥ इत्यादिमहापुराणेआग्नेयेउमाध्यभागएकोननवतितमोध्यायः॥ ८०॥ जैमिनिरुवाच॥ एवंसराज्ञाविधिवत्पालयामासमेदिनीं॥ सप्तद्वीपवतींसम्यक्सासाद्धर्मइवापरः॥ १॥ ब्राह्मणादींस्तथावर्णान्स्वेस्वेधर्मेयथाक्रमं॥ स्थापयित्वायथान्यायंररक्षावद्दितंद्रियः॥ २॥ प्रजाश्चसर्ववर्णेषुयथाश्रेष्ठानुवर्तिनः॥ वर्णाश्चैवानुरूपेनंतदुर्थंपचक्रमात॥ ३॥ नराधिपः

सुचिरंबालमत्युग्रभुपगच्छति॥ सर्ववर्णेषुभूपालमहीनस्मिन्प्रशासति॥ ४॥ स्फीतान्यपेतबाधानितदाराष्ट्राणि कृत्स्नशः॥ तेष्वसंख्याजनपदाश्चातुर्वर्ण्यजनाकृताः॥ ५॥ तेचासंख्यग्रहग्रामशतोपेताविभागशः॥ देशाश्चाचारभूयिष्ठान्यपेतस्मिन्प्रशासति॥ ६॥ अनाश्रमीहिजनःकस्मिन्नवभूचत्तदाभुवि॥ प्रजानांसर्ववर्मेषु प्रारंभाःकृतकर्मणिनः॥ ७॥ स्वचित्तान्येवकर्माणिप्रारंभंतेचमानवाः॥ पुरुषार्थोपयत्नानिकर्माणिचतदात्मनां॥ ८॥ महोत्सवसमुद्युक्ताः पुरग्रामव्रजाकराः॥ अन्योन्यप्रियकामाश्चराजभक्तिसमन्वितः॥ तनिंदितोभिद्रास्तोवादरिद्रो व्याधितोपिवा॥ प्रजासुकश्चिदुत्थोवादुःखितोवापिनाभवत॥ १०॥ जनाःपरगुणप्रीताः स्वतपर्कीभिकांक्षिणः॥ गुरुशुश्रूषणानित्यंसद्दाध्यसनादृताः॥ ११॥ परापवादभीताश्चस्वदारेतरयोनिशं॥ निसर्गात्परसंसर्गविरताधर्मतत्पराः॥ आस्तिकाः सर्वशोभूवन्प्रजास्वस्मिन्प्रशासति॥ एवंसबाल्यतनयेस्वप्रतापाज्जितामहीं॥ १३॥ क्रतुभिश्चमहाभागयथाकालानुवर्तिनः॥ शास्तिभूयिष्ठसस्याढ्यासदैवसकलामही॥ १४॥ बभूवनृपशार्दूलतस्मिन्राज्ञिप्रशासति॥ यस्याद्दशंचुरुधिपतिभिः सेवार्थमभ्यागतैः प्रत्यादेशपराक्रमैर्नृपशतैर्मूर्धाभिषिक्तैः पृथक्॥ संविष्टैर्मणिविष्टरेषुमिलरामध्यास्यमानामरैः॥ १५॥ शक्रास्येवविराजतेद्दिसभारत्नप्रभोद्भासितासंकेताविषयांतरेभ्युपगमाः सर्वेपिसोन्यापनाः॥ कृत्वासेन्यविवेशनानिषतितःपर्यायपृथक्पार्थिवाद्दष्टुकोक्षितराज्ञकाद्दसतनयाविज्ञापयंतोमुहुर्द्वारेचेनरेश्वरायमुदिरंवत्संसमंतःपुरे॥ १६॥ नमन्नरेंद्रमुकुटश्रेणीनामतिघर्षणात्॥ किणिरुतेविराज्ञेतचरणोतस्यभूभुजः सेवागतनरेंद्रौघविनिकीर्णैः समंततः॥ रत्नेभीतिसमंतस्यगुहासोमरवायथा॥ १७॥ एवंसराज्ञाधर्मेणभानुवंशशिरोमणि॥ अनन्यशासनामूर्वीमन्वशासमरिंदम॥ १८॥ इत्थंबालपनःएथ्वीसगरस्यमहीपतेः॥ नचोपघातामत्युत्रमुखालोकनजंभितं॥ १९॥ विनानांदुःखितोत्यर्थंचिंतयामासनेकधा॥ अहोकष्टमपुत्रोहमस्मित्वंशेक्षयंतुयत्॥ २०॥ प्रयांतिननयस्माभिःपितरःपिंडविप्लवं॥ निरयादपिसत्पुत्रेसंजातेपितरःकिल॥ २१॥ प्रीत्याप्रयांतितेदृष्ट्वाजातकर्मक्रियोत्सवाः॥

मदूतासकृतेनापिसंप्राप्तस्यदिवंकिल॥२२॥अपुत्रस्यामराःस्वर्गेद्वारंनोद्घाटयंतिहि॥पितानरकमृच्छेत्तु
र्भयोःस्वर्गकृतात्मता॥२३॥जेष्यंतिकिलसत्पुत्रास्तेवंशेदुर्येपिच॥अनपत्यतुयाद्यंतुपुत्रीणांयाभवंगतिः॥२४॥स्व
तांप्राप्स्यामिवैनूनंसकुर्लभतराद्विसा॥यदाहंद्वात्रिंशाभिश्चमद्दंराज्यंमखंडितः॥२५॥ममयत्नरपुण्यस्यया
तिनिष्फलतामिह॥इममत्पूर्वजैरेवमिंद्रासनमधिष्ठितं॥२६॥अपुत्रत्वेनराज्यंचपराधीनत्वमेष्यति॥तस्माद्दोर्वा
श्चममद्दंगत्वातंमुनिपुंगवं॥२७॥प्रसादयिष्येपुत्रार्थंभार्याभ्यांसहितोधुना॥गत्वातस्माद्वरंपुत्रात्वद्विनिवे
द्यमदात्मने॥२८॥मयदृश्यतितत्सर्वंकृपयेनात्रसंशयः॥इतिसंचिंत्यमनसासगरोराजसत्तमः॥२९॥इत्येष
कृत्यद्विजनगंतुमोर्वाश्रमंप्रति॥समंत्रिप्रवरोराज्यंप्रतिष्याप्यततोपुनः॥३०॥प्रययौरथमारुह्यभार्याभ्यां
सहितोमुदा॥जगामरथघोषेणमेघनादातिशंकिभिः॥३१॥स्तब्धैश्चणैर्लक्ष्यमाणोमार्गेषांतेद्रिखंड
भिः॥प्रियाभ्यांदर्शयनराजनसागरानल्पितेक्षणान्॥३२॥क्षणमूर्ध्वेमृगान्मंदः पलाय्यनवरानपुनः॥वृक्षा
नपुष्पफलोपेतांस्त्रिलोक्यमुदितोभवत्॥३३॥अकृष्टानकृषेमेःस्वादुपक्वैश्चतुलभूमिकैः॥सस्यैरधपलच्छायै
रंचितःसंभृतंनगैः॥३४॥चुतायपलवाखाद्यस्निग्धकंदविकारकैः॥श्रोत्रानंदैर्वधरितंवनंतेहतिशोभनं॥३५
सर्वतः कुसुमोपेतंभ्रमद्भ्रमरमंडितं॥प्रसृतस्तवकानम्रवल्लरीवल्लिनंदनं॥कपियूथसमाक्रांतघनस्पतिशता
कुलं॥उत्पताद्भिस्तथासारंगकुंजत्पक्षिगणान्वितं॥३७॥गायनविद्याधरवधूगीतिकासक्तमनोहरं॥संचरत्कि
नरीदृंदविराजद्वनगह्वरं॥३८॥हंससारसचक्राह्वकारंडवशुकादिभिः॥सरोवरैरावृतोपांतैः सरोभिःपरिखा
कृतं॥३९॥सरसंबुजकल्हारकुमुदोत्पलराशिषु॥शनैःपरिभ्रमंनंदमारुताधूर्णदिंमुखं॥४०॥एवंविधगु
णोपेतमधिगम्यतपोवनं॥गत्वानथेनाथनत्वाप्रहृष्टंपरमंययौ॥४१॥उपशांतात्मायःसोथसंप्राप्याश्रम
मंडलं॥भार्याभ्यांसहितःश्रीमान्यात्राद्दवरोद्दवं॥४२॥ध्रुवंनाविश्रामयेत्युक्त्वांतरंभवनीपतिः॥आ
ससादाश्रमोपांतंमहर्षेर्भावितात्मनः॥४३॥साश्रुत्वामुनिशिष्येभ्यःकृतंक्रियान्विनादरं॥मुनींद्रष्टुंविनीतात्मा

प्रविवेशाश्रमंतदा॥४४॥मुनिमध्येसमासीनमृषिसंघैःसमन्वितं॥प्रणामशिरसाराजाभार्याभ्यांसहितोमुदा॥४५
कृतप्रणामंनृपतिमृषिरोर्वःप्रतापवान्॥उपाविशेतिप्रेम्णावैसदृताभ्यांसमाद्दशत्॥अर्घ्यपाद्यांद्दिभिःस
म्यक्पूजयित्वामहामुनिः॥आतिथ्येनचवन्येनसभार्यंतमतोषयत्॥४६॥अथातिथ्योपविश्रांतप्रणम्यासी
नमग्रतः॥राजानमब्रवीद्दोर्वःशनैर्मधुरयाग्वचः॥४७॥कुशलंननुतेराज्येबांधवेष्वंतरेषुच॥अधिधर्मेणस
कलाःप्रजास्तेपरिरक्षसि॥अविजेतुंत्रिवर्गंत्वंसुपायैःसम्यगाद्दसं॥क्लांतिर्द्विगुणास्तुभ्यंतयासम्यक्प्रचोद्द
ताः॥४९॥दृष्ट्वात्वयाजिताःसर्वेरिपवोनःपसत्तमा॥दिष्ट्याचसकलंराज्यंतवधर्मेणरक्ष्यते॥५०॥धर्मएवहि
तिर्येषांतेषांनाकृत्रविष्टपः॥नतरंतिकंधर्मःस्वर्येयंनाभिरक्ष्यते॥५१॥पूर्वमेवाद्दमश्रौषंवित्त्य
सकलंमद्दं॥सबलोनगरीप्राप्तःकृतदारोभवानिति॥राज्ञानुग्रहरोधर्मोयत्प्रजापतिपालनं॥भवंतिसुखि
नोनृनंननेनेवेद्दसत्तम॥५३॥सभवान्राज्यभरणंपरित्यज्यमदंतिकं॥भार्याभ्यांसहितोराजन्समायातो
सिमेवद्द॥५४॥जैमिनिरुवाच॥एवमुक्तस्तुमुनिनासगरोराजसत्तमः॥कृतांजलिपुटोभूत्वाप्राद्दतंमधुरंवचः
॥५५॥ ॥इत्यादिमहापुराणेब्रह्मांडेमध्यमभागेनवतितमोध्यायः॥९०॥ ॥सगरउवाच॥कुशलंममसर्व
त्रमहर्षेनात्रसंशयः॥यस्यमेत्वमनुध्याताससंभाग्यवसत्तम॥३॥यस्त्वयाशिक्षितःपूर्वमस्त्रेशास्त्रेचसांप्रतं॥
सोद्दंकथमसक्तस्यांमकृत्यारिविनिग्रहः॥२॥तंमेगुरुंमहद्दंवंधर्मिष्ठंचैकवत्सलं॥तत्वन्यंभिज्ञानमित्वा
मतेपितरंचमे॥३॥तयोपदिष्टेनास्त्रेणसकलाभूभृतोमया॥विजितायद्नुस्मृत्याशक्तिःसातपसस्तव॥
४॥तपसात्वंजगत्सर्वंपुनासिपरिषासिच॥स्वभुसंहर्तुमापिचशक्तोप्येवंनसंशयः॥५॥महानन्यसमासी
नप्रभावस्तपसश्चते॥इदृतस्यैकुदेशोपिदृश्यतेविस्मयप्रद॥६॥यस्यासिंहासनेबाल्याद्दवेत्यमृगपोतकः
॥विश्वस्यभूतेब्रह्मन्निशंकंतपोवने॥७॥ध्रुयत्पत्रांतविस्रंभात्रुसगपिहरिणास्तनं॥करोतिमृग
शृंगाग्रेगंडकंडूयनंरुरुः॥८॥नवप्रसूतांहरिणींदृत्वाव्याघ्रोवनांतरे॥व्याघ्रोबन्नपसायास्त्रासेवपुस्मातितछि
श्रुन॥९

गत्रं दुत्तमनुःख्यसिंहोनिस्यादिरंचनं ॥ प्रतिषोनुसर्वेतोत्वद्भ्यादेकयतिष्ठत ॥ १२ ॥ नकुलश्चाखुमार्जारमयूरनाद्यंन
गाः ॥ शुकश्चक्रकरणाद्दुलद्वारभक्षंपुवंगमाः ॥ १३ ॥ श्रृगालाःगवयागावोदूरिणामहिषास्तथा ॥ वनेत्रसद्भंवैरं
हित्वामैत्रिमुपायत ॥ १४ ॥ एवंविधेतपःशक्तिर्लोकविस्मयदाविनी ॥ नक्वापिदृश्यतेत्रस्तांमृतेभुविदुर्लभा
१३ ॥ अहंतुत्वत्प्रसादेनविज्ञेयंवस्ध्यामिमां ॥ रिपुभिःसहिप्रहर्षैस्वराज्यंसमुपागतः ॥ वश्यामात्यास्त्रिवर्गेपि
यथायोगकृतादरः ॥ त्वयोयद्दिष्टमार्गेणसम्यग्राज्यमपालयं ॥ १५ ॥ एवंप्रवर्तमानस्यममराज्येवतिष्ठत ॥ भव
द्दिदृक्षासंजातासापेक्षाभृगुपुंगव ॥ १६ ॥ किंत्वयमपिपर्याप्तमनवद्यंतथैवमे ॥ पितृवर्गःप्रदानेनसहसंरक्षणंः
भुवः ॥ १७ ॥ तदेद्दिदुःखमत्यर्थमनिवार्यंमनोगतं ॥ नान्येपश्यंतिलोकेस्मिन्मनेनिलामुपागत ॥ १८ ॥ इत्युक्तः सगरे
णाथस्थित्वाशांतमनाःक्षणं ॥ उवाचभगवानेवंवांसनिदेशमिदंवचः ॥ १९ ॥ नियम्यसद्भार्याभ्यांकांक्षितकालमि
हावस ॥ अवाप्स्यतिततोभीष्टंभवान्नात्रविचारणा ॥ २० ॥ सचतत्रावसन्प्रीतस्तच्छुश्रूषापरायणः ॥ पत्नीभ्यांसद्
धर्मात्माभक्तियुक्तश्चिरंतदा ॥ २१ ॥ राज्ञःपत्न्योचततस्यसर्वकालमतंद्रितः ॥ मुनेरतनुनांप्रीतिंविनयाचारभक्ति
भिः ॥ २२ ॥ भक्त्याशुश्रूषयाचैवततोरुष्टोमहामुनिः ॥ राज्ञापत्न्योसमाहूयइदंवचनमब्रवीत् ॥ २३ ॥ भवत्योवर
मस्मत्तोप्रियेतंकाममभीप्सितं ॥ दास्यामितंनसंदेहोयद्यपिस्यात्सुदुर्लभं ॥ ततःप्रणम्यशिरसातेप्युभेतंमहामु
निं ॥ ऊचतुर्भगवन्पुत्रात्कामयावेतिसादरं ॥ २५ ॥ ततस्तेभगवानाहभवतीभ्यांमयापुनः ॥ राज्ञश्चप्रियकामे
नवरंदत्तमभीप्सितं ॥ पुत्रवत्योमहाभागेभवत्योमत्प्रसादतः ॥ भवेतांक्षत्रियज्येष्ठश्रूयतांवचनंमम ॥ २७ ॥ पुत्रो
भविष्यत्येकस्यामेकः सोनतिधार्मिकः ॥ तथापितस्यकुलंतंसंभृतिश्चभविष्यति ॥ २८ ॥ यद्विपुत्रसहस्राणिम
परस्यांचजायते ॥ अकृतार्थाश्चतेसर्वेविनश्यंत्याचिराद्विव ॥ २९ ॥ एवंविधगुणोपेतंवरंदत्तंमयाधुना ॥ अनभीप्सि
तंतुयद्यस्याःसेष्यतितत्प्राप्स्यतं ॥ ३० ॥ एवमुक्तेतुमुनिनावेदर्भनृपवंशवर्धनं ॥ वरयामासतनयंपुत्रानन्यांस्त
थापरान् ॥ ३१ ॥ इतिदत्वावरंराज्ञेसगरायमहामुनिः ॥ सभार्यमनुमाल्येनांविससर्जपुरीप्रति ॥ ३२ ॥ मुनिनासम

DR. BHAU DAJI MEMORIAL डॉक्टर भाऊदाजीस्मारकसंग्रहालय

नुज्ञातःकृतकृत्योमहीपतिः ॥ रथमारुह्यवेगेनसप्रियंभयौपुरं ॥ ३३ ॥ संप्रविश्यपुरीरम्यांहृष्टपुष्टजनावृतं ॥ आ
नंदितःपौरजनैरमेयपरमयामुदा ॥ ३४ ॥ एतस्मिन्नेवकालेतुराजपत्न्यानुभेनृप ॥ राज्ञोप्राप्नुवतांगर्भमुद्वीरयमयायुतं ॥
३५ ॥ वरदेचतयोगर्भः शक्रपक्षेयथेंदुराट् ॥ महासंतोषसंपत्त्यापित्रोःपौरजनेस्यच ॥ ३६ ॥ संपूर्णेतुततःकाले मुहू
र्तेकेशिनीशुभे ॥ असूयतात्मगर्भानंकुमारमभिनंदितं ॥ ३७ ॥ जातकर्मादिकंतस्यकृत्वाचैवयथाविधि ॥ असमं
ञ्जस इत्येवनामस्याकरोन्नृप ॥ क्रमतिःश्रापतत्कालेगर्भालांबुमसूयत ॥ संप्रसूतंतुतंदृष्ट्वाराज्ञाकरोन्मम
॥ ३९ ॥ तत्तत्वाभगवानेवंसत्रागच्छद्यदृच्छया ॥ सम्यक्संभावितोराज्ञातमुवाचतदान्वितः ॥ ४० ॥ गर्भालाबुरयंराजन
त्यक्तुमेवतार्हसि ॥ पुत्राणांषष्टिसाहस्रबीजभूतोयतस्तव ॥ ४१ ॥ तस्मात्तंमुत्कलीकृत्यघृतकुंभेषुयत्नतः ॥ निक्षिप्य
सापधानेषुरक्षणीयंपृथक्पृथक् ॥ ४२ ॥ सम्यगेवंधृतेराजन्भवतामत्प्रसादतः ॥ यथोक्तसंख्यापुत्राणांभाविष्य
तिनसंशयः ॥ ४३ ॥ कालेपूर्णेततःकुंभानभितानियोगतस्तथा ॥ एवंतेषष्टिसाहस्रंपुत्राणांज्ञायतेनृप ॥ ४४ ॥
इत्युक्त्वाभगवानेवंस्वस्त्रेवांतरधीयत ॥ राज्ञाचततथाचक्रेयथोक्तेनसमाहितं ॥ ततःसंवत्सरेपूर्णेघृतकुंभा
नमुंचते ॥ भित्वाभित्वापुनर्लोहुः सहसैवानुवासरं ॥ ४६ ॥ एवंक्रमेणसंजातास्तनयास्तेमहीपते ॥ वयंधःसं
ज्ञेराजन्षष्टिसाहस्रसंख्यया ॥ ४७ ॥ अथैकोधर्मचरणोमहात्मबलपराक्रमः ॥ बभूवुस्तेदुराधर्षाःक्रूरात्मा
नोविशेषतः ॥ ४८ ॥ सनातिप्रीतिमांस्तेषुराज्ञामतिमतांवरः ॥ केशिनीतनयंस्नेहंबहुमेनेसतांप्रियं ॥ विवोढुंच
क्रेभार्यार्थेसुपार्थिवः ॥ सचाप्यानैरयामासस्वगुणैः सकलोकिलान् ॥ ५० ॥ एवंप्रवर्तमानस्यसके
शीतनयस्यतु ॥ अंशुमानितिविख्यातःश्रीमान्सुहृदांनृपः ॥ ५१ ॥ सचाल्पेनैवमतिमान्दारैःस्वगुणैर्भृशं ॥
प्रीणयामाससुहृदःस्वपितामहमेवच ॥ ५२ ॥ एतस्मिन्नंतरेराज्ञःप्रभूतधनधान्यवान् ॥ सकाश्चिद्रण्येपृथि
वीराज्ञोधिमुत्तमं ॥ ५३ ॥ दृष्ट्वाग्रहीत्तमारेभेवाणिक्कोभपरिप्लुतः ॥ तनस्तद्रक्षकोभेत्यापितराज्ञेप्राहृतंतथा ॥
५४ ॥ क्षुधितोहंचिराद्स्मिन्निवसन्निधिपालकः ॥ तस्मात्तत्परिहारार्थंममदत्तंवणिग्वरः ॥ ५५ ॥ क्रमतस्तद्गिरि

ष्टोघनिधिमेनंममात्तया॥ सतसेतत्परिश्रुत्यद्रास्यामितिगवामिषं॥५६॥ आदत्तचनिधिंतंतुपिशाचेनानुमोदितः
॥ नप्रदाच्चततोमोदत्तस्मैचननाप्रतिश्रुतं॥५७॥ प्रतिश्रुताप्रदानोत्थशोषंतश्चदधेनृप॥ तस्यैवंसाचिरंकालंप्रती
क्ष्यातंकांक्षया॥५८॥ अपनीतधनःसोपिममान्वव्यथितःक्षुधा॥ वैश्योपिवाल्कोमरणंसंप्राप्यसगरस्यतु॥५९.
बभूवकालेकेशिन्यांतनयोन्वयवर्धनः॥ अन्यैरपिपिशाचोपिपूर्ववैरमनुस्मरन्॥६०॥ वायुभूतोविषंदद्दौराजपु
त्रस्यभूपते॥ तेनाविष्टःततःसोपिक्रूरचित्तोभवत्तदा॥ मतिविभ्रंशमासाद्यमुद्गलेनबलात्कृतः॥ असमंजसलंन
गरेचक्रेशोभन्यशंसवत॥६२॥ बालानपुनःस्वबीरान्यान्प्रेषितश्चसदासिलः॥ दृष्वादृष्वाग्निशेषसाग्रामपतिनिर्दय
॥ ततःघोरजनाःसर्वेनंदृष्वातस्यदुर्मतं॥ बहुशोनिष्कृतास्तेनगत्वाराज्ञेव्यज्ञपयन्॥६४॥ राज्ञावतद्दुष्प्रतीकेनमा दू
यप्रयत्नतः॥ वार्यमाणसबंधुभ्यःखेनमहतान्वितः॥६५॥ बहुशःप्रतिषिद्धोपिपित्रस्तेनमहात्मना॥ जलेतमेवसं
ततः सचभूवयथायवा॥६६॥ नाशकेनंयदाधातुंनिवर्तेपितुंनृपः॥ लोकापवादभीतास्तांतदिषयोत्यजन्प्रजा
॥६७॥ ॥इतिश्रीब्रह्मोउपुराणेमध्यमभागेएकनवतितमोध्यायः॥९१॥ ॥७॥ जैमिनिरुवाच॥ त्यक्तापुत्रंसध
र्मात्मासगरःप्रेमतद्गतं॥ धर्मशीलेतदाबालेचक्रेराज्यमतिप्रभुः॥१॥ एतस्मिन्नेवकालेतु सुकृत्यारतनयान्नृप
॥ बहवःसंघशःसर्वेपरस्परमनुव्रताः॥२॥ वज्रसंदृतनंक्रूरानिर्देयानिरयत्रया॥ अधर्मशीलानिरतारामे ध
र्मेणएवच॥३॥ एककार्यार्थनिरताक्रोधनामूढचेतसः॥ अधर्म्यासर्वभूतानांजनोपद्रवकारिणः॥४॥ विनया
चारसन्मार्गानिरपेक्षाःसमंततः॥ वृषाधिरूढगत्सर्वंमस्करादृक्कामतः॥५॥ विध्वस्तयज्ञसन्मार्गेभुवनंतेरुप
द्रुतं॥ निःस्वाध्यायवषट्कारंबभूवार्तविशेषतः॥६॥ विध्वस्यमानेसकृत्स्नासागरैर्बलदर्पितैः॥ प्रक्षोभंपरमं
जग्मुर्देवासुरमहोरगाः॥७॥ धरासासागराक्रांतानच्चलापतदाचलाः॥ तपःसमाधिभंगश्चप्रबभूवतपस्विनं
॥८॥ हव्यकव्यपरिभ्रष्टास्त्रिदशाःपितृभिःसह॥ दुःखेनमहतावेशांरंचभवतंययुः॥९॥ तत्रगत्वायथान्या
यंदेवाःसर्वेपुरोगमाः॥ नृशंसाःसकलंतेसंसागराणांवचोब्रुवन्॥१०॥ तच्छ्रुत्वावचनंतेषांब्रह्मलोकपितामहः॥क्ष

शेनवर्धिताभूत्वाज्ञगादसुरसत्तमः॥११॥ देवाःशृणुतभद्रंवोवाणीमद्वचनात्मम॥ विनश्यंतांचिरेणैवसागराना
त्रसंशयः॥१२॥ कलंकंचिन्नतीक्षध्वंतेनसर्वेनियम्यते॥ निमित्तमात्रमन्यंतुसएवसकलंगिरा॥ तस्माद्यस्म
द्धितार्थायद्दश्यांमिसकोत्तमाः॥ सर्वेभवद्भिरघुनात्यक्तव्यमतंद्रितैः॥१४॥ विष्णोरंशेनभगवान्कपिलोज्ञ
यतांचरः॥ ज्ञातोज्ञगद्धितार्थाययोगींद्रप्रवरोभुवि॥१५॥ अगात्यपातसलिलोद्दिव्यवर्षशतावधि॥ ध्यानमासेधु
नांभोधावेकांतेतस्यकुत्रचित॥ गत्वायूयंममादेशात्कपिलंमुनिपुंगवं॥ ध्यानेवसंतमिच्छंतिस्निग्धंतदुपधारय॥१७
समाधिविरतौतस्यसाभिप्रायंमशेषतः॥ नत्वानस्मरिष्यध्वंसर्वश्रेयोविधास्यति॥१८॥ समाधिभंगश्चमुनेर्य
थास्थानसागरैःकृतः॥ कुरुध्वंचतथायूयंप्रशांतंविबुधोत्तमाः॥१९॥ जैमिनिरुवाच॥ इत्युक्तास्तेनविबुधास्तम
भ्यर्चितमहं॥ गत्वातेविबुधश्रेष्ठंतेकृतांजलयोभवत्॥२०॥ देवाऊचुः॥ प्रसीदतोमुनिश्रेष्ठवयंत्वांशर
णंगताः॥ उपद्रुतंजगत्सर्वंसागरैःसप्रणश्यति॥ त्वंहिकाखिललोकानांस्थितिसंहारकारणः॥विस्मारंशेनयोगी
द्रस्वरूपाभुविसंस्थितः॥२२॥ पुंसांतापत्रयार्तानामार्तिनाशायकेवलं॥ स्वेच्छयातेधृतंदेहंननुत्वंतपतांव
रः॥ मनेसेवजगत्सर्वंग्रसंहर्तुमेवच॥ यातुंवासेच्छयात्यन्भवान्शक्तोत्यसंशयः॥२४॥ त्वंनोधातावि
ताचत्वंगुरुस्त्वंपरायणं॥ परित्रातास्मसस्माकंविनिवर्तयचापद॥२५॥ शरणंभवविप्रेंद्रविप्रेंद्राणांविशेषतः
सागरैर्हन्यमानानांलोकत्रयनिवासिनां॥२६॥ ननुवैसात्विकीचेष्टाभवतोदृभवादृशां॥ त्रातुमर्हसितस्मा
त्त्वंलोकांतस्मांश्चसुव्रतान्॥२७॥ नचैककालेभगवन्विनश्यत्यखिलंजगत॥ जैमिनिरुवाच॥ इत्युक्तःसकलैर्देवै
र्मोल्पनयतेःसुतेः॥२८॥ विलोक्यतानुवाचेदंकपिलंसूनृतंवचः॥ स्वकर्मणैवनिर्दग्धाप्रविनेष्यंतिसागरां
॥२९॥ कालेप्राप्तेतुयुष्माभिःसतावत्परिपालितः॥ अहंतुकारणंतेषांविनाशायदुरात्मनां॥३०॥ भविष्यामि
सुरश्रेष्ठाभवतामर्थसिद्धये॥ ममक्रोधाग्निविप्लुष्टाःसागराःपापचेतसः॥ विचरंत्यचिरेणैवकालेपह
तबुद्धयः॥ तस्माद्गतज्वराद्देवालोकाश्चैवाकुतोभयाः॥३२॥ भवंतुतेदुराचाराःक्षिप्रंयास्यंतिसंक्षयं॥ सधृपे

निर्भयाभूत्वाव्रज ध्वंसांपुरींप्रति॥ ३३॥ कालकंचितप्रतीक्षध्वंततोभीष्टमवाप्स्यथ॥ कपिलेनैवमुक्तास्तेदेवाःसर्वेसवा
सवाः॥३४॥ तंप्रणम्यततोजग्मुःप्रतीतास्त्रिदिवंप्रति॥एतस्मिन्नंतरेराजासगरःपृथिवीपतिः॥३५॥वाञ्छितंमेध्वंसहाय
तांकर्तुंचक्रेमनोरथं॥आहृत्यसर्वसंभारानवमिश्वानुमतेतदा॥३६॥ओर्वाद्यैःसहितोवेत्रैर्यथावद्दीक्षितोभवत्
॥हीक्षांप्रविशतःपतिर्हयंसंचरणायवै॥पुत्रान्सर्वानसमाहूयसंहिरेशमहीयशा॥संचारयितुरंगत्वापरीत्य
पृथिवीतले॥३८॥क्षिप्रंप्रयातिकंपुत्रापुनरागंतुमर्हथ॥जैमिनिरुवाच॥ततस्तेपितुरादेशात्तमादायतुरंगमं॥३९॥
परिचक्रमयामासुःसकलांक्षितिमंडले॥विधित्सोरनयेवाश्वःसभूमोपरिवर्तितः॥४०॥ननुद्विगविजयार्थोप
क्रमोदानार्थमेवच॥पृथिवीभुभुजातेनपूर्वमेवविनिर्जिता॥४१॥नयाश्वोहारवीर्येणकरदाःसमरेकृता॥ततस्ते
राजतनयास्तोयैलचणांबुधौ॥४२॥भूतलेविविशुर्हृष्टाःपरिवार्यतुरंगमः॥ ४३॥ ॥इतिश्रीब्रह्मांडपुराणे
मध्यमभागेद्वितीयउपोद्घातपादेसगरोपाख्यानेतृतीयोध्यायः॥०३॥ ॥जैमिनिरुवाच॥तेषुतत्रनिविष्टेषुवासवेनप्रचोदितः॥ज्ञात्वातुरंगंवायुरू
क्षणेनरसातलं॥१॥अदृष्टमुखतेजःसर्वेरपहृत्यसदागतिः॥अनयत्तत्यथाराजन्कपिलस्यांतिकंमुने॥२॥ततः
समाकुलाःसर्वेविनष्टेश्वेनपात्मजाः॥परीत्यवसुधांसर्वांममार्गंततुरंगमं॥३॥विचित्यपृथिवींतांतुसपुरांचल
काननां॥अपश्यंतोयत्नपरंदुःखमहरवाप्नुवन्॥४॥ततोयोध्यांसमासाद्यऋषिभिःपरिवारितं॥दृष्ट्वाप्रणम्य
पितरंतस्मैसर्वेन्यवेदयन्॥५॥परीत्यपृथ्वीमस्माभिर्निविष्टेवरुणालये॥रक्षमाणोपिपश्यद्भिर्नचद्दृष्टोहरा
त्मभिः॥६॥तुरंगेनाविनाभत्यैनेहागमनमस्तिवः॥ततःसमेत्यमस्मांस्तेसंप्रयाताःपरस्परं॥ऊचुर्नदृश्यतेऽ
श्वापितुरंगोकुमंदुरे॥वसुधाविचितास्माभिःसशैलवनकानना॥८॥नचाप्यदृश्यतेयाज्ञोहातोचापिन
कुत्रचित्॥तस्मादध्वंसमारभ्यपातालावधिमेदिनी॥९॥विसर्जंखात्वापातालंविविशामतुरंगम॥इतिरु
त्वातमेसर्वेसागराःक्रूरनिश्चयाः॥१०॥निचख्नुर्भूमिसंघैस्तेडाहाराभ्यसर्वज्ञाः॥तैःखन्यमानावसुधा
रासप्तभिर्विकृतं॥११॥चुक्रुश्चामपिभूतानिदृष्ट्वातेषांविचेष्टितं॥ततस्तेभारतंवर्षंखात्वासक्षिप्यभूतले॥१२

धि

भूमेर्योजनसाहस्रंयोजयामासुरंबुधौ॥आपातालतलंतेतुखनंतोमेदिनीतलं॥१३॥चरंतमश्वंपातालेदृष्ट्वाहि
न्यपनंदन॥संप्रहृष्टास्ततःसर्वेसमेत्यचसमंततः॥१४॥संतोषंनहसुःकेचिन्नरतुश्चमुदान्विताः॥दृष्ट्वाश्वम
दात्मानंकपिलंहीक्षतेजसं॥१५॥दृष्ट्वापद्मासमासीनंनासाग्रन्यस्तलोचनं॥ज्ञात्वापतद्भिरोर्व्यांपुराविष्टध्व
वस्तकं॥१६॥स्वतेजसाभिसरतापरिपूर्णेनसर्वतः॥प्रविश्यमानंपरितोनिवरुस्तेप्रदीपवत्॥१७॥स्वांतःप्रका
सितार्द्रोषवितानमपविग्रहं॥समाधिगतचित्तंतंनिश्चेतोभासंनिभं॥१८॥आरुह्ययोगंविधिवत्तध्येयसंलीन
मानसः॥योगींद्रंप्रचरंशांतंदंदह्यमानंशिवातले॥१९॥विलोक्यतत्रातिभृतंविभ्रमंतःपरस्परं॥मुहूर्तमिव
तेराजन्नसाध्वसंपरमंगताः॥२०॥जनोयमश्वहर्तेतिसागराःकालचोदिताः॥परिवव्रुर्दुरात्मानःकपिलंमुनिस
त्तमं॥२१॥ततस्तेपरिवार्योचुश्चोरयंनात्रसंशयः॥अश्वहर्तातोह्येषवध्योस्माभिर्दुराशयः॥२२॥तंप्राहु
तवहासीनंतेसर्वेहृतबुद्धयः॥आसंनमरणाश्चक्रुर्धर्षितुंमतिमंजसा॥२३॥ जैमिनिरुवाच॥ततोमुनिरहीनाम्रा
ध्यानभंगप्रधर्षितः॥क्रोधेनमहतावेष्टश्चक्षुभेकपिलस्तदा॥२४॥अवध्यास्तुदुराधर्षोधर्षितस्तैर्दुरात्म
भिः॥व्यदृश्यंतचकृत्यंतमरुद्भिर्दिवचानलः॥२५॥तस्यचार्णवगंभीरादुपुषःकोपपावकः॥हिधक्षुरत्य
पातालान्लोकान्संकर्षणोनलः॥२६॥शुशुभेधर्षणक्रोधपरामर्षविदीपितः॥उन्मीलयन्ननेत्रेवन्हि
चक्रसमद्युतिः॥२७॥तदाक्षिणीक्षणंराजन्व्यराजेतांभशारुणे॥पूर्वसंध्यासमुदितोपुष्यवंतावियांचरे
॥ततोप्युद्वर्तमानाभ्यांनेत्राभ्यांनलपावनः॥अवैक्षतचगंभीरःकृतांतःकालपर्ययेः॥२९॥क्रुद्धस्यतस्यने
त्राभ्यांसहसापावकार्चिषः॥निश्चेरुरमितोदिक्षुकाल्पाग्नेरिवसंततयः॥३०॥सधूमकवलोदग्रास्फुलिंगोद्ग
मुचोमुहुः॥मुनिक्रोधानलज्वालाःसमंताध्वानशुर्दिशः॥३१॥व्याप्तोदग्रोहकुहराज्वालाकलनेत्रेनिर्गताः
विरेजुर्निर्भृतोतोधर्षवह्नेरिवार्चिषः॥३२॥क्रोधाग्निःक्रमेहराजज्वालाव्याप्तादिगंतर॥अंतश्चकारता
न्सर्वांतारावानोनभस्तलं॥३३॥सनाद्यमृतभ्रांतमरुत्प्रकोपविवर्तमानानलधूमसंकुलं॥महीजोभिश्चनिर्ता

नमुद्धतैः समाकृतंलोकमभूद्भयातुरं॥३४॥ ततः सर्वद्विजैर्लोकैर्विज्ञप्तोभीतः समारवेगाभिहताभिरंबरं॥ क्षिप्त्वाभि
रुद्धैश्मशतानशेषतोदृष्ट्वासद्यः सरविद्विषन्मान॥३५॥ मिषतः सर्वलोकस्यक्रोधाग्निस्तमतेनयं॥ सागरा स्तो
नशेषेणभस्मसादकरोन्मतान्॥३६॥ एवंक्रोधाग्निनातेनसागराः पापचेतसः॥ जत्वतुः सहसादेवैतरवोनीर
माडव॥३७॥ दृष्ट्वातेषांतुनिधनंसागराणांदुरात्मनं॥ अन्योन्यमब्रुवन्देवाविस्मिताऋषिभिःसह॥३८॥ अ्रहोदार
णपाषाणोविपाकोनचिरायतः॥ दुरंतःखलुलोकेस्मिन्नराणांमसदात्मनं॥३९॥ यदिमेपर्वताकारान्शोभा
ःक्रूरबुद्धयः॥ युगपद्विलयंप्राप्ताःसहसेवतृणाग्निवत॥४०॥ इहेजनीयाभूतानांसद्भिरन्येसगर्हिताः॥ ज्ञाती
वांतामिमेहतादृष्ट्वासंक्षयमागताः॥४१॥ परोपतापिनितरांसर्वलोकजुगुप्सितं॥ इहकृत्वाशुभंकर्मकःपुमान्नि
वृतेसुखं॥ विक्रोशयसर्वभूतानिसंप्रयाताःस्वकर्मभिः॥ म्लेच्छेष्वितेषापापाःनिरयंशाश्वतीःसमाः॥४३॥तस्मा
त्सदैवकर्तव्यंकर्मपुंसांमनीषिणां॥ दुरतश्चपरित्याज्यमितरल्लोकनिंदितं॥४४॥ कर्तव्यश्चेयमेयत्नोयावज्जीवंविज्ञा
नतां॥ नाचरेत्कस्यचिद्द्रोहमनित्यंजीवितंयतः॥४५॥ अनित्योयंसदादेहःसपदश्चातिचंचलः॥ संसारश्चाति
निःसारःतत्कथंवश्चसेबुधः॥४६॥एवंकरमुनींद्रेषुश्रुत्वत्कपरस्परं॥ मुनिक्रोधेधनीभूत्वाविनेशुःसगरात्म
जाः॥४७॥निर्दग्धदेहाःसहसाभुवंविश्यभस्मना॥ अचापुर्निरयंसद्यःसगरास्तस्वकर्मभिः॥४८॥ सागरा
स्तानशेषेणदग्ध्वाक्रोधहुतोनलः॥ क्षणेनलोकानखिलानुद्यतोधग्धमंजसा॥४९॥ भयभीतास्ततोदेवाः स
मेत्यद्विसंस्थिताः॥ तुष्टुवुस्तमहात्मानंक्रोधाग्निसमनार्थितः॥५०॥ ॥ इतिश्रीब्रह्मांडपुराणेमध्यमभागेद्वि
नवतितमोध्यायः॥९३॥ ॥ ऊमिनिरुवाच॥ क्रोधाग्निमेनांविप्रेंद्रसद्यः संहंतुमर्हसि॥ नान्येहकालेलोकोयं
मकर्कलेनदह्यते॥१॥ इक्ष्वाकूणामहीमानेनष्यात्तमासीद्वराचरं॥ क्षमस्वसंदह्यमानंक्रोधेनमहोविप्रपुंगव॥२॥एवंसंस्तूय
मानस्तुभगवान्कपिलोमुनिः॥ तूर्णमेवक्षयंनीत्वक्रोधाग्निमतिभैरवं॥ततःप्रशांतमभवज्जगत्सर्वंचराचरं॥
देवास्तत्पविनेश्चैवबभूवुर्विगतज्वराः॥४॥एतस्मिन्नेवकालेतुभगवान्सगरोमुनिः॥ अश्वमेधायसगरंद्राजानंदी

वलोकाद्यदृच्छया॥५॥ तमागतमभिप्रेक्ष्यनारदंसगरस्तदा॥ अर्घपाद्यादिभिःसम्यक्पूजयामासशास्त्रतः॥
परिगृह्यचततत्पूजामासीनःपरमासने॥ नारदोराजशार्दूलमिदंवचनमब्रवीत॥७॥ नारद उवाच॥ कुशलंचारणा
र्थायसंप्रयातास्तवात्मजाः॥ ब्रह्मदंडहताःसर्वेविनष्टानृपसत्तम॥८॥ संरक्ष्यमाणाःसैन्यैःसर्वैर्दयसेयातिकैरुप
॥ केनाप्यलक्षितःकापिनीतोविधिवशाद्धवि॥९॥ ततोविनष्टंतुरगंविचिन्वंतोमहीतलं॥ प्रलभंननतेकापिनम
हात्मानंचिरान्नृपः॥१०॥ ततोवनेरधिष्ठित्यंवित्तेतुंकृतनिश्चयः॥ सागरांतेसमारभ्यचखनूर्ध्वंसुधातलं॥ खनंतोवसु
धामश्वंपातालेदृदृशुर्नृप॥ समीपेतस्ययोगींद्रंकपिलंचमहामुनिं॥१२॥ तंदृष्ट्वापापकर्माणोरक्तसर्वेकालचोदिता
॥ कपिलःकोपयामासकरश्चकृतायमित्यलं॥१३॥ ततस्तत्क्रोधसंभूतनेत्राग्निर्दहतोदृढाः॥ इंधनीभूतदेहास्ते
यत्राःसंक्षयमागताः॥१४॥ क्रूराःपापसमाचाराःसर्वेलोकोपरोधकाः॥ यतस्तेतेनराजेंद्रनशाकंकर्तुमर्हसि॥
१५॥ सत्वंधैर्यंचतोभूत्वाभक्तिंत्यक्तपात्मनः॥ नष्टंमृतमतातेचनानुशोचंतिपंडिताः॥१६॥तस्मात्पौत्रमिमंवा
कमंशुमंतंमहामुनिं॥ तुरगानयनार्थायनियंक्ष्यन्नृपसत्तम॥१७॥ इत्युक्तोराजशार्दूलसदश्वर्त्विक्समन्वितः॥श्व
ोनयश्यतांतेषांनारदेांतरधीयत॥१८॥ तमुक्तावचनंतस्यनारदस्यनृपोत्तमः॥ दुःखशोकपरीतात्मादध्यौचिर
मुदारधीः॥ तंध्यानयुक्तंसहसामासीनमचाक्षुषं॥ वासिष्ठप्राहराजानंसांत्वयन्देवराकालवित्॥१९॥कपिलंधैर्य
मारणाममकाशंभयादृशं॥ ऊभतेहदेवोलोकःप्रार्थंधारतयाफलं॥२०॥ दोमनस्यांनाथिलयनसर्वेदृश्वसा
नुगं॥ मन्यानोनंतरंकृत्यकर्तुमर्हस्यसंशयं॥ वासिष्ठेनेवसक्तंसुराजाकार्यार्थतत्ववित॥ धृतिंसत्वंसमास्तंत्यत
थेतिप्रत्यभाषत॥२३॥ अंशुमंतंसमाहूयपौत्रंविनयशालिनं॥ ब्रह्मक्षत्रसमामध्येशनैरिदमभाषत॥२४
ब्रह्मदंडहताःसर्वेपितरस्तवपुत्रकाः॥ पतितोःपापकर्माणोनिरयेशाश्वतीःसमाः॥२५॥ त्वमेवसंततिर्मेस्यांराज्य
स्यास्यैचरक्षिते॥ तदायत्नमथैवंमेश्रेयोमुत्रयपाचच॥२६॥ सत्वंगच्छमहाद्देशात्पातालेकपिलात्मकं॥ तुर
गानयनार्थायत्नेनमहतान्वितः॥२७॥ तंप्रार्थयित्वाविधिवत्प्रसाद्यचविशेषतः॥ आदायतुरगंतेचत्रा

घ्रंयागंतुमर्हसि॥२८॥ और्वमिनिरु०॥ एवमुक्तोंऽशुमांस्तेनप्रणम्यपितरंपितुः॥ तथेत्युक्त्वामहाबुद्धिःप्रययौकपिलांति
कं॥तमुपागम्यविधिवन्नमस्कृत्ययथाममः॥प्रश्रयावनतोभूत्वान्नेरिदमुवाचह॥३०॥प्रसीदविप्रशार्दूलत्वामहं
शरणागतः॥कोपंचसंहरक्षिप्रंलोकानांप्रभवाव्यय॥३१॥त्वंहिकृत्तेगतिःसर्वैप्रणतानामुपयास्यते॥प्रशांतमुपयाः
न्त्याशुलोकाःसंतुगतव्यथाः॥३२॥प्रसन्नोऽस्मानमहाभागपश्यसौम्येनचक्षुषा॥यत्वत्कोपाग्निसाद्भूतास्तत्संततिम
वेहिमं॥३३॥नाम्नांकृमंतनयारंसगरस्यमहीपतेः॥सोऽहंतस्यनियोगेनतत्प्रसादाभिकांक्षया॥३४॥प्राप्तोदा
स्यमिचेद्भूतंरणानयनायच॥और्वमिनिरु०॥इतितद्वचनंश्रुत्वायोगींद्रप्रवरोमुनिः॥अंशुमंतंसमाश्लाक्ष्यप्रसन्नइ
दमब्रवीत्॥स्वागतंभवतेवत्सदिष्ट्याचत्वमिहागतः॥३६॥गच्छसौम्यायंनीयतांसगरांतिक॥अधिक्षिप्तो
स्ययत्तोपिप्रागतःसंप्रवर्तते॥३७॥ब्रीयतांचवरोमत्तस्तोयायत्तेमनोगतः॥हास्येकुर्वंभमपित्वन्नृपरितो
षित॥एषांतुसंप्रणस्यंतिगत्वावसपितामहं॥पापानांमरणंतेषांनचशक्तिचुमर्हसि॥३९॥ततःप्रणम्ययोगी
द्रमंशुमानिदमब्रवीत्॥वरंददासिचेन्मह्यंवरयेत्वांमहामुने॥४०॥वरमर्हसिचेत्वत्तःप्रसन्नोदातुमर्हसि॥त्व
द्दोषयाचकप्रुष्टाःपितरोयेममासिलाः॥४१॥संप्रयास्यंतितेब्रह्मननिरयंशाश्वतंसमाः॥ब्रह्मदंडहतानांतुन
दिपिंडोदकक्रियाः॥४२॥पिंडोदकविहीनानांमहलोकेमहामुने॥वरमर्हसिचेत्वत्तःप्रसन्नोदातुमर्हसि॥४३॥वि
द्यतेपितृसाक्षेयंनरकच्युतिचोदिता॥४३॥अक्षयःस्वर्गवासोस्तुतेषांतुत्वत्प्रसादतः॥वरेणानेनभगवन
कृतकृत्योभवाम्यहं॥४४॥तत्प्रसीदत्वमेतेषांस्वर्गतेवहकारणं॥येनोद्धरणमेतेषांयेहकोपस्यचेभवेत्॥४५॥
ततस्तमाहयोगींद्रःसुप्रसन्नानचेतया॥नियोद्धरणयंतेषांतथावत्सनशक्यते॥४६॥तेश्वापिनरकेतावद्भवेयु
पापकर्मभिः॥कालःप्रतीक्षतांतावत्यावत्तेषांभवःसंभवः॥४७॥कालांतेभक्तिमावत्सपौत्रस्तवमहामतिः॥गंगा
भगिरथोनामसर्वधर्मार्थतत्ववित्॥४८॥सतुयत्नेनमहतापितॄणांरक्षयेच्चितः॥अन्येष्यतिदिवोगंगांतपस्त
प्त्वामहद्व्रतं॥४९॥तदंभसाभावितेषुतेषांगात्राण्यशेषभस्मसु॥प्राप्नुवंतिगतिंस्वर्गभवतःपितरोखिलाः॥५०॥

तथेतितस्यामहात्मंगंगायान्प्रपतंदन॥भागीरथातिलोकेस्मिन्साविख्यातिमुपेष्यति॥५१॥यतोपप्लावितेश्चि
भस्मन्येमनसेषपि॥निखातेपिससंपातिदेहीस्वर्लोकमक्षयं॥५२॥तस्मात्वंगच्छभद्रंतेनशोकंकर्तुमर्हसि॥
पितामहायचैवेनमस्वसंमतिपादय॥५३॥और्वमिनिरु०॥ततःप्रणम्यतंभक्त्यातथेत्युक्त्वामहामतिः॥ययौतेना
भ्यनुज्ञातःसाकेननगरंप्रति॥५४॥सगरंससमासाद्यतंप्रणम्ययथाक्रमं॥यत्रैरथच्चरक्षांतंमुनेस्तेषांतथात्म
नः॥५५॥प्रददौतुरगंचापिसमानीतंत्वयलतः॥अतःपरमनुष्ठेयमब्रवीत्किंमयेतिच॥५६॥इतिश्रीब्रह्मांडपुराणे
मध्यमभागेचतुर्नवतितमोध्यायः ९४॥ और्वमिनिरु०॥ततोंऽशुंपरिष्वज्यसगरःप्रेमविह्वलः॥अभिनंद्या
शिषात्यर्थंकालयनप्रशंसह॥१॥अथज्ञात्वाऽसदस्यैश्चसाहितोराजसत्तमः॥उपाक्रमततंयज्ञंविधिवद्वेगु
पारगैः॥२॥ततःप्रवरतेयज्ञैः सर्वसेयज्ञुणान्वितं॥सम्यगोर्वपसिद्धोमुनिभिःसंप्रवर्तितः॥३॥हिरण्मयमया
देविपात्राण्युत्तावचानिच॥ऋत्विग्भ्यथाशास्त्रंयतेसर्वंचभूवह॥४॥एवंप्रवर्तितंयत्तमृत्विजःसर्वएवते॥क्र
मात्समापयामासुर्यज्ञमानपुरःसराः॥५॥समाप्तियेवतंयत्तेराज्ञाविद्धविसंवरः॥यथान्यवद्दक्षिणंचैवज्ञत्वि
ज्यःप्रदेशतदा॥६॥अथज्ञात्वाऽसदस्यानांब्राह्मणानांतथार्थितां॥तत्कांक्षितादभ्यधिकंप्रदेशवसुसर्वशः
॥७॥एवंसंतर्प्यविप्रादीन्दक्षिणाभिर्यथाक्रमं॥क्षमापयामासगुरुत्सदस्यान्प्रणिपत्यच॥८॥ब्राह्मणाश्चेस्त
तोवर्णैर्ज्ञात्विगभिश्चसमन्वितः॥कारकीयाकृदंवैश्चकृतमागधबंदिभिः॥९॥अन्वीयमानःसस्त्रीकःश्वेतछ
त्रविराजितः॥दीप्यमानश्चमरोवालव्यजनराजितः॥१०॥नानावाद्यनिर्घोषैर्बधिराकृताद्भुवः॥सगत्वा
सरयूतीरंयथाशास्त्रंयथाविधिः॥चकारावभृथस्नानंमुदितःसद्बंधुभिः॥एवंस्नात्वासपत्नीकःसहर्त्वि
ग्भिःसदस्यैः सह॥१२॥वीणावेणुमृदंगादिनानावाद्यनिस्वनैः॥मांगल्यैर्वेदघोषैश्चसद्विप्रजनेरितैः॥१३
संस्तूयमानःचरितैः कृतमागधबंधुभिः॥प्राविवेशपुरींरम्यांहृष्टपुष्टजनायुतां॥१४॥श्वेतव्यजनसच्छत्र
पताकाध्वजमालिनीं॥सिक्तसंमृष्टभूभागपण्यशोभासमन्वितां॥१५॥कैलासाद्रिप्रकाशाभिरुल्लसो

धपंक्तिभिः॥ सतत्यागरधर्पाक्षगंधामोदितदिङ्मुखे॥३६॥विकार्यमाणः परितः पोरनाट्यजनैर्मुहुः॥ लज्जवर्षेण
सानंदंवीक्ष्यमाणश्चनागरैः॥३७॥ उपदाभिरनेकाभिस्तत्रतत्रवणिग्यनैः॥संभाव्यमानः शनकैर्जगामस्व
पुरंप्रति॥३८॥संप्रविश्यपुरंरम्यंसर्वमंगलमंडितं॥ सम्यक्संभावयामासकृद्दोब्राह्मणानपि॥३९॥संसेव्यमा
नश्चतदानादेशेश्वरैर्नरैः॥ सभार्यांराजशार्दूलोरेमेशक्रइवापरः॥४०॥एवंसकृद्भिः सहितःपूरयितामनो
रथं॥ सगरः सहभार्याभ्यांरेमेनरपवरोत्तमः॥४१॥ अंशुमंतंततःपौत्रंमुदाविनयशालिनं॥ वासिष्ठानुमतेराजा
योवराज्येभ्यषेचयत॥ पौरजानंपदानांतुबंधूनांसुहृदामपि॥ सप्रियोभवइत्यर्थमुदारैश्चगुणैर्नृपः॥४३
प्रजारक्तमनस्त्यंतपालकंप्यमितौजसं॥तंवेक्ष्यशुक्लपक्षादौनीतारुग्मिरोदितं॥४४॥ सतेनसहितःश्रीमान्
सुहृद्भिश्चनरोत्तमः॥भार्याभ्यांमनुरूपाभ्यांरममाणोवसच्चिरं॥४५॥ युवैवराजशार्दूलःसाक्षाद्धर्मइवापर
ः॥पालयामासवसुधांसशैलवनकाननां॥४६॥ एवंमहीमहीक्षितिर्वन्यामौलिरत्नायमानपुरुतरकोशल
ग्रः॥पूर्णेंदुवत्सकलकोकमनोभिरामः सार्धंप्रजाभिरविकंपाभिरलंजहर्ष॥४७॥ ॥इतिश्रीब्रह्मांडपुराणे
मध्यमभागेसगरोपाख्यानेपंचनवतितमोध्यायः ९५ ॥सगरोपाख्यानंसमाप्तं॥ ॥छ॥ जैमिनिरु
एतच्चरितंसर्वंसगरस्यमहात्मनः॥ संक्षेपविस्तराभ्यांनुकथितंपापनाशनं॥१॥ खंडोयंभारतोनामदक्षिणोत्तरमा
यतः॥ नवयोजनसाहस्रंविस्तारपरिमंडलं॥२॥ पुंक्षेतस्यनरेंद्रस्यभगवद्भिस्तुरंगमः॥योजनानांसहस्रंतुखा
त्वाहोविनिपातितः॥३॥ सगरस्यसुतैर्यस्माद्वृद्धिंतोमकरालयः॥ततःप्रभृतिलोकेषुसागराख्यामवाप्तवान्
॥ब्रह्मपादावधिमहीमर्त्तीर्थक्षेत्रकाननं॥ अध्यासंक्रमयामासपरिश्रिष्यनिजांभसः॥५॥ ततस्तान्निलयान्सर्वस
देवासुरमानवाः॥ इतस्ततश्चसंपाताद्दुःखेनमहतान्विताः॥६॥ गोकर्णनामविख्यातंक्षेत्रंसर्वसुरार्चितं॥ सार्ध
योजनविस्तारंतोरेपश्चिमवारिधेः॥७॥ तत्रसंख्यानितीर्थानिमुनिदेवालयानिच॥ वसंतिसिद्धसंघाश्चक्षेत्रत
स्मिनपुरान्तप॥८॥ क्षेत्रंतल्लोकविख्यातंसर्वपापहरंशुभं॥ सतीर्थमध्येयेनाङ्गेदक्षिणपश्चिमे॥९॥ यत्रसर्व
तपस्तप्त्वामुनयःसंशितव्रताः॥ निर्वाणंपरमंप्राप्ताःपुनरावृत्तिवर्जितं॥१०॥ क्षेत्रंतत्स्यप्रभावेनप्रीत्याभूतगणैः
सह॥ देव्याचसकलैर्देवैर्नित्यंवसतिशंकरः॥११॥ एतन्नासिसमुद्दिश्यतीर्थयात्रांप्रकुर्वतः॥ नृणांमाशुक्षयं
तिप्रयातेःशुक्लपर्णवत्॥१२॥तत्क्षेत्रंस्मरनामापिनैवज्ञात्वाभिजायते॥ समीपेवसमानानामविपुंसांदुरात्म
नां॥१३॥ सद्भावसंस्थितैर्नैवतत्क्षेत्रगमनेरतिः॥ नृणांसंजायतेराजाअन्यथातुकथंचन॥१४॥निर्बंधेनतुयेतस्मि
न्प्राणिनश्चिरजंगमाः॥ म्रियंतेनृपसंघातैस्तेस्वर्गंप्राप्यंतिशाश्वतं॥१५॥ स्मृत्वापिसकलैःपापैर्यस्यमुच्येत
मानवः॥ क्षेत्राणांमुनमंक्षेत्रंसर्वतीर्थनिकेतनं॥१६॥ स्नात्वाचैतेषुतीर्थेषुयज्ञंतश्चसदाजितं॥ सिद्धिकामावसंति
स्मयेमुनयस्तत्रकेचन॥१७॥ कामक्रोधविनिर्मुक्ताःयएतस्मिन्वसंतिमत्सराः॥ नित्यंसत्यंचरंतश्चतेसिद्धिंप्राप्नुवंति
हि॥१८॥ तपस्तेमरताःशांतानियतान्नजलाशिनः॥ वसंतितास्मिन्येतेहासिद्धिंप्राप्स्यंत्यभीप्सिता॥१९॥दानेन
मज्ञपार्श्वेपितॄन्देवद्विजार्चनं॥ अन्यस्माकोटिगुणितंभवेत्तस्मिन्फलंनृप॥२०॥ अंभोधिसलिलेमग्नंतस्मि
न्क्षेत्रेतिपावने॥ मृतंतातपसायुक्तामुनयस्तन्निवासिनः॥ सह्यंद्रिवारिणांश्चैवनिलयार्थंसमारुहन्॥ वसंतस्त
त्रतेसर्वेसंप्रधार्यपरस्परं॥२२॥ महेंद्रंद्रातपस्यंतंरागंगंतुप्रचक्रमुः॥ ॥राजोवाच॥ अगस्त्यपीततोयेचै
परितोराजनंदने॥२३॥स्नात्वाधःपतितेक्षेत्रेसतीर्थाश्रमकानने॥ भूभागेपुनरन्येषुपुरग्रामाकरादिषु॥२४॥
विनाग्निनेषुदेशेषुसमुद्रोपांतवर्तिषु॥ किमकार्यंमुनिश्रेष्ठजनास्तान्निलयास्ततः॥२५॥ तत्रैवावसन्मुक्तप्र
सृतान्यत्रवाततः॥ कियताचैवकालेनसंपूर्णाभूरियंनिधिः॥२६॥ केनचाप्रकारेणब्रह्मन्नेतद्वदस्वमे॥ ॥
जैमिनिरु॥ अनृपेषुप्रदेशेषुनाश्रितेषुदुरात्मभिः॥ जनास्तान्निलयाः सर्वेसंप्रयाताययतस्ततः॥२७॥तत्रैवचान्य
सनस्तत्कोचित्क्षेत्रेनिवासिनः॥ एतस्मिन्नेवकालेतुराजनंशुमतःसुतः॥ बभूवभूरिधर्मात्मादिलीपइतिविश्रु
तः॥ राज्येभिषिच्यतंसम्यक्भुक्तभोगेशुभान्नृपः॥२९॥वनंजगामधर्मात्मातपसेधृतमानसः॥ दिलीपस्त
ततःश्रीमानशेषांपृथिवीमिमां॥ पालयामासधर्मेणविजित्यसकलानरीन्॥ भगीरथोनामसुतस्तस्यात्रिंश

कविश्रुतः॥३१॥ सर्वधर्मार्थकुशलः श्रीमान्मितविक्रमः॥ राज्येभिषिच्यतंराजादिलीपोविधिनंययौ॥ ३२॥ सचा
पिपात्वयन्भूर्यंसम्यग्विहृतकंदकं॥ मुमुदेविविधैर्भोगैरिंद्रवैदेवपतिर्यथा॥ ३३॥ सम्पृच्छ्यात्मनःपूर्वज्ञानांमह्
पतिः॥ निरयेपतनंघोरंवप्रोकोपसमुद्भवं॥ ३४॥ ब्रह्मदंडहतानर्वानपित्तनश्रुत्वांतदुःखितः॥ राज्येबंधुसुकेके
वानिर्वेदंपरमंययौ॥ ३५॥ समंत्रिप्रवरंराज्येविन्यस्यतपसेचनं॥ प्रययौस्वपितृन्नाकंनिनीषुर्नृपसत्तमः॥ ३६
तपसामहतापूर्वमायषेकमलोद्भव॥ आराध्यतस्मात्लोकाच्चयावद्यावन्निनोस्मितं॥ ३७॥ ततोगंगामहाराजेसमा
राध्यप्रसाद्यच्च॥ वरमागमनंविप्रोदिवस्यामहीप्रति॥ ३८॥ ततस्ताशिरसाधर्तुंतपसाराध्यशंकरं॥ सचापि
तद्वरंतस्मैप्रददेभक्तवत्सलः॥ ३९॥ मेरोर्मूर्धस्ततोगंगापतंतीशिरसात्मनः॥ सग्राहतक्रमकरंग्राहज्ञगतांप
तिः॥ ४०॥ सातच्छिद्रःसमासाद्यमहावेगप्रवाहिनी॥ तदाग्रमंडलेशक्रेविलिप्येसातिगह्वरे॥ ४१॥ चुक्रोशकृप
लंभोविलीनांशिरसीप्रभो॥ विलोक्यतत्त्वमाक्षेपिपुनराधयतद्वरं॥ ४२॥ सतांसर्वप्रसादेनलब्ध्वातुभुवमार्गेण॥
आनिन्येसागरान्राज्ञायत्रतांवेदिशंप्रति॥ ४३॥ साऽनुव्रजंतिराजानंराजर्षेयजतःपथि॥ नद्यत्तवाऽमखिलंप्लाव
यामाससर्वतः॥ ४४॥ सतुराजन्नृषिःक्रुद्धोयत्तवाऽखिलेतया॥ सिक्तेगंडूषजलवत्संपयोनामशेषतः॥ ४५॥ अतं
द्रितोवर्षशतंश्रुश्रूषत्वासतंपुनः॥ तस्मात्प्रसन्नान्नृपतिर्लेभेगंगांमहात्मनः॥ उषित्वासुचिरंतस्यांनिःसृताजह्न
वीसुतः॥ प्रथितंजान्हवीत्वास्याःसुतोनामाभवन्भुवि॥ ४७॥ भगीरथानुगाभूत्वतत्पितॄनंभशेषतः॥ निर्दाभ
सात्रिभस्मानिसिषेचैकरानिम्नगा॥ ४८॥ ततस्तेभसासिक्तेक्षणाद्भिभस्मसुतत्क्षणात्॥ निरयात्सागरा सर्वेनष्ट
पापादिवंययुः॥ ४९॥ एवंसागरानसर्वान्दिवंनीत्वामहानदी॥ तेनैवमार्गेनिजगाम प्रयाताऽपूर्वसागरं॥ ५०
मेरोर्मूर्धश्रुतुर्भेदाभूतायात्वाचतुर्दिशं॥ चतुर्भेदतयाचाभूत्ततस्मान्नाम्नाचतुर्मुखं॥ ५१॥ सीताचालकनंदाच
क्षुश्चभद्रेतिचापि॥ अंगरूपपीतसलिलाश्चरशुक्लाःक्रमादधि॥ ५२॥ गंगांभसापुनःपूर्णाश्चत्वारोबुधयोभ
वन्॥ पूर्यमाणेसमुद्रेषुसागरैःपरिवर्धिते॥ ५३॥ अंतर्हितांभवंदेशावरुवस्तत्समीपगः॥ समुद्रेषांतवर्तिवा

तसमुद्रेतरधीयत॥ ५४॥ तत्रास्मिन्निलयाःसर्वेतदुद्धराभिकांक्षिणः॥ सत्राद्रेर्भृगुशार्दूलंदृष्टुकामाययुर्नृप॥ ॥
इतिश्रीब्रह्मांडपुराणेमध्यमभागेषणनवतितमोध्यायः॥ ९६॥ ॥ॐनमोनिरु॥ ततःशुक्रऋमित्राद्यामुनयस
त्रिव्रतव्रताः॥ ययुर्द्रष्टुंवरोरामंमहेंद्रमचलंप्रति॥ १॥ अतीत्यसरहृद्दिशान्वनानिसरितस्तथा॥ आसेचुःखल
श्रेष्ठंक्रमेणमुनिपुंगवाः॥ २॥ तमारुह्यशनैरेतस्याख्यातमाश्रममंडलं॥ प्रशांतक्रूरसत्वाढ्यंशुभमध्येतपोवनं॥ ३॥
सर्वर्तुफलपुष्पाढ्यातरुखंडमनोहरं॥ स्निग्धछायामनोरम्यंस्वामोदिसुखमारुतं॥ ४॥ तंतद्राश्रममासाद्यब्रह्मघोषेण
नादितं॥ विस्मेभृद्दृष्टमनसोयथाग्रेसरं॥ ५॥ ब्रह्मासनेसुखासीनंमहत्मानंनोत्तरं॥ शिष्यैःपरिवृतंशां
तंदृष्टुस्तेतपोधनाः॥ ६॥ कालाग्निमिवलोकांस्त्रीन्दग्ध्वापूर्वंनिजेछया॥ तंदृष्टशांत्येतपसिप्रज्वलंतमिवद्विजं
॥ ७॥ तत्समेत्यभृगुश्रेष्ठंविनयान्वारशालिनं॥ ववंदिरेमहाभागंभक्तिप्रणतकंधराः॥ ततस्तान्वागतान्दृष्ट्वामुनीन
भृगुकुलोद्वहः॥ अर्घ्यपाद्यादिभिःसम्यक्पूजयामाससादरं॥ ९॥ तानासीनागतान्कृत्वातथान्देशीतरागतान्॥
उवाचभृगुशार्दूलःस्मितपूर्वमिदंवचः॥ १०॥ स्वागतंवोमहाभागायूयंसर्वेसमागताः॥ करणीयंकिमस्माभिर्व
ध्वमरिचारितं॥ ११॥ ततस्तेमुनयोरामेप्रणम्येदमथाब्रुवन्॥ अवेह्यस्मान्मुनिश्रेष्ठभृगोःकर्णानिलयान्मुनीन्॥ १२॥
खनद्भिःसागरैर्भूमिकस्मिंश्चित्कारणांतरे॥ सतीर्थेतन्महत्क्षेत्रंपतितंसागरंभसि॥ १३॥ ऊत्सारितार्णवजलंक्षे
त्रंतत्सर्वंपावनं॥ उपलब्धेभंभाक्षामोभवतस्तत्रसंशयः॥ १४॥ विस्मोरंशेनसंजातोभवान्भृगुकुलोद्वहः॥ त
स्मात्कर्तुमशक्यंचैत्रैलोक्येपनकिंचन॥ १५॥ वांछितार्थप्रदोलोकेत्वमेवेत्यनुसंभ्रम॥ वयंत्वामागताःसर्वेरा
मेतद्भियाचितं॥ १६॥ सत्वमात्मप्रभावेनक्षेत्रप्रवरमद्यनः॥ दातुमर्हसिविप्रेंद्रसमुत्सार्यार्णवोदकं॥ १७॥
रामऊ॥ एतत्सर्वमशेषेणविदितंमेतपोधनाः॥ करणीयंचवःकृत्यंमयानात्रविचारणा॥ १८॥ किंतुयुष्मद
भिप्रेतंकर्मलोकैकदारुणं॥ शस्त्रसंग्रहणंछद्मप्रयोगेनतदन्यथा॥ इतसर्वाभयादेवैन्यरुतशस्त्रःसमाप्नि
तः॥ तपःसमाप्तिसंश्चर्तुप्रागेवपितृशासनात्॥ २०॥ नजातुशस्त्रंग्रहणंकरिष्यामित्यहंपुरा॥ प्रतिश्रुत्यसतां

मध्येतपःकर्तुमिहानघा॥२१॥ शस्त्रग्रहणसाध्यत्वात्युष्मद्दीक्षितवस्तुतः॥ किंकर्तव्यमपात्रेतिममहेलायतेमनुः
२२॥ शुक्रउवा॰॥ सतांसंरक्षणार्थायशस्त्रसंग्रहणंतुयत्॥ तत्रच्यवतेसत्याद्यथोक्तंब्रह्मलक्षणात्॥ २३॥ तस्मात्
स्माद्धितार्थायभवतायाह्यमायुधं॥ धर्मएवमहांस्तेनचरितस्तेभविष्यति॥ २४॥ जैमिनिरुवा॰॥ एवंसंप्रार्थयामास
मुनिभिर्भृगुपुंगवः॥ जमदग्न्यस्यमेधावीधर्मंदृष्ट्वैवतं॥ यथोजभृगुशार्दूलसमंत्राभ्यांसमोक्षणं॥ ४७॥ ततश्चाल
वसुधासशैलवनकानना॥ प्रक्षोभंपरमंजग्मुर्देवासुरमहोरगाः॥ ४८॥ संधितास्त्वंभृगुश्रेष्ठंक्रोधसंरक्तलोचनं॥
दृष्ट्वासंभ्रांतमनसोबभूवुःसचराचराः॥ ४९॥ दिदृक्षादाशपत्नेरभवत्संरक्षार्थिनः॥ ववुश्चपुरुषावातारजोध्वा
सामहारवान्॥ ५०॥ मंदरश्मिरजोतांशुरभूत्संरक्तमंडलः॥ सोल्कापतान्निर्घोषैर्भवरुधिरोदकः॥ ५१॥ किमेत
दितिसंभ्रांताधृष्टोद्वारातिभीषणः॥ अधिरोपितास्त्र्यास्त्रंप्रचेकर्षमहाशरं॥ ५२॥ धनुर्विकर्षमाणंतंस्फुर
ज्ज्वालायमायकं॥ ददृशुर्मुनयोरामंकृत्स्वानांतकसंनिभं॥ ५३॥ आकर्णकृष्टकोदंडमंडलाभ्यांतरस्थितं॥ तस्य
प्रतिभयाकारंदुःप्रायमभवद्वपुः॥ ५४॥ विकृष्टधनुषस्तस्यरूपमुग्रंबभौरिव॥ कल्पांतेभ्युदितस्येवमंडलंपार
वेष्टितं॥ ५५॥ कल्पांताग्निसमज्वालाभीषणंस्फुरितोवपुः॥ तस्यालक्ष्यनचक्रम्यद्धरोरिवचमंडलं॥ ५६॥ स्फुरत्
क्रोधानलज्वालापरीतस्यातिरौद्रता॥ अवापविस्मोः सततानरासंहारकृतेरिव॥ ५७॥ वपुर्विकृष्टचापस्यभृ
कुटीकुटिलाननं॥ रामस्याभूद्भवस्येवत्रिपुरंघ्नतः॥ ज्वाज्वल्यमानवपुषंतंदृष्ट्वासहसाभयात्॥ प्रसीदजयराम
तिगृह्यचुर्मुनयोरिव॥ ५९॥ ततोज्वालाग्निसंरुद्धमपदंकैःप्राकृतैरतं॥ बभूवछन्नमंभोधेरंतःपुरमशेषतः॥ ६०॥ व
लदस्त्रानलज्वालापरितापपुराहतं॥ अत्यरिच्यतसंभ्रांतमलिकोद्यमुद्यतः॥ ६१॥ तिमंगलतिमिग्राहनक्रमत्स्याद्यकु
लपाः॥ अज्ञानमुपरमायार्तिप्राणिनःसलिलेशयाः॥ ६२॥ उत्पतंतिपतंत्तास्यन्नानासत्वोद्धतोर्मिमान्॥ प्रक्षोभंभृगुरामौभौ
धिःसहसासमुपालभत॥ ६३॥ त्रासरासंचविपुलंभसाप्लवनासह॥ उद्वेतत्सामितारत्नमाःसलिलोत्वरचारिणः॥
ततरत्नाछरज्वालाःप्रस्फुरंतोग्नेयभूषणाः॥ निरूपितामवव्यक्तंनिश्चेरुः सर्वतोदिशं॥ ६५॥ ततःप्रचेतपवनैः स

र्वतः परिवर्तितं ॥ अग्निज्वालामयं रक्तं वितानाभमलक्षत ॥ ६६ ॥ प्रलयाधेरिवात्यर्थमस्त्राग्निर्व्याकुलंभसः ॥ समुद्रितया तस्यतरंगान्नीरमभ्ययुः ॥ ६७ ॥ अस्त्राण्यविद्धाकुलितत्तलघोषेणभूयसा ॥ ककुभोबधिरानकुर्वननलक्ष्यतयानिधिः ॥ ६८ ॥ परितोस्त्रानलज्वाला परिवीतत्तलाविलः ॥ जगाम परमामार्तिं सद्यः सद्यस्तदाश्रयः ॥ ६९ ॥ आकर्णाकृष्टकोदंडं दृष्ट्वारामंपयोनिधिः ॥ विषादेरंगमद्रेयमदृष्टवधानकः ॥ ७० ॥ भयकंपितसर्वांगस्ततोनदनदीपतिः ॥ विहायसद्मंधैर्यंभीरुत्वंसमुपागमत ॥ ततः स्वरूपमास्थायसर्वाभरणभूषितः ॥ उत्तीर्यमाणः स्वजलंवरुणःप्रत्यदृश्यत ॥ ७२ ॥ कृतांजलिर्वरुद्रुतः प्रचेतभार्गवांतिकं ॥ त्वरयाभ्याययौ भीमसायकाद्भीतभीतवत ॥ ७३ ॥ अभ्येत्यारुह्यधनुषः सतस्यचरणाग्रयोः ॥ अब्रवीच्चभृगोर्भीतः संभ्रमाकुलिताक्षरं ॥ ७४ ॥ रक्षमाभृगुशार्दूलकृपयाशरणागतं ॥ अपराधमिमंरामममयाकृतमजानता ॥ स्तोत्रेणतवनिर्देशेसाधिकंकरवाणिवै ॥ ७५ ॥ ॥ इतिश्रीब्रह्मांडपुराणेमध्यमभागेभार्गवप्रसादनंनामसप्तनवतितमोध्यायः ॥ ९७ ॥ ७ ७ ७ ॥

नतिस्तथा ॥ अथाधिकाःसप्तधिभ्यसहस्राणांपरास्मृता ॥ एकैकस्मिंस्तकल्पोदेबोधाबैभाग्निकास्मृता ॥ अथमन्वंतरेष्वाद्यनुदशस्वेदिवि ॥ देवाश्चपितरश्चैवषयाभूतवसुस्तथा ॥ तेषामनुगश्चवैवस्वतःपुत्रास्तथैवच ॥ वर्णाश्चमेतिरिशाश्चतस्मिन्कीतुकेश्वरा ॥ तस्तेषापुज्यगेःसार्द्धंप्राप्तेऽस्तमयेसदा ॥ तुल्यानिष्याभवतसत्रप्रासत्पाभुतसथव ॥ ततस्तेवश्यभाविनांनृजह्यात्पथीयमात्मनः ॥ त्रैलोक्यवासिनोदेवाः ॥ इहतानिनमानिनःस्थिति कांतेतदापूर्णआसयेपश्चिमोत्तरे ॥ कल्पाच्चसतिकादेवातस्मिन्प्राप्तेयुपसवोततोस्तकाविषादेनत्यक्तास्थानिभावश ॥ महर्षेकापसेवियासततस्ततधिरेमनः ॥ तेषुक्तानुपपद्यंतेमहांतीवशरीरिकं ॥ विभुद्विबहुलाःसर्वेमानसाद्विसमास्थिताः ॥ तेकल्पवासिनःसिद्धोमहतासाद्दितस्तदा ॥ ब्राह्मणैःक्षत्रियैर्वैश्यैसद्भयेश्चापटर्जनैः ॥ गत्वातुतेमहर्लोकंदेवसंधाश्चतुर्दशतस्तेजभोकायसोदगाद्धिरेमनः ॥ एतत्तक्रमयोगेनचयंयुस्तेकल्पवासिनः ॥ एवंजगदयमानातुहेसेस्थाणेपरस्मरी ॥ विभुद्विबहुलाःसर्वेमातमांसिद्धिमास्थिताः ॥ तैकल्पावासिभिःसार्द्धंजनआपत्यंविमानवैरैश्वर्येणसुतमाः ॥ भवतिब्राह्मणस्तत्यारूपेणविषयोपेतनत्रनेत्यवविष्यतेप्रतियुक्ताश्चसंयमान् ॥ पानंदब्राह्मणःप्राज्यसुच्यंतेब्रह्मणः ॥ अवश्यत्रतितीर्थेनप्राकृतेनेभवतैस्वयं ॥ मानार्वनानिसर्वधास्तदासकासततवितः ॥ स्वयतोबुद्धिपूर्वेनुचोधवतिवैस्तथा ॥ यदस्तावितेभेषांतथाज्ञानेप्रवर्तते ॥ प्रत्याहारेस्तवेदानंयेषांभिन्नानिवस्तानिस्कंधिणांतैः ॥ सार्धंयतेतकार्याणिकारणातिच ॥ नानात्वदर्शितांभेषांब्रह्मनिकासितां ॥ विनिवृत्ताधिकाराणांतेनधर्मेणतिष्ठता ॥ तेकृत्यलक्षणाःसिद्धात्मानानिरंजनाः ॥ प्राकृतेकरणोपेतांस्वात्मन्येनचसंस्थिताः ॥ प्रख्यापपित्वाचात्मानंप्राकृतेघंपुनर्वतः ॥ पुरुषान्यबहुदासनोतनापंचांगणास्तेषां ॥ नतुपुनर्मरिगामिनां ॥ अंतसादितस्तकौत्वाच्छिव्याहेहनिष्यंतिकल्पदाहउपस्थिते ॥ गंधर्वायापिशाचाश्चमानसाब्राह्मणादयः ॥ शवःपक्षणश्चैवस्थावराश्चसरीसृपाः ॥ तिष्ठन्तुकृतःपुतस्कालेपृ-

धिवीतले वापि पुसहस्रं युगाणां तु शतानाञ्च यमेव भिधीयते ते ससरश्मयो भूत्वा रकेकाजायते रपि ॥ क्रमाणे तिष्ठमाना
ते स्त्रीन्लोकान् प्रवहंत्प्रनः जंगमं स्थावरं चैव नथाः ॥ सर्वेश्वपर्वतान् ॥ शुष्क पूर्वमनांस्यापस्तर्यैसेच प्रधूपिताः
॥ तदातुविवसासर्वोनर्निश्वास्सूर्य रश्मिभिः ॥ जंगमास्थावराश्चैव धर्मार्धर्मात्मकास्तवै ॥ दाधदह्यदानेतु धुत
१९ यायापुगांतरे ॥ ख्यात्वातपोस्यनियुक्ताअंतपापानुवंधया ॥ ततस्तइसुपर्यंनेतुल रूपाजनेजनः ॥ उषित्वारजनीस
न ब्रह्मणोव्यक्तजन्मनः ॥ पुनः सर्गो भवतीहमानसो ब्रह्मणः स्मृताः ॥ नातस्सफपपत्रेषु जनत्रे भोक्ष्यवासे पुनिर्ग्रथे
षुचेतस्कप्तास्सूर्यो स्तससप्तभिः ॥ दक्षेक्षितोस्तिविभायाविजनेस्वर्णवेषुच ॥ सानुद्रश्चेयमश्चआपः सर्वाश्चपा
र्थिवः ॥ सरमाणाश्चतत्येकेसलिलाख्यास्तथानुगाः ॥ आगतागतिकंचैव वेदानन्सलिलंबहुः सछायेमांस्थितो
भूमिं अवर्णाख्यंतदाभवत् ॥ आतियस्मानच्चभासेभाशब्दोव्याप्तिदीप्तिषु ॥ सर्वतः समनुप्राप्तासंभागविभाज्यते ॥ तदंतरस्थंसुनंयस्मासचाप्रस्थिसमंततः ॥ धातुस्ततोतिविस्तारेनतेतास्तवस्मात् ॥ शरइत्येवाशब्दनु
नार्थोधातुरुच्यते ॥ एकार्णवेभवंत्यायोतशीघ्रास्तेनराः भास्मिंयुगसहस्रांते प्रस्थितोब्रह्मणोहति ॥ तावत्कावर
न्यावर्तत्यांसमिलानः ततस्कसूनितोस्मिनुषायोरधिवीनला ॥ प्रशोतेभावेधिकारंतिरालोकेसमंततः ॥ एवंवा
धिष्ठितेहीनंब्रह्मासः पुरुषः प्रभुः ॥ विभागमस्यलोकस्य प्रकर्तुं पुनरैच्छत ॥ एकार्णवेतदातस्मिन् स्वयंस्थावर
जंगमे ॥ तेदाभवंतिसब्रह्मा सहस्रान् सहस्रपान् ॥ सहस्रशीर्षापुरुषोरुक्यवर्णेतिद्रियः ॥ इमंवोदाहरंत्येत्यत्र
भोकंनारायणंप्रति ॥ अयोनरास्तुनंवइत्यथानोंवसुभुभ ॥ आपूर्यणात्तिस्तत्रासेनेनारायणंप्रति ॥ अ-
पोनरास्तवइतेवेत्यथोनाथशुभमा ॥ अपूर्यमानंस्तत्रास्तेतेननारायणः स्मृतं ॥ सहस्रशीर्षः स्कमतसह-
स्रपत्रसहस्रचतुर्दनःसहस्रकुंडलसहस्रवाहुः प्रथमःप्रजायंता प्रथीपथ्यायः पुरुषेतिरुचते ॥ आदि- ११
त्यवर्णोभुवनस्यमोत्तारकोसमतीप्रथमस्कपाहिराइहिरण्यगर्भ ॥ पुरुषुरुषात्मकमाहात्मासपद्यतेचैमनसः

॥ परेस्तातृकत्यादोजेरसोदिक्के ब्रह्माभूत्वाजरत् ॥ प्रजाः कत्यातेजमसोद्विस्कः कालोभूतायसत्युनः ॥ सचैना
रायणोभूत्वासतातोद्विस्कजंलाशयः ॥ त्रिधाविभज्यदात्मानंत्रैलोक्येसप्रवर्तते ॥ सृजतियसतेचैव वीक्ष्यतेया
स्त्रिभिस्वयः ॥ एकार्णवेतदातस्मिन् कालेमहर्षयः ॥ सखादयस्तदास्वश्वकत्येनीलेमहर्षयः ॥ तदाविधर्तमानो-
सोमहत्परिगतोपरां ॥ गत्यर्थादृदासतेधीतानामरिक्षसिरादिवः ॥ यस्माद्दशत्सरत्वेनमहांतस्मान्महर्षयः ॥ मह-
लोकस्थितेर्दृष्टः कालः सप्तदशेतेः सत्याद्याः सप्तयेत्वासत्कभेतीनेमहर्षयः ॥ एवंब्रह्मास्वतातास्करनीपुसहस्रे
शः दृष्टंवेतस्तदानातकालस्कसंमहर्षयः ॥ कमस्यादोसुबहुतायस्मातास्याश्चनुर्दशः ॥ कत्यामासवैब्रह्मा-
तस्मात्कल्पोमिरुच्यते ॥ सृष्टातसर्वभूतानांकत्यादिषुपुनः ॥ व्यक्ताव्यक्तमहादोषस्तस्यसर्गमिदंजगत् ॥ इत्ये
षप्रतिसंबंधः काभ्यःप्येदयोः ॥ संप्रतोधातयोर्मध्येप्रागवस्थाचभूचग ॥ कातितास्कसमासनपूर्वकत्येयथा
तथांसांप्रतंसंप्रवक्ष्यामिकत्यमेतांनिवोधत ॥ इतिश्रीब्रह्मांडपुराणेननुषंगपादेपंचमोध्यायः ॥ सूतउवाच ॥
तुल्ययुगसहस्रंवैनेसंकिलमुपाश्यतः ॥ सर्वमेतत्प्रकुरुतेब्रह्मात्वत्सर्गकारणात् ॥ ब्रह्मातुरात्मितेतस्मिन् वायुभू
त्वातदाकरन् ॥ अंधकारणचैवतस्मिन्स्थावरजंगमे ॥ जलतस्यमनुष्याश्यसर्वतःपृथिवीतले ॥ प्रविभोमेनभु
तएसत्यमाचरिष्यतेषुवा ॥ निशावामिधरचयोताः प्रादुष्कालेतत्तदा ॥ कामेवभरसामन्यमान्यः स्वयंधिपाः ॥
सौप्यपादंप्रातियांमार्गमाणास्तदाभुवि ॥ ततस्कसालिलास्मिन्ज्ञात्वात्वतर्गतांमहीं ॥ अधमन्यतमंदृष्ट्वामूहे
रुद्रएणक्षमं ॥ वकारातंतुदेवोथपूर्वकत्यादिषुस्मृत ॥ सत्यंरूपंचराहस्यकृत्वासोतुशाविश्यच ॥ अद्रिः संस्था-
दिवामर्छन्पृथिवीसप्रजापतिः ॥ उधर्योसामयात्यस्तासत्यत्वानुमविन्यसेतान्समुद्राय समुद्रेतुनादोपानियु-
गादिषु ॥ पृथकुकतास्कप्रविश्यस्कपृथिव्यामपितोहिनन् ॥ प्राकृसर्गेदृश्यमानेनुपुरासंवर्तकामिना ॥ तेनाम
नाविलीनास्तेपर्वतोभुविसर्वस ॥ सोत्मिद्धीकार्णवेतस्मिन् वायुनायेस्कसंहिताः ॥ निशिक्षायअपश्चासंस्कत-

तत्रावतोभयत ॥ स्कंधाचलत्वादचलावर्चतिः पर्वतामृताः ॥ गिरयोहितकर्णत्वायेनातुशितोच्चया ॥ तत स्तोमास
सुस्सत्यक्षिति सतर्जलात् ॥ प्रभुः ससप्तादिवर्षाणितस्यांद्वीपेषुसप्तसुविषमाणिसमीकृत्यशिलाभिरचितोगिरान्
॥ द्वीपेषुतेषुवर्षाणिचत्वारिशद्वैवतु ॥ तावंतपर्वताश्चैववर्षांतेसमवास्थितः ॥ सहस्रसंसर्वदौकंतिकृष्णात्वेषभावे
न्यवनान्यथा ॥ सप्तद्वीपासमुद्राश्च अन्योन्यस्यानुमंडलं ॥ सन्निविश्यात्कायेन समावृत्यपरस्पर ॥ भूराधा
श्चतुरोलोकाश्चंद्रादित्यग्रहैः सहा ॥ सर्ववान्निमिब्रह्मास्थानानीहवसर्वशः ॥ कल्पस्यश्वास्यब्रह्मान्सृजतः ॥
स्थानिनः सरान् ॥ आत्मनोदक्षभीरुंधालतताकाष्णाकल्पश्चैवपूज्यतीसंधिराज्यह ॥ नअद्रुसमासाश्च अयनाब्दि
युगानिच ॥ स्थानानिमानिनश्चैवस्थानानिचपृथक्पृथक् ॥ स्थानात्मनस्यसृष्टायुगविस्थंचित्तिर्गमे ॥ कृ
तेत्रेताद्वापरेधर्मन्यसस्जन्द्वंद्वानामसतांपुनः ॥ रजसोत्योसुद्रिताइहाशीयस्कृतिःस्मृताः ॥ आयुषोतेप्र
सूयंतोमिथुनान्येनराःकृता कटकाःकरकाश्चैवस्कंधेसुमूर्धणां ॥ कुतोकुलमथोन्याधताःशरारणीत
मृत्यजुः ॥ तमःप्रभृतिकल्पेस्मेमिथुनानावसंभवः ॥ ध्यानतमनसातासांप्रजानांजायतेकृतोशरीराणितत्यजुः
ततः ॥ प्रभृतिशब्दारेविषयःक्षुद्रप्रत्येषपंचलक्षणं ॥ इत्येवमानसेतावेप्रोक्तंतिप्रजा ॥ तथात्वथास्कसंभूता
येरिदंपरितंजगत् ॥ सरितारःसमुद्रांश्चसेनतेपर्वतानपि ॥ तदातास्त्यसंतोषाद्वेतास्मिंश्चतेरवि ॥ पृथ्वी-
ससस्फोनामआसंआहरंतिच ॥ तोःप्रजाकामधारिण्योमानसीसिद्धिमिछतः ॥ तुल्यामायुःस्करूपंतासां
मासीकृतेयुगे ॥ सचेतस्वेताधिकारेणजाज्ञिरेणयुगेयुगे ॥ ४ धमाधर्मोतदातासिआदौप्रथमेयुगे ॥ चतुत्वानुस
हस्राणिवर्षाणांदिव्यसंख्यया ॥ आद्यौकृतयुगंप्राहुःसंध्यातत्रोपचतुःशतो ततः सहस्रहस्रास्कप्रजास्कपृ
थिताखिह ॥ नमासांप्रतिघानास्तिवद्वद्वानपिविक्रमः ॥ पर्वतोदधिवासिन्यौत्वानिकतास्त्वयास्कता ॥ वि-
शाकाःसत्वबहुलाःएकोत्तक्रियातुसास मूलफलपुष्पाणिवर्तनावत्वसेवतः ॥ सर्वकालमुखकालोनात्यर्थ

क्षुधाशीतलः ॥ मनोजिलषितःकामस्तासांसवत्रसर्वदा ॥ उत्तिष्ठंतिपृथिव्यांवैतेषांध्यानेरसातलात् ॥ चलवर्णकरो
तेषांजरारोगप्रणाशिनि ॥ असंस्कारैश्शरीरस्कप्रजाःसास्थिरयौवनाः ॥ तासांचिनातुसंकल्पाजायंतेमिथुनास्त्रजा ॥
सभेजन्मचपंचाप्रसंतैवेवतःसमाः ॥ तदासत्यमलाभंतुमानुषंचस्कवंचनं ॥ दिनिशेषाःतासर्गःवारूपासुःशित्या
चिष्टिते ॥ अचुरिःपूर्विकाप्रत्तिःप्रजानांलवतीस्वयं अप्रतिःकृतउगकर्माणासुभपापयोः ॥ वर्णाश्रमव्यवस्था
श्चनकथासस्कसत्केराः ॥ अनिछादेषरक्तास्तावर्तयंतिपरस्यानुत्यरूपायुषः ॥ सर्वाअधेमोतमवचिनाः ॥ स्क
वप्रयातिशोकाश्चउत्पद्यतेकृतेयुग ॥ तंताभावातोनभावाम्यास्तांमिश्रामिश्रोप्रियोप्रिये ॥ मनसाविषयस्तासां-
निरीहाणांप्रवर्तते ॥ नतदिशतिवान्योन्यनातुग्रहेतिनंवह ॥ स्तानेपरंकृतयुगेत्रेतायांयज्ञउच्यते ॥ आरतंद्वापरेद्वा
परंतुजस्तमः ॥ कोतिस्कमस्कविस्तेयगुणयस्तगुणेषुतत् ॥ कालःकृतयुगेत्वेषतस्यसंध्यानिबोधता ॥ चत्वारितुरा द-
स्राववर्षाणांनक्षत्रयुगं ॥ संध्यासोतस्यदिव्यानिशतान्येशनुसख्यया ॥ चत्वार्यर्धचसहस्राणिवर्षाणांमानुषाणितु ॥
तदातांनवत्यापुर्नकेशाश्चविपर्ययाः ॥ ततःकृतयुगेतस्मिन्ससंध्यासेन्यतसदा ॥ यदोयशिशोसपतियुगधर्मास्तेम
र्ष्यसः ॥ सध्यायासध्यतीतायासाध्याःकालयुगस्यचसः ॥ पदाभिश्चावतिष्ठेनसंध्याधर्मेपुनःपुनः ॥ एवंकृतयुगयु
गनुविशेषेतदर्धतदा ॥ भस्यावसिशनशायामानथाम्यामभत्ततभः ॥ सिद्धिरन्यायुगेतस्मिन्स्रेतारव्येनंतरेकृ
तान् ॥ सर्गादौयामपाश्चेनुमानस्योवेप्रकीर्तिताः ॥ अशेताक्रमयोगेनसिद्धयोवाणिसेक्षयं ॥ कलादामानसाश्चैका-
सिद्धिर्भवतिसाकृते ॥ स्त्रीनःस्त्रीन्योदानयतःदृश्यराशहीयंभेयुगधर्मास्तेतातपः ॥ श्रुतयस्तायुषः ॥ ततःकृताशनी
तसुखश्चयतदनंतस्तेनायुगमसत्यंस्कृतांससर्षिसत्तमाः ॥ तस्मिन्क्षीणेतथाशेषेनशिष्यास्कुजास्त्रिहाकृत्स्नो
शेशब्दस्तथाःतथाःप्रसुखेसदा ॥ प्रणस्यतिबसंसिद्धिः कोभयोगानन्यथाः ॥ नसातिदीप्रतिशांमन्यासिद्धिरजा
यताः ॥ अर्धांसोस्तोप्रतिगेतीतरामेषारमवान्धो ॥ मधन्यस्तनपितुत्यःप्रथसर्गसिसर्जनं ॥ सकदेवतयाद्दश

संसिद्धे पृथिवीतले॥ प्राज्याआज्यस्ततस्तासां रक्षासहसंक्षिताः॥ सर्वैः प्रत्युपभोगरक्तासांतेभ्याव्यजातततः॥ वर्तन्तेस्मनेत्यस्तासांत्रेतायुगमुखेप्रजाः॥ ततः कालेनमहतानासमेवविपर्ययात्॥ संगत्योतारमकोतावत्तदाथाकाश्मिन्कोतवन्॥ यत्तद्वतिनारीणांजिघितातेतदादयं॥ तदातदेभवतिपुनर्युगवर्तनुनासांपुनः॥ प्रवर्तेततस्तासि १३
मासितदावर्चसा॥ ततस्तेनैवयोगेनवर्ततामेथुनेतदा॥ तेषांतत्कालभावेतांप्रणश्यंतितततः सर्वैरक्षासेग्रहसंज्ञेतः॥ यस्याणियप्रस्फुरंतेफालान्याभरणानिच॥ तेष्वेवजायतेतेषांगंधवर्णारसान्वितः॥ आन्वीषिकमहोवीर्यपुटकेपुटकेमधु॥ सेनतावर्गतिश्रमुखेत्रेतायुगस्यवैः॥ हत्वपुष्पास्वयासिद्धाप्रजास्तायिगतज्वराः॥ ततः कालतरेष्वेवंपुनर्लेलाव्रतामजा॥ व्रतोत्सापर्यायन्हंतुगंधुपावाप्तिकेबलात्॥ तासांतेनायद्वारेणपुनस्तेतकत्वेतेषेमनश्चेमधुमार्दकत्यक्ताः कचिन् कचित्॥ तस्यागवाप्तिशिक्षायांसिद्धाकालवशातदा॥ वर्तन्तेनानपातासांरेदात्पकाकितानितु॥ सीतयातालपक्वीश्चांस्तदादुःखिताभवन्॥ द्वेद्वेसेःशिक्षामानास्करभूलावरणानिवा॥ कृत्वाद्रुमतीपार्तानकेतानिविचवेतसाः॥ पूर्वंतिकामचारास्फुरध्यानेकतायथातथन्॥ यथायोगयथाप्रीतीनिकेतेष्वथमः पपमधुन्यतभुतिष्वेषुपर्वतेषुनदीषुच॥ संश्रयंतिदुर्गाणिधन्वपार्वतभेदके॥ यथायोथयथाकामंसमयुविधुमेषुच॥ आरब्धास्तत्रिकाताबेकर्तुंसीतोस्यपारणात्॥ ततस्तासापयायास्फुरःखेरानिचपुराणिच॥ यामाश्चैवयथागातथेवनागराणिवतेषामायामचिष्कभासश्चिवेशांतरणिच॥ चक्रुस्तदायथायत्तमन्यामीत्वात्मनोगुतेः॥ सामाधानिप्रगवाणितदाप्रभृतिचक्रिरे॥ यावोगुधप्रलेपास्त्रीहस्तः किंस्कुधनुषिवशश्नवस्तुलपर्वतीतांश्चिप्रादेशइतिसंसंक्षितः॥ अंगुष्ठस्यप्रदेशिन्याव्यासःप्रादेशउच्यते॥ तालस्तोमध्यगबाहोकर्णाश्चाप्यनामया॥ कनिष्कापाविवास्तिस्फुद्वादशांगुलउच्यते॥ रत्निरंगुलपर्वाणिसेव्यायत्वेकविंशतिः॥ चत्वारिंविंशतिश्चहस्तःस्यादंगुलानितु॥ किंकुःसर्त्तैद्विरात्निस्फुदिवत्वारिंशदंगुलः॥ चतुर्द्धेसोधनुर्दंडो १३

नास्तिकायुगमेवच॥ धनुःसहस्रेद्वेतथायुततेःसदा॥ अशेधनुःसहस्राणियाजनंतेर्विभावितं॥ एतेनयोजनेतेहशन्निवेश्यास्ततः कृतः॥ वरुणामथदुर्गाणांस्वयमुक्तानिप्राणिच॥ चतुर्थेकृत्रिमेदुर्गतस्यब्रूमभिन्नेर्थंयांशास्तेधरंधप्रकारः सर्वतःख्यातकोव्रतं॥ स्वकूप्रतिकद्रातुगाराप्रधरमवचदोहस्तोव्रतसाश्रेभृशंकमासिपुरमवचनात्॥ हस्तेश्वे॥ शेबवहश्रेष्ठरकएवंचखेजनांचपुराणांच ग्रणनाचैवसर्वशः॥ त्रिविधानोचदुर्गाणांपर्वतोदकधावतां॥ कृत्रिमाणांचदुर्गाणांविष्वपालमभेवच॥ योजनाद्धविष्वंनमष्टभागाधिकायतं॥ परमार्धईमायामंभाउकमचचंपुरं॥ छिन्नकर्णविकर्णेचयजनाकृतिसंस्थितं॥ यत्रवग्रटवीपंचनगरंन्नप्रशस्यते॥ चतुरस्रायुतंदिर्घंशशस्तेनपुनःपुंकृतं॥ चतुर्विंशत्परंद्वस्वंस्फुद्याष्वशतंपरं॥ अत्रसंध्याम्रशंशंतिहस्रोकष्टविवर्जितः॥ अर्धाकवशत्यातपशेप्राहुमुख्यंतिवेसनं॥ नगरादुर्धविष्कंभाबटपानततोर्दनाः॥ नगरात्खेटनंरवेरानूयामोर्धयोजनं द्विक्रोशःपरमाशीमाक्षत्रसीमाबहुर्दनुः॥ विंशद्भूषिविस्तार्णेदिशांमार्गस्फुतैःकृतः॥ विंशदद्दुयममार्गःश्रीमार्गाःदेशैवतु॥ धनुर्विंशविस्तीर्णश्रीमान्राजपथःकृतः॥ नवाजिरथनागानांअसवाधस्फुसवरः॥ धनुर्विंचत्वारिंशद्रथाख्यातेमिता॥ त्रिकारथ्योपरथ्यास्फुदिकास्यारथधुपिकाः शृंगाटकश्चतुःपादःस्त्रिपदश्चयहतरंप्रतिमार्गस्फुद्वौशषदंग्रामेशःवदिकंस्मृतः॥ अवस्फुरपरीवारःपादमात्रेसमेततः॥ कृतेषुतेषुस्थानेषुनगेहग्रहाग्निवे॥ यथामेपूर्वमासश्चवक्षारस्फुग्रहसंस्थिताः॥ तथाकतुसमारब्धाश्चितयित्वापुनःपुनः॥ एसस्यार्बागताःशाखाइतश्चवपरागता॥ उनतदर्भगताश्चाम्याएवंनिर्यगतापराः॥ बुद्ध्याविष्यषयथान्यायंरक्षणसागतायथा॥ तथाकृताःस्फुतेःशाखातस्माच्छाखास्फुताःस्मृताःएवंग्रासिद्वाशखान्यःशाखाश्चेवग्रहाणिच॥ तस्मात्वाश्चस्मृताःशाखाशाभास्वचतास्यतसप्रसीदंतियतस्तायुयतः॥ प्रासादश्चवाः। तस्मादहाणिशाखाश्चप्रासादाश्चैवसंज्ञिताः॥ कृतादहाभियातास्तात्रातोर्थायमवितंयत्॥ नद्योयुमधुनासार्द्धकस्यवृक्षेतवैत-

दा ।। विषादध्याकुलांबे प्रजास्तदशर्कदर्शिता ।। ततः प्रादुर्भवौतासांस्त्रिद्वित्रताउगेवदा ।। सर्वार्थसाधकात्यत्प-
यस्त्रिस्त्रयस्त्रियकामतः ।। नासांयशीदकानांहपातिनिष्ठेर्गतानिव ।। एवंचैनेप्रवृत्तस्कद्वितीयेयस्त्रिसजने ।। येपर-
स्यांदकांस्तोकां ।। संपातापृथिवीतले ।। आयांभत्रमेरुसंयोगादोषावरतदाभवत् ।। पुष्पमूलफलन्यस्यतुश्रासध्या
स्ताहिजज्ञिरे ।। अकालदशश्चातुतायाम्यारण्याश्चतुर्दश ।। क्रतुपुष्यफलाश्चैवदक्षायुत्याश्चपाशिगप्रादुचा
रुक्तेतापांवाधायामोषधस्यवा ।। तदोसधेनवतर्सप्रजास्त्वेभासरवेतथा ।। ततःपुनरभूतासागोलोकरुक्सर्वदा ।।
अविश्यभाविनार्थेनश्रेतायगवसेनवतसेपयग्रहरुक्नदीक्षेत्राणिपर्वतान् ।। दक्षगुत्सोषधाश्चैवप्रसङ्गतुपथां
यलां ।। सिद्धात्मनरुक्पूर्वध्यारव्याकृत्कृतेमया ।। ब्रह्मानामानसास्तेवैउत्पभावेजनादिह ।। शांतायेभुम्भिणेश्चैव
कस्मिणोदुखितास्तथा ।। तस्माचर्तमानास्तेत्रेतायांजज्ञिरेपुनरब्राह्मणाः क्षत्रियावैश्याः शूद्राद्रोद्विजनासतथा ।
भाविताःपूर्वनातिषुरव्यात्पातेशुभपापयोः ।। ततस्तेवलस्थापेतुंसत्यशीलाअहिंसकाः ।। वीतलाजितात्मानानिव
संतेसतेषुवै ।। परियद्तुकुर्वंतिवनंदेनुस्तउपास्थिताः ।। तषांकर्मणाव्यकुर्वंतिभेत्यश्चैवाबधाश्चयोः ।। परिच
र्यास्कवर्भतैन्यश्चान्येत्पतेजसः ।। एवंविप्रतिपन्नेषुप्रयत्नेषुपरस्परंतेनदोषेणनेषातः ।। ओषध्योमिषदात
तदगव्रतशागत्यमानवैः ।। मुम्भिभ्यांसिसश्रुतायथा ।। अर्मसंतुपुंगषलान्ग्राम्यारण्याश्चदुर्दशा ।। फलयन्ह
तिपुषोश्चतथामुलेश्चतायुनः ।। ततस्त्रयास्कव्यनश्यास्कविभोजास्ताः प्रजास्तदा ।। जदाविश्वस्तदासर्वाजमु
स्ताचैसत्यभुच ।। नृत्यर्थप्रतिलक्षंतोतपादौत्रेतायुगस्यताः ।। ब्रह्मास्वयंमुलेभगवान्स्त्वानासांमनीषिताः ।
पुष्पप्रवृत्तेरदनदशनेनविधार्यसः ।। यस्मात्पृथिव्यास्तेषष्टियोत्सारवाप्रत्युदुहपुनः ।। कृत्वाचतूसंसमरुतंडहो १४
हपृथिवीहिमांदग्धायोमृदातेनवस्कधानितभे ।। जज्ञिरेतानिबीजानिग्राम्यारण्यासुजामभुः ।। औषध्यःफल
याकाताःक्षणशशवतास्कृता ।। प्रिहयश्वयायाश्चैवगौधुमामणगधास्थिता ।। पियंगउदारास्तेफोरदुशःसर्वा

मकाः ।। स्तासामुदामशूरास्क ।। नीवारासनुलछकाःहिरकाशरकाश्चैवगुणःससदशस्मृतः ।। इत्यषादशधीनांतु
ग्राम्यानांनातपस्यजा ।। स्यामाकागस्यवनिवारोजनिलाःमगचेधकाः कुरुवंदावणुयुधास्तामतोकरिटकास्मृताः ।। या
मारण्यास्मृतास्तेतेताः ।। ऊषध्यस्कचतुर्दशाः ।। उत्पन्नाप्रथमास्तेताआदौत्रेतायुगस्यचेह ।। अकालकृछास्तासर्वाग्रा
मारण्याश्चतुर्दशाः दक्षगुलमलतावृत्योवीरुधास्तरुणजातयाः ।। मूलैकलैश्चरोहिंस्यानखुभ्युश्चयाफलंपृ-
थ्वीदुग्धानिजीवानिबीजानीयातिपूर्वंस्वयंभुवाक्रतुपुष्पफलास्तायैओषध्योजज्ञिरेविह ।। यदाप्रभृत्यवौषधेन-
प्रथतादयायुतः ।। ततस्तासांवृत्यर्थेबालोपापचकारह ।। भामास्वायंतुभगवान्हस्तसिद्धिस्वकर्मजां ।। ततःप्र-
तिबोधयःकष्टपयास्कयाज्ञिरे ।। संसिद्धिकायेपवर्तायांततस्तामप्रजापतिः ।। मर्यादास्थापयामासपयास्वप
रस्परं ।। योवैधारियतीतारस्तासांमासनचलीयमः ।। ततरेषांकृतप्राणांन्स्थापयामक्षत्रियान् ।। उपतिष्ठतिभाव
तोयातेभोयिर्मिजास्तथा ।। सज्यंरूपपथाभूतधुवंवोब्राह्मणास्कृपा ।। येवान्येत्यवरास्तेषांसरस्रावमसंस्थिताः ।
कोनानितासपतिस्पृथिव्यातेहवस्थिताः ।। वैश्यायेभ्योवतानाहःकानाश्याद्वतिसाधकान् ।। सोवंतश्चेद्वंतश्च
परिचर्यासुपारताः ।। विसेजासात्यवीर्याश्चशूर्यादास्तानब्रवीच्चसः ।। तेषांकर्माणिधर्माश्चब्रह्मातुव्यदधातुप्रभुः सं-
स्थित्यांतुकृतापास्कथानुवर्णास्यतेमनुः ।। पुनःप्रजास्कतामहांधर्मातानानुपालयन ।। वर्णेधर्मैरजायंत्यान्यरुध्यंतप
रस्परं ।। ब्रह्मात्तसर्वबुध्यानुयधातथेनमप्रभुः ।। क्षत्रियाणांबलंदंडंयुसमाईव्यतांदिशत् ।। जयाजनाध्ययनाश्चवन्
।। मनुर्ग्रतियहांवास्तणांविभुस्तेषांकर्माण्येतान्यधादिशत् ।। पाशुयत्पंचधाणिज्यं–षिचैवविशांदशो ।। शिल्पा-
जीवभृतांचैवशूद्राणांविरधात्पुनः ।। सामान्यानांचकर्माणिब्रह्मत्क्षत्रविशात्पुनः ।। यजनाध्यायतेदानंसामानी
तरेषुच ।। कर्माजीवनुवैदस्थातेषांमिहपरस्परं ।। तेषांमिहपरस्परंवैश्यानांभारुतस्थानांस्वकर्मउपजातिनागं
धर्वाशूद्रजातीनांपरिवर्जचनिच्च ।। रुक्मणान्येतानिवर्णानियोग्यतासास्थित्यास्कृतायांचैवानुपूर्वपरस्य

तस्य तस्य तनू ॥ वर्णास्त्रयउनयनः स्वेस्वेगणेव्यवस्थिताः ताभ्यस्थितेषुवर्णेषु स्थापयामास शामृपान् ॥ यहस्था ब्रह्मधाराच्यवानप्रस्थेयतिस्तथा ॥ आश्रमाश्चतुरोन्येतान्पृथ्वंयस्थापयन्नभूः ॥ वर्णकर्माणियेकेचिन्नतमासिहव-कुर्वभ ॥ कृतकर्मकृतावासकआश्रमापदभुंजते ॥ ब्रह्मातांस्थापयामास आश्रमानयत्र छोभ्य ब्रह्मब्रह्मविरोचयानु-यस्योपतिस्तथा ॥ आश्रमाश्चस्यतुरोन्येतापूर्वंयस्थापपत्प्रभुः ॥ वर्णाकर्माणियेकेचित्तेषामेदनकुर्वते ॥ कृत-कर्मकृतावासु आश्रमायेहभुंजते ॥ ब्रह्माणंस्थापयामास आश्रमाश्रमतामतः ॥ निर्दिदशस्तेषां ब्रह्माधमान्प्रधा यते ॥ प्रस्थानानिनुभेषाचपमान्सन्निधमास्तथा ॥ चतुर्वर्णात्मकः पूर्वंयहस्थस्याश्रमास्थितः ॥ त्रयाणामाश्रमाम णांचपतियोनीतिचैवहि ॥ यथाक्रमंचचतुरश्रामिव्रतेश्वनियमेस्तथा ॥ दारायत्रश्चाग्नियः इशश्राद्धक्रियाश्चि ताः ॥ इत्येषतेयहेस्थस्यसमासाधर्मसंग्रहः ॥ दंडीचमेखलाचैवअंधः शायीतथाजना ॥ गुरुशुश्रुषणंतोयंत्र विद्याश्चब्रह्मचारिणः ॥ चीरपत्राजितानिष्युवनकूलवनोषधी ॥ उमेसंध्येवशाहश्चहोमश्चारण्यवासिनि वि-दुसुसकतलाआयंशौचमेवच ॥ अप्रमोदोत्पालश्चदयाभूतेषुवत्तमा ॥ श्रवणेगुरुसक्रूषासप्तेचदशस्मृ-तं ॥ दशलक्षणकोयेषुधर्मप्रोक्तस्वयंभुवा ॥ जिह्वाव्रतानिपात्राच भैक्षबोधव्रतानिच ॥ तेषांस्थानान्यभुस्मिव संस्थितानांचचसः ॥ अशसीतिसहस्राणिप्रसूणामूर्द्धरेतसां ॥ स्मृततेषानुपस्थानंनदेवगरुवासिनां ॥ सप्तर्षिणा तुपुनस्थानंस्मृंतंतद्वनौकसां ॥ प्रजापत्यंबहुस्थानात्मसिनांब्रह्मणःक्षयं ॥ योगिगिनामकृतस्थानंतानाजित्वानवि द्यते ॥ स्थानान्याश्रमिणोतानिस्थितानितु चत्वारएवपंथानोदेवयानानिनिर्मिता ॥ पंथानः पितृपानकस्मृताश्चारेतारएवते ॥ स्वधर्णालोकतंत्रेणआयंमन्वंतरेप्रजा ॥ पथातोदेवपानायेतेषांदूररविस्मृ ताः ॥ तथैवपितृपानांपदमादूरउच्यतेएवंवर्णाश्रमाणांचैप्रमितावैकृतेतदा ॥ यदोत्तयंवर्धतेप्रजावर्णासमात्मिकाः ततोन्यामानसीन्यावै ॥ त्रेतमक्षसृजन्प्रजाः ॥ आत्मनस्तंशरीरेभ्यो ॥ तुल्यांश्चैवात्मनरूपाः

॥ इतिदशरूपकविवरणंसमाप्तं ॥ ६ शतं ८

ताननपि त्रेतायुगेताद्यो गश्चाग्नेकमेणतु ॥ ततोन्याःमानसीःसोथप्रजाःस्वधुप्रचक्रमे ॥ ततःसत्वरजादिक्ताःप्र-जाःसोंसृजतप्रभुधर्मार्थकाममोक्षाणांपतनासाधकंश्वदेवापितरश्चैव-पथोमनवस्तथा ॥ युगानुरूपाधर्मेणवैरि मावार्दिताप्रजा ॥ उपस्थितेतदातस्मिन्सृष्टिवर्गःस्वयंभुवः ॥ अभिध्यायप्रजाब्रह्मानानाधीर्यस्वमानसी ॥ पूर्वोक्ता यामपातुव्यंजनभीकंसमाश्रिताः ॥ कस्येतीपेसरायातितंददेवाधास्तथाप्रजाः ॥ इहध्यापंतस्यस्यभातादशशुभ भ्यर्थउपस्थिताः ॥ मन्वंतरकमेणेहकनिष्ठाप्रथमनेताः ॥ ख्यातायुवंशेरेतेसकसर्वयेरिहभाषितां ॥ कुशलाकुशलैकं देरक्षणैसेसदायुता ॥ तत्कर्मफलदोषेणयुपवर्गाःप्रसाहिरे ॥ देवासकरक्षिश्चैवयसगंधर्वमानुषैः ॥ राक्षसस्वस्वंपिशा चास्तैःपशुशराभूपैःरक्षतारकोरत्वैस्तैतर्भावैरूपास्थितः ॥ आधारार्थंप्रजानांवैधिरात्मानोविधिर्मना ॥ इ तिश्रीब्रह्मांडपुराणेलोकज्ञान ॥ षष्ठोध्यायः ॥ सूतउवाच ॥ ततोध्यायतनस्थानानरयोजाहिरेप्रजा ॥ तछरीरसमु व्ययेकार्यमकारणेभ्यहि ॥ क्षेत्रज्ञासमवर्तंतक्षेत्रज्ञत्वस्यधीमतः ॥ ततोदेवासरपितॄन्मनुष्याश्चतुष्टयं ॥ सिसृजुरतातानिसर्वात्मानमयरपुंजन् ॥ युक्तात्मनस्तनस्तमोमात्रासमुद्भवान् ॥ तदाध्यापनःसर्गंप्रय-त्नोभूतप्रजायतो ॥ ततोस्यजचनासूर्वेआसुरायज्ञिरेःसृजाः ॥ असृक्प्राणस्मृतोविप्रोसृज्यमानस्ततोसुराः ॥ य-च्छयथासुरास्तनानानुनंसव्ययाहतः ॥ सृक्षासृक्षंततः सोथननुमन्यांमपद्यते ॥ अव्यक्तांसत्वबहुलांतमसासं-म्ययुस्तवै ॥ नतानांपुज्यगानस्यप्रियमासारप्रजाकिला ॥ नमीमुखान्समुत्पन्नादीपतस्ततस्यदेवना ॥ धातुर्दिवि-र्जियःप्रोक्तःक्रीडायासविभाव्यते ॥ तस्मात्थानुदिव्यायाःद्याज्ञिरेतेनदेवताःदेवान्सशततःसोथतनुदिव्यमृणा हताः ॥ असृक्षसानुतुस्तेनअहस्तस्यमतलस्तस्मादहःकर्मयुक्तादेवताः ॥ समुपासतःसृक्षासृक्षभःसोयतनुमा-न्याप्रपद्यते ॥ सत्वमात्मिकादेवततोन्यात्सत्पयुक्तावैपितरेचमन्यसामान्याश्चंपूर्वाविद्यायसत्प्रभुः ॥ पितरोद्यु पथश्चाभ्योमध्येरात्रहयोपृथक् ॥ तस्मात्तेपितरोदेवाः पितृत्वंतेषुतस्यस्मृतः ॥ यथासृष्टयासृक्षपितरंस्तथातस

ब्रह्मांडपुराण व्योमोहसराविद्वातनुस्तेनसद्यः संध्याव्यजायजातप्रादर्शनात्मतथा॥ स्तनुमुखासतेऽपदृश्यार्थदक्षरं॥तस्मा-
द्वाद्व्योसार्धंतेस्कपास्तंनुवेद्विजाः॥ततोव्यस्यांपुनर्ब्रह्मास्वतंत्रामुपपद्यते॥रजोमात्मात्रिकायांतुमनसासोसृ
जन्प्रभुः॥मनुस्तस्यस्कतस्तस्यप्रजितार्जाशिरेप्रजाः॥मनानांचमनुष्यस्तेहनताथितास्प्रजाः॥सृष्टापुनःप्रजासो
थस्यांतनुसव्यपोहतः सापवियस्तेः वविदातःनुस्तेनसद्यः संध्याव्यतायसंततस्मादहंदेवतानांरात्रेपासास्करीस्मृ
ता॥तयोर्मध्येयुधेपितुः सातत्रसगरायासि॥तस्माद्व्यापुरात्र्येव—पयोमानधारस्तथा॥युक्तास्तनुस्कव्यासतेउषा
दृष्टयार्थदंतरे॥तस्मारमाद्व्योभ्राद्वः तनुपासतिवैद्विजा॥ततीनस्यांपुनर्ब्रह्मास्वतंत्रामुपपद्यत॥रजोमात्रात्मिका
यांतुमनसासीसृजत्प्रभुः॥मनुस्तस्यतुतस्यप्रजानोजग्मिरेप्रजां॥मनानांचेमनुष्यास्तेनयाव्यासद्यस्कजायतां-
॥भस्मांडबहिसंदृष्ट्वाजात्स्वायाजुक्तिचेन॥प्रजादृत्येतास्तनदृस्तेनध्यायिद्वामाहात्मनः॥सद्योराद्यनीचैवस-
संध्याज्योत्स्नावजग्मिरे॥ज्योत्स्नासख्याहिमीचैवसत्यमात्मकाश्रमः॥नमोमात्रात्मिकारात्रिःमर्त्ये:तस्माद्रिया
त्मिकाः॥तस्मादेवचतुर्थंऋतुशसृशसुख्यानवै॥तस्मात्रैतापिद्विजान्मवलिनस्तेनतेदिव॥नत्वायदस्कराभ्रात्राद्ज
घन्यादसृजत्प्रभुः॥प्राणेभ्योरात्रिजन्मानोत्मेजोवास्तिनिंतेनते॥एतान्येभवविष्याणांदेवानामस्करेसह॥पितृणां
मानुष्याणांचेअनितानागतेषुवै॥मन्वंतरेषुसर्वेषुनिमित्तानिभवंतिहि॥ज्यात्मारानूमहतींमध्यांजांस्तीनांनिये
॥भात्रियस्मातोनाभिर्भाशद्धोध्यान्तिदोमिषअतोवितानिनीसृशान्देयरेवदानवमानुषान्॥पितृप्यश्चैवनस
ध्यानाविधायसृजत्प्रजाः॥तामृत्सृष्टतोज्योत्स्नातोन्यासाध्यसप्रभुः॥मूर्तिरजस्मोद्रेकांनतस्तासोत्यभुंज
त॥ततोन्योःमाधकारीचजघाविष्वाःप्रजासृजन्॥तासृशस्कजघाविस्वाःअंस्यास्यारानुयुद्वता॥अन्यासेतनि
रक्षामउक्तवंतःस्कतासुधःरक्षतास्वैसृजास्तस्यात्रध्यात्मानेनिशाचराः॥येतुधार्णहिनुमांतांसिभेवामिध्यापर
स्परं॥तेन्मेकर्मणायक्षयुत्यकाःक्रूरकर्मणःराक्षेतिपालनेपातिवातरेषविवधते॥यरक्षतिधातुर्धक्षपणेशभिरुच्यते॥

हीनकेशाश्वदृष्टिस्तांस्तान्कपालिनः॥महारूपात्तिरूपांश्चविश्वरूपान्सरूपिणः॥रथिनोवर्मिणश्चैवधन्विनोतषभू
दनः॥सहस्रसर्थान्दृस्तपरदद्दिव्यमोलांस्तरिन्नगान्॥भूत्वाशीर्षानिशरशन्द्विजिघ्रारुक्षविलोचनान्॥अंसादीनिशिता
दिघ्वाज्ययातसोमपास्तथा॥प्रातमदोष्वकापाश्वशितिस्कंधार्धमन्वव॥सोपासंगतनुत्राश्चधान्विताःषिचात्मिणः॥आ
शानाश्चावक्षश्चापिनभसश्चाव्यधिष्ठितान्॥आधीपानांश्चोर्द्धकेशान्सृजतोष्यायस्तथा॥ज्वलतोवषधश्चैवद्योतनाप्र-
धुषितान्॥बुधासुद्रुतमोश्चैवब्रह्मेखान्यहदर्शनः॥तीलग्रीवासहस्राक्षःसर्वश्चैवक्षयाचरन्॥अदृश्यन्सर्वभू
तानांमहायोगान्महौजसः॥तवताइवतश्चैवएवंयुक्तासहस्रश॥अर्थांतपानासृजतेरुद्रेशोभास्करोतमान्॥स्रष्ट्वाब्रव
वीदेनमास्त्राक्षारीदृशीःप्रजा॥नस्रष्यशत्मनस्कृत्याप्रजानैवाधिकातथा॥अन्यास्कजस्वभद्रंतेप्रजास्वामृत्कसंयुताः
॥नारमतेहकर्माणिप्रजाविगतमृतवः॥एवमुक्तोब्रवीदेननारंमृत्कजवान्विताः॥प्रजाःस्वक्यामलद्वतेप्रजास्तामृत्क
स्थितोहंत्वंसंजुस्वाःस्ताः एतेजैवेमयापृष्टाविरुपानिलोहित॥सहस्रेहिसहस्राणांमात्मनोममनिस्तता॥एतेदेवाभवि
ष्यंतिसर्वदेवागणेःमहा॥मन्वंतरेषुयेदेवाभविष्यंतिहछंदजाः॥तैःसार्द्धमेन्यथामानाल्लोस्थाप्यतिहयुगस्थान्॥ए
वमुक्ततोब्रह्मामहादेवेनसप्रभुः॥प्रत्युवाचतथाभीमोहष्यमाणःप्रजापतिः॥चरंचतुभद्रंतेयातेप्रापतंप्रलौ॥
ब्रह्माणसमनुज्ञातेततःसर्वमहिंकिलः॥ततःप्रभृतिदेवःसमवासकयतेवप्रजाः॥जद्वरशःस्थितसारयुर्यादवाभृतः
॥संघवचस्मात्प्रोक्तस्थितोस्मानितस्मान्स्थाणवेधैःस्मृत॥ज्ञानस्तपश्चसत्यंश्चरैश्वर्यंबलंवच॥वैराजामात्मसं
योधःकृत्स्मान्येतानिसंकरे॥सर्वोदेवानृषीचैवसमेतानस्कहेसह॥अत्येतितेजसादेवोमहादेवस्ततस्मृतः॥अन्येतिदेवा-
नैश्वर्यात्वज्ञानश्चमहास्करान्॥ज्ञानेनचमुनीन्सर्वान्योगाद्भूतानिसर्वशः॥एवमेवमहादेवःसर्वदेवनमस्कृताः॥
प्रजामनुयमास्रष्ट्वासर्याणायमह॥इतिश्रीब्रह्मांडपुराणेनुशिंगपादेरुद्रप्रवेशवःअष्टमोध्यायः॥ऋषिरुवाच॥
आस्मिन्कल्पेतुत्वमानोक्तमाद्रुर्भवन्मिहात्मनः॥महादेवस्यरुद्रस्यमयाप्रोक्तासमासतः॥विस्तरेणप्रसन्मासी-

र्नामनिरुक्तिभिः सह पत्नीभिर्जनयामास महादेवान् सुकृतान् बहुविकल्पेष्वन्यतमेषु तेषु तस्मिन् विकल्पेषु भाग्यतः कल्पादेवान्मनस्कल्पं सुकृतं तन्नगत॥ पतत्रिषु भाद्रपदासी कुतेः कस्यकुमारो नीललोहितः॥ किरोदिषि कुमारेति ब्रह्मसंप्रत्यभिभाषितः॥ सोब्रवीद्देहिमे नाम प्रथमरुद्रशतं कुमारं नीललोहितं॥ रुद्रस्त्वं चैवमामासि इत्युक्तो रुद्रन्युतः॥ किरोदिषि कुमारेति ब्रह्माप्रेतेतापितः॥ नामर्षेहिषितीयेमे इत्यथाचस्वयंभुवेभवरुपदेवनामाइत्युक्तः सोरुदन्पुनः॥ किरादिषीतितं ब्रह्मारुदंतंपुनरुब्रवीत्॥ चतुर्थदेहिमेनामइत्यूक्तः सोब्रवीत्पुनः॥ किरोदिषीतितं ब्रह्मारुदंतंपुनरब्रवीत्॥ षष्ठमेनामदेहेतीप्रत्युवाचस्वयंभुवः॥ लीमस्तेवनामासीइत्युक्तासोरुदत्पुनः॥ किंकरोषीतितं ब्रह्माइत्युक्तंपुनरब्रवीत्॥ सप्तमंदिहिमेनामइत्युक्तः सोरुदत्पुनः॥ रुदंतंकुमारंतुमारोदारितिसप्तमं॥ देहिमेनामइत्युक्तः प्रत्युवाचहरः॥ उग्रस्त्वंदेवतामासिइत्युक्तोविरराम ह॥ लब्धनामानिवैतानि ब्रह्माणंनीललोहितः॥ भावाचनाश्रमंतेषांस्थानानिप्रविशेतिह॥ स्वतोविसृशस्तनएवप्यानाम्नस्वयं॥ सूर्योदयंमहीधोयुवेदिराकासमेधवा॥ शिक्षोब्राह्मणश्चेद्रइत्यनेस्वधानूपुनः॥ तेषुषूच्येषुनामस्कार्यश्चपलतः प्रोवाचतंपुनर्ब्रह्माकुमारंनीललोहितं॥ यदुक्तंतेमहापूर्व्यैतानवस्तवभानवैनूइतिवैतिभो॥ तस्यादिन्यस्कतुनाम्नः प्रथमाप्रथगस्यते॥ इत्युक्तस्तेनयत्नेनश्चतुयासीत्प्रकोसकंविवेशशतद्दादिन्यंतस्मादुद्दोत्यसास्मृतं॥ उयस्तमनंयंतुवर्जनेदर्शनेरविं॥ शाश्वज्जायापतिर्यस्मात्स्वस्कसंनिश्चयेनपात्॥ नस्यत्रिसूर्यतविक्षेनेअश्रुःकामासुचिसदा॥ अतीतानागतंरुद्रंविप्रत्यातायपतियन्॥ उलेसख्येउपासीनागवानः समंऋग्यतुः॥ युन्येनासिश्तेयज्ञमध्यान्हेयुजस्तथा॥ मासस्तथापराह्नेतुरुद्रःनिशतिकमात्॥ तस्माद्वेद्न्युरिनेमासास्तेमिनएवच॥ रुद्रप्रतिमेयेहेभावस्थस्यकथंचना॥ एवमुक्ताद्विजान्रुद्रस्तान्हिनस्तवे॥ ततेब्रवीन्पुनर्ब्रह्मानदेवंनीललोहितं॥ द्वितीयेनामध्येयंतेमयाप्रोक्तंलवैनियन्॥ एतस्ययोद्वितीयानेतनुर्नाधानवात्यनिइत्युक्तेधस्यासीछरीरसंतथात्मकं॥ विवेशततदाथरुतस्मौदीपालबस्मृतः॥ तस्माद्भूपतिभूतानितायसंतावपत्रिव॥

तवतावेवभूतानांमुच्यतेनावतोबला॥ तस्मात्सकंपुरीषेचनाशुकुर्यातकर्हिचित्॥ सनिष्ठिवेम्लावगाहेननोगच्छेत्रमेथुनं॥ चतात्परिवक्षितवदित्योवास्थितोपिवा॥ मेध्यामेध्यास्तताधाय्येतापनास्कनिनिःस्मृताः॥ विवर्णरसगंधर्वाबर्ज्याअस्याश्वशाक्रितः॥ अवायोनिःससुइस्कतस्मात्तत्कामयंतिताः॥ नहिनहिंसिनरादोषोयएवंधस्यसवर्तने॥ ततोब्रवीत्पुनर्ब्रह्माकुमारंनीललोहितं॥ सर्वतपोवृतीयतेयामप्रोक्तंमयाविभो॥ यस्यभूमिकसृतीयस्यननुर्नामलवंतिचइत्युधेकोस्थिरेतस्यशरीरेद्वह्निसंगितं॥ विवेशततदाभूमियस्मासःसर्वउच्यते॥ तस्मात्कुपंनकुर्वंतिपुरीषंसत्रमेवच॥ नछायांतथामार्गेस्वछायायोनमोनमराशिरः॥ प्रावृतकुर्यातव्रतंधापतृणर्म्मदी॥ एवंयोतनेभुक्तोसर्वस्तेनहिवासितंवैतलेब्रवीत्॥ पुनर्ब्रह्माकुमारंतंनीललोहितं॥ इशाननीचतुर्थ्यंतनामप्रोक्तंमहोदधी॥ चतुर्थस्यचतुर्थायुर्नामातत्युत्तषा॥ इत्युक्तेयछरीरात्वयंवधाप्राणंसंस्थितः॥ विवेशतस्यतद्वायुशेनानस्तेनमारुतः॥ तस्मात्रेनंपरीवदेत्प्रवातायुमीश्वरं॥ यस्तैर्व्यवहरंन्येतयवेपरिचरेतिवा॥ एवमुक्तोमहेशानोनैवेहेत्योहिनास्तनं॥ ततोब्रवीत्पुनर्ब्रह्मानदेवेशानमीश्वरं॥ वामपद्देपपशुपतिइत्युक्तंपंचमीतथा॥ पंचमीपंचममस्थातातनुनाम्नापिथिः पशुभ्वापीयवस्मात्सतिथश्वशः॥ तस्मात्पशुपतिस्तस्यतनुरात्रिरुच्यते॥ तस्मादनेध्यनदहेनवपादोप्रवाययेत॥ अधस्ताद्योपदध्यार्च्ननचेनमतिलंघयेत्॥ नैनंपशुपतिर्देवंएवयुक्तंहितास्तेवोततोब्रवीत्॥ पुनर्ब्रह्मातदेवेश्वेतपिंगलः॥ पृष्टाममयोप्रोक्तंवतीमेतियुत्प्रभो॥ आकाशतस्यनाभ्यस्कमनुष्यिभवंतिति इत्युक्तेपुषिरंतस्यशरीरस्थमभूत्रयं॥ विवेशतत्रशकाशेतस्माद्भीमस्यसालनु॥ यदाकासंस्मृतोदेवस्तस्मात्रासयजः कविः॥ कुर्यान्नुत्रंपुरीषंवानभुंजीतायवेतनामेथुनंवापितचरउछिष्टानिवतोक्षिपेत्॥ नहिनास्तिंवेदज्ञोयेतीमोद्वेषमावरन्॥ ततोब्रवीत्पुनर्ब्रह्मानदेवंमपतिंप्रभुं॥ सप्तमंयन्मयाप्रोक्तंनामोयेनितवप्रभो॥ तस्यनामतनुस्कभ्यंभवतिदीक्षितोद्विजः विवेशवीक्षितोद्वेब्राह्मणःसोमयाजितं॥ तावत्कालास्मृतोविपुउमोदेवस्कदीक्षितः॥ तस्मात्तेनपरिवदेन्नाश्रीपातस्यकीर्तयेत्॥ तद्भयेतस्यपाप्मानंयेवेपरि-

वदंतितं ॥ एवमुक्तातद्विजानुयोदेवनास्तोहिनास्तिवैपुनर्ब्रह्मा॥ तदेवंलास्करयुतिं ॥ अथमनाचयत्प्रोक्तं गक्षहादेवति
लेमया॥ नष्टवैवाष्टनास्यारुक्ततनुरुक्त्यंतुचंद्रमा॥ इत्युक्तेर्युमनस्तस्यसंक्रमभूतप्रभोविवेश॥तच्चरमद्रादेवस्ततः॥
शशीतस्यादिशिष्यतेयेषमहादेवस्यचंद्रमा॥एकरात्रसमायानोसूर्याचंद्रमसावुभौ॥ अमावास्यानिशायांसुतस्थायु॰
२० क्तःसदाभवेत्॥ रुद्रविष्णुसर्वनिदंतंतुनिनामनिश्चयः॥ एकाकीयेश्वरत्येवसूयोरुद्रउच्यते॥ सूर्यस्ययत्प्रकाशेनबी
जनेचजनंत्रिमोत्रजाः शुक्रात्मासंस्थितोरुद्रोविरूपभोगतस्त्रिलिःभूयतोपीयतेवचअन्नपातादिकाम्यया॥ननरद्रवसतं
देवेचबद्धेरुचोपधीयतोपन्याधर्तेः प्रजाःसर्वाः स्थिरिभूतेनतेजसा॥ यथवासाथनुस्यजधोधारयतेप्रजाः॥यावास्थि
ताशरीरेषुभूतानिप्राणवृत्तिभिः॥ पिताशिपेचावेभूतानीजठरोष्वहतनुः॥पशुपतिस्तस्यपावकःसोग्निरुच्यतेयानि
दंसुशिराणिश्युदहरवतर्गतानिवैवायोः संवर्णार्धनिलोमासोच्यतेतनुः॥एतानिदीक्षितानांतुयानुस्थितिब्रह्मचादिनां॥
तनुरुद्राध्यात्मिकासानुतेनायोदीक्षितः स्मृतः पनुसंकल्पकंतस्यप्रजाधिवदसमास्थिते॥ मातनुर्मानसीतस्यचंद्रमा
प्राणिषुस्थिता॥ नधोनपोलवतिजथमानः पुनःपुनःयोपतेसोयथाकारविबुद्धैःपितृभिः॥ प्राणिघुसहमहादेवोस्मृतो
गात्रचंद्रमाःससममृतः॥ तस्यपाप्रथमानामतनुरौद्रीप्रकीर्तिता॥ सर्वस्ययातृतीयस्यनीम्नाभुरतनुस्मृताः॥तस्यापत
र्वाविकोशीनपुत्रोस्यागारकास्मृताः॥ ईशानस्यचतुर्थस्यनामगवासनुस्वपातस्यः पतिशीपानामपुत्रश्चात्मानोजन॰
॥अतिक्रांतिमनिश्चेवद्वोपुनोचातितास्यतु॥तास्वःपशुपतेपातुतनुरग्निद्विजेस्मृताः॥ तस्यापत्नीस्मृतास्वाहानल
स्तस्यासमृतानाम्नःषष्ठस्यपत्नीमातनुराकाशमच्युतेततः॥तत्तस्मृतातस्यास्वर्गश्चापिसकृतस्मृतः॥उग्राततनुसप्त
मीयादीक्षितोब्रह्मणःस्मृतः दीक्षापत्निस्मृतातस्यासंस्थानःपुनरुच्यते॥ दिशयत्स्मृतातस्यास्वर्गश्चापिसकृतस्मृ- २०
तः॥उग्राततनुःससमीयादीक्षितोब्रह्मणःसकृतः॥दीक्षपत्नीस्मृतातस्यातस्यवैरोहिणीपुत्री॥इत्येतोर्थभावरुतस्यनाम
तिः॥ साक्षितस्यमहतःततुर्यांचंद्रमास्मृताः॥तस्यवैरोहिणीपुत्रीपुत्रस्यास्यबुधःस्मृतः॥ तस्यवैरोहिणीपुत्रीइत्येतोर्थ

सर्वयोगेश्वरत्यात्रैलोक्यंहिनिरंतरं॥तस्मात्यश्यंतितेसर्वंयत्किंचिज्जगतीगतं॥व्यक्ताव्यक्तंवसेकृत्वासर्वस्यापिर्यत्परं॥स
व्यासत्यंचयद्वेसदसच्चमहात्मभिः॥ सर्वज्ञानानिसृष्टानिमोक्षादीनिमहात्मभिः॥तस्मात्तेषांसदाप्तकृतःफलंप्राप्नोतिनुत्तमं
॥नरश्चयोवेदसवेदवेदान्यज्ञंषियोवेदसवेदयज्ञं॥सामानियोवेदसवेदब्रह्मयामानसंवेदसवेदसर्वं॥ ॥इतिश्रीब्रं
ह्मांडपुराणेउपोद्घातपादेब्रह्मणपरिक्षाप्रंचदशः॥ ॥बृहस्पतिरुवाच॥अतःपरंप्रवक्ष्यामिदानानिचफलानिच॥तार
णंसर्वभूतानांस्वर्गमार्गसुखावहं॥लोकेश्रेष्ठतमंसर्वमात्मानश्चेवयत्प्रियं॥सर्वेपितृणांदातव्यंतेषामेवाज्ञयार्थिना॥
जांबूनदमयंदिव्यंविमानंसूर्यसन्निभं॥दिव्याप्सरोभिःसंपूर्णमन्नदोलभतेक्षयं॥सर्व्यंजनंतयोदद्याद्दहतश्राद्ध
कर्मणि॥आयुःप्राकाश्यमैश्वर्यंरूपंचलभतेशुभं॥यज्ञोपवीतंयोदद्यात्श्राद्धकालेतुयज्ञवित्॥पावनंसर्वविप्राणांब्रह्मदानस्ययत्फलं॥घृतंविप्रेषुयोदद्यात्श्राद्धकालेकमंडलुं॥मधुक्षीराज्यबुक्षिर्दातारमुपतिष्ठति॥त
क्राविर्धेनुयोदद्यात्श्राद्धकालेकालेकमंडलुं॥धेनुंसलभतेविद्वांयोददांसुखदेहिनी॥तूलपर्णेत्रियोदद्या-
त्पाडुकेश्राद्धकर्मणि॥शोभनंलभतेपानंपादयोःसुखमेधते॥व्यजनंतालवृक्षंचदत्वाविप्रायसत्फलं॥प्राप्नु
यात्सर्वपुष्पाणिसुगंधानिमृदूनिच॥श्राद्धेधूपानहेदत्वाब्राह्मणेभ्यःसदाबुधः॥ दिव्यंसलभतेपानंधाजियुक्तंधनं
तथा॥श्राद्धेछत्रंतुयोदद्यात्पुष्पमालान्वितंतथा॥प्रासादोद्युक्तमोभूत्वागछतंमनुगछति॥शरणंरत्नसंपूर्णंशस
ज्याभोजनंबुधः॥श्राद्धेदत्वापतिष्यस्तुनाकपृष्ठेमहीयते॥ मुक्ताधैडूर्यधासांसिरत्नानिविधिधानिच॥वाहनानिच
दिव्यानिप्रयुतान्यर्बुदानिच॥सुमहद्योगमंपुण्यंसर्वकामसमन्वितं॥चंद्रसूर्यनिभंदिव्यंविमानंलभतेक्षयं॥अप्सरो
भिःपरिवृतंकामगंसुमनोजवं॥यस्तेस्तुविमानाग्रेस्तूयमानःसमंततः॥ दिव्यैःपुष्पैःप्रकिर्यंतिचूर्णमुक्तिभिरेवच
॥गंधर्वास्तत्रगायंतिप्रनृत्यंतिचनित्यशः॥कन्यायुवतिमध्यंवैसहितोभरतैश्वरैः॥सुखंनेस्तेविबुध्यंतेसतलंहिमनो
रमैः॥अश्वदानसहस्रेणरथदानशतेनच॥दंतिनांचसहस्रेणयत्तेरोधशतंवरं॥दद्यात्पितृभ्योयज्ञेयोजंतुधारणमं
भसि॥दानानिकृसहस्रस्यफलंप्राप्नोतिमानवः॥जातितस्यप्रदानानिसितान्यदानंविशिष्यते॥तस्मात्सर्वप्रयत्नेनदेयं

प्राणिभिरर्पिणं॥ अहिंसासर्वदेवेभ्यश्चविप्रेभ्यश्चसर्वदायिनां॥ दानंहिजीवितस्याऽऽदीनानांपरमंधनं॥ शुभ्रश्च्यानिगुणवर्णानि श्राद्धपात्राणिदापयेत्॥ रसास्तमुपतिष्ठंतिभक्ष्यंसौभाग्यमेवच॥ तिलानिसूक्ष्मतथाश्राद्धेद्विजेभ्यःसंप्रयच्छति॥ मिष्टान्नंलभतेलोकेस्त्रीषुसौभाग्यमेवच॥ यःपात्रंतेजसंदद्यान्मनोज्ञंश्राद्धतोजने॥ पात्रंभवतिकामानांरूपस्यचधनस्यच॥ राजतंकांचनंवापियोदद्यात्श्राद्धकर्मणि॥ दातातुलभतेकामान्प्राकाश्यंधनमेवच॥ धेनुंश्राद्धेतुयोदद्याद्दुहिंकुंभोपदोहिनीं॥ गावस्तमुपतिष्ठंतुनरंपुष्टिस्तथैवच॥ दद्याद्यः शिशिरेश्वग्निंवह्निकाले प्रयत्नतः॥ कायाग्निर्दीप्तिंप्राकाश्यंसौभाग्यंलभतेनरः॥ इंधनानितुयोदद्याद्द्विजेभ्यःशिशिरागमे॥ नित्यंजयतिसंग्रामे-श्रियाजुष्टस्तुजायते॥ सुरभाणिचवस्त्राणिगंधवंतितथैवच॥ पूजयित्वातुपात्रेभ्यःश्राद्धेसत्कृत्यदापयेत्॥ गंधमाल्यंमहात्मानंसुखानिविविधानिच॥ दातारमुपतिष्ठंतियुवत्यश्चपतिव्रता॥ शयनाशनपानानिभूमयोधा हनानिच॥ श्राद्धेयेतानियोदद्यादश्वमेधफलंलभेत्॥ श्राद्धकालेगुणवतिविप्रेवैसमुपस्थिते॥ इष्टद्रव्यंचयोदद्यात्स्मृतिंमेधांचविंदति॥ सर्पिःपूर्णानिपात्राणिश्राद्धेसत्कृत्यदापयेत्॥ कुंभोपदोहगृष्टीनांबह्वीनांफलमश्नुते॥ श्राद्धेयेक्षितंदद्यात्पुंडरीकफलंलभेत्॥ वनपुष्पफलोपेतंदत्वागोसवमश्नुते॥ कूपारामतडागानिक्षेत्रगोघ्नहाणिच॥ दत्वामोदंतितेस्वर्गेनित्यमार्चंद्रतारकं॥ स्वास्तीर्णंशयनंदत्वाश्राद्धेरत्नविभूषितं॥ पितरस्तस्यतुष्यंतिस्वर्गलोकंसमश्नुते॥ अस्मिन्लोकेचसंपन्नंस्यंदंतंचसुधाहनः॥ अहर्भिःपूज्यतेचाढ्यधनधान्यैश्चवर्धते॥ पर्णकोशेयवस्त्रोर्णंतथाप्रावारकंबलौ॥ अजिनंकांचनंपट्टंप्रवेणीमृगलोमकं॥ दद्यादेतानिविप्राणांभोजयित्वायथाविधि॥ प्राप्नोतिश्राद्धदानस्तुधाजपेयफलंलभेत्॥ भ्रुकुभार्यासुरूपाश्चपुत्राभृत्याश्चकिंकराः॥ वशेतिष्ठंतिभूतानिलोकेचास्मिन्निरामयं॥ कौशेयतोमकार्यासंदुकूलंगहनंतथा॥ श्राद्धेष्वेतानियोदद्यात्कामानाप्नुयानरान्॥ असात्मनाशयंत्येतेनमःसूर्योदयेयथा॥ भ्राजंतेचविमानानिनक्षत्रेष्विवचंद्रमाः॥ वासोहिसर्वदेवेभ्यश्चतंधस्त्राभावेक्रियानास्तियज्ञदानेतथामिच॥ तस्माद्धस्त्राणिदेयानिश्राद्धकालेषुनित्यशः॥ तानिसर्वाण्यवाप्नोतिश्राद्धेदत्वातुमानवः॥ नित्यश्राद्धेतुयोदद्यात्प्रयतस्तत्परायणः॥ सर्वकामानवाप्नोतिराज्यंस्वर्गंतथैवच॥ सर्वकामसमृद्धेश्वयज्ञस्यक

राम्

लमश्नुते॥ भक्ष्यजातंतुसुरूपंस्वाक्तिकाद्यंसशर्करं॥ कृसरंमधुसर्पिश्चपयःपायसमेवच॥ स्निग्धपूपांश्चयोदद्याद्-ग्निहोमफलंलभेत्॥ दधिगव्यमसंसृष्टंभक्ष्यान्नानाविधांस्तथा॥ दत्वानशोचतेश्राद्धेवर्षासुचमघासुच॥ घृतेनभोज येद्विप्रान्घृतंभूमौसमुत्सृजेत्॥ छायायांहस्तिनश्चैवदत्वाश्राद्धेनशोचते॥ ओदनंपायसंसर्पिर्मधुमूलफलानिच॥ भक्ष्याश्चविविधान्दत्वापरत्रेहचमोदते॥ शर्कराक्षीरसंयुक्तापृथुकानित्यमक्षया॥ स्यात्तुसंवत्सरंप्रीतिःशाकेर्मांसेर सेनच॥ सक्तुपापासथापूपाःकुसराःव्यंजनैःसह॥ सर्पिस्निग्धानिसर्वाणिदद्यात्संस्कृत्यभोजयेत्॥ श्राद्धेश्वे तानियोदद्यात्यंसंलभनेविधिं॥ नयसस्यामियोदद्याश्राद्धेसत्कृत्ययत्नतः॥ सर्वभोगानधाप्नोतिपूज्यतेचदि वंगतः॥ भक्ष्यभोज्यानिपेयानिचोष्यंतेयवराणिच॥ भोजनाग्रासनंदत्वाअतिथिभ्यःकृतांजलिः॥ सर्वयज्ञक्रतू नांहिफलंप्राप्नोत्यनुत्तमं॥ क्षिप्रमक्लिष्ट दद्यादन्नंबुभुक्षते॥ सव्यंजनंतथास्निग्धभक्त्यासत्कृत्ययत्नतः॥ तरु णागादित्यसंकाशंविमानंहंसयाहनं॥ अन्नदोलभतेनित्यंकामाकोऽस्तथैवच॥ अन्नदातात्परंदानंनान्यत्किंचिन्नु विद्यते॥ अन्नाद्भूतानिजायंतेजीवंतिप्रभवंतिच॥ जीवदानात्परंदानंनान्यत्किंन्विद्यते॥ अन्नाल्लोकाः प्रतिष्ठंतिलो कदानस्यचत्फलं॥ अन्नंप्रजापतिःसाक्षात्तेनसर्वमिदंततः॥ तस्माद्दानसमंदानंनभूतंनभविष्यति॥ यानिरत्नानिमेदि न्यांयानिहानिभयस्तथा॥ क्षिप्रंप्राप्नोतितत्सर्वंपितृभक्तस्तुयोनरः॥ प्रतिश्रयंचयोदद्यादतिथिभ्यःकृतांजलिः॥ देवास्तं प्रीतिंचच्छंतिदिव्यातिथ्येसहस्रशः॥ सर्वान्येतानियोदद्यात्पृथिव्यामेकराड्भवेत्॥ त्रिभिर्हाभ्यामथैकेनदानेनसुखी भवेत्॥ दानानिपरमोधर्मःसद्भिःसत्कृत्यपूजितः॥ त्रैलोक्यस्याधिपत्यंहिदानेचैवध्रुवंस्थितः॥ अराजारमतेराज्यंमध मश्वोत्तमंधनं॥ क्षीणायुर्लभतेचायुःपितृभक्तःसदानरः॥ ॥इतिश्रीमहापुराणेब्रह्मांडेश्राद्धकृत्यदानप्रशंसानामषो डशः॥ ॥बृहस्पतिरुवाच॥ ॥अतऊर्ध्वंप्रवक्ष्यामिश्राद्धकर्मणिपूजितं॥ काम्यंनैमित्तिकाजस्रंश्राद्धकर्मणिनित्य वाः॥ पुत्रदारानिमित्तास्युरष्टकास्तिस्रएवतु॥ कृष्णपक्षेधरिष्ठाहिपूर्वाखंडलदेवता॥ प्राजापत्याद्वितीयास्याद्दैवंद्रव्यग नोविधिः॥ अत्रापार्वणपितृणांवैनित्यमेवविधीयते॥ प्राच्यांन्यांतेचतुर्थास्यात्तांचकुर्याद्विशेषतः॥ आसुश्राद्धंबुधंकुर्व न्सर्वस्वेनापिनित्यशः॥ क्षिप्रमाप्नोतिहिंस्रेयःपरत्रेहचमोदते॥ पितरःपर्वकालेषुतिथिकालेषुदेवताः॥ सर्वेषुपुरुषार्थांति-

निपाभामिधधेनवः॥ मास्यतेप्रतिगच्छेयुरक्षकासुधपूजितः॥ योधास्तस्यभवंत्यातायःस्नेहेच सर्वशः॥ पूजकानांसमुक्त
र्वोनास्तिकानामधोगतिः॥ देवास्तदर्पितोयांतितिर्यगाद्यंत्यदायिनः॥ पुष्टिंप्रजांस्मृतिंमेधांपुत्रानैश्वर्यमेधच॥ कुर्वाणः
पूजनंचाशुसर्वंपूर्वंसमश्नुते॥ प्रतिग्रहनलाभाच्चलब्धंचास्यवनस्पतिः॥ द्वितीयायांतुयःकुर्याद्विप्रद्वारियतिर्भवेत्॥ च
तुर्थिनांतृतीयास्याच्छ्रुभ्रीपापनाशिनी॥ चतुर्थ्यांतुप्रकुर्वाणःशत्रुक्षिप्राणिपश्यति॥ पंचम्यांचापिकुर्वाणःप्राप्नोति
महतांश्रियं॥ षष्ठ्यांश्राद्धानिकुर्वाणःसंपूज्यस्यात्प्रयत्नतः॥ कुरुतेयस्तुसप्तम्यांश्राद्धानिसततंनरः॥ महीसत्यमवा
प्नोतिगणानांचाधिपोभवेत्॥ संपूर्णामृद्धिमाप्नोतियोष्टम्यांकुरुतेनरं॥ श्राद्धंनवम्यांकर्तव्यमैश्वर्यंस्त्रीश्चकांक्ष
ता॥ कुर्वन्हयाम्यांपुनरोग्रसुतश्रियमनुयात्॥ वेदांश्चैवानुयात्सर्वान्विप्राणांसमतांव्रजेत्॥ एकादश्यांपरंदानंस्व
र्ग्यंसततंतथा॥ द्वादश्यांजयलाभंचराज्यमाशुवसूनिच॥ प्रजाहधिपशून्मेध्यांस्तांत्र्यमुद्दिसप्तमां॥ दीर्घमायु
रथैश्वर्यंकुर्वाणस्तत्रयोदशीं॥ युधानश्वगृहेतस्यमृतास्तेभ्यःप्रदापयेत्॥ शस्त्रेणवाहतायेचतेषांदद्याच्चतुर्दशीं
॥ अमावास्यांप्रयत्नेनश्राद्धंकुर्यात्सदाशुचिः॥ सर्वान्कामानवाप्नोतिस्वर्गेधानंतमश्नुते॥ तथाविधमजातानांयमला
नांचसर्वशः॥ श्राद्धंदद्यादमावास्यांसर्वकामानवाप्नुयात्॥ मघासुकुर्वन्श्राद्धानिसर्वकामानवाप्नुति॥ प्रत्यक्षमर्चिता
स्तेनपर्वतेपितरस्तदा॥ पितृदेवामघायस्मात्तस्मात्तास्वक्षयंस्मृतं॥ ॥ इतिश्रीब्रह्मांडपुराणेश्राद्धकल्पेतिथिश्राद्धनाम
सप्तदशः॥ ॥ बृहस्पतिरुवाच॥ ॥ यमस्तुयानिश्राद्धानिप्रोवाचशशबिंदवे॥ तानिमेशृणुकार्याणिनक्षत्रेषुपृथक्पृथक्
॥ श्राद्धंयःकृत्तिकायोगेकुरुतेसततंनरः॥ अग्निनाधायसस्वर्गेराजतेषुवदव्रत॥ अथस्यकामोरोहिण्यांसोम्येनजस्विता
भवेत्॥ प्रायशःक्रूरकर्माणआर्द्रायांश्राद्धमाचरन्॥ क्षेत्रभागीभवेत्पुत्रीश्राद्धंकृत्वापुनर्वसौ॥ पुष्टिकामपुनस्तिष्ये
श्राद्धंकुर्वीतमानवः॥ आश्लेषासुपितॄनर्च्चेद्वारान्सुप्रजावान्भवेत्॥ यतीनांभवतिश्रेष्ठामघासुश्राद्धमाचरन्॥ फल्गु
नीषुपितॄनर्च्चेत्सौभाग्यंचभवेन्नरः॥ प्रधानशीलःसामर्थ्यउत्तरासुकरोतियः॥ संसत्सुमुख्योभवतिहस्त्यश्वंचपितॄन
पि॥ चित्रायांचेक्षयंकुर्यात्पश्येद्रूपवतःसुतान्॥ स्वातीनांचेक्षयंकुर्याद्वाणिज्यंलाभमाप्नुयात्॥ पुत्रार्थीतुविशाखासु
श्राद्धमीहेतमानवः॥ अनुराधासुकुर्वाणोनरश्चक्रंप्रवर्त्तयेत्॥ अधिपत्यंभवेज्ज्येष्ठ्यांमूलेनारो

BEHAUDAJI MEMORIAL

राम

निशतंश्राद्धास्तृप्तिस्तानानुगच्छति॥ एवमाधास्थितास्तत्राब्रह्मणापरमेष्ठिना॥ पितॄणामादिसर्गेतु लोभामक्षया
र्थिना॥ इत्येतेपितरश्चैवलोकाद्दुहितरस्तथा॥ दौहित्रायजमानाश्चप्रोक्ताश्चैवमहानघ॥ कीर्तितामितरस्तेवैलवपुत्रय
थाक्रमं॥ तंपुरुवाच॥ ॥ अहोदिव्यस्तपातातपितृसर्गस्त्वयाकीर्तितः॥ लोकाद्दुहितरश्चैवदौहित्राश्चश्रुतास्तथा॥ दा
नानिसहसोचेनकीर्तितानिफलानिच॥ अक्षय्यंहिज्ञाश्चैवसर्वमेतदुदाहृतं॥ अद्यप्रभृतिकर्तास्मिसर्वमेतद्यथा
तथं॥ ॥ बृहस्पतिरुवाच॥ ॥ इत्येतद्गिरापूर्वंऋषीणांयुक्तवान्प्रभुः॥ पृष्टश्चसंशयन्सर्वंऋषीनाह संसदि॥ स
त्रेतुवितते पूर्वंतथावर्षसहस्रके॥ यस्मिन्सहस्रांतिस्रोतश्चत्वासीदेवताप्रभुः॥ गतानितत्रवर्षाणांपंचाशुद्वशतानि
वै॥ श्लोकाश्चात्रपुरागीताऋषिभिर्ब्रह्मवादिभिः॥ दाक्षितस्यपुराशत्रेर्ब्रह्मणःपरमात्मनः॥ तत्रैवदत्तमत्रापिपि
तृणामक्षयार्थिनां॥ लोकानांचहितार्थायब्रह्मणापरमेष्ठिना॥ सूतउवाच॥ ॥ एवंबृहस्पतिःपूर्वंपृष्टःपुत्रेणधी
मता॥ प्रोवाचपितृसर्गंतुयश्चैवसमुदाहृतं॥ ॥ इतिश्रीब्रह्मांडपुराणेउपोद्घातपादेश्राद्धकल्पोविंशतिमःस
माप्तः॥ ॥ वसिष्ठउवाच॥ ॥ इत्थंप्रवर्तमानस्यजमदग्नेर्महात्मनः॥ वर्षाणिकतिधिद्राजन्व्यतीयुरमितौजसा
॥ रामोपिनरशार्दूलसर्वधर्मभृतांवरः॥ वेदवेदांगतत्त्वज्ञसर्वशास्त्रविशारदः॥ पित्रोश्चकारशुश्रूषांध्यनीताव्याम
तिः॥ प्रीतिंचनिजचेष्ताभिरन्वहंपर्यवर्तयन्॥ इत्थंप्रवर्तमानस्यवर्षाणिकतिचिन्नृप॥ पित्रोःशुश्रूषयानेर्षीरामोमति
मतांवरः॥ सकदाचिन्महतिनापितामहगृहंप्रति॥ गंतुंव्यवसितोराजन्देवेनचतपोजितः॥ निपीघ्राशिरसाविघ्नो
रणोभृगुपुंगवः॥ उवाचप्रांजलिर्भूत्वासप्रश्रयमिदंवचः॥ कंवदर्थमहंतातमातरंचसांप्रतं॥ विज्ञापयितुमिच्छामि
ममतच्छ्रोतुमर्हसि॥ पितामहमहंद्रष्टमकुंठितमनश्चरं॥ तस्मात्तस्माच्चमधुनागमिष्येमानुज्ञया॥ आहूतश्चासकृ
त्तातसोत्कंठंप्रियमायया॥ पितामह्याचसुस्वेहिछंत्यामदर्शनं॥ पितृन्पितामहस्यापिप्रियमेवमदर्शनं॥ मदीयते
नतत्तार्क्ष्यंगंतुंव्यमचजामनः॥ ॥ वसिष्ठउवाच॥ ॥ इतितस्यवचःश्रुत्वासंभ्रांतंसमुदीरितं॥ हर्षेणमहयुक्तैःसाश्रुनेत्रो
बभूवतुः॥ तमालिंग्यमहाभागंमूर्ध्न्युपाघ्रायसादरं॥ अभिनिष्क्रांतयातंतुमुमोदतामुदमापतुः॥ पितामहश्चतंस्नातंप्रया
हिंत्वंचथासुखं॥ पितामहपितामह्यौप्रीयतेदर्शनात्त्वयि॥ तत्रगत्वायथान्यायंतंशुभाषापरायणः॥ किंचित्कालंतयोर्वत्स

मितयेसततुद्वहे॥स्थित्वानातिचिरंकालंतपोभृग्वोव्यनुज्ञया॥अत्रागच्छमहाभागक्षमेणास्मदिदृक्षया॥क्षणार्द्धमपिशक्तोस्यानविनापुत्रदर्शनं॥तस्मात्पितामहाग्नेणनचिरात्स्थातुमर्हसि॥तदाज्ञयाथधापुत्रप्रपितामहसन्निधिं॥गतोपिशीघ्रमागच्छक्रमेणतदनुज्ञया॥वसिष्ठउवाच॥ ॥इत्युक्तोयश्चिक्रम्यप्रणम्यचमहामतिः॥पितरावप्यनुज्ञाप्यपितामहमुपागतः॥सगत्वाभृगुवर्य्यस्यऋचीकस्यमहात्मनः॥ददर्शाश्रममंरामोमुनिशिष्योपशोभितं॥स्वाध्यायघोषेपिपुलैःसर्वतःप्रतिपादितं॥प्रशांतंवैसमत्वाढ्यंसर्वसत्वमनोहरं॥सप्रविश्याश्रमंरम्यमृचीकंस्थितमासने॥ददर्शरामोराजेंद्रंपितामहमग्नतः॥आज्वल्यमानंतपसाधिष्ठ्यस्थमिवशाश्वतं॥उपासितंसत्यवत्याचथादक्षिणयाध्वरं॥तत्समीपमुपोढ्वांऋषयःशोननाद्यः॥वदंतमहाभागभार्गवस्यविचेष्टितं॥वसिष्ठशापाद्धतवान्कार्तवीर्येयथाभृगुः॥किंकृतंकार्तवीर्येणभार्गवस्यमहात्मनः॥पापंयेनाहृताहृत्कोधोराजानंवैष्णवंवरं॥दत्तभक्तस्यदत्तालंबयेभार्गवनंदन॥कथंसमर्थोह्यभवत्कीदृशंतत्तपोबलं॥तत्सर्वंनःसमाचक्ष्वविस्तरेणमहामते॥सूतउवाच॥ ॥शृणुध्वमृषयःसर्वेकीर्त्यमानंमयाधुना॥भार्गवस्यतुरामस्यचरितंपापनाशनं॥

चोलोद्देशेमहाबाहुःसुबाहुःपृथिवीपतिः॥ समायातंस्थितोमहान्॥जैमिनिस्वकुलाचार्यंप्रच्छविनयान्वितः॥ ॥सुबाहुरुवाच॥ ॥गुरोत्पतयःपूर्वंयतीनांपुण्यकारिणः॥तेषांनामानिकर्माणिश्रोतुमिच्छामिसांप्रतं॥जैमिनिरुवाच॥ ॥शृणुराजन्प्रवक्ष्यामियतीनांपुण्यकारिणां॥संक्षेपतोमहाबाहोख्यातायेभूतलेदिवि॥पूर्वंस्वायंभुवोराजन्नासीत्सर्मधुरंधरः॥येनधर्माःसमुद्दिष्टाऋषिभिःप्रेरितेनवै॥तथाप्रियव्रतोजातश्चक्रवर्तीमहायशाः॥योनिमिष्वान्सप्तसाध्यांश्चचक्रेपृथोपन्मन्वंतरे॥पृथुश्चासीन्महाराजोविष्णोरंशांशसंभवान्॥योदुग्धेमहीं रामन्नंप्रजानांहितदंविना॥अथप्राचीनबर्हिस्तुप्राचीनाग्नेकुशेर्भुवं॥प्रजाद्यर्थंयज्ञानकरोत्कर्मकांडनिविष्टधीः॥इक्ष्वाकुप्रभृतिमहाभागकीर्तिमान्मतिमान्वशी॥येनसर्वंधराभुक्तासूर्यवंशप्रसूतिमा॥अंबरीषोमहीपालोबभूवाल्पीयधार्मिकः॥यस्यप्रसन्नोभगवान्नृणेचक्रंसमादिशत्॥मांधाताचक्रवर्त्तीयासीत्सरायांधरणीपतिः॥रावणोराक्षसोसो

वंससर्वंकेतिबलंबली॥भरतोपितथैवासीद्दृष्वानृपशिरोमणिः॥योयज्ञानकराजगायमुनामन्चसंख्यसः॥सगरश्चचक्रवर्त्यसीद्योरिपून्हृतवान्पितुः॥हैहयास्तालजंघाश्चशीन्यवनांश्चयसान्सकान्॥अर्धमुंडाश्चमुंडाश्चबनंतर्वासयोपरान्॥अथज्ञवेदाध्यायांश्चचक्रेविकृतवेषिणः॥ ॥सुबाहुरुवाच॥ ॥सगरःकस्यवंशोभूत्कथंतान्जितवान्पुरा॥पितुश्चत्स्वयसशत्रून्हतान्किंहकारणं॥जैमिनिरुवाच॥ ॥सूर्यवंशेशविख्यातोराजायाहैमहाययशाः॥राज्यंतस्यहृतंसर्वंशत्रुभिःप्रलयेनृप॥हृतराज्यस्तथाबाहुरौर्वाश्रममुपागताः॥तपसेकृतसंकल्पोमृतस्तत्रसभार्यकः॥अंतर्वत्नीसपत्नीत्वसहायनमथेछती॥और्वंदृष्वारनाराजन्वीरंश्रुविदितात्मनः॥तस्येगिरःसपत्न्यातुदत्तऔर्वाश्रमावतः॥गरेणासीत्समंजातसगरस्तेनसोभवत्॥अथौर्वस्तस्यसंस्कारान्चक्रेमुदितमानसः॥सविद्यासकलान्तस्माज्जग्राहविधिपूर्वकं॥कृतविद्यस्तदाचासोपप्रछनिदमातरं॥सातस्मैसर्वमाचख्यौपितुःपरिभवादिकं॥सश्रुत्वावचनंतस्याऔर्वंतत्वागुरुंततः॥जगामशत्रूहृर्तकांबोजादीश्चुदारुणान्॥तेहन्यमानानानास्त्रैर्वसिष्ठंशरणंययुः॥वसिष्ठोवारयामाससगरंशत्रुमर्दनं॥ ॥वसिष्ठउवाच॥गयुचेतान्वधीरत्वंवैत्रयीभार्गबहिःकृतान्॥करिष्यामिनसंदेहोधर्मतोविमुखान्मृतान्॥ ॥भार्गवउवाच॥ ॥भगवन्सर्वधर्मज्ञकशिष्येवचनंतव॥वदशत्रून्महाभागबाहुद्धपितातव॥निर्जित्यसमरेचैवदेशान्निष्कासितःस्वकात्॥सवागत्यंतुसरभ्रीकस्तपस्तेपेमहाबलः॥निधनंप्राप्तुयांश्चेवहृत्वाशुबलोनृपः॥और्वाश्रमसमीपेतुतत्सांवाप्यवद्धवान्॥ ॥सागरउवाच॥ ॥भगवन्हैहयानांतुश्रोतुमिछामिचान्वयः॥विस्तरेणममाख्याहिसर्वंगोदेहधारणं॥ ॥वसिष्ठउवाच॥ ॥शृणुतातप्रवक्ष्यामिविस्तरेणयथातथं॥हैहयानांचविदितंशृण्वतांपापनाशनं॥हैहयाधिपतिःपूर्वंकार्तवीर्योभवन्नृपः॥दत्तानाराधयामाससविप्रोरसंभवे॥प्रसन्नसतदातस्मैवरान्वैदत्तवान्बहून्॥अन्नष्टद्रव्यतांचैवयुधिचाप्यपलायनं॥सहस्रंचैवबाहूनांशत्रुभिश्चाप्यधर्षणं॥सतिगाचमहींसर्वांप्रतिद्वीपविवर्जितां॥ऋद्धयोवनंदग्ध्वारावणंबलिनंरणे॥एतस्मिन्नेवकालेतुभृगुवंशासमुद्भवः॥जमदग्निरितिख्यातऋचीकतनयोमहान्॥रेणोःकन्यांरेणुकांवैपरिणीयमुदान्वितः॥तपस्तेपेसभूपालवर्षाणामपसंमुदा॥तपसोलेलनस्तस्यसंभूतासप्तयेसुताः॥अतिवीरोभवत्तेषांकनिष्ठोरामइत्यपि॥सर्वेतेभ्रातरोनित्यंवेदाध्यय

ननत्पराः॥ पित्रोःशुश्रूषणेर्युक्ताचज्ञसंभारमाहरत्॥ फलानिचैवपुष्पाणिसमिधोमृत्तिकाकुशान्॥ नित्यंजनयतिधर्मात्मा देवात्सर्वान्मुदान्विता॥ जमदग्निमहाराजनित्यंनैमित्तिकादृतः॥ तस्यप्रसन्नोभगवान्ब्रह्मालोकपितामहः॥ सवत्सान मिहोत्रींचददोप्रदांसति॥ निर्वर्तयतिप्राक्षस्तयाधेन्वानिखिलाःक्रियाः॥ नित्यनैमित्तिकाःकाम्याःसुप्रमत्तोमहायशाः॥ रामस्तुबुध्यायशसाबलेनमहौजसाः॥ अतिरेजेमहाभागोभ्रातृभ्योपिसहाहिनः॥ पितास्ययद्वृत्तिचनत्रश्चक्रेमहामनाः॥ मात्रासहभ्रातरोवेकस्मिंश्चित्कारणांतरे॥ हृताःप्रभावविज्ञायपितुस्तस्यमहात्मनः॥ प्रसन्नोपिवरंप्राहसत्यसंधोमृगजीवनः॥ अस्मृतंमरणेचापिरामोमतिमतांवरः॥ ॥इतिश्रीब्रह्माण्डपुराणेभार्गवचरितेषष्टितमोध्यायः ॥ ॥सुचिरंविममर्शेतांसम्राजापूर्वदर्शनौ॥ कोयमेवंतपोराशीसर्वलक्षणपूजितः॥ बालोयंबलवद्भूतिगांभीर्यान्न्यश्रयेणच॥ एवंतपोश्चिंतपसोप्रहर्षंहृदिकौतुकात्॥ आससादतदारामसमीपेविनयान्वितः॥ स्वनामगोत्रेमतिमानुक्ता

पुनः॥ भविता मानुषोराजा राजसस्यतुन्वयो॥ प्राचीता बर्हिषःपुत्रःपुत्रश्चेवप्रचेतसः॥ दक्षएवेहताप्राचेतसादक्षमारिष्याराजतिष्यति॥ कन्यायांशाखिनात्वंच प्राप्तेवैवस्वतेतर॥ विधेतत्राप्रहंतुभ्यमाचरिष्यामिदुर्मते॥ धर्मसुक्षेत्रथाकार्यो मेकएकस्मिंस्तुडाशद॥ तटपश्चुत्यवज्ञस्तरुद्रसोत्पत्सयत्पुनः॥ यस्यत्वमभितिथत्वेधीणाकृतवानसि॥ तस्मात्साङ्गस्करैर्यज्ञैर्नस्त्वायक्ष्यंतियोद्विजाः॥ हुत्वाहुतंतवक्रूरंअवस्थास्यंतिकर्मसु॥ द्वेषेहेवयक्षसितथादिर्घंहुत्वायुगक्षयोतोदेवैसार्द्धंनेष्यतेपृश्निजंततोसन्त्याहतोयक्षोदक्षानामीश्वरःप्रभुः॥ समस्तनेमयज्ञेमसोयंदेवतैःसह॥ अथदेवीसतीवानुप्राचेवस्वतेतरे॥ मेनायांतासुसादेवीजनयामाससोभराट्॥ पालुदेवीयथादितिरनुघतासाद्भुं॥ नारायणभीस्वमथयतशचीतथा॥ विष्णुकीर्तिश्चसूर्यवतिंबाप्यरुंधती॥ धेतास्काविजयेतातसदादेव्यःकदाचनः॥ आवर्तमानाःकल्पेषुजायतेतेःपुनःसहे॥ अथदेवीसतीपानुप्राचेवसतेतरे॥ मेनायांतासुसादेवीजनदशलाक्षप्रचेतोसोमरिषायांपुनर्नृपः॥ येरुद्राभिशापेनद्वितीयमितिनश्रुतं॥ भृग्वादयश्चयेससप्तयज्ञरेवैमहर्षयः॥ आद्येत्रेतायुगेपूर्वंमनोर्वैवस्वतस्यच॥ देवस्यमहतांयज्ञेवारुणीविभ्रतसनुं इत्यैषोनुशयोद्यासीतयोजीस्कतरानुगः॥ प्रजापतेरुश्वदक्षस्यअंबकस्यवधीमताः॥ तस्मात्तानुवायुःकार्पोवैराघिहकरात्च न॥ जात्यंतरगदेतस्मापिभावितस्यशुभाशुभे॥ ख्यातिप्रमुच्यतेजंतुसत्रकार्यविपश्चिता॥ इत्येषसमतुक्तोवा कपायाप्रमोचनी॥ योदक्षमधिकृतेदत्वयापूर्वप्रचोदिता॥ पितृवंशप्रसंगेनकथाह्येषाप्रकीर्तिताः॥ पितृणा मानुषःपूर्वेदेवाबक्ष्याम्यतःपरं॥ त्रेतायुगस्यपूर्वेमासस्वायंभुवोत्तरे॥ देवायमाइतिख्याताःपूर्वंयज्ञयज्ञवचजिताब्रह्मणःपुत्रादक्षादजितास्ततेः॥ पुत्रास्वायंभुवेस्वेतेशक्रायनामनुमानसः॥ विषयांतागणाह्येतेदेवानातुत्रयस्मृताः॥ छंदजांश्चैस्करत्रयस्त्रिंशन्स्वर्गेस्वायंभुवस्यहः॥ यदामासीतिदेवोहीयाःश्रवसागतः॥ विभासश्चक्रतुश्चैवप्रजानिविश्वतोममः॥ यायसंगमधश्चैवमायादीदृशकीर्तिताः॥ आसमत्योयसृष्टिश्चस्क

नयो यदिवि श्रुवाः ॥ केवलो विश्वरूपश्च रुद्रतोमधुपस्तथा ॥ तुरीय इंद्रजाकैव युक्तापाव्रजिता स्कया ॥ जनिमविश्वरे-
वावासिष्ठामितयानासि ॥ जराविश्रुतुर्विभारुरुरुमूधीबाउगर्दिह ॥ श्रुतिगणवतोनाथश्रुक्रोद्वादशकीर्तिताः ॥ आसन्स्वा
यंभुवस्येतेअतरेसोमयापिनः ॥ दृशियेतोगुणावेवतयीर्यवेतोमहोबलाः ॥ तेषामिंद्रस्तदाद्वासीत्प्रथमेविश्वताः प्रभुः ॥
तेअस्माद्योतदातेषामासदायादबांधवाः ॥ रुपयक्षगंधर्वापिशारमराक्षसां ॥ अशेताः पितृभिसर्वैमासश्चारेवयोन-
यः ॥ स्वायंभुवेतरेतानाः प्रजासासासहस्रशः प्रभावरुपसंपन्नाआयुष्मश्चवतेजव ॥ विसरादिव्ययामंतेमोप्रसगोभ-
वेतिह ॥ स्वायुंभुवेमिसर्गरुविज्ञेयःसांप्रतेनर ॥ अतीनावर्तमानेवीनसप्तचेवस्वतनसः ॥ प्राजाभिर्देवताभिश्च-
ऋषिभिः पितृभिः सह ॥ तेषांससर्गयः पूर्वमासतेनिनिबोधते ॥ भृग्वंगिरामरिचिश्चपुनलस्यपुलहःक्रतुः ॥ अ-
त्रिश्चैवबशिष्ठश्चसप्तस्वायंतरेशुभे ॥ अग्निश्चयोयिवाहश्चअग्निर्मेधानिथिर्वसुः ॥ ज्योतिष्मान्पूतिमान्हव्या
सवनः ॥ सत्रण्वसमाननोस्वायंभुवश्चैतेदशपुत्राणवकुवर्षशतैरपि ॥ महासत्वाराजानः प्रथमेसतरे ॥ स्वाधुरं
तत्सगंधर्वयक्षमांमपिशाचमनुष्यंचपशुवर्णानसरोगणां ॥ नसाकामानुपूर्वेणवक्तवर्षशतैरपि ॥ बहुधानामध्ये
पातिसंख्याते षां तत्तकुलः ॥ योवेप्रजायुगाख्यानमानुस्वयंभुवेसरे ॥ कामेनसहतातीताअपनाद्युक्तंमे ॥ ऋषउ-
वाच ॥ कएषभगवान्कालेसर्वभूतायहारकः ॥ योससंनिः किमाद्यश्चकिंलक्षस्चैवतत्वतः ॥ विमस्यचजःका
मार्तिकेयाअवपथास्मृताः ॥ किनामध्येयकास्यात्माएतत्वब्रहितत्वतः ॥ सूर्ययोनिमेषादिः सखावजः ॥ सूत-
उवाच ॥ श्रुयतांचैवकालज्ञश्रुत्वाचैवोपपद्यतां ॥ सूर्ययोनेःनिमेषादि सखाः वंजःसउच्यते ॥ मूर्तिरस्यात्वहोरात्रे
निमेषाःपंचश्वसेवत्सरः ॥ सस्वनामकातातसकश्यसा ॥ संप्रतानागवातीतं कालात्मासंप्रजापतिः ॥ दिवसश्चैवमा
सेश्चऋतुंसिरुपयनैजथासंवत्सरस्यप्रथमोद्वितीयापरिवात्सर ॥ प्रवत्सरःस्तीयश्चचतुर्थश्चानुवत्सर ॥ पंचमेव-
त्सरस्तेषांकालःसंडागसंगितः ॥ ऋतुरग्निरुषः प्रोक्तासातुसंवत्सरोमतः ॥ आदतेयरुसोसूर्यकालायीपरिवत्सरः

॥ शुक्लकृष्णमतश्चापिअसमारमयःखगः ॥ सइथावत्सरीभिगत्पुराणेनिश्चयंगताः ॥ पश्चापपंचजेतोकास्कनुभिः
ससमप्रवः ॥ अनुयातावतोकास्यसवायुरनुवत्सरः ॥ सरुद्रोवत्सरस्तेषांविसेयोनिलक्षोहितः ॥ सतांततस्यचत्सामि
कार्यमानानिबोधतः ॥ अंगाप्रत्यंगसंयोगाकालात्माप्रपितामह ॥ रुक्ष्यामपज्जषायोनिः पंचानांपतिरीश्वरः ॥ सोग्नि-
र्यमश्चकालश्चसंभूतिसंप्रजापतिःप्रोक्तः ॥ संवत्सरेतिसूर्ययोनिर्मरवामाषिभिः ॥ यस्मान्काभविभामानामाषर्व
यनरारपि ॥ ग्रहनक्षत्रशशीनोन्यथायुःकर्मणातथा ॥ योनिःप्रसविभानांयोगक्षेमस्यदीश्वरः ॥ आवेक्षमाणाः सतते
र्वितर्तिजगदीश्वरः ॥ तिथीनांसर्वभूतानांपूर्णिमादर्शयोरपि ॥ योनिरुकाशयोयत्रअमृतात्माप्रजापतिः ॥ तस्मात्तस्
पितृमत्सोमः पिशाशदत्सरात्मकः ॥ आणायानसमानाख्यैर्व्योनोदानात्मकैरपि ॥ कर्मभिप्राणितालोके सर्वैवेशवु
वर्तकः पंचाधावेंद्रियमनोबुद्धिश्रुतिबलात्मानां समानः कालः णक्रियासंपादाति सर्वात्मासर्वलोकेशः कायहप्रपहा
इतिः सरवतेकोपकार्यैयः तनुभिः सप्तभिः विधानात्सर्वभूतानां क्षेमीनित्यंप्रभंजनः ॥ योनिरानेरमानमवेश्वंर
शश्वयः ॥ यासुप्रजापतिःभूमेलोकात्मापितामह ॥ प्रजापतिमुखैर्देवैसापयिशंकशापिभिः त्रिभिरेककलायेः
श्वअश्वकेरपिविश्रुतेः ॥ इज्यतेभगवान्यस्मात्तस्मान्यमृकउच्यते ॥ गायत्रीश्चैवविषुवज्जगतीचैवथास्मृताः ॥ अ-
थकामात्मनःसन्नापोनयःसवनस्मृताः ॥ वातेरकत्वभूतानिः स्त्रिविधाभिश्चवीर्यतः ॥ त्रिधाधनःपुरोडाशात्रि
कपालःसवैस्मृताः अंधकाशपुरोडाशसेनेषुत्र्यंबकस्मृतः ॥ इत्येतात्यवर्षहीगुणंप्रोक्तंमनीषिनिः ॥ यश्चेषवि
धात्मावैप्रोक्तः संवत्सरादिजैः ॥ भैरुरुषद्विवज्जतेयमध्यादिक्षतुसंसिकं ॥ ऋतुपुरानंनवापंच इतिसर्गःसमासतः
इत्येषवहमानोवैप्राणिनाजवितानिवा ॥ नदीवेगईवासरुकालोधावतिसंहरन् ॥ इतिश्रीब्रह्मांडपुराणेकाल-
सद्भावएकादशोध्यायः ॥ सूतउवाच ॥ अथोतरेषुसर्वेषुअतीतानागतेषिह ॥ तुल्यानिनानिनःसर्वेलक्षतोरुप-
मानतः ॥ दयात्यष्टाधिवीर्याये चतस्मिन्मन्वंतरेपिवा ॥ ऋषवोमजवश्चैवसर्वेतुल्यप्रयोजनः ॥ महर्षिःसर्गःसंक्षा-

तो नास्वायंभुवस्यतु ॥ विस्तरेणानुपूर्व्याच कीर्त्यमानंनिबोधमे ॥ मनोस्वायंभुवेयोस्यासप्तशंवपुत्राः सुदारुणाः ॥ येषां
रीयं पृथिवी सर्वासप्तद्वीपासपत्तना शत्रसमुद्राकरयति ॥ मतिवर्षतिवेशिताः स्वायंभुवस्तरेपूर्वमाद्येत्रेतायुगेत-
था ॥ प्रियव्रतस्यपुत्रैस्तैः सोत्रैस्वायंभुवस्यत ॥ प्रजासर्जनयोयुक्तैस्तैरिपंविनिवेशिता ॥ प्रियव्रताअजोयेतान्वी
रान्काम्यावनायतः ॥ भ्रासातुमहांभागाकर्दमस्यप्रजायते ॥ कन्यादेदशपुत्राश्चस्त्रस्ताकुक्षिश्चतेशुभे ॥ तयोपे
भ्रातरःशूराः ॥ प्रजापतिसमादश ॥ अग्निप्रश्चापिवायुश्चमेधामेधातिथिर्वसुः ॥ज्योतिष्मायुतिमान्हव्यःस
वनःसत्रएवच ॥ प्रियव्रतोभ्यपिवत्सप्तससस्कपार्थिवान् ॥ द्वीपेषुतेषुधर्मेणदीपाश्चाश्चनिबोधमा ॥ जंबुद्वी
पेश्वचक्रेभाग्रंध्रुमहानक्ष्येक्षदोवैश्वरश्चापितत्रमेधातिथिःकृतः ॥ शाल्मलेषुचपुष्पेतंराजानंसोभ्यषिंचा-
नू ॥ दीपिमंतंकुशद्वीपेराजानंकृतभावान्प्रभुः ॥ नेतिमंतेचराजानंक्रौंचद्वीपेसवेचयत् ॥ शाकद्वीपेश्वरेवापिह-
व्यचक्रेपियाव्रतः ॥ पुष्पकराधिपतिंचैवसवनंकृतवान्प्रभुः ॥ युस्करासप्तसस्थाथमहावीतस्करोभवत् ॥ धाना
विश्वापिदावैतोपुत्रौपुत्रवतोरणो महावीतंसरतवर्षतस्यनाम्नामहात्मनः ॥ नाम्नावधातेकेश्वापिधावकीखंडड-
शते ॥ हव्योषबाजनेपुत्रांशाकदीपेश्वरान्प्रभुः ॥ जलेवकुलकारंचमुकुमारंचशीवकं ॥ कुसुमोमोदरमोदकोसत्व
पेचमहाद्रुमं ॥ तेषांतुनामभिस्तानिससवर्षाणितत्रयो ॥ क्रौंचद्वीपेश्वरश्चापिपुत्राद्युतिमतस्तवै ॥ कुशलोमेरुग
श्चोस्यःसर्वतश्चाधकारतः पुनश्चडडभिश्चैवस्कनाद्युतिमतस्कयोः तेषांस्वनामभिदेशाः क्रौंचद्वीपाश्रयाःशु
भाः ॥ कुशलस्यतुदेशोकुशलोनामविश्रुतः ॥ देवानुगस्यापिमतोनुगइतिस्मृताः ॥ नपदाःसप्तक्रौंचद्वीपेतुभास्क
रः ॥ ज्योतिष्यतः कुशद्वीपेससेधासमहोजसा ॥ उद्भिदोवेणुमाश्चैवश्चैरथोसवणोस्तनिः ॥ एषप्रजाकरश्चापि
ससमः कपिलस्मृतः ॥ उद्भिदःप्रथमवर्षद्वितीयवेणुमंडलं ॥ तृतीयवैरथाकारंचतुर्थंभवणंस्मृतं ॥ पंचमंध
तिसंदर्षसंवर्धप्रभाकरं ॥ सप्तमंकपिलंनामकापिलस्यप्रकीर्तितः ॥ तेषांदेशाःकुशद्वीपेतसमानामस्यच

॥ आश्रमाचारयुक्ताभिःप्रजाभिसमलंकृता ॥ शाल्मलस्यसुराःससप्तसप्तशेचपुष्पता ॥ श्वेतश्चहरितश्चै
वजीमुतोहरितस्तथा ॥ वैद्युतोमानसश्चापिसमानस्यनुमानसः ॥ शुचिस्तुस्कंदेशःश्वेतस्कंहरितस्यमहाविभः ॥
जीमुतश्चापिषानीभूतोरोहितस्यपिरोहितः ॥ वैद्युतोपद्युतोवद्युश्चापिसमानसः प्रभुः ॥ शुभ्रप्रभाश्चापिश
श्वद्दत्तेदेशपवेकाः ॥ लक्ष्यद्वीपेप्रवक्ष्यामिजंबुद्वीपादनंतरं ॥ तस्येवतिथेःपुत्राः ॥ श्रेष्ठशां
तजपोनामद्वितीयःशरिरःस्मृतः ॥ सुखोदयस्तृतीयस्तुचतुर्थोनंदउच्यते ॥ शिवस्तुपंचमस्तेषांमेधकःषष्ठ-
उच्यतेऽक्षवक्रः ॥ सप्तमोजेयःप्रजामेधानिधिस्मृताः ॥ सपूज्यनामभिस्तेषांतानिवर्षाणिसप्तवै ॥ तस्माज्जल-
सुखभयंचैवशिशिरंचसुखोदयः ॥ आनंदंचशिरंचैवक्षेमकंचध्रुवंतथा ॥ तानितेषांसमानानिशवर्षाणि-
भागतः ॥ निवेशितानिशैस्तानिपूर्वंस्वायंभुवेन्तरे ॥ मेधातिथेःसपुत्रैस्तैःससद्वीपेश्वनेनृप ॥ वर्णाश्रमाचारयु
क्ताःसप्तद्वीपेश्वराकृताः ॥ शाकद्वीपोदिवुत्वेषुप्तक्षद्वीपादिकेशयेत्रेयः ॥ पवसुधर्माश्चैववर्णाश्रमविभाजकाः
॥ हरिवर्षोस्तृतीयस्तुचतुर्थोभूदलाग्रतः ॥ रमस्तुपंचमःपुन्नोहिरण्यवश्चउच्यते कुरुस्वससप्तमस्तेषांभद्रा-
श्वाश्रमःस्मृतः ॥ नवमःकेतुमालश्चतेषांदेशान्निबोधत ॥ नाजिस्तदक्षिणंवर्षंहिमाख्यंतुषितादरोगध्यमं
यंतुमेरोस्तदोज्ञातदित्यावृते ॥ नीलंतुयत्स्मृतंवर्षंरम्यतेसापितादरो ॥ श्वेतंयउत्तरेतस्मान्पित्रादकहिरण्य
मयंयउत्तरंशृंगंवतोवर्षंतजरवेदरो ॥ माल्यवतेतथावर्षंप्रतास्थायन्यन्यवेरयन् ॥ इत्येतानिमयोक्तानित-
नवर्षाणिभागशः ॥ यथाक्रमंसधर्मात्मातपस्कतपसास्थिता ॥ इत्येतेससभिःकृष्णसमहीपानिवेशिताः ॥ पि
यव्रतस्यपुत्रस्तैसोत्रस्वायंभुवस्यच ॥ एवंकृष्णेषुसर्वेषुत्रिवेशापुनःपुनः ॥ क्रियतेप्रलयेवृतेससससस
स्कपार्थिव ॥ एषांवभावः कल्यानांवनिवेशेन ॥ पानिकिंकुरुकायाग्निषशान्यशेशनानिस्क ॥ तेषांस्वभाव
तः सिद्धिस्कवत्प्रयात्पयतः ॥ विपर्यतोनतेष्वस्तिजरामृतिभयंवचः ॥ धमाधर्मनतेष्वास्तांनोत्तमाधगम-

ध्यमाः॥ ततेष्वास्तियुगादक्षाक्षेविध्येचवर्धसः॥ नाभेस्त्रिवर्गवक्ष्यामि हिकाव्हेमिन्निबोधतः॥ नाभिस्वजनयत्पुत्रं पुत्रंदद्यान्महायुतेः॥ ऋषनेपाथिवश्रेष्ठ सर्वक्षेत्रेष्वपूर्वजं॥ सोभिविभ्यर्षभःपुत्र महाप्रव्रज्यमास्थितः॥ हिमाव्हंदक्षिणवर्षेभरनायत्यवेदयन्॥ तस्मात्तुभारतवर्षंतस्यनांन्नाविदुर्बुधा॥ नरतस्यात्मजोविद्वान् सममित्रार्मिधार्मिकः॥ अभवत्तस्मिन् राजेनभरतंध्यषेचयन्॥ पुत्रसंक्रामतिश्रीरुषभनेराजाविवेशशः॥ तेजसस्तत्रुरुस्यापिप्रजापतिरमित्रजन्॥ तेजसस्तात्मनेविद्वान् निइद्यग्नइतिस्मृतः॥ परमश्चीवतश्चापिमिवन्यायप्रभृतप्रजाः॥ कुलेतस्यनाभ्यायन्तेतदत्तयः॥ अतिहंतनविख्यातोजज्ञेभस्यावीधीमतः॥ द्विनेत्रातेहंतातुमुखतस्यनःवास्मृतः॥ उद्दीवस्तस्यपुत्रोभूत्॥ अस्माविश्चापितत्सुतः॥ यथस्यापिनरापुत्रोप्रस्तावस्तविभुःपुत्रःपृथुसस्यस्कंतोभवन्॥ पृथाश्चापिसुतोनेतोनतस्यापिगायः सुतः॥ यथास्यापिनरापुत्रोनरस्यापिसुतामय॥ बार्पइतिथीमालस्यसुताभवन्॥ धामतश्चमहान्पुत्रोमहांतश्चापिभौवनः॥ मानवस्यशतंसुष्टःधिरजारुतस्यात्मजां॥ रजाविरजसःपुत्रःशतजिद्रजस्तथा॥ तस्यपुत्रामतंस्वासीद्राजीनःसर्वतुवन्॥ विश्वयोनिःप्रधानास्तेषांरिमावद्विनाःप्रजाः॥ तेरिदंभारतंवर्षंषसप्तद्वीपमहान्वितः॥ तेषांवंशप्रसूतैस्तुक्षुक्षयःभारतःपुरा॥ कृतत्रेतादियुक्तासुयुगरव्याख्यकसप्तभिः॥ येतिवासेयुगैःसार्द्धंरातमूलेनदन्वया॥ सायुंभुवेत्तरेपूर्वंशतंशोथसहस्रशः॥ एषस्वायंभुवःसर्गोयेतेनपूरितंनगत्॥ ऋषिभिर्देवतेश्चापिपितृगंधर्वराक्षसैः॥ यक्षभूतपिशाचैश्चमनुष्यामृगपक्षिभिः॥ तयांसृष्टिरियंपूर्वाओगेःसहविवर्तते॥ इतिश्रीब्रह्मांडरवंडेप्रियव्रतवंशानुकीर्तिनांनाद्वादशोध्यायः॥ सूतउवाच॥ एवंप्रजासान्मेवंशंश्रुत्वाद्यशास्यापिनिः॥ पप्रछेतिपथसूत पृथुच्युद्विस्तरं॥ कतिद्वीपासमुद्राश्चापर्वताश्चाख्यतिस्मृताः॥ किंयंतिचैवचर्षाणिकेषुनद्यश्चकास्मृताः॥ महाभूतंप्रमाणंचलोकलोकंतथैवच॥ पर्यायपरिमाणंचगतिंचार्कस्यतथा॥ गण्वश्चब्रुहिनःसर्वंविस्तरं- २७

णपथतः॥ सूतउवाच॥ हंततेसंप्रवक्ष्यामिमथिव्यायासविस्तरं॥ संख्याचैवसमुद्राणांद्वीपानांचैवविस्तरं॥ द्वीपभेदःसहस्राणिसप्तसंख्यंतगतानिव॥ नशक्यंतेकमेनेहवक्तुंचशततंजगत्॥ सप्तद्वीपांप्रवक्ष्यामिचेद्रादित्यमहेःसह॥ तेषांमनुष्यास्तुकेणप्रमाणानिप्रवक्ष्यत॥ अविस्तारथलुपभावानांनास्तुकेणसावयेत्॥ परस्तिभ्यापरंपंचतदचिंत्यंप्रवक्षते॥ नववक्षंपर्वप्रवक्ष्यामिजंबुद्वीपेयथातथे॥ विस्तारान्मंडलाच्चैवयोनमेस्तत्रबोचित॥ शतमेकंसहस्राणांयोजनानिसमंततः॥ नानानदबहाकीर्णपुरश्चाविविधैर्भेसिदृचारणसंकीर्णपर्वतेरुपशोभितः॥ सर्वतोविनिर्देश्यशिलाकालसमुद्भवैः॥ पर्वतःप्रभवाविभिश्चनदीभिःसर्वशस्तथातः॥ जंबुद्वीपपृथुश्रीमान्प्रकाशैरुपशोभितः॥ नवभिश्चावृतस्तैर्भवनैःसुरभावनः॥ स्थावराणसमुद्रेणसर्वतःपरिवारितः॥ जंबुद्वीपस्यविस्तारान्समेननुसमंततः॥ प्रागायताःसुपर्वाणःषडिमेवर्षपर्वताःपरिवारिश्यहिमवान्हेमकुटश्चहेमवित॥ सर्वत्रसुतयःशांतिनिधनंःपर्वतोमहान्॥ चयर्णसापयश्चैवमेरुश्चासमयस्मृताः॥ द्वाविंशशहस्राणिविस्तीर्णःशचनरावतः॥ प्रकृतिःप्रमाणेश्चचतुरस्रेसमुद्भितेः॥ नानावर्णासपार्श्वेषुप्रजापतिगुणान्विताः॥ नाभिबंधनसंभूतेःब्राह्मणोव्यक्तजन्मनः॥ पूर्वतश्चेतवर्णाश्चब्राह्मणंतस्यतेनतत्॥ याश्चसुक्ष्मश्चरक्तवर्णस्वभावतः॥ तेनास्यसुक्ष्मभावस्यादितिवर्णमकीर्तिता॥ व्रतःक्षःवलावतःप्रोक्तोवर्णतःपरिमाणतः॥ नीलश्चईइमापार्श्वेनसुक्तेहिपिशमयः॥ मयूरबर्हवर्णसुशातकाभवत्वशृंगवान्॥ एतेपर्वतराजानःसिद्धचारणसेविताः॥ तेषांमतरविस्कंभोनवसाहस्रउच्यते॥ मध्येविभावितेनाममहामेरोःसमंततःनचैवतुसहस्राणिविस्तीर्णंसतसुजनं॥ मध्येतस्यमहामेरोर्विधमइषयाचकः॥ देव्यधादक्षिणेमेधौरेहतरावर्ततोनरं॥ वर्षाणियानिषरचैवतेषांसवर्षपर्वताः॥ दृदंसहविस्तीर्णायोजनानासमुछयान्॥ जंबुद्वीपस्यविस्तारस्तेषामायामदर्गतः॥ योजनानांसहस्रेविंस्तीर्णसमुछयात्॥ जंबुद्वीपस्यविस्तारस्तेषामायामस्युते॥ योजनानांसहस्राणिशतऊर्धायतोगिरि॥ नीलश्चनिषेधश्चैवताभ्याहिनासुक्षेपरे॥ श्वेतश्चहेमकुटश्चाहिमवानश्रं

Digitized with financial assistance from the Government of Maharashtra on 11 June, 2017

गवां नयुतानि द्वादशीतिर्दोसहस्राण्ययुतानेवा ॥ तेषां मध्येजम्बूद्वीपस्तानिषयोर्णानिरूपतेवे ॥ प्रयात्यिषमसेरू पर्वतेराव्रतानि सर्वश ॥ इदं हिभवनवर्षभारतंनामविश्रुतं ॥ हेमकुटंपरिस्यास्मिन्नाभाकिंपुरुषंकुतं ॥ नैषधंमेमकूटंतुहरिवर्षतदुच्यते ॥ हरिवर्षात्परंचापिमेरोकर्जमशिलाव्रतं ॥ इमाव्रत्यात्परंनीलंरम्यकंनामविश्रुतं ॥ रम्यकात्परतश्चेतविश्रुतंतद्धिरण्यतं ॥ हैरण्यातात-

२८

रंचैवभृंगवंतःकुरोस्मृतं ॥ धनुःसंस्थतुविज्ञेयोद्वेवर्षेदक्षिणोत्तरे ॥ दीर्घाणितत्रचत्वारिमध्यमेनहिसाव्रतः ॥ अर्याकेवनिषधस्याथवेद्यर्दक्षिणान्वितं ॥ परनीलवतोपश्चाद्वेधर्येतुनङ्मरं ॥ वेद्यर्धदक्षिणेज्ञाणिद्वोसयेतयोर्मध्येतुविज्ञेयमेरुमध्यमेसाव्रतं ॥ दक्षिणेननुनीलस्यनिषधस्योत्तरेणतु ॥ उदागायतोमहाशैलोमाल्यावान्यावनामतः ॥ योजनानांसहस्रंतुनीलंतुनिषधायतः ॥ आयामश्चनुस्तिंशसहस्राणिप्रकीर्तिताः ॥ तस्यप्रतिच्यांविज्ञेयःपर्वतोगंधमादनः ॥ आयामतोधविस्तारोमाल्यावानितिस्मृतः ॥ परिमंडलयोमेरुमध्येकनकपर्वतः ॥ चतुर्वर्णससोवर्याचतुरस्रःसमाश्रितः ॥ रूपेरूपेणचैवर्यचतुरस्रःसमाश्रितः ॥ मेरुः शृङ्गैश्चतुर्भिस्तुवर्षाधिष्ठिताः ॥ तरुणादित्यवर्णाभोविद्युमइवपावकः ॥ योजनानांसहस्राणिः चतुरासीतिरुच्छितः ॥ प्रविष्टःषोडशाधिस्तान्नविस्तृतश्चोडशेचतु ॥ शताबसंस्थितानासुदधिसम्मुहविस्तृतः ॥ विस्तराच्चिगुणस्तस्यपरिमाणाः समंततः ॥ चतुःषष्टिसहस्राणियोजनानांविधीयते ॥ सपर्वतोमहीदिव्योदिव्योधिःसमन्वितः भुतेराचतःसर्गेजातरूपमयःशुभः ॥ तत्रदेवगणाःसर्वेगंधर्वोरगराक्षसाः ॥ शैलराजेमनोरम्येभुक्तभोगसमन्विताः ॥ स्फटमेरुःपरिक्षेपोभुवनःभूतभावनैः ॥ चत्वारायास्पदेशावेनायाआवधिस्थिताः ॥ तद्वाश्यामहताश्चैवकपुमात्याश्चपाश्चमाः ॥ उत्तराकुरवश्चैवकृतपुण्यकृतिश्रयः ॥ गंधमादनपार्श्वेतुपरबापरमंडिका ॥ सर्वभुरमणीयाचनित्यंप्रमुदिताशिवाः ॥ द्वात्रिंसंतुसहस्राणियोजनेपूर्वपश्चिमान् ॥ पार्श्वमात्यवतस्यापिपूर्वपूर्वानुगंडिका ॥ आयामादयविस्तारोद्यथबापरेगंडिता ॥ तद्वाश्वतभविज्ञेयानित्यंस्कंदिवमानसा ॥ ते

DEHAU DAU MEMORIAL